

**გორის სახელმწიფო
ისტორიულ-ეთნოგრაფიული
მუზეუმის
ქართულ ხელნაწერთა
აღწერილობა**

საქართველოს მაცნებრებათა აკადემია
კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტი

ბორის სახელმწიფო
ისტორიულ-ეთნოგრაფიული
მუზეუმის
ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა

შეადგინეს და დასაბუქდად მოამზადეს

თ. ბრეგაძემ და ც. კახაბრიძემ

თბილისი
„მეცნიერება“
2002

5(979.22)/(074) +091(=94.631)

1. ავთოგრაფი-განმარტული მუხ-
ეზეზი საქართველოში

2. ქათაიცი ბენაშვილი

81.2ქ.
3.716

წიგნის წარმოდგენილია გარის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიულ მუზეუმ-ში დაცული 103 ხელნაწერი წიგნის მეცნიერული აღწერილობა, რომელიც ძირითადად შეიცავს XVII-XVIII საუკუნეებით დათარიღებულ ხელნაწერებს, ხასტურების მინაწერებით. აღწერილობა შეეხება მრავლად და შესრულებულია ამ პრინციპით, რომლითაც მზადდება ხელნაწერთა ინსტიტუტის მიერ ადრე გამოცემულ ხელნაწერთა აღწერილობას.

წიგნი ხელმისაწვდომს გახდის მეცნიერთა ფართო წრეებისათვის დღემდე ნაკლებად ცნობილ ხასტურებსა მახლას.

რედაქტორი ფილოლოგიის მეცნიერებთა დოქტორი მ. ქ ა ვ თ ა რ ი ა

ხელნაწერები აღწერეს:

თ. ბ რ ე ვ ა ძ ე მ -N,N 1-49

ც. კ ა ხ ა ბ რ ი შ ვ ი ლ შ ა -N,N 50-103

რეცენზენტები: ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი
ფილოლოგიის მეცნ. კანდიდატი

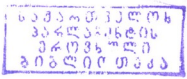
ც. ქ უ რ ც ი კ ი ძ ე
ნ. ვ ო გ უ ა ძ ე

F 6 0 5 1
4

3 4603020102
M 607(06) 2002

© „მეცნიერება“

ISBN 99928-962-7-2

წინასიტყვაობა

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის კ.კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის თაოსნობით უკვე რამდენიმე წელია შედგა საქართველოს სხვადასხვა ქალაქში დაცულ ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობანი. მესტიის, ზუგდიდის, ბათუმის, ცაგერის, თელავისა და სხვა ქალაქების მუზეუმებში დაცული ხელნაწერების მეცნიერული აღწერილობანი კარგა ხანია მზად არის გამოსაცემად.

1987 წელს დაისტამბა ახალციხის ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სამცხე-ჯავახეთის ისტორიული მუზეუმის ხელნაწერთა აღწერილობა. ამჟამად დაინტერესებულ საზოგადოებას ვთავაზობთ გორის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობას.

გორის მუზეუმის ქართულ ხელნაწერთა კოლექციაში დაცულია ასზე მეტი ხელნაწერი წიგნი, რომლებიც ძირითადად XVII-XVIII საუკუნეებში თარიღდება. ხელნაწერების მიხედვით კარგად ჩანს ინტერესების ის წრე, რომლებითაც საზრდოობდა ამ პერიოდის საერთო ქართული მწერლობა. ხელნაწერებში განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევს გარსევანიშვილების სხვადასხვა ხასიათის ანდერძ-მინაწერები, რომლებიც წარმოაჩენენ XVII-XVIII სს-ის ქართლის პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მდგომარეობას.

გორის მუზეუმში დაცულია ისტორიულ საბუთთა შესანიშნავი კოლექციაც. არსებითად ეს დოკუმენტები ოქონის მონასტერსა და ხატს შეეხება და XIV-XIX საუკ. თარიღდება. საბუთებში გარსევანიშვილთა გვარის ისტორიის შესახებ არის საყურადღებო ცნობები, ფაქტობრივად იმ ადამიანების შესახებ, რომელთა შემქვიდრების საკუთრება ყოფილა მუზეუმში დაცული ხელნაწერების უმრავლესობა.

წინამდებარე აღწერილობა შედგენილია 1971 წელს თამარ ბრევაძისა¹ და ციალა კახაბრიშვილის მიერ. იგი შესრულებულია იმ პრინციპების საფუძველზე, რომლითაც, საერთოდ, დღეს აღიწერება ქართული ხელნაწერები.

გორის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ქართული ხელნაწერების სრული მეცნიერული აღწერილობა ქვეყნდება პირველად. იმის გამო, რომ ხელნაწერებს არ ჰქონდათ საკუთარი რიგითი აღრიცხვა, აღმწერლებმა ხელნაწერებს დაუწესეს თავისი საკუთარი რიგითი ნომრები, ხოლო ფრანხილებში მიუთითეს საინვენტარო ნომრებიც, რომლებითაც ისინი გატარებულია შემოსულობის მიხედვით მუზეუმის საერთო საინვენტარო დავთარში და გამოყენებულია სამეცნიერო

¹ გულისტკივილით უნდა აღინიშნოს, რომ თ. ბრევაძე ვეღარ მოესწრო ამ წიგნის დასტამბვას. გარდაიცვალა 1995 წელს.

ლიტერატურაში.

ვიმედოვნებთ, დაინტერესებული მკითხველი და სპეციალისტი გორის სახელმწიფო ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ქართული ხელნაწერების აღწერილობით ბევრ საინტერესო მასალას ნახავს ვვიან-ფეოდალური ხანის ქართული კულტურის ისტორიისათვის.

გორის მუზეუმის ხელნაწერების აღწერილობის პუბლიკაციის დიდი მხარდამჭერი იყო აწ განსვენებული ომარ ჩუბინიძე, რომლის ნათელ ხსოვნასაც ეძღვნება ეს წიგნი.

აღმწერლები დიდ მადლობას უხდიან გორის მუზეუმის თანამშრომლებს, განსაკუთრებით კი მუზეუმის დირექტორს, არქეოლოგს – ბატონ ხერგო ნადიმაშვილს, მუშაობაში ხელის შეწყობისა და გულისხმიერო დამოკიდებულებისათვის.

მ. ქავთარია

მცირე ლოცვანი. 1847

1+25 ფ.; 22 X 18; ქაღალდი, დაზიანებული, ფურცლების მარჯვენა კიდე სინექტიზაგან შემოცვეთილია და ცვივა; უყდო; მხედრული; 1847 წ. (1r). ფ.ფ. 18r-23r მოგვიანებითაა დაწერილი და უადგილო ადგილზეა ჩაკრული; გადამწერი: ალექსანდრე გარსევანი შვილი (1r, 22r, 23r, 25r); დაუწერელია 1v.

მცირე ლოცვანი - „დაწყება მცირისა სერობისა. 1. დიდება შენდა, ღმერთო ჩვენო, დიდება. 2. შეუფეო ზეცათაო, ნუგეშინის მცემელ... ჭკშმარიტებისაო...“ 1r-25r.

შენიშვნები: 1. შედგენილობა: „პარაკლისი ღვთისმშობლისა“ (1r-13r); „ლოცვა ძიღსა შინა დაცემისა ერისკაცისა“ (13r); „რამს გვეულებოდეს დაძინებაჲ, სთქვი ესე ლოცვა წმიდისა ანგელოზისა მიმართ სულისა და ჳორცთა მცველისა სამარადისოდ“ (13v); „ლოცვა წმიდისა ანგელოზისა მიმართ, მცველისა ცხოვრებისა ჩუენისა სამარადისოდ“ (13v-14r); „ლოცვა სავედრებელი ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობლისა მიმართ, თქმული წმიდისა ჩუენისა მარკოზ მონაზონისა მიერ“ (14r-16v); „ლოცვა წმიდისა ეფრემისი“ (16v-17v); „საუკუნოსათვის დადგი“ (17v, 24r-v); „ვედრებითა და შუამდგომლობითა ამითთა, უფალო, ისმინე ვედრება ჩემ უღირსისა“ (18r-19r) (ამ უკანასკნელში ჩამოთვლილია მარტო ლოცვების ხათურები უტექსტოდ); „ლოცვა, რომლითაცა ჭკშმარიტად ეშმაკნი განიდევნებიან, თქმული იზ ფსალმუნი და გალობა დავით წინასწარმეტყველისა მიერ“ (20r-21r); „ლოცვა განთიად და მიმწუხრისა, თქმული წმიდისა იოანე დამასკელისა“ (21v); „სწავლა მთოვარის დადგომისა საუკუნო“ (22r-23r); [ლოცვა ვედრებისა] (23v); ხელთა (24v); [ლოცვა დიღისა] (25r); [ლოცვა საღამოსი] (25r).

2. 25v-ზე გამოხასუღია ჯვარი წარწერით: „იესო ტკბილო, მონისხენე სასუფეველსა შენსა ცოდვილი ესე.“

3. 1r-ზე, ტექსტის დასაწყისთან გადამწერის ხელით დახატულია: ა. სამკუთხედი, რომელშიც წერია: „ღ მძღ - ღმერთი“ და ბ. სწორკუთხედი, რომელშიც წერია: „ღმერთი არის.“

4. 1r-ზე მოთავსებულია მინაწერი, შესრულებული გადამწერის, ალექსანდრე გარსევანოვის ხელით: „მცირე ლოცვანი ეკუთნის ალექსანდრე გარსევანოვსა. 1847 года июля 9-го дня. „ჩემზ ველსა, კათავის ცხრასა, Гарсеванов.“

5. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (1r, 10r, 17r, 20r).

მინაწერები: 1. (გადამწერის ხელით): „ალექსანდრე“ (1r, 19v); „ალექსანდრე გარსევანოვისა არის ესე“ (22r); „გარსევანოვისა ალექსანდრე“ (23r); „ეკუთნის გარსევანოვსა ალექსანდრეს.“ (25r).

2. „ალექსანდრე გარსევანოვს უთხარით ერთის სიტყვით“ (1r).

3. „№104. 1937 23/V“ (1r).

პლანეტოკა ანუ ეფემერიდი. 1851.

167 ფ.: 18 X12; ქაღალდი, დალაქავებული; უფლო; მხედრული; ქართულ-რუსული პარალელური ტექსტები; 1851 წ. (1r, 2r); მთარგმნელის ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანიშვილის ხელი (2r-2v, 152r); გადაწერის ადგილი: ქ. გორი (1v); დაუწერელია: 147v, 148r, 156v, 157r-167v; შექმნილია ალ. გარსევანიშვილის საგან.

„პლანეტოკა ანუ პლანეტოსკოპია, რომელ არს ავდარტაროსი, ეფემერიდი. ცნობა დარ-ავდრისა მზეზედ.

ქართული: „როდესაც მზე უფერული ჩნდეს, მაშინ მოვა წვიმა...“
 რუსული: „Когда солнце кажется бледно, к дождю...“ 3r-156r.

შენიშვნები: 1. შედგენილობა: „ცნობა დარ-ავდრისა მზეზედ.“ (3r-8v); „ცნობა ვარსკულავთა ზედა“ (9r-10r); „ცნობა ცახა ზედა“ (10v); „ცნობა ღრუბელთა ზე“ (11r-13r); „ცნობა ცისხარტყელზე“ (13r-14v); „წინათ მოსწავება წვიმისა“ (14v-20v); „შეტყობა ქარისა და ქარიანის წვიმისა“ (20r-22r); „ფულის ანგარიში საქართველოს“ (22r-23r); „სირიული ანბანი“ (23v); „სკეითური ანბანი“ (23v); „ანბანი არაბული“ (24r); „ფრანციული ანბანი“ (24r); „ლათინური ანბანი“ (24v); „ბერძნული ანბანი“ (24v); „ურთული ანბანი“ (25r); „სუცური ანბანი“ (25r); „თათრული ანბანი“ (25v-26r); „Ассигнации на серебро. Серебро на ассигнацию.“ (26v-35r); „კინკლოსი თთვეთანი“ (35v-36r); „ლოდიკა, რომელ-არს გონებითი მსწავლა. მთოვარისა განახლებრისათუს“ (36v-37r); „ეპიტაფია საფლავის ქვაზედ დასაწერი“ (37v); „შთამომავლობის, ანუ გეარტომობის ზე, რომელ-არს პარალიპომენონი ბერძნულბერ, ხოლო ლათინურბერ დეოლოდია, ქმნული უფლისა ალექსანდრე სვიმონის ძის გარსევანოვისა მიერ, გარდმოთარგმნილი რუსულის ენიდამ“ (იხ. შენ. 3. თბ.) „ჩვენსა ენასა ზედა. ალექსანდრე სე. გარსევანოვისა“ (38r-39r); [იგავები]. <აღექსანდრე გარსევანოვისა> (39v-40r); „ფიზიონომია და ხირომანსია დიდებულის ლაფატერისა“ (40v-55r); „Физиономия. სახეზე შეტყობა ადამიანის ბედისა და იღბლისა“ (55v-90r); „Общая планетоскопия по годамъ на 336 летъ“ (90v-122r); „ხელთა“ (122v-124r); „სახეზე და შუბლზე შეტყობისი მოხაზულობა“ (124v-130r); „ოინები, მანქანებანი მარტინოს ზადეკისა“ (131r-147r); „ეფემერიდი“ (148v-152r); „ჟილოსოჟია საერო ანუ სახასო, თარგმნილი ჩემ მიერ რუსულით ქართულსა ზედა ენასა. აგარს.“ (152v-155r); „შეტყობა, თუ რომელსა დღესა მარტის მთვარისასა იქმნება აღდგომა ქრისტესი“ (155v-156r).

2. ხელნაწერის თავფურცლებზე მოთავსებულია წარწერები:

ა. „პლანეტოკა ანუ ეფემერიდი, რომელ-არს დღეთა-მეტყველება ალექსანდრე სე. გარსევანოვისა. 1851 წ.“ (1r).

ბ. „ავდარტაროსი ანუ პლანეტოკა, გინა მსწავლა ცისიერთა და სეუბედობისა ჟამთასა ცნობა, რომელ-არს პლანეტოსკოპია, დარისა და ავდრის შეტყობა მზესა, მთოვარესა, ვარსკულავთა, პაერის ატმოსჟერასა, ღრუბელთა, ცახა და ცის შვილდსა ზედა. თარგმანი რუსულის ენიდამ“ (იხ. შენ. 3. თბ.) „უფლისა ალექსანდრე სე. გარსევანოვის მიერ“ (2r).

გ. „უიხილე მე ცანი, ქმნულნი თითთა შენთანი. მთოვარე და ვარსკულავები, რომელ შენ დააფუძენ ფხად. მ. სტიხი 4“. და კუალად: „უფალო, უფალო ჩუშნო, ვითარ საკრველ-არს სახელი

შენი ყოველსა ქუშყანასა ზედა.“ ფხავლ. მ. სტიხი 9.

„აღექსანდრე გარსევანოვისა მიერი თარგმანი რუსულის ენიდამ ჩუენსა განსა ზედა, ჩენა წელსა, ე. იხ სუთშაბათსა“ (2v). (იხ. შენ. 3. თ.ბ.).

3. ყველგან, სადაც კი წერია გადმოთარგმნილია „რუსულის ენიდამ.“ თავდაპირველად ეწერა „პერძულით“. მოვიყენებთ: „მთარგმნელს - აღექსანდრე სვიმონის ძე გერსევანი შვილს თვითონ გადაუშლია ხაზით სიტყვა „პერძულით“ და განსხვავებული ფერის მქონით თავზე დაუწერია „რუსულის ენიდამ.“

4. ხელნაწერში თავები გამოყოფილია ფერით.

5. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (32v, 108v, 131r და 156r).

6. 90r-ზე ბერძნულად წერია: „აღექსანდრე გარსევანოვი.“

7. ტექსტის ბოლოს მიწერილია: „1851. 8.4. Сынора.“ (122r).

ანდერძი: „...რაც კი ამას ზევით სწერიან და დაიწერება ამას იქით, სულ ყველა რუსულიდამ ქართულად გადმოთარგმნე ქართულის ენის განსამდიდრებლათა. ჯერეთ სიჭაბუკეში მყოფმან აზნაურმა, აღექსანდრე გარსევანოვმა“ (152r).

მინაწერები: 1. „№106, გიემ-103, 23/V, 1937 წ. (1r).

2. (გადამწერის) „წიგნი ბედის საწერელის გაგება, სამთვარიო და სახეზედ და ხელის გულზედ შეტყობა კაცისა და სხვანი. აღექსანდრე გარსევანოვისა. თვესა ივლისსა ჩეიდ წელსა. ქ. გორი“ (1v).

3. (გადამწერის): „დახასრული პირველის ნაწილისა. ა. გარს.“ (148r).

3

(გსიემ 106)

მცირე სჯულისკანონი. XVII-XVIII

180 ფ. 14 X 10; ქაღალდი; გაყვითლებული და დალაქავებული, ძველი რესტავირებული; შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული მუყაოს ყდა, ქვემო ყდა ჭიისაგან არის დაჩერტილი. აქვს ყდის საცავი მწვანე ფერის ფურცლები. ამ ფერის ქაღალდითვეა გაკეთებული რესტავრაცია; ბოლონაკლული; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით; [XVII - XVIII ს], აქვს ჭვირნიშანი. ნაკლული ადგილები XIX ს-ში აღდგენილია გარსევანი შვილის ხელით (111r, 118r-v, 175r-v); დაუწერელია ზემო ყდის საცავი ფურცლის (v).

1. „რჩულის კანონნი ახლად თარგმნილი წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფთჳმისი. - წესი და განგებად და რჩულის კანონნი მეექუსისა კრებისად ახსამეოცდარვათა წმიდათა მამათა, რომელნი შეკრბეს კოსტანტინეპოულეს, ახალსა პრომსა, კოსტანტინე ღმრთისმსახურისა მეფისა ზე, ძის წულისა ძისა ჰერაკლე მეფისა...“ 1r-118r.

შენიშვნა: ერთვის მთარგმნელის **ანდერძი:** „რომელნიცა ამ სჯულის კანონს იკითხვიდეთ, ღოცებასა მომიხსენებდეთ ჩემთვის, გლახაკისა ეფთჳმისა, რომელმან ვასთარგმნე ესე პერძულით ქართულად, ამის.“

2. „კანონნი შეცოდებულთანი, აღწერილნი ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანეს მიერ კოსტანტინეპოულელ არხიეპისკოპოსისა,

რომელსა მმარხველ ეწოდა. — უწყებულ იყავნ, ვითარმედ ესე ნეტარი იოანე მმარხველი იყო უფროს უკანასკნელ ყოველთა მათ, რომელთაცა მსჯულისი კანონის წესი აღჰსწერეს...“ 118v-142v.

3. „კანონნი შეცოდებულთანი, განწესებულნი ნეტარისა მამისა ჩუენისა იოანე მმარხველისა მიერ, კონსტანტინოპოლელ პატრიარქისა. — უკეთუ ვისმე შეემთხვნენ ბუნებითი ცოდვანი, ესე იგი არს სიძვანი დედათა თანა, ცინათუ ქურივთა, ანუ მკვევალთა, ანუ მეძავთა წესითა მით ბუნებითისა...“ 142v-173v.

4. „კანონნი დღითი-დღედთა ცთომათანი, ვითარცა წმიდათაგან მამამან ბასილი განაწესა, — პირველი მოხლვად გულისსიტყვისა, რომელი მოუტდეს და ვონებაჲს მსწრაფელ განიოტოს, რომელსა ეწოდების ბერძულად პროსეოლინ, უცოდველი არს და არა შეერაცხების ბრალად...“ 173r-178v.

შენიშვნა: სათაური ტექსტში გამოტოვებულია. იგი ხელნაწერის კიდევ გარსკეანი შვილს მიუწერია.

5. „წესი, რომელი აღვსრულების აღმარებელსა ზედა თვსთა ცოდვითათჳს. — პირველად შეიყვანოს იგი მღვდელმან ეკლესიად და დამკრძალენს კარნი და დაადგინოს წინაშე წმიდისა საკურთხეველისა...“ 178v-180v.

წყდება: „... ხოლო წმიდათა მარხვითა ქრისტეს შობისადათა და წმიდათა მოციქულთაჲსა ესრეთ ჯერ-არს, რათა ცხრად ჟამ...“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს აქვს რვეულბრივი სათვალავიც.

2. ხელნაწერში დევს მწვანე ფერის დაწერილი ფურცელი: ზომით 10,5 X 5-ზე: „ქ. იესო ქრისტე და იოვანე ნათლისმცემელი, მეოხ ყვავ მონასა შენსა იოვანეს სვიმონა შვილს, არხიდიაკონს და მამანემს გიორგის და დედაჩემს ანანას და ჩემს მეუღლეს ნინოს და ჩემს ყოველს კეთილისმყოფელს“ (1r).

3. მცირე სჯულისი კანონი გამოცემულია: Н. А. Заозерский и А. С. Хаханов, Номоканон Иоанна Постника, в его редакциях грузинской, греческой и славянской, Москва, 1902г. მცირე სჯულისი კანონი, გამოსაცემად მოამზადა ელ გუჯა გიუნა შვილმა, მეცნიერება, თბ., 1972 წ.

მინაწერები: 1. „მსჯულისი-კანონი ესე ხამართლად და არა უხამართლოდ განეთვსა ამისსა მკუმეველსა, მდაბალსა შორის მღვდელთა მართლ-მადიდებელთა (იესეს გარსეენი შვილსა), რომლისაც უნებლიეთ კელსყოფენი ამისნი დაისაჯენ რისხვითა საღმრთოთა აღჰკურთთა და განაჰკითთა საყოფელთაგან მათთა ჩეკვწელსა და მისგან ეჩუქა ჩემე წელსა იმ-სა აპრილსა აღექსანდრე გარსეევანოვს“ (ზემო ყდის საცავი ფ-ის რ).

2. „ვინცა და რამაც გვამმან, მცირემან ანუ დიდმან, სიღადით დათრუხვილმან იკადროს და ჴელ-ჰყოს წარპარუად წიგნი ესე მრავალ მარგები, მიიღოს წყვეა ოქონის ხატიცა, უძვირესი ყოველთა წყვეათა და მე, იესეს გარსეევანოვს მახმაროს ესე, რეცა ოფლით მშოვნელსა მისსა“ 58v.

3. „გარსეევანიან, ესიან, იოანნიან, იაკობიან და იესეს...“ 118r.

4. „გლოცვაჲ ყვავთ გლახაკისა ეფთჳმისათჳს, წმიდანო დვითისანო, ამინ“ (178v).

5. „აღმქმელისა მწუალებელსა და მიტყვეულსა და მეძავსა ნათლის მამად ნუ დააწესებ, რამეთუ ნათლის მამა წმიდა და ნათლის მსგავსი უკმს და არა ბნელისა და პიდწისა, სომხისა მხახლობასა და სვინიკოზობასა ფრიად ეკრძაღე, თუ სადამე არა, მკულელი

იგი მღუდელი მღვდელობისაგან განიკუთმოს, რამეთუ წმიდა კათოლიკე ეკლესია არა შეიწყნარებს. სომეხსა მკუდარსა თუ დახვდე, ვითარცა ერისკაცმან ვერეთ იტირე: ნუცა ჯუარს დასწერ, ნუცა რას წარუკითხავ, ნუცადა სალოცავსა აღიდებ რავედენცა შემოგუქენნენ, რამეთუ რა ზიარება არს ჩუწნი მათ თანა, რომელსა უწესო ცოდვა და კახონი განაყენებდეს. და იცოდე, რომელ უმოძღვროსაცა იყოს და ცოდვანი აღუარებულ აქენდენ, მისთვის ჟამსა ნუ სწირავ, ნუცა აღიარებ, რათა არა ძე ღმრთისა შეურაცხყოს, თუმცა დიდებულია ჰელმწიფეთაგანი იყოს იგი. აღაჯორის მარხვა, ესე იგი არციკურობისა ძაღლისა, ვინცა მართლმადიდებელთაგანმან იმარხოს და ანუ იდღესასწაულოს, კრულ, წყეულ და შეჩუნებულმცა არს პირველად თეთ ქრისტესაგან და მერმე მოციქულთა და შეიდთა კრებათა ყოვლად წმიდათა მადლითა და ეკლესიით განიდევნედ, ვითარცა არა ღირსი ძაღლი, იტყვის ნეტარი იოანე ხართოფილაქსი“ (ქვემო ყდის v).
 იხ. მინაწერები: 27v, 36r.

4

(გსიემ 107)

კურთხევანი. 1780

192 ფ.: 21,5 X 17; ქაღალდი, ალაგ-ალაგ დალაქიებული, მელნით გაფლენილი; შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული ყდა, დაზიანებული, კქონია სამი ხაკეტი, ქვემო ყდას შიგნიდან გამოკრული აქეს ფურცელი ნაბეჭდი წიგნიდან: ნუსხური, ორ სვეტად, სათაური და დახაწიხები ხინგურით; თავსამკაული: 1r, 2v, 3v, 12r, და ა. შ.; 1780 წ. (191r), აქეს ჭვირნიშანი; გადამწერი: მღვდელი ნიკოლოზ ჩანიკაშვილი (191r).

„კურთხევანი, ძალითა ღმრთისაჲთა თარგმნილი ბერძუნისაგან ქართულად კვიპრიანეს მიერ სამთავროსა სამთავნელისა, — ბლოცვად დედაკაცსა ზედა მშობიარესა. დღესა პირველსა უფლისაჲ მიმართ ვილოცოთ. ო-ო, შენ, მეფეშო, უფალო ყოვლისა მკერობელო, რომელმან განკურნენ ყოველნი სენნი და უძღურებანი კაცთანი...“ 1r-191v.

შენიშვნები: 1. ყოველ თავთან ზის რიგითი სათვალავი.

2. ერთვის „საძიებელი წიგნისა“ (191v-192r).

3. ზანდუკის ბოლოს მიწერილია ხინგურით: „განსრულდა კურთხევანი და ზანდუკი წიგნისა ამის“ (192v).

4. აქეს რვეულბერი სათვალავიც.

ანდერძი: (ხინგურით) „განსრულდა ძალითა ღუთისაითა წმიდაი ესე კურთხევანი ჰელითა ცოდვილის მდღლის ნიკოლოზ ჩანიკაშვილისათა...“ (შემდეგ, ანდერძის დიდი ნაწილი გადასულია, წყლით უნდა იყოს გადაშლილი ბოლო სტრიქონამდე). „[და]იწერა მარტვა იგ ქ-კს ომშ“ (191r).

მინაწერები: 1. „ძველად განდიდებულ და მეფეთაგან თავიანისცემულ ... [შეიწირე მცირედი ესე შესაწირავი და მეოხ ყვავ მეფეს ირა...“ (ზ.ყ.ვ).

2. „ვინცა ვინ აღაჯორის მარხვა შეინახოს და იმარხულოს, კრულ-წყეულ და შეჩვენებულ იყოს ქრისტესგან და წმიდათა შეიდთა კრებათა მადლითა“ (186v).

3. „აქა, შეჩუნებულცა არიან და ვინცა მართმადიდებელთაგან მან მღვდელმან ანუ მონაზონმან, ეპისკოპოსმან და ერის კაცმან

არა შეაჩვენეს და ჰკრულნეს, ისინიც შეიჩვენებოდნ მათ თანა და იუდას თანა დააწესნეს ქრისტემან თუსნი ვულარძნილად ბოროტად მადიდებელნი და უარის მყოფელნი“ (187r).

4. „ქ. პატარა პელაგია დაიბადა აპრილს ია ქ-ქს (!) - უოგ მთვარის ზ“ (192r).

5. „ოდეს სულთ ბრძოლა დაუწყოს. -

იესო, იესო, იესო, ძეო ღ-ისაო, შემიწყალე მე,

იესო, მიხსენ მე ცოდვათა ჩემთაგან,

იესო, მაცხოვარო ჩემო, გამწმინდე მე უსჯულოებათა ჩემთაგანა,

იესო, სასოო ჩემო, ნუ დამიტევებ მე.

იესო, შემწეო ჩემო, ნუ განმიშორებ მე პირის შენისაგან.

იესო, შემოქმედო ჩემო, ნუ დამივიწყებ, რომელნიცა დღენი ჩემნი ბოროტად განვლიენ.

იესო, მწყემსო და მაცხოვარო ჩემო, ნუ წამრწყმდე მე,

ცოდვილსა ამას კელთა შენთა.

უფალო, იესო ქრისტე, შეგავედრებ სულსა ჩემსა,

უფალო, იესო ქრისტე, მიითვალე სული ჩემი მშვიდობით.

ღ-თისმშობელო მარიამ, ევედრე ღმერთსა ჩემთვის.

მარიამ ქალწულო, ღ-თისმშობელო, დედაო მაცხოვრისა

და მოწყალისაო,

შენ უკვე ევედრე ძესა შენსა ჩემთვის, რათა ევედრებითა

შენითა

პაერის მცველთაგან ვიხსნა ჟამსა ამას სიკვდილსა

ჩემისასა.

ამას იტყოდი, მსახურო, მე „უსუპითა და იაზმას ასხურებდე,

სინამდინ სული ჳორცს განეშორებოდეს“ (192v).

6. „სოფელი ესე განმხრწნელი არს ჳორცისა. ქ. იესო, ძეო ღ-თისაო, შემიწყალე“ (192v).

5

(გსიემ 108)

ლოცვანი. 1762

187 ფ.; 16,5 X 11; ქალაღდი, ძაღზე გაცვეთილი, დაღაქავებული, დაღბებული, განსაკუთრებით დაზიანებულია: ფ.ფ. 159-187, ფ.ფ. 166-187-ის ზემო ნაწილი დაფერფლიღა და აღარ არსებობს; ტვიფრული, შავი ფერის ტყავაღაკრული ხის ყღა, ხელნაწერს მოციღებული და ძაღზე დაზიანებული. ჳქონიღა ზამი ტყავის საკეტი, შერჩენიღი აქეს ერთი; ამოცვენიღიღა ფ.ფ.: 1-9, 185-187; ნუსხური, ზოგჯერ სათაურები ასომთავრულით, სათაურები და დასაწყისები სინგურით; თავსაღკაული: 135v ; 1762 წ. (186v), აქეს ჳვირნიშანი, გაღამწერი: ანჩისხაღის დეკანოზი გიორგი აღექსის ძე (186v); გაღაწერის აღვიღი: ტვიღისი (186v); დაუწერიღიღა (187r-v); ხელნაწერი აღრე ეკუთვნოღა აღექსანღრე [სვიმონის ძე] გარსეღანიშვიღს (1r).

1. „პარაკღისი ახღად თარგმნიღი, სავეღრბელი ყოვღად წმიღისა ღვთისმშობღლისა მიმართ. მ-ღით თ-ყნისვს. გ. - უფაღო, შეისმინე ღოცვისა ჩუენისა, ყურაღ იღე ვეღრებაღ ჩუღნი ჳეშმარიტებითა შენი-თა...“ 1r-10r.

2. „ღოცვანი შუაღამისანი. - თქმული იოსებ გამომეტყუღღისა მიერ. ღოცვითა წმიღათა მამათა ჩუღნთა, უფაღო იესუ ქრისტე,

ღმერთო ჩუზნო, შენ ჩ~ნ წმიდაო ღმერთო; მამაო ჩუზნო, კ~სნ. იბ, მოვედით თაყუანის ვსცეთ, ზ. - უფალი, ნათელი ჩემდა და მაცხოვარ ჩემდა, ვისა მეშინოდის?...“ 10v-45v.

3. „იბაკონი წმიდისა ღვთისმშობლისანი, რომელსა დაუჯდომელი ეწოდების. ჰ~დ გ~ი - ზეშთა მბრძოლისა ჩუზნისათჳს და მოღვაწისა უძღვევლისა...“ 45v-55r

4. „ლოცვა დღითი-დღე სათქმელი ყოველად წმიდისა ღვთისმშობელისა მიმართ. უკუშთო ვსურის ხილვა მისი ჟამსა სულისა შენისა განყოფისასა. - შეიწყნარე აწ, დედოფალო ჩემო სახიერო, გლახაკი ვედრება ჩუზნი უღირსისა...“ 55r-76r.

5. „ლოცვანი ყოველთა შუადეულთა დღეთანი, რომელიცა ვინ ჰყოფდეს აღსარებასა თჳსთა ცოდვათასა. კურიაკესა სათქმელი, თეოფანეს მიერ თქმული. - აღვიარებ, შენ, მამაო უფალო ცათა და ქუეყნისაო...“ 76r-135v.

6. <ლოცვა სამარადისო>. „ეს ლოცვა ყოველთა დღეთა უნდა შემდგომად მწუხრის გამოლოცვისა. - კურთხეულ ხარ მეუფო, ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო...“ 135v-153r.

7. <ლოცვა დაცემისა>, „ლოცვაჲ უკუშთო მღვდელსა დაცემა შეემთხვოს ძილსა შინა, შემდგომად დაცემისა მეყსეულად აღდგეს და თქუას: კურთხეულ-არს; წ~ო ღ~ო; მამაო ჩუზნო; რამეთუ შენი არს სუფევა... .ვლოდე შენდამი, მაცხოვარ...“ 153r-158r.

8. „წეხი და განგება წმიდისა ზიარების ლოცვისა. - ოდეს გენებოს შეწირვა უსისხლოსა მსხუშრპლისა...“ 158v-186v.

შენიშვნა: აქვს რვეულგებრივი სათვალავიც.

ანდერძი: „მადლითა წმიდისა სამებისათა აღიწერა ქალაქსა ტფილსა(!) ანჩისხატის დეკანოზის, აღექსის ძის... უნდოს მღუდლის გიორგის მიერ, მხილველთა შენდობის მოქენე, ქ-კს ო~ნ“ (186v).

მინაწერი: „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვისათა ჩემე წელსა“ (1r).

6

(გსიემ 109)

ფსალმუნნი. XVIII

III+154 ფ. : 12 X 8,5; ქაღალდი, ხინგტიხაგან დალაქავებული, განსაკუთრებით დაზიანებულია ხელნაწერის კიდეები (იხ.ფ. 1-24); რესტავირებული: მუყაოს ყდა, რძისფერი კოლენკორით შემოსილი, აქვს ცისფერი ფდის საცავი ფურცლები; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით; ნაკლები ტექსტი აღდგენილია XVIII ს. ბოლოს (6r-8v). [XVIII ს.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია Iv-IIIv. 153v-154v.

„ფსალმუნი პირველი, აღილუია, ესე იგი არს ქებაჲ და გალობაჲ უფლისაჲ ანუ თუ გალობაჲ და ქებაჲ. - ნეტარ არს კაცი, რომელი არა მივიდა ზრახვასა უღვთოთასა...“ 1r-152r

შენიშვნები: 1. ფსალმუნნი გიორგი მთაწმიდელის რედაქციისა. ერთვის: „ანდერძი გიორგისი. - წმიდანო და ღმერთ-შემოხილნო მამანო და ძმანო, რომელნიცა ამათ წმიდათა დავითთა

მიემთხვნეთ, ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა, რამეთუ ფრიადითა იძულებითა წმიდათა და სულიერთა მამათა ჩემთათა ვთარგმნენ ესე დავეთისი ახლად ბერძულისაგან ქართულად მე, გლახაკმან გიორგი, უღირსმან სუცესმონაზონმან, ფრიადითა ჭირითა და რუდუნებითა, თუთ იცის ღმერთმან, მრავალთა ბერძულთა დედათა და დავეთისა თარგმანთაგან ფრიადითა გამოწულელითა და გამოძიებითა. აწ უკუს გვეედრები ყოველთა, რომელნიცა მიემთხვნეთ წმიდათა ამთ დავეთითა, რაითა ჩუწნთუხ ლოცვაი კჳოთ. და ვინ სწერდეთ, ვითა აქა კჳოთ, ვერთვე შეუცვალებლად დასწერდით. ნუცა ჩაურთავთ, ნუცა დააკლებთ, ჩვეს რომელი ჯერიყო ჩაგურთავს და რომელი ჯერიყო დაგუკლია, ვითა ჩუენსა ენასა მოჰვიდოდა და წესი საქმისა ეძიებდა. ნუცა დონ-ანსა დააკლებთ, ნუცა რამეთუხა, და ესე გეგობის ვონიერისაგან გულისკმის ყოფად, რომელი იგი დონ-ანი ჩუენცა ვიცოფით, და თუმცა რას აუნებდა გინა იგი, გინა სხუაი, რომელიცა სიტყუაი არა დაუტკობდით, არცა აღმოვკოცდით, ხოლო უკუეთუ ვინმე ამას ჩუენსა შრომით და რუდუნებით ქმნილსა და ყოველითა ჭეშმარიტებითა საესესა ნაშრომსა და აღწერისსა არა ჯერიყოს და კე იცოდის, ანუ დარ, გინა ოტი, ანუთუ ღმერთი და უფალი, გინათუ რიტორიცა იყოს, ანუ ფილოსოფოსი, მამა, ჩუენსა ნაშრომსა ზედა ნუ ბრძნობს, ახლად თუთ ვითა გინდა თარგმნენს სხუანი დავეთისი, არას ვზრუნავ.

და თუ ქართულთა დავეთითა დაიწერდეს, ჯუარი აქუს და კურთხევაი, რომელმან კულა ჩემი დავეთი გინა ზეპირით იძალოს, გინა ესე მრავლითა სისხლითა თარგმნილი ჩემი წინა დაიდვას და დავეთისა რუენად და ზე-ქუდმ ქცევად დაუწყოს, საშჯელი მოკადენს ღმერთმან დღესა მას საშინელსა საშჯელისასა, და ვინ ამათ ჩემთა დავეთითა დასწერდეს, ესე ჩემი დაწერილი არა დაწეროს, ღმერთსა მან ვასცეს პასუხი. უკუსთუ მე გლახაკმან ესოდენი ჭირი ვნახე და ესე უსასყიდლო მარგალიტი არა დავეიცონე აღწერად განმანათლებლად მკითხველთა და მსმენელთა მას ამის ორთა სიტყუითა დაწერად რად ზარ აც? და წმიდა მამასა ეფთჳმის ნუეის ამოწმებს. წმიდამან მამამან დავეთი თარგმნა და მწერალსა ვისმე მისცა დაწერად და მან ვანრყუნა და უკმარ ყო. მიერთგან სხუაი არდარა თარგმნა, არამედ ქართულნი დავეთისი თანა ეხსნიან და სადა სიტყუაი ეკმარებოდის, მუნით იკმარებდის. და ამათისა ჭეშმარიტებისა მოწამედ და სიმართლისა მყავს ყოველი საბერძნეთი და ყოველნი ბერძულნი დავეთისი და ვისაც არა კრწმანდეს, შეაწამენ“ (152r-153v).

მცირე ვარიანტული განსხვავებებით გიორგის ანდერძი გამოქვეყნებულია რამდენიმეჯერ. იხ.: მ. საბინინი, საქართველოს სამოთხე, გვ. 487-488; მ. ჯანაშვილი, ქართული მწერლობა, გვ. 107-111; ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობებში; ფსალმუნის მზექალა შანიძისეულ გამოცემაში, 1960, გვ. 27; იხ. აგრეთვე აკ. შანიძე, უძველესი ქართული ტექსტების აღმოჩენის გამო, თსუ მოამბე, II, გვ. 405-406.

2. ფსალმუნნი გამოცემულია. იხ.: ფსალმუნის ძველი ქართული რედაქციები X-XIII საუკუნეთა ხელნაწერების მიხედვით. გამოსცა მზექალა შანიძემ. I. ტექსტი. 1960.

შინაწერები: 1. „წიგნთაგან იესესთა და მიხანვე ჩემე წელსა ის-სა აპირლსა ნაჩუქები აღექსანდრე გარსევანოვისა-და“ (Ir).

2. „სახლი; ქართ: ნატამალი“ (Ir).

**ანდრია კესარიელი, თარგმანებაჲ
გამოცხადებისაჲ იოვანე
მასარებელისაჲ. XVIII**

151 ფ.: 15,5 X 10,6; ქაღალდი, დალაქავებული, დაზიანებულია ფ. 1, 12, 13; შავი ფერის, ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული და ხელნაწერს მოცილებული; ბოლონაკლული, ამოცვენილია ფ.ფ. 1, 2, 125, 132-151; სუსხური, სათაურები და დასაწიხები სინგურით: [XVIII ს], აქვს ჭვირნიშანი: გადაშვერი: ფილიპე <გარსეევანიშვილი> (26r, 38v, 61v, 81v-82r და ა.შ.).

[წმიდისა მამისა] „ჩუშნისა ანდრია მთავარ [ეპისკოპოს] ისა კესარია-კაბადუკი [ელისაჲ თარგმანებაჲ] გამოცხადებ[ისაჲ] წმიდისა იოვანე მასარებლისაჲ, რომელი სთ[ხოვე]ა [სხუამან ეპისკოპოსმან და მან მიუწერა] ესე მას - უფალსა ჩემსა და ძმასა და [ჩუენთანავე] მღვდელსა უფლისაჲ მიერ გახარებ. [მრავალთა მიერ მრავალ-გზის ვიძქელე], რომელთა იგი აქუნდა ჩემდა მომართ [იჭე] უხეშთაესი ძალისა ჩემისა...“ 1r-15lv.

წიგნები: 1. აქვს რვეულებრივი აღრიცხვა:

2. თარგმანი ეკუთვნის ეფთჳშე მთაწმიდელს კ. კეკელ-იძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 14; მისივე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 198.

3. ტექსტი გამოცემულია იხ. იოვანეს გამოცხადების და მისი თარგმანების ძველი ქართული ვერსია. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო ი. იმნაიშვილმა ა. შანიძის რედაქციით (ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, VII, 1961, გვ. 3-34, 119-205).

ანდერძები: 1. „მოიხსენე მონა შენი ფილიპე“ (26r).

2. „ღმერთო, შეიწყალე ფილიპე“ (38v, 61v, 95r).

3. (სინგურით) „მე, უღირსი მონა ღვთისაჲ გ-“ (იგულისხმება გარსეევანიშვილი) (80v).

4. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი ფილიპე გარსეევანიშვილი. ღმერთო, შეიწყალე ფილიპე“ (81v-82r).

(„გარსეევანიშვილი“ მოგვიანებითაა ჩამატებული, ჩამატებულბელმა იცოდა, ფილიპე რომ გარსეევანიშვილი იყო).

5. „შეიწყალე ფილიპე, ღმერთო, ღმერთო, შემეწყალე მე, ცოდვილი“ (96v).

6. „ღმერთო, შემეწყალე ცოდვილი ფილიპე“ (100 v).

მინაწერები: 1. „საკუთართა წიგნთაგან აღექსანდრე გარსეევანიშვილისათა ჩემე წელსა იმ აპრილსა“ (1r).

2. „წმიდაო მარინე, კარგი სწავლა მიბოძე, ამინ და კირელეისონ“ (22r).

3. „ქ. ღმერთმან ბატონის ჭირი მისცეს მათ, მიწა - გარსეევანიშვილს იაკობს“ (78r)

4. „გარსეევანიშვილო გოდერძი, პეტრე, სვიმონ, იაკობ, მისო მსახურო“ (79r).

5. „უფალო, წარუმართე ორთავე შინა ცხორებათა ევდემონ მღვდელ-მონაზონი“ (84v).

6. (სინგურით) „აბაჲ სინგურო“ (105r).

7. „უფალს, ჩემს სიფედრს, მათი უღირსი სიძე მრავალს მოკითხვას მოგახსენებ. იაკობ“ (121r).

იხ. მინაწერები: 6r, 30v, 62v, 63r, 69v, 74v, 77r, 77v, 91v, 95v, 98v, 113v, 115v, 122r, 125r, 139r.

8

(გსიემ III)

პორფირის შეყვანილობა. XVIII

149 ფ.; 10 X 6,5; ქალაღდი, დაზიანებულია (ფ. 1); უყდო, დაშლილი; თავნაკლული; ნუსხური, სათაურები სინგურიო; [XVIII ს], ჭვირნიშანი აქვს; შექენილია გარსევეანი შვილისაგან.

„[პორფირისა შეყუანილობა. — ნანდვილობად [საჭიროსი] ხუროსაორიუ და არისტოტელისა მიერთსა შინა კატილორიათა მნებავი მასწავლულობათა ცნობად, რამ ნათესავი, რამ განყოფილებად, რამ სახე, რამ თესი და რა შემთხუშეთი განსაზღურებული გარდაცემისადმი...“ 1r-149v.

შენიშვნები: 1. თარგმანი ქართულ ენაზე ეკუთვნის ზურაბ შანშოანს. იხ. S 358-ის აღწერილობა და კ. კეკელიძის ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 308 (შენ. 6), მასზე: ხ. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში. ჟ. „ჩვენი მეცნიერება.“ 1923, 2-3, გვ. 144-145.

2. წერის დროს გამორჩენილი ადგილები სათანადო მითითებით მოთავსებულია ხელნაწერის კიდევებზე (მაგ. 99v და ა. შ.).

3. ხელნაწერს აქვს რეულებრივი აღრიცხვაც.

მინაწერები: 1. „დიდლექტიკა არისტოტელისა“ (1r).

2. „წიგნთაგან იესეთა ჩემე წელსა ...“ (1r).

3. „იესე გარსევეანი შვილი, იოსებ“ (149v).

9

(გსიემ 4590)

ბასილი დიდი, მიცვალება
ღვთისმშობელისა. XVII-XVIII

56 ფ.; 10 X 7; ქალაღდი, გაყვითლებული; ყავისფერი ტვიფრული ტყავის ყდა; ამოცვენილია ფ.ფ. 1, 8; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურიო. ტექსტი ჩასმულია წითელი და შავი ხაზებით შემკულ ჩარჩოში; თავსამკაული (2r). წითელი და შავი ფერის ხაზებით შესრულებული ჩანახაზი (55r); XVII-XVIII სს; დაუწერელია (55v).

„თვესა აგვისტოსაჲ იე, მიცვალებაჲ წმიდისა ღვთისმშობელისა ქუშყანით ზეცად, თქმული წმიდისა მამისა ჩუშნისა კესარიელისა ბასილისაჲ. ვ. მ. — წინაშე ღვთისა და მაცხოვარისა, რომელმან საიდუმლოდ საკურველი აღასრულა ცისა ქუშშე და ქუშყანისა ღვთისა მიერ დედისათჳს...“ 2r-54v.

შენიშვნა: ამ სიტყვის რამდენიმე რედაქცია არსებობს. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 21.

მინაწერები: 1. „ეს წიგნთაგან იესე გარსევეანი შვილი ჩემ ...“ (1r).

2. „აბდულა მეფე ... უმლოისა მცოცხლებდინ საუკუნოდ სამართალთათვის თვისთა დ-თიუხათნოთა, ხოლო ერსი და ქალაქნი მისნი განიშეებოდედ განუზომელად სადიდებელნი ქ-ს ნყმწელსანი.

... ეღობით იყოს შეწყობილის სუფრაზე მოახსენებდენ მგალობელნი აბდულა მეფესა“ (1r).

3. „ღუთისმშობელი და დიდად პატიოსანი, ყოვლად მშეენიერი ქალწულებისა შროშანი, მას ახარებდა ანგელოსი ფრთოსანი, შესგან იშეების მეფევე გურგუსოსანი და მას ამონებენ მეფენი მრავალ ემოსანი“ (1v).

4. „კარნი უკუმ განახუნა ზაფხულმან, ბუნება წარმოდგენს საზოგადოხა სერსა, ქუმყანა და გული ჩუმნ შორის განტრფობილ არს, არყევს რტოთა წენარად ზე ფიროზი, შეიცავს ღზილსა საშოვარსა ფრთაებითა, მზრდის კბოდესა პოხიერი ქქშა, ფურცელნი და ყვაილნი დაიფარნენ თაფლითა, მსწრაფლ მშუმნიერსა წინამძღურისა მნათობთასა ...“ (56r).

5. „წმიდაო ღთისმშობელო, შემწე ექმენ ამის პატრონს და აცხონვე სული მისი სასუფეველსა მეოხებითა წმიდათა შენთათა“ (56v).

10

(გსიემ 112)

კრებული. 1734

221 ფ.: 21 X 15,5; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული, ახალი რესტავირებული და შეკინძული; მწვანე კოლენკორით შემოსილი მუყაოს ყდა, თეთრი საცავი ფურცლებით; ნუსხური, სათაურები სინგურით; 1734 წ. (220r). აქვს ჭეირნიშანი: გადაშვერი ოქონის ხატის დეკანოზი იესე გარსევეანი შვილი (220r).

1. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა სიტყუა იგავისათჳს მეზვერისა და ფარისეველისა. გ. მ. — საყვარელნო, ორნი კაცნი აღვიდეს ტაძრად ლოცვად, ერთი ფარისეველი და ერთი მეზვერე ...“ 2r-6v.

შენიშვნა: 2r-ს ზემო კიდზე სათაური განმეორებით მხედრულით დაუწერია ვიდაცას.

2. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა მიერ თქმული სიტყუა უძღვებისა მისთჳს შვილისა. გ. მ. — მარადის თანამდებ ვართ ქადაგებად კაცთმოყუარებასა ღმრთისასა ...“ 6r-14r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ.: თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძველები (მრავალთაჲი, I, 1971, გვ. 453).

3. „შაბათსა კორციელისასა, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ანასტასი სინელისა ქრისტეს მიერ შესვენებულთა და სარწმუნოებით დაძინებულთათჳს. მ. გ. — რაჲ არს ესე დღეს, მ საყვარელ-

ნო, ვითარ მოსწრაფებით და ღირსებით შემოკრებულ ვართ ...“ 14r-22r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 13; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 266; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 431).

4. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, სიტყუად მეორედ მოხლვისათჳს უფლისად იესო ქრისტესა, რომელი იეთხვის კურიაკსა ჳორციელისასა. გ. მ. — რაოდენითა დავიტეობიან სოფლისა ამის წარმავალნი და ცუდნი საქმენი, კუალად აქცევთ გულთა თქუშნთა მათ ზედა მიმართ ხედვად...“ 22r-27r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 75; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ.453).

5. „შაბათსა ყველიერისასა ჳკენებად წმიდათა მამათა, თქული წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფრემ ასურისა მამათათჳს შესვენებულთა. გ. მ. — გული ჩემი მელმის, შემდობელ მექმენით ძმანო და მონანო კურთხეულნო ...“ 28r-31r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 52; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ.447); გამოცემულია: იხ. საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ ენაში, II, გამოცემა ივ. იმნაიშვილმა, თბ. 1966, გვ. 49-54 და გვ. 212.

6. მისივე, „სიტყუად სხუად მამათათჳს შესვენებულთა. წაურთე. — ამას დღესა შინა პირველსა და კეთილ ნიჳსა (!) საიდუმლოთა იესო მხოლოდ შობილისათა ...“ 31r-35r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 52; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 446).

7. „მისივე, სიტყვა ოთხმარცვლედო. — ხოლო ბოროტი ეშმაკეულ არს ... იჯდა და ტიროდა და გონებათა იტყოდა, ვაჲ უბედურსა...“ 35r-36r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 52; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 447).

8. მისივე, „სიტყუად შუდმარცვლედო. — ვინათგან უწყით ამისი უძღურებაჲ, მოვედით, ძმანო, ვეკრძალხეთ თავთა თჳსთა მიბაძვებითა მამათა ცხოვრებასა...“ 36r-v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 52; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ.446).

9. „თქული წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა ექსო-

რიობისათვის აღამისსა, რომელი იკითხვების კურიაკესა ყველ-
თაებისასა. ვ. მ. - დასაბამად ქმნა ღმერთმან ცად და ქუშყანა. და
ქუშყანა ესე იყო უხილავი და განუმზადებელ ...“ 36v-49v.

10. „წმიდათავანისა მამისა ჩუშნისა ბასილი კესარიელ-კაბა-
დუკიის მთავარეპისკოპოსისა მიერ თქმული მარხვისათვის სი-
ტყუად. ა. ვ. მ. - დანეტუმო, იტყვს ახალ თუმსა შინა ნესტვსა კეთილ-
შესწავებულსა, დღესა დღესასწაულისა თქუშნისასა ...“ 50r-58r.

შენიშვნა: ამ სწავლის სამი რედაქციაა შენახული: ეფთხუმე
მთაწმიდელის, ძველი და ახალი - მეტაფრასული. წინამდე-
ბარე სწავლა ამ უკანასკნელი რედაქციისაა. იხ. კ. კეკელიძე,
ერთუდები, V, გვ. 18.

11. „წმიდათავანისა მამისა ჩუშნისა ბასილი მთავარეპისკოპო-
სისა კესარი-კაბადუკიისა, მარხვსათვის, სიტყუად მეორე.
მ. ვ. - ნუგეშისცემდით. იტყვს მდღელნი ერისა. იტყოდეთ ყურთა
მომართ იმრუსალიმისთა ...“ 58r-63v.

შენიშვნა: თარგმნილია ექვთიმე ათონელის მიერ. იხ. კ.
კეკელიძე, ერთუდები, V, გვ. 18.

12. „თქმული ანასტასი მონაზონისა სინელისა შე-
მოსღვისათვის მარხვსა და მექსურისათვის (!) ფსალმუნისა. მ. ვ. -
შემსგავსებად მარხვათა დაწყებისა ჯდ-ვნისა სინანულისა მიზეზი მიქე-
ბიეს (!) ეკლესიასა მეექუსე ფსალმუნი ...“ 63v-76v.

შენიშვნა: თარგმნილია თეოფილეს მიერ. იხ. კ. კეკელი-
ძე, ერთუდები, V, გვ. 12.

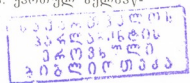
13. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ოქროპირისა, კოსტან-
ტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, ქებად ეკლესიად
შიშავალთა და კეთილწესიერებისათვის დიდებისმეტყველებათა შინა
და სიტყვსა მისთვის, ვითარმედ ვიხილეთ ღმერთი მჯდომარე საყდართა
ზედა მაღალთა და აღმატებულთა. ვ. მ. - მრავლისა მოსწრაფებისა
მანვენებლად გხედავთ თქუშნ, საქმედ მოყვანებისათვის ...“ 76v-86v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელი-
ძე, ერთუდები, V, გვ. 82; მისივე, ძვ. ქართული ლიტერატურის
ისტორია, I, 1960, გვ. 266; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ
ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთაეი, I, 1971, გვ. 453).

14. „წმიდისა მამისა ჩუშნისა ნეკტარი კოსტანტინეპოლელ
მამათმთავრისა საკითხავი, რომელი აღწერა ესე სასწაულისა
მისთვის წმიდისა ღვთის მიერ აღსრულებულისა, რომელი [იგი აღასრუ-
ლდა] ყოვლად უბილმან და უძლეველმან მოწამემან ჟამთა ივლიანე განდგო-
მილისთა, რომელი ესე იკითხვების პირველსა შაბათსა წმიდათა დიდთა
მარხვათასა. მ. ვ. - ბრწყინვალ და შუშნიერ დღეს მგალობელთმთავრისა
დავითისა თანა გალობად ჩუშნდა და თქმად ...“ 87r-95r.

შენიშვნა: ამ სტატიას ხელნაწერ A 129-ში, სათაურთან მიწ-
ერილი აქვს: „თარგმანი გიორგის თვ-დი.“ იხ. ქართულ ხელნაწ-
ერთა აღწერილობა, A 1, 1976, გვ. 133.

F 6051
4

15. „თხრობად სულისა სარგებელი ხასწაულისა მისთვის, რომელი იქმნა [ხა]ლკუკრატის პატიოსნისაგან და წმიდისა ხატისა ქრისტესისა, რომლისა მიზეზისათვის ეწოდა მას თავსმდებ და თეოდორესთვის მენავისა და აბრაჰამ შურისა. რომელი იკითხების პირველსა კურიაკესა მარხვათასა. მ. გ. – სამეფუთო ხასწაულთა საჭსენებელი წარმოვიდგა დღეს და უკვამ მას გუფსმოდგინებით მსმენელთაგან ღირსად დიდებულების თქმულთასა განმზადებად ხასმენელთა ...“ 95r-108v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები, V. გვ. 181; მისივე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 266; მისივე, კიმენი, I, 1918, გვ. XXI; თ. ბრეგვაძე. ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 449-450).

16. „პირველსა კურიაკესა წმიდისა მარხვათა, სიტყუად სწავლისა მარხვისათვის და მოწყალებისა, თხრობად ხასწაულისი მის, რომელი აღესრულა ბივრიტიას ხატისა მიერ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა. გ. კ. – ბივრიტია არს ქალაქი რომელიძე, მყოფი ხაზღვართა ტეროსსა და საქსონისათა (!) ...“ 109r-117r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები, V. გვ. 181; მისივე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 266; მისივე, კიმენი, I, გვ. XX; თ. ბრეგვაძე. ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 449).

17. „თხრობად დიდებულსა ხასწაულსა, რომელი იქმნა წმიდასა მას ზედა ჯუარცმულსა (!) დიდისა ეკლესიისასა სოფია წმიდადსა საუფლოზსაგან და პატიოსნისა ხატისა უფლისად ღმრთისად და მაცხოვრისა და ჩუშნისა იესუ ქრისტესა და [მუნ მოსრუ]ლისა მისთვის პატრიკისა და ქრისტეს მოყუარისა მწიგნობრისა მისითა. – არარად არს ესრეთ მახარებელ სულთა ღვთისმოყუარეთა, ვითარ საქმეთა ღმრთისად მის საკრველებით აღსრულებულთა ...“ 117r-123r.

შენიშვნა: 1. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. ზემოთ დასახელებული ლიტერატურა.

2. სათაურთან უხის რიგითი სათვალავი „იზ.“

18. „თვესა მარტსა თ, წამებად წმიდათა ორმეოცთა სევასტიკისა წამებულთა. გ. მ. – ეამთა მათ ლიკინოზ მეფისათა იყო დეენულებად ქრისტეანეთა ზედა დიდი ...“ 123r-129r.

შენიშვნები: 1. იხ. ილია აბულაძე, ქართულ-სომხური ფილოლოგიური „შტუდიები“, მრავალთავის ზოგიერთი თავის წყარო. IV. მარტულობა ორმეოცთა (ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოაზრე, IV, 1962, გვ. 111-144).

სათაურთან უხის რიგითი სათვალავი „იზ.“

19. „თვესა მარტსა კვ. ხარებად ყოველად წმიდისა უხრწნელისა, უფროსად კურთხეულისა დედოფლისა, ღვთისმშობელისა, მარადის ქალწულისა მარიამისა, თქმული წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა მიერ. გ. მ. – კულად სხარულისა

ხარებად, კუვლად განთავისუფლებისა უწყებად...“ 129r-133r.

შენიშვნა: ხათაურთან უზის რიგითი ხათვაღაფი „თ.“

20. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა ანდრია იმრუსალ-
იძელისა, კრიტელ მთავარეპისკოპოსისა, სიტყუაჲ ხარებისა
ხათუსვე ყოვლად წმიდისა ღუთისმშობელისა, მარადის ქალწულისა
მარიამისა. ვ. მ. — წარმოკუდგა დღეს ყოველთა ხიხარული დამკსნელად
პირველისა მის წყევისა ...“ 133r-146r.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. თ.
არეგაძე. ეფრემ მცირის მიერ ხათარგმნი ძეგლები (მრავალ-
თაბო. I. 1971. გვ. 432).

2. ხათაურთან უზის რიგითი ხათვაღაფი „კ.“

21. „ცხოვრება ღირსისა დედისა ჩუშნისა მარიამ მეგვიპტე-
ლადისა, აღწერილი უწმიდესისა სოფრონიოსის მიერ, იერუსალი-
მელ მამათმთავრისა. — ხაიდუმლონი მეფისანი კეთილ არიედ დაფარუ-
ად, ხოლო ხაქმენი ღუთისანი განცხადებად ყოვლად დიდებულ, რამეთუ
ესრეთ ეტყოდა ანგელოსი ტობიას ...“ 147r-157v.

შენიშვნები: 1. ერთის ანდერძი: „ჩყად წელსა, იანუარსა კო
დღესა, ცხოვრება ესე ხანატრელისა დედოფლისა ჩემისა მარიამი-
სი ითარგმნა ოქოსის ეკლესიის მღვდლის, მეორე იესეს მიერ
გარსეჟანიშვილისა რუსუდით ჩვენსა ზედა“ (157v).

2. თხზულება დაწერილია ქალაქზე XIX ს-ის ხელით. 146r-ზე
მოთავსებულია გადამწერის შენიშვნა: „აქა მარიამ მეგვიპტელის
ცხოვრების დაწერა მისდა, თუ დედანი ეწმუენე.“ როგორც ანდერძ-
იდას ჩანს (იხ. აქვე შენ. 1), 1824 წელს გადამწერის ეს სურვილი
შეუსრულებია იესე II გარსეჟანიშვილს. თხზულება ხელ-
ნაწერში ჩაუკინძაფთ მისი მეორედ აკინძვის დროს, ამიტომ ხათაუ-
რთან მას რიგითი ხათვაღაფი არ უზის.

22. „წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა ანდრია იმრუსალ-
იძელისა, კრიტელ მთავარეპისკოპოსისა სიტყუაჲ ღაზარესათუს
ოთხდღე მომკუდარისა, რომელი აღადგინა უფალმან. ვ. მ. — ღაზარე
შემოკრიბნა აწინდელი ესე შესაკრებელი და ეგულების ამერობისა (!)
ყოფად ...“ 158r-172v.

შენიშვნა: ხათაურთან უზის რიგითი ხათვაღაფი „კა.“

23. „წმიდათა შორის ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირ-
ისა, კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა მიერ თქმული
მრუსალემს შესღვისათუს უფლისა და ჩუშნისა იესუ ქრისტე-
სა, რომელი ოიონხვების კურთაქსა ბზობისასა. — ვ. მ. საკვირველთაგან
საკრველებად და სასწაულთაგან სასწაულთა მიმართ უფლისათა ვი-
დოდეთ, ძმანო ...“ 172r-179r.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია თეოფილეს მიერ. იხ. კ. კეკელი-
ძე, ეტიუდები, V. გვ. 73;

2. ხათაურთან უზის რიგითი ხათვაღაფი „კბ.“

24. „იოანე მდაბლისა ხუცისა და მონაზონისა დამასკელ-

ისა სიტყუაჲ დედვისათჳს განკმეღისა და იგავისა მისთჳს ვენაჳსია, რომელი იკითხვების დიდსა ორშაბათსა. ვ. მ. — აღმძრავს მე სიტყუად ერთარსი სიტყუად ღმრთისად მამისა, რომელი იგი მამულთა წიაღთა არაოდეს განეშორა და საშოსა ქალწულისასა გარეშე შეუწირლად მუცლად ღებულ იქნა...“ 179r-185v.

შენიშვნები: 1. სათაურსა და ტექსტის დასაწყისს შორის ჩაწერილია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იესე.“

2. თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები, V, გვ. 67; თ. ბრეგვაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 451).

3. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კვ.“

25. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა სიტყუად დიდისა ხუთშაბათსა, განცემისათჳს იუდასაგან და მიცემისათჳს წმიდათა საიდუმლოთასა, რადთა არა ვაჴსენებდეთ ძვრსა. — მცირედ საჭირო არს თქუშნისა მიმართ სიყუარულისა თქმად ...“ 185v-194v.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია თეოფილეს მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები. V, გვ. 74.

2. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კდ.“

26. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა, კონსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, საკითხავი ზიარების ხუთშაბათსა, განცემისათჳს უფლისად ჩუშნისა იესუ ქრისტესა. ვ. მ. — მჭმუნვარედ ვჴვდავ დღეს ეკლესიასა სახითა და ფრიადცა შეუწიხებულად, რომელ საანჯმნო ჰყოფს ძისა თჳსისა განცემასა ...“ 194v-196v.

შენიშვნები: 1. სათაურსა და ტექსტს შორის ჩაწერილია: „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იესე.“

2. თარგმნილია თეოფილეს მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები. V, გვ. 74.

3. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კვ.“

27. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა, კონსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, თქმული სიტყუად ვნებისათჳს მაცხოვრისა ჩუშნისა იესუ ქრისტესა, ძისა ღმრთისად და ვითარმედ რომელსა დღესა განივლინა ადამ სამოთხესა, მასვე დღესა შევიდა ავაზაკი სამოთხედ. ვ. მ. — გუშინ აღთქმულსა მას ვალს დღეს მნებაჲს აღსრულებად ...“ 196v-198v.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია თეოფილეს მიერ. იხ. კ. კეკელიძე. ეტიუდები. V, გვ. 74.

2. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კვ.“

28. „დიდსა პარასკევსა საკითხავი ვნებისათჳს და სიკუდილისა მოსაჴსენებელი მაცხოვრისა ჩუშნისა იესო ქრისტესი, თქმული ანანია ებრაელისა ვ. მ. — რამეთუ ვიცან უფლისად ჩუშნისა იესუ ქრისტესი წივნთავან საღმრთოთა სარწმუნოებით და გულსმოდგინედ ვისწრაფენ და აღვსწერენ მოსაჴსენებელნი ...“ 198v-207r.

შენიშვნები: 1. გამოცემულია. იხ. ივანე ჯავახიშვილი, სინის მთის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, 1947, გვ. 193-199.

2. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კზ.“

29. „წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ეპიფანე კვპრელ მთავარეპისკოპოსისა საღთო ჳორცთა უფლისად ჩუშნისა იესუ ქრისტესთა დაფლვისათჳს და იოსებ და ნიკოდიმოსისათჳს და ჯოჯოხეთად გასღვისათჳს უფლისად ჩუშნისა შემდგომად განმაცხოვლებელისა ვნებისა მისისა, რომელი იკითხვების დიდსა შაბათსა. გ.მ. — რად არს დუმილი, დუმილი მრავალი ქუყანასა ზედა ...“ 207r-220r.

შენიშვნები: 1. სათაურსა და ტექსტს შორის ჩაწერილია: „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი გ~ დ~კ იესე“ (გარსე-ვანიშვილი დეკანოზი იესე).

2. სათაურთან უზის რიგითი სათვალავი „კმ.“

3. ხელნაწერის რესტავრაციისა და შეკინძვის შემდეგ შედგენილი „პინაქს-სიტყუაობა წიგნისა ამისა“ მოთავსებულია 1r-v-ზე.

4. ხელნაწერის კიდევებზე, წიგნის ყდის v-ზე და ყდის საცავ ფურცლებზე მოთავსებულია საღეჳსიკონო მასალა, დაწერილი ტექსტისაგან განსხვავებული ხელით, მოგვიანებით. ლექსიკონის ეს მასალა იწყება 220r-დან: ა. როსკიპი — კახპა; ბ. გლისპი — ანხლი, კაპახი; გ. რეგენი — გიჳი და ა.შ. სულ განმარტებულია 400 სიტყვა (იხ. გ. 220r-221v, ქ.ვ, ზ.ვ.ვ, 1r-v, 3r, 4r, 5r-v, 10r, 11r, 12r, 13r). საღეჳსიკონო მასალას ბოლოში მიწერილი აქვს „მ. ი. გ.“ (მღვდელი იესე გარსევეანი შვილი).

5. აქვს რეეულბრთი სათვალავიც.

6. ხელნაწერი გადაწერილია ნუსხურით, მხედრულით დაწერილი დედნიდან (იხ. ანდ. 2).

გადამწერის შენიშვნები და ანდერძები: 1. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი იესე“, (14r, 22r, 63v).

2. „ქრისტესთჳს, ნუ ვინ მწყევთ, ავჳელი მჳედრული დედანი მქონდა“ (16v).

3. „ვად, ავო დედანო, ნაკალმასნო“ (25v).

4. „დედანს ახე ეწერა, უფალნო ჩემნო“ (40r).

5. „იესუ ქრისტე, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი ოქონის ხატების დეკანოზი იესე“ (49v).

6. „მე უბადრუკი დედნის სიმტყუენეს ვსწამობ და არს (!) ეცდილობ კურნებასა უკეთ. უფალი შემწე ჩუშნ ზედა იყოს, რომელიცა ძალ მედვას, უფალნო ჩუშნნო“ (50r).

7. „ჩუშნო მღვდლო ბარნაბე“ (60).

8. „ორი ფურცელი გადაბრუნებულ იყო, ნუ მწყევთ, უფალნო ჩემნო“ (97v).

9. „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი იესე“ (117r).

10. „დედანი გარდასული იყო, არა ჩნდა“ (129v).

11. „ყოველთვის თავის მართლებას არა ჯერ-არს“ (131v).

12. „ქ-კს უკბ. აქაი უს უფვა წაბძანდა გორი დამ ქალაქსა და წამართვეს ყოველი ქონება სპარსთა. მოვიდა უნგ წელს იე. პოი, უპატრონოსა. იესე დეკანოზი გარსევეანიშვილი, მოძღვარი მეფის ვახტანგ VI“ (133r). (სიტყვები „იესე — ვახტანგ VI“ მოგვიანებით არის მხედრულით ჩაწერილი ამონაფხეკადგილზე).

13. „წერასა ამისსა მოვიდა ლეკი ატენს ესე მესამედ და წარმოსტყვიანა“ (138r).

14. „ვად მე, რამეთუ რომელსამე ჯავრსა და მწუხარებასა დაუთმო. ო., ო., იესო ქრისტე, შენ გაკურნენ სენნი ჩემნი, სხვს გარდამწუხენ. დედანი სიმტყუენესა, საწერელი ქცევისა, ქალადლი განთხზვისა“ (167r).

15. „სადაც ეხვეითარი ოქსიო არს, იგი ხიტყუაი ჩემებრ ეკვ არს, უფალსო ჩემსო“ (168r).

16. „ქრისტე, შეიწვალე ფრიად ცოდვილი დეკანოსი იესე გარსევეანიძე“ (172v).

17. „შეისწავე, რამეთუ ოცდათი (!) მდინარი ეწერა ბერძულსა, და დინარი სახარებასა შინა დრო კუალად თქმულ-არს ბექერად, სხუაიცა სახელი დრაქინისა, ხოლო დინარი ებრაულისაგან არს“ (192r).

18. „ქრისტე, შეიწვალე ფრიად ცოდვილი იესე“ (196v).

19. „ჩემთვის ჯუარცმულო დედოფალო და აღდგომილო მკუ-დრეთით იესუ ქრისტე, ჭეშმარიტო ღმერთო ჩუწნო, შეიწვალე ფრიად ცოდვილი ოქონის ხატების დეკანოზი გარსევეანი შვილი, ამისი მწერალი იესე და მისი მგულდე ანახანომ და ვინცა ბრძანოთ, თქუნცა შევიწენარეს ღმერთმან, ამინ. ქ-კს ოკბ“ (220r).

შინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევეანი შვილისათა, ჩემე წელსა“ (2r).

2. „ქ. ეს წიგნი გასევეანია შვილის არის“ (25r).

3. „ქ. ეს ზადიკი ოქონის ხატისა არის, ვინც გამოსწიროს, მასცა რისხამს ღმერთი და ყოვენი (!) მისნი წმინდანი. შელაზარეს ბერუს შვილი დამიწერია და მოწმეცა ვარ ამისი“ (66r).

4. „ქ. ეს მებავრახი ოქონის ხატისა არის, ვინც მოიპაროს, საუკუნოთ შეკრული იყოს“ (186r).

5. „ქ. ეს ზადიკი პეტრესია“ (188r).

6. „ქ. ღმერთმან აღირსოს შენი ... შენს ძმას დავითს, ატოცის დეკანოზი შვილს (217r).

იხ. შინაწერები: 1r, 6r, 7r, 17r, 18v, 20v, 23v, 27v, 35v, 36r, 44v, 54v, 58v, 61r, 63r, 81r, 82r, 86r, 92r, 95v, 109r, 111r, 114v, 115r, 117v, 119v, 121r, 126v, 128v, (გადახულია) 134v, 136v, 146r-v, 181v, 183v, 185v, 189v, 205r.

11

(ვსიემ 113)

პორფირის შეყვანილება. XVIII

74 ფ.: 19.2 X 16; ქალღდი, დალაქავებული, ყავისფერი ტვი-ფრული ტყავადაკრული მუყაოს ყდა; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით, ზოგჯერ ჩართული დამწერლობით. თავსამკაული (5r): [XVIII ს.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 3v-4v, 7v, 15v, 31v, 48v, 50v, 73v, 74v.

[პორფირისა შეყვანილობა]. — ნანდვილ საჭიროსი ხურო-საორივ და არისტოტელისა მიერთსა შინა კატილორიათა მნებავი მას-წავლელობათა ცნობად, რამ ნათესავი, რამ განყოფილება ... 5r-74r.

შენიშვნები: 1. სათაურების ჩართულად დასაწერად დატოვე-ბულია ადვილები (49r, 51r, 53r).

2. დართული აქვს სქემა „ხის შტო“ (73r-74r).

3. 1v-3r-ზე მოთავსებულია ამონაწერები პარაგრაფებიდან: „შიდ-ნი მოძღურებანი,“ „ათთა ნათესაოანთა ნათესავთაჲს,“ „რახსა შობისათვის,“ „განყოფილებაჲ გაყოფისა და არსებისა,“ ბოლოს ერთვის ისეთივე სქემა, როგორც მოთავსებულია 73r-74r-ზე.

4. თარგმნილია ზურაბ შანშოანის მიერ.

იხ. S 358-ის აღწერილობა: კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტ-

ერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 308; მახსვე: ს. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში. ჟ. „ჩვენი მეცნიერება“, 1923, № 2-3, გვ. 144-145.

მინაწერები: I. (ნუსხურით) „სურვიფორიე ჭანიკელი პორფორიოს“ (ზ. ვ.ვ).

2. (ხართული დამწერლობით) „ბესარიონ“ (ზ. ვ.ვ).

3. „ტალანტისათვის. — ძუღლთა დროთა კხმარობდიან ტალანტსა და სხეულ მსდებდიან ატიკურად მცირედ, ატიკურად დიდად. ევბოურად, პტოლომეურად, სვირულად, ტვიროსულად, ბაბილონურად და სხუანი ბერძენნი და პრომნი მწერალნი, სადაც ლიტონად ტალანტსა განაცხადებენ, დიდითა ნაწილითა გულისხმა-კყოფენ მცირესა ატიკურსა ტალანტსა, რომელიცა ზოგად მისთვის იხედწოდებობს, ხოლო ფასით იქნების იგი ორმოც და თერთმეტი თუმანი, თუ ხადმე ითქუას ვეცხლის ტალანტისათვის, ვინაითგან ოქროს ტალანტი ათორმეტჯის უჭირებს იყო ვეცხლისასა. მაგრამ არიან ეხვეთარნიცა, რომელნიცა ხაზოვადოსა მას ტალანტსა აუახებენ ორმოცდახუთ თუმნად და ესრედ ოქროსა ტალანტი შეადგენს ფულად ექვს-ას ათ-ორმეტსა თუმანსა. სხევბრნიშნავს ნიქსა, ანუ სიმარჯვესა, მაფლსა, ბარაქსა, გულისხმურსა, აზნაური აღექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანიშვილი“ (Ir).

4. „წიგნი ეხე ეკუთვნის აზნაურ აღექსანდრე გარსევანოვს. ჩემე წელსა იმ —სა აპრილსა“ (Ir).

5. (ფანქრით) „კატეგორია, ავტორი ანტონ II, ბესარიონ ხუცეს-მონაზონისა“ (Ir).

6. (ფანქრით) სახე არს მახლობლობა, განეკუთვნოდა სხეულთა, აღექსანდრე გარსევანოვი (Ir).

იხ. მინაწერები: 10r, 46v, 72v.

12

(გსიემ II4)

ბესარიონ თრბელიშვილი, გრდემლი. XVIII

185 ფ.: 20 X 16; ქაღალდი, დაზიანებული, სინესტიხაგან დალაქავებული; ყავისფერი ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული. კქონია სამი ტყავის საკეტი; ნუსხური, სათაურები და დახაწვისები სინგურით; [XVIII ხ-ის II ნახ.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია (184r-185v).

„სიტყვის სვებამ ლათინთა მიმართ ჩუშნ მართმადიდებელთა მიერ, თუ რად არს მათი ჩუშნგან განყოფილებამ, თქმული უნდოსა და გლახაკისა ბესარიონის მიერ ხუცეს-მონაზონისა, რომელი იყო მონასტრით ნათლისმცემლისათ უდაბნოთ გარესჯით მრავალმთისაო (!), ხოლო წიგნსა ამას ეწოდების გურდემლი. — მრავლით ჟამითგან მენებამ დუმილი მრავალთა მიზეზთათვის და არა აღებად პირისა...“ 1r-181v.

შენიშვნები: 1. ერთვის „ზანდუკი წიგნისა ამის, რომელსა შინა თითოეულად განვიმარტებს მიზეზსა და ძაღსა ყოველსა აქა წერილისა, თუ რომელი თავი რომლისა მიზეზისათვის არს...“ (181v-183r).

2. ხელნაწერის კიდებზე დასახელებულია ის ლიტერატურა,

- ხაიდანაც გამოყენებული აქვს ციტატები (1v, 2r, 9v, 10r, და ა. შ.).
3. კიდევბზე მიწერილია წერის დროს გამოჩენილი ადგილები (24r და ა. შ.); შენიშვნები (79r, 118r).
4. აქვს რეველებრივი სათვალავიც.
5. ამ თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 350; მ. ქავთარია, ბესარიონ ორბელიშვილის ცხოვრება და მოღვაწეობა (ხელნაწერათა ინსტიტუტის მოამბე, I, გვ.94-112).
- მინაწერები:** 1. „გრდემლი“ (ზ. ყ. v)
2. (ნუსხურით) „ნაკოვონია, რომელი არს გრდემლი“ (ზ. ყ. v)
3. საწერელს ჩერნილიცა, კალამს პერო“ (ზ. ყ. v)
4. „ესე გრდემლი“ არის ხჯულზედ ბაახი (ლაპარაკი) ფრანგებთან, ლიუტერანებთან (ნემენცებთანა), კალვინებთან, ცვინგლებთან (გელვეციელებთან ანუ შვეიცარიელებთან) და ყოველთა დასაველეთის ხალხთან, თხზულება ხანატრელის და უწმინდესის საქართველოს კათალიკოსის ბესარიონისა. აღექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (ზ. ყ. v).
5. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვისათა წყმე წელსა, აპრილის იმ-სა“ (1r).
6. „... გურდემლი ჯუმათელ მიტროპოლიტის არის, მაქსიმეს შეწირული არის ... ბა მისცესა“ (1r).
7. „ესე წიგნი „გრდემლი“ შეიცავს 187-სა ფურცელსა. აღექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (183v)
- იხ. მინაწერები: 30r, 38r, 102v, 121v, 132v, 135v, 155v.

13

(გსიემ 115)

ხვინაქსარი. 1733

247 ფ.; 21 X 14,5; ქაღალდი, დაზიანებული, სინესტიხაგან აღაგ-აღაგ დაჩენილი, ჭიხაგან დაჩერტილი, გახეულია (ფ. 24), ამოგლეჯილია შუა ნაწილი (ფ. 168); შავი ფერის ტვიფრული ტყავ-გადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული, კქონია სამი ტყავის საკეტი; ამოცვენილია ფ.ფ. 1-7, 10, 13; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით. ტექსტი ზოგან გადასულია და არ იკითხება. დაუწერელი ადგილები მოგვიანებით სხვა ხელითაა შევსებული (158r, 175r, 213v, და ა.შ.); 1733 წ. (228v, 229r, 233r), აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი: თქონის ხატების დეკანოზი იესე გარსევანიშვილი (228v).

<ხვინაქსარი> - და წესი და განგებანი და წე... .. რომელსა შინა წერილ არს ცხენებად ღუაწლთა და წამებანი მოუკლებლად, რათა არამრავლე

ა. სეკდემბერს აქუს დღე ღ. დღეს აქუს ჟამი იბ და ღამესა ჟამი იბ. თვესა სეკდემბერსა ა. გვრვნი წელიწადისა. დაწყებად ინდიკტიონისა და ცხენებად ღ-ისმშობელისა მასიანეს შინა და წამებად წმიდათა მ დედათა მოწესეთა და მოწამეთა, რომელნი იყვნეს ერთსა მონასტერსა შინა და იწამნეს ...“ 1r-228v.

შენიშვნები: 1. აქვს რეველებრივი სათვალავი.

2. ერთვის: ა. ანდერძი დეკანოზის იესესი. (229r) „ქა, დიდე-ბაი მბადსა არსთასა და მექმესა ყოველთა ცოდვილთა და მხესა ქუმშეთსა და მხედსა უფსკრულთასა, ხიდულთა და უხილავთა

აგებულთა. დიდებაი სამებაისა წმიდა პირებით და ერთარსებით და ერთღობით თაყუანისცემულსა აწ და უკუნი უკუნი, ამინ.

აწ უკუნი აღეწერე სუნაქსარი ესე, წმიდათა ღუაწონი და ქრისტეს მიერნი სასწაულნი მათნი, მე ამით წმიდათ მგალობლთა ამჟღურებმან დამანთა (!) მიერ სულითა წყუდად ჰველსაძიებელითა გარეშეცულმან, დაღათუ მართლისა ხარწმუნოებისა აღცისკრულმან, არამედ უნდოთა უუნდოესმან სპარსთა, ყოველთა უღირსმან და საქმით წარმართთა მიმსგაეხებულმან, ხოლო სახით მდღელმან, სახელისაცა უღირსმან, ყოველთა უწაულოებით აღუამღულმან, კუდად სააჯმნოთ დასჯილმან გარსეენისა შვილმან, ძველითგანვე ქართველთ მეფეთ კარისა და ოქონის ხატების დეკანოზმან იესემ. აღეწერე და რაი ვერ ჰვლევავ, ვითარმედ არცა კი იყო ა...რბი (!) წიგნი ესე სუნაქსარი, ზადიკი და სჯულის კანონი ა... კერძცა ვაებისა და ურვისაცა შემოთილი, ვითარმედ ვთქუ თავსა ჩემსა, საქმენი ჰვლნა ჩემთან განადვიძებს და განაფრთხოზს გონებასა ჩემსა, რომლისათვისცა ვიყოფოდი, ვგერა ქვემორე მოგითხროს წერილმან მოკლითა ქაბშითა.

რაუამს მიდრკა ყაენი ბაკ (აქ თავისუფალი ადგილია დატოვებული, ალბათ არ იცის კარგად სახელი. თ. ბ.) თვისისა საბრძანებლისა და ტახტისაგან ყანდაარის ბევის მირვეის მიერ, მას ვამსა აღძრეს ბრჭ-ლი ქართველთ მეფემან ვახტანგს (!) და კახთა ბატონმან კოხტანტინე ხარჭისა ნაშობმან მეფისა ერეკლესა მიერ. და ესჯოდეს ურთიერთარს [229v] ყოფადობითა და მევარ-მევარობითა მრჩობლთა საბატონოთა, ვითარცა განთავისუფლებულნი და არვისაგან შიშქემ ყოფადნი. და მოაველიძენი ძენი შეამთხვენეს ურთიერთარს. შ, უხილავთა მტერთა მიერ დვარძლნი და თესლნი ორნატა გულისათა მრჩობლთა სამეფოთა შორის მოხლვად და მცხვედად და ზრქელად აღორძინებული. ვითარ ვკადრო მე, მტილმან უგუნურებაი მათი, ვითარმედ ძალ-დედა თანა სამთა ძლიერთა გმირთა შუათა და ვეშაპთა შორის თავისუფლად ყოფადობაი. ეპა, კადნიერებასა მათსა, ხოლო ამათსა რკინობასა შინა ზედა მოადგათ ძალი ხვანთქრისა ხარასკარი, იბრაჰიმი ფაშა და ურიცხვი ჯარი მათი. და ვითარ ძალ-დედათ არა წინა მიგებებად ორთავე მეფეთა მათის ერთურთ, თვნიერ შეთქმით, ხოლო ოსმალთა თვისს ბუნებისებრივი გულარძილი დიდებაი, ...პატივი, სიტყვანი მათნი ორთათავე ზედა ღბილ, ვითარცა ზეთი, იგინი იყვნეს, ვითარცა იხრის პირნი, მიაგოს უფალმან კაცად-კაცადსა, ესრეთა მათთაებრ, რა-დღა საკმარარს სიტყვთა განგრძობაი. ქართველთ მეფე და შვილნი მისნი მათის ცოლ-შვილითურთ განაკცივეს, ვიდრე რუსეთის მოსკოვამდე, ხოლო კახთა მეფეს თავი მოჰკვეთეს ეპისკოპოსებითურთ და თავადებით და მათით ერთურთ, რაოდენნი ჰველ იდევსა, მოსრეს და ქუსყანანი დარჩა მათ, ვითარცა თუთ ენებათ თვნიერ ავაზაკთ ღეიქისა, აწ უკუნი აღიძრა ღეგეონნი ღეიქისანი ავაზაკებრ და მარვალებრ, რამეთუ, კოი, ვითარმან ენამან იძლოს მტრეველებად და უშორმელად, ანუ გონებამან მიწდომად, გინა თუღლმან ცრემლოვანად, რომელნიცა რაი რისხვისა დმრთისაებრივი მოაწივნეს ქართველთ სამეფოსა ზედა [230r] მათათა თუ ბართა სოფლებთა ზედა, სიმაგრეთა თუ ციხეთა შინა დაწვეს, დადაგეს, ააოკრეს, მოსრეს, მოსწვეგეს, წარტყვენეს. იავარ ქვეის და მოსრეს უწყადლო ბერნი და ჭაბუკნი, ჩნულნი ძუძუს მწოვარნი და მოსახაკენი, მოხუცებულ დედანი და ქალწულნი, მდღელნი თუ ბერნი, ანუ ერნი. უკეთუ ანებაეს, მათგანნი რომელნიმე წარახსან, ხოლო უკეთუ არდა, მოსრნიან მახვლითა, დაკლნიან, ვითარცა ცხოვარნი, ვითარცა კრავნი. ზოგნი რომელნიმე სახლთა შეიპყრან და ცეცხლითა დაწვიან. ეპა, შ მე, ჭეშმარიტად მოიწია ესევითარნი საქმენი

ცოდვათა ჩუწნათავს ხამართლად. და რამეთუ ეკლესიანი და მონასტერნი რომელნიმე დაარღვეიან და უკეთუ რომელნიცამე ვერ შეუძლებს დარღვევად, ქმნეს ქვაბ ავაზაკათ, ხადგურად თესილად. აწ უკუშ ეხოვდენნი რისხვანი ღმრთისანი არათუ მეყსა შინა იყენიან, ანუ ერთი წელ, გინა ორ და ხამ, არამედ მრავალ წელ, ზამთარ და ზაფხულ, ვიდრე ჟამითი-ჟამად, დღითი-დღე, არაღარა დაშთა სოფელნი აღუოკრებულად, გინა შენად თვნიერ, დაღაცათუ ადგილად-ადგილად, შთათა და ბართა შინა ძლით გაშავრებულნი, შემოზღუდვილნი, შემოხანდაკებულნი, თუთ ჰგონებულ, ვითარცად შეუვალ არიან და რომელნიმე მადგანინცა აღლიდიან, ვითარცა ვთქუ. ეგრეთ ყვიან. არა დაუშთა უვევალად თვნიერ ქალაქისა და გორისა. და გორი ეგრეთვე ხანდაკითა და ეზოთა ქეტორთათა ძელითა და მოქლონებითა და ყორგებითათა აშავრებდეს. იყენიან ვითარცა უშიწნი, უშეტხად მოშიწნი ეგრეთ იჭუროდეს და ხსუანი შეწნი ყოველნივე უშენ [230v] იქმნეს, ვითარცა ბრძანებს წინაისწარმეტყველი ესაია: „იყუნეს სოფელნი თქუწნი უშენ და გზანი თქუწნი უვალ და კუალად მოსულმან მავალმან მოგწყუნეს თქუწნი.“ და ეგრეთცა იქმნა ქართველთ მეფეთ სამეფოში. არამედ ურუმთა იყო სამეფო ესე და არა რად შერაცხეს, არცაღად თავ სდევს ეხოვდენნი ძვრნი მათ მიერ ქმნილნი ამა სამეფოსა ზედა. აწ უკუშ თავსდებინცა უშეტხად და უაღრესად ავადეს პირნი თვისნი შთანთქმად ამათხად, ვითარცა ხაშინელნი ვეშაპანი, ვითარცა კრავნი მომყმართა მეფლთა მიერ, გინა თუნდა ღოშნი არევთა შორის მყოფთა ცხოვართათეს, ეგრეთ მხვალებად მათსა აღრჭენდენ კბილთა მათთა. შთანთქნეს, განლინეს და დაადვენეს, ვითარცა ცოდვილი წინაშე პირსა ცეცხლისასა უწყალოდ, და უხამართლოდ სადაცაღა შეკრებულნი ნეშტნი, ხოლო იყენიან სიმაგრეთა შინა, წარვიდიან მიზეზითა რომლითამე, ვითარცა თვისნი, რეცათუ ყმანი ანუ პატრონნი და შერა-ვიდიან, ეგრეთ უყვიან, ვითარცა ვთქუ და განაშიშვლნიან ვითარცა ძვალნი და ნათა მიერ კუალად ამათხა ვარეშე კუალად დაამძიმეს ხარაჯა, სპენჯი, შარბი, მირი და პირად-პირადნი მძიმენი სათხოვარნი, რომელსა ხადიანად უწოდდენ ეგეთნი. რამეთუ შეუძლებელნი ვიეთმე კაცთაგანთა მრავალთა განაყიდვიან შეილთა თვისთა მათზედავე. და უშეტხენი, თავნი თვისნი ცოდ-შვილითურთ და მათდავე მისციან სათხოველსა შინა ძალითუ (!) ვარდიჰადიან. შ, ანგარეზაი უწყალო. ემა, პატრონობაი უპატრონო უკეთუ ქალაქისა და გორისა მახლობელად წარმოსტყვენიან შეკრებულნი ხიმაგრენი, ანუ იშეითი ნეშტნი. [231r] სოფელნი უღთოთ ღკეთა დაწ-რიდან, ხოლო უკეთუ ინებან ოსმალთა, ანუ საშოვრისათეს, ანუ ხანცხულთათეს, გინა შიშისათეს უფროვდ დევნა უყვიან და ვანწყვიან ურთიერთარს, რამეთუ მტერ არივდ ურთიერსვე უშეტხად ხანდვილვე. აწ რაი განეწყენიან, უკეთუ სძლიან ტყვენი და ნატყვევნი დაიპყრიან, უკუნ აღარა იქცევიან, არცა ტყვენი და არცარა მწუღილის ფახი, არამედ თვისად წარიდიან. აწ უკუშ რად ხაჰმარ არს ესევითარი უფადი.

აწ კუალად ხსუთა უხჯულოვებაი ვიწყო: ოდეს მოჩივარი მივიდის, ისიცა და მოამიც (!) დაიჭირიან. ორნივე საპყრობილად ჩაპყრრან და თანამედები თვისად წაპყრვიან და ხაშუბაიშირო ზროსხედ გინა ვიზრხედ, ანუ მათის საფახის ოდენხედ კ მარჩილი, გინა შ უშეტხენი მრავალი წართვიან. ემა, უგუნურებაი მოჩივართა. კუალად ხსუთა: რაჟამს მათნი მოგზაურნი დაბათა შინა ისადგურნიან, აქვან (!) მათ, ჩუწნნი ჰუნენი და კაცნი უხუცენნი არახა სჰამენო, უკეთუ არახ მართმევეთ. და ეგრეცა ყვიან, ვიდრემდის გული აღესრულიან. კუალად ხსუთა: მრავალთა ყმის პატრონთა წართვეს ყმანი, და მამულნი თუთ იპყრეს, გინა სოფელნი და კუალად ხარ-

ჯნი და სათხოვარნი მისევე განპარცვილის კაცისაგან აღიღიან. ესენი და სხუანი მრავალნიცა ურიცხვნი მათ მიერნი უსამართლონი, რომელმან ენამან გამოთქენეს, ანუ რომელნიმე კვლამან უძლეს წერად, გინა აღრიცხვად, ანუ ყურმან სმენად და თუალმან ხედვად, გონებამან მოგონებად და ენამან მეტყველებად. ვერარამან ვერა ჭეშმარიტად მათ მიერნი ქმნილი უღლოებანი. მ, უწყ[231v]ადლობასა მათსა. ვაჰ, უღლოებასა და გულქვაობასა მათსა, არამედ თათა ჩუწნთა ვაბრალოთ ჩუწნის ცოდვისა მ-რა. ესევეითარმედ ვის უხილავს, ანუ ვის სმენია ესევეითარნი უსჯულოებანი.

აწ უკუს ჩემ ცოდვილისათვისცა ვიწყო. ოდეს ჩუწნის მეფენი მეორე ქმნეს ოსმაღთა რუსეთს, ვიდრე მოსკოადმდე, თანაწარიტანნეს ძმა ჩემი გიორგი, ძე მისი გრიგოლ და ძენი ჩემნი გარსევეან და ონისიმე. ხოლო ძმა ჩემი მეფის ვახტანგის შვილთა მეფის ბაქარისა, ბატონისშვილის ვახუშტისა და ბატონისშვილის გიორგის დამხედელი იყო და ჩუწნის შვილი მათ მიერ დახდილნი, რომელნიცა თანა წარიტანნეს. ხოლო მე, უბადრუკი დაეშთი აქა ცოლით და კუალად სხვა შვილებითურთ ესრეთ. ვითარმცა არა დაეაგდე ქუშყასა და მამული ჩუწნი. არამედ უმჯობეს იყო ჩემთვის დაეგებაი, ვიდრე აქა ყოფასა და ცხორებასა. ხოლო ამის მიერისა მიზეზითა, საუნჯენი ჩემნი ია-ვარყვეს და სახლ-კარით, ყმით, მამულით ყოვლით და ყოვლის ნივთითურთ განმაყენეს ესრეთ. უცხო მყვეს ჩუწნის იმდენის მადლისაგან, რამეთუ წისქვილთა შინა სამიზდეთა არ უტევიან საუქვაივი ჩემი, სახლ-კარები სახედვით, საცნავეები საღაღეთ საცნავეად, ეგრეთვე ვენაქთა შორის, და ყმანი საცმოვანედ, ესრეთ ყოვლითურთ განმაშეშელს, ვითარცა საცეხველის თავი. ხოლო ვიწყე სლვად და შეუერდი ჩემს მოწყალეს ოქონის ხატსა და შევედ ეზოსა ამისსა შინა, დაედეგ სენაკსა ერთსა სახლეულითურთ ჩუწნით, ვითარმედ არა იყო ნუგეშინისმცემელ ჩემდა თვნიერ ღმერთი, ვის ძალ ედვა შეწვენად ჩუწნად კაცთაგანსა! რამეთუ მაქუნდა სასოებად ჩემდა ბრძანებაი საუფლო, ითხოვდით და მოგეცეს, [232r] ვიდრე თხოვადმდე, უწყ რაი ივი გინებს, მიიხედეთ მფრინველთა და შემდგომი ამისი. და კუალად სამოსლისა თვისისათვის ნუ ვინ ზრუნავს. და სხუანი მსგავსნი ამისნი იყვნენ ჩემდა სასოებად. არამედ სიტყვაებერ მოციქულისა ვიტყვ: მრავალნი ჭირნი და განსაცდელნი გამოვიარენ, ცემა, გინებად, ყვედრებად, საპრობილემი ყოფა. მრავალნი ძურნი მოიწინეს ჩემ ზედა ეგვევითარნი. რამეთუ ადგილითი-ადგილად მრონიე, წყალობისა თხოვად მისრული. არამედ წყალობაი ყავ, უფალო, წყალობაი ყავ ქსნის ერისთვის შანშეზედ და ამილახორს გივზედ და იმის ძმის იესესზედ. რამეთუ მათგან ვიზრახებოდი და არცაღა მიტევეს სხვათა გარეთხოვად. არამედ მიაგე, უფალო, თქმულთაებერ შენთა აქავე ასი წელი და მუნ ცხორებაი საუკუნო.

ხოლო პირველსავე სიტყუასა ზედა აღვიდე. რამეთუ ვიყავ ესოდენისა უპოვრებასა და ძურსა შინა და კუალად ესოდენისა ქრისტიანეთა ამოწვევრისა მრჩობლთა უცხო თესლთა მიერ მსმენელი და მხედველი ვარ თათა ჩემთაგან უმეტესად შეწ... და მცრემლაივი ვიდრე ათ წელ ოდენ. და კუალად ვუსალმუნებდი ამას: ვაამე, რამეთუ განმიგძედე მე მწირობაი ჩემი, დავემკდრო საყოფლთა თანა კუდარისთა. მრავალჯამ დაიმკდრა სულმან ჩემმან მოძალეთა თანა მშედობისათა. ჩემ ზედა განაგრძევეს უსჯულოებაი მათი. უფაღმან მართალმან შემუსრეს ქედნი და მკლავნი მათნი უსჯულოდ მოქადულნი. და კუალად უცხოთაგან იცევე, უფალო, მონა შენი, არა თუ მეუფდნ(ენ). მ, მე უბადრუკსა, ვიყავ რაი ესოდენსა ურვასა და მწუნარებასა შინა, აჰა, მოიწია ჩემ ზედა ცოდეთა ჩემთა მიერ აღძრულო რისხეა ღმრთისაი და მყის

მიმტაცა მეუღლე ჩემი სიკუდილმან უხვიაშნომან და მიმფარა თუ-
 აღთაგან ჩემთა ჯერეთ მოულოდებელად. ეჰა, ცოდვანი ჩემნი საან-
 ჯმნო, განმრავლდეს, უფალო, განმრავლდეს უშჯულოებანი ჩემნი
 და არა ღირს ახილვად და ხილვად სიმაღლესა ცათასა. დადონე-
 ბად ვიქმენ, ვითარცა მიძიმთა საჭურველითა რკინისათა ვერ აღე-
 ბად თავისა. რემეთუ განრდხე (!) გული შენი, უმეტესად დამძინა
 ცოდვამან ჩემმან ძვრნი ურვანი და მწუნარებანი და-სა (!) ზედა.
 იყავე სახელი უფლისაი კურთხეულ ამიერთვან და უკუნისამდე.
 ხოლო ვიყავ რამეთუ ცუდად შეშთობილი გულის სიტყვათა ამაო-
 თა, ვარქუ თავსა ჩემსა, ვინათვან ცუდად ყოფადობაი დედა არს
 ცოდვათა. ვიწყო საქმედ, ვითარ არცა კი იყენენ წიგნი ესე ტაძ-
 არსა ამას ჩუხსნა. აღვიდე კალამი და აღვწერე სუნაქსარი ესე და
 ზადიკი და მეტაფრასი („მეტაფრასი“ მხედრულითა დაწერილი.
 თ.ბ.) და დავედევ სამარხსა ამას ჩუხსნა ტაძარსა, ყოვლად წმიდის-
 სა წინაშე ოქონის ხატისა.

უცებად წერისათვის ნუ მწყევთ, რამეთუ მოგიტხარ ჩემი ყოვე-
 ლივე ყოფილი ქრისტეანის ქართლისა და ქუწყანისა. რამეთუ
 დეაწლსა ამას შინა მყოფაბაი წელნი ვითარ ია და შემდგომად
 ამისსა ყოფადობაი. ვინაი და რა ვინ უწყის თუნერ ღმერთისაი.
 აწ უკუშ წიგნი ესე სუნაქსარი და ზადიკი და ზედ მობმით
 მეტაფრასი და კუალად ვიყიდე მარხვანი და ბარაკლი-
 ტონი და დავიდე სამარხსა ამას ჩუხსნა ტაძარსა ამას ყოვლად
 წმიდასსა, წინაშე ხატისა. საშინელისა და მრავალთაგან ქართველთ
 მეფეთაგან სამართლად გადაიდებულმან და ძრწოლით თავუანის-
 ცემულისა მათის ერთურთ. ვინცა იკმარებდეთ, შენდობასა გვბრ-
 ძანებდეთ მე, ცოდვილს დეკანოზს იესეს და მეუღლესა ჩემსა
 ანახანუმს თქუხნის ქრისტესთვის, რათა მალხინებულ თქუხნცა
 გექმნეს კაცთმოყუარე ქრისტე ღმერთი ცოდვათა თქუხნთაგანი.
 ვინცა და რაი ადამის ნათესავთაგანმა იგულვოს და ქედ ყოს
 გამოკვებად წიგნთა ამათ ცოდვათა ჩუხნთათვის, იგიმცა დაისაჯე-
 ბის წინაშე მსაჯულისა საშინელისა ქ-ს ო-ე ჩუხნისა და უშრე-
 ტისა ცეცხლისა ნივთცა იქმნების საუკუნოდ, ამინ. დასაბამითვან
 წელთა ვიდრე აქამომდე **ვსმა** ქრისტეს აქეთ **ჩდღვ**, ჩვენსა ქ-ს
ოკა, მარტისა **კ** თვესა“ (229v-233r).

ბ „მოთხრობაი სულ მცირე ვასილოღრაფისაგან რიცხსათვის
 დასაბამითვან გარდასრულთა წელთასა. - ადამისთაგან წყლით
 ღრენამდე გარდაკვდეს წელნი ორ ათას ორას ორმოცდა ორნი ...“
 (467v).

გ. „წმიდისა ფოტი პატრიარქისა აღწერილი <სარწ-
 მუნოებაი ჭეშმარიტი>. - ესრეთ მრწამს და აღვიარებ კა-
 თოლიკე და სამოციქულო ეკლესიასა შინა დაფუძნებული და ქად-
 აგებული სარწმუნოებაი...“ (234r-246r).

ბოლოს, კიდევ მიწერილია: „ესე სარწმუნოებაი წმიდისა
 ეთუმის თარგმნილია ბექულისაგან“.

თარგმნილია გიორგი მთაწმიდელის მიერ. იხ. კ.
 კეკელიძე „ეტიუდები“, V, გვ. 114.

დ. „აღსარებაი წმიდისა და უბიწოხა ჩუხნთა სარწმუნოებისა,
 თქმული ათანასე აღექსანდრიელისა ... - უკეთუ ვისმე
 ნებაეს ცხოვრებაი...“ (246r-247r). თარგმნილია გიორგი მთაწ-
 მიდელის მიერ იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 8.

ე. „მართვა ხუაშნობითა ღ-ისმშობელისათა და ესე ... გრიგოლ
 საკვირველთმოქმედმან ... ღმერთმან ასწავა და მან დაწ-
 ერა დე მას ზედა დაამტკიცა ... - ერთ არს ღმერთი. მამა სიტყვა
 ცხოველისა სიბრძნისა არსებობისა...“ 247v. თარგმნილია გიორ-
 გი მთაწმიდელის მიერ იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V,
 გვ. 25.

2. ხელნაწერის აკინძვის დროს ჩამოუჭრიათ კიდევები. ამის გამო არ იკითხება გადაწერის მინაწერები (235v, 236r, 237r, 238r).

3. როგორც ანდერძებიდან ჩანს, ხელნაწერის დედა დაზიანებული და ძველად ამოსაკითხი ყოფილა.

შენიშვნები და ანდერძები: 1. უფალო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი გარსევეანი შვილი იესე“ (1r).

2. „ისე ეწერა“ (3v).

3. (სინგურით) „დედნისა ფურცელი გადაბრუნებული იყო, ნუ მწყევთ“ (17v).

4. „ვაი, ვაიმე მკვდეველსა ყოვლით კერძოვე შევიწრებულსა ქართველთასა აგარიანთა მიერ ყოველნი ქრისტიანენი. რამ არს ჩემდა ესევეთარის მუშაკობაჲ, არამედ ვითარცა განქარვებად ჯავრისა და შექცევად ამისა. მ, ვაი, ძმანო ჩემო“ (54v).

5. (სათაურთან) „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი ოქონის ხატის დეკანოზი გარსევეანის ძე იესე“ (55r).

6. „ქ-კს უით, მაისის ღა, მე ცოდვილი იესე ვიჯდე საყდრისა ჩვენისა ჩვენგანვე აშენებულს სამრეკლოში და ესწერდი სენი აქსარსა ამას მოწყენილ, ისმაილთა მიერ გაცარცვილი საქონლით. მახვლით, ყმით და მამულითურთ, თვნიერ მხოლოსა საყდრისა ამის. მ, უწყალოებაჲ მათი, ვერარაჲს მპოვნელი ს[ი]უ[რ]ჩისა თვნიერ ჩუწნთა ბატონთა სამსახურისა და გარდაყოლისა მოსკოსა ძმით, ძმისწულით და შვილებითურთ. დღესა ამას შეუქდენ ერისთვის ქსნისასა ოსმალნი პ[ა]ტ[ა]რას დ[ი]აქ[ო]ნ[ო]ს უხედ და კახბატონი და ოსმალნი ქართველ ჯარითურთ ქსანზე დადესტნის ჯარით ღეკითურთ“ (55r).

7. „ვაი დედანო, რამ მტყუენი ხარ, ზოგს დედამთილი, ზოგს რძალი“ (74r).

8. „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი გარსევეანის ძე, ოქონის ხატის დეკანოზი იესე“ (75r).

9. „დედანს ესე ეწერა, უფალო ჩემო“ (77v).

10. „ვაი, დედანო, რამ ვქნა“ (78v).

11. „ვაი, რამ ამისი შენაღველ ქრისტიანობაჲ იწვის მრჩობლთა უცხო თესლთაგან, ვაი, ღმერთო“ (84v).

12. „კატაპალტი ჭახრაქს უნდა ერქვას, არ ვიცო“ (92r).

13. „ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი დეკანოზი იესე“ (93v, 102r).

14. „ვაი, მე უბადრუკსა, ვითარმედ საქმემ შესძლოს ესოდენი ოკრებანი მრჩობლთა უცხო თესლთაგან, რავდენთა ალაგთა იოკრების ქართლი ღეკთა მიერ, ეგრეთვე ოსმალთაგან. ემა, უპატრონოსა ქართლსა, ხოლო შენ, ერისთაო ქსნისაო შანშე და ძმაო მისო იესე, მოგანიჭოს ქრისტიმან ძღვევა უძღვეველი პატრონობად ქრისტიანობისა, რამეთუ ესოდენი არად პირადისა ერისა მრავლისა ზოგადი უსჯულო გარე მოგადგა“ (96r).

15. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი, ღმერთო, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი იესე“ (114v).

16. „ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი, იესე დეკანოზი“ (130v).

17. „მ, ძვირო ქაღალდო და ყოველსაო მისო სადაღმო“ (135v).

18. „დედანს ამის მეტი არა ეწერა“ (158r). (ეს შენიშვნა შემდეგ, მოგვიანებით არის ჩაწერილი).

19. „ქრისტე, შეიწყალე ფრიად ცოდვილი ოქონის ხატების დეკანოზი იესე“ (161r).

20. „უყურე ქაღალდისა სიძვირესა, ფულისა კიდე უფროსად“ (168r).

21. „ესე დედანს არ ეწერა კ. კა ეწერა, რამეთუ ორნივე ერთ იყუნეს და არავისცა ხაცნაურ იყო, რამეთუ სხუა ყოველნი და სხუა, ქაღალდნი და სიტყუენი ერთნი, უფალნო ჩემო“ (175r).

22. „ღმერთო, შეიწყალე დეკანოზი იესე“ (205r).
 23. (სინგურით) „დედანი არ ჩნდა“ (206v).
 24. (სინგურით) „ვაი დედანო მტყუენან. უფალო. ღ-იმცა ნუ დამწყვეთ“ (217v).
 25. „ვაი დედანო მტყუენანო; რაი ქნას მწერალმა. ღვთის მადლსა, ნუ მწყვეთ“ (225r).
 26. დიდებამ ღვთისაი, დიდებამ ჩემს ოქონის ხატსა, რაი ამისი გუნებაი მქონდ, არამედ ცუდად ვიყავ. და ესევე ვარჩივე, უფალო ჩემო. აღიწერა წმიდაი სუნაქსარი ესე ფრიად ცოდვილისა გარსევანი შევილის, ოქონის ხატების დეკანოზის იესეს ჴელითა. ვინც შენდობამ ბრძანოთ ჩემი, თქუმც ღირს გყოსთ სასუფეველსა. უცებად წერისათუს ნუ მწყვეთ, რამეთუ მეტათ შეშთობილ დრო იყო მრჩობლ კაცის უცხო თესლთაგან, ქ-ქს ოკა“ (228v).

27. „ღიად, ძველ დედანი იყო და ვერ ამოვიცან“ (245r).

28. „უფალო, შეიწყალე ცოდვილი ოქონის ხატის დეკანოზი იესე, რომელმან აღეწერე კითხვა-მიგებაი და კრებაი“ (247v).

მინაწერები: 1. „შეგირდი კარგად ისწავლისა ამაში რისათვის? ამისთვის, რომ ქოროლა იქნება. ქოროლა რა არის? ის არის, რომ ქალგოგია მდივნის შვილი არის, რომ ნიდაღ ქალობს, რათა დარდიმანდია. რისათვის? არ იცის არს“ (ზ.ყ.ვ).

2. „წიგნათაგან აღექსან დრე გარსევანოვისა, ჩემე წელსა“ (1r).

3. „პატარა ქალი მელანა დაიბადა იანვარს ით, ქ-ქს, უიგ. მთოვარება ორსა დღესა, პარასკევა მესამესა ჟამსა“ (49r).

4. „იაკობ გარსევანის ძე წიგნსა ეწერ სარგებლიანსა“ (98v);

„სახელს მოგიტხრობ, ვინა ვარ და გეარსა ესტიძრიანსა“ (100v);

„კეისრის სახლით მოვსულვართ ქვეყანასა გიორგიანსა“ (103v);

„და მზითვათ გვიხმობენ ქართველნი, მეფეთურთ ერთგულიანსა“ (106v).

5. „პატარა ბიჭი იოანე დაიბადა ოკტომბერს კვ ქ-ქს უინ“ (146v).

6. „ღ-ისმშობელი, დედა ყოვლად პატიოსანი,
 მას ახარებდა ანგელოსი ფრთოსანი,
 შენგან იმუების მეუფე გვირგვინოსანი
 და მას მონებენ მეფენი მრავალყმოსანი“ (232v-233r).

7. „ღ-ისმშობელო, აცხოვნე ამის მწერალი,
 ფრიად მოხუცი ჴირით გამომწერალი,
 ლექთა და ოსმალთა მიერ დატყვევებული,
 ყმით და მამუღლითგან ჴელადებული,
 მყის მეუღლითგან განშორებული.
 შრომით და ღუაწლითა მიერ წარტაცებული
 და ჩემ ცოდვილისათვის მეოს მყოფელი“ (233r).

8. „ოქონის ხატო, პატივცემულო,
 ძველთაგან მეფედ განდიდებულო,
 შენ, მეოხად თაყვანისმცემელო
 და ჩემ ცოდვილისათვის აღმატებულო,
 შენ, შეუძლოს ქებად შენდა, ღ-ივ მიმადლებულო“ (234r).

შენიშვნა: მე-6, 7, 8 ნომრების ქვეშ მოთავსებული ტექსტი

ერთი და იმავე ხელით, მხედრულითაა დაწერილი და უნდა ეკუთვნოდეს გადამწერ იესე გარსევანიშვილს.

9. (სინგურით, გადამწერის) „სუნაქსარი ოქონის ხატისა არის, ვინც მოიპაროს, გაუწერეს იმიხი მადლი“ (239r).

10. (გადამწერის) „საუკუნომცა არს სახსენებელი დიდისა კოსტანტინეს და დედისა მისისა ელენესი. საუკუნომცა არს სახსენებელი თეოდორას და მიხეილისი, ძისა მისისა და ყოველთა მართლმადიდებელთა მეფეთა, არიოზისი და მაკედონიანისი სახსენებელი წყეული იყოს. ნესტორ, დეოსიდორე, ვესტუქი, სებუროს და თევდორე და დიოდორე შეჩვენებულ იყუნეს და ყოველნი მწვალებელნი და ერთს ბუნებისმეტყველნი და ორთა გეამთა მათ აღმსარებელნი ქრისტეს, ძისა მდთისა, შეჩვენებულ იყავნ“ (246r-v).

11. „ვინც მოიპაროს, გაუწერეს ამისი მადლი. ამისი დამწერი აცხოვოს ღმერთმა“ (ქ.ყ.ვ).

12. (ფანქრით) „საუკუნომცა არს სახსენებელი“ (ქ.ყ.ვ).

იხ. მინაწერები: ზ.ყ.ვ 9v, 65r-v, 113v, 114r, 147r, 157r, 162v, 163v, 164r, 233v.

14

(გსიემ 117)

ზატკიო. 1733

103 ფ.; 22X16; ქაღალდი, დალაქავებული. დაზიანებულია ფ. 1r, ზემო მარჯვენა მხარე მოხეული აქვს ფ.9; უყდო, დაშლილი, თანაკლული. აკლია: 55v-56r-ს და 99v-100r-ს შორის; ნუსხური; სათაურები და დასაწყისები სინგურით; 1733 წ. (103v), აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი: ოქონის ხატის დეკანოზი იესე გარსევანიშვილი; გადამწერის ადგილი: ოქონის ხატის ეკლესია.

<ზატკიო>. <წმიდისა კურიაკესა შუალამედ>— „...ნათლით შემოსილსა აღვსებასა პრეკონ შუალამესა და თქუას მღვდელმან კურთხეულარსი. წმიდაო ღმერთო, მამაო ჩუშნო. კს-ნი იბ, მოვედით თყ., რომელი დამკვდრებულარსთაგან, სრულად თქუან ჟამნი სერობისნი, კს-ნი მ. და მ-წყლ. წმიდასა დიდსა შაბათსა ვაღობანი ღამისთევისა. უგაღობ[დით]საჲ. რომელმან დაფარა. — ქრისტე, მკსნელო ჩუშნო მოკვდავთა ქუშყანასა და საფლავსა შინა...“ 1r-103v.

შენიშვნები: 1. 6r-7r-ზე მოთავსებულია „ვაღობანი აღდგომისანი, რომელ არიან პასექნი, თარგმნილი ეფრემ მცირისანი. ჳ-ი ა, უგაღობ-საჲ. — აღდგომისა დღე არს, განბრწყინდებოდეთ აწ, ერნო...“

2. წირვის წესები ზოგჯერ მოთავსებულია ხელნაწერის კიდებზე. მაგ.: 1r-v, 2r, 4v, 6r, და ა.შ.).

3. ხელნაწერის კიდებზე აღნიშნულია საგაღობლების ავტორები: იოანე (51v), ანდრია (57r), თეოფანე (67r).

4. ტექსტის ნაკლები ადგილები შევსებულია მოგვიანებით იმავე გადამწერის მიერ.

5. აქვს რეეულბრივი სათვალავიც.

შენიშვნები და ანდერძები: 1. „უფალო, შეიწყალე ცოდვილი დეკანოზი ოქონის ხატისა იესე“ (3v).

2. „შეგიყვარო შენ, უფალო, ძალო ჩუშნო, ...ჩემი მწე ჩემ ზედა არს და მე ვესავ მას“ (13v).

3. „პასეჟო, ყოვლად ბრწვინვალეო, ქრისტე ღმერთო, შემიწყ-
 ალე მე, ფრიად ცოდვილი დეკანოზი, გარსევეანი შევილი იესე,
 რომელმან აღვწერე ესე ფრიადსა ვითარებაში, რამეთუ არა გეკონ-
 და საყდარსა ჩუშნსა. ოქონის ხატს დავევე სულისა ჩემისა საოხად
 და მუღლისა ჩემისა ანახანუმიხსა მოხახსენებლად. ვინც
 იკითხვდეთ, შენდობას გვიბძანებდეთ თქუშნის ერისთვის, უფალნო
 ჩემნო“ (17r).

4. „ქაღალდი, დიად, ძვირი იყო და ნუ დამძრახავთ, უფალნო
 ჩემნო“ (25r).

(შენიშვნა გამოწვეულია იმით, რომ გადამწერს აქ ხაწერ მასაღ-
 ად გახეული ფურცელი გამოუყენებია).

5. „დედანი არა ჩნდა, უფალნო ჩემო“ (27v).

(იმის გამო, რომ „დედანი არა ჩნდა“, გადამწერს დაუწერელი
 ადგილი დაუტოვებია, რომელიც მოგვიანებით თვითონვე შეუწ-
 სია).

6. „ვაი, მეღანო, რა დაგემართა?!“ (59r).

7. „ეს გალობისა მუკლნი დედანს ამათ მეტი არ ეწერა, უფალ-
 ნო ჩემნო“ (96v).

8. „ღმერთო, შეიწყაღე ფრიად ცოდვილი იესე, ოქონის
 ხატის დეკანოზი, რომელმან აღვწერე ზადიცი ესე, რომელი
 აროდეს ყოფილიყო და არცა იყო და ფრიად ვწუხნი უქონელი-
 ბასა საყდრისა ჩუშნისათვის და დედანი ამის მეტი ვერ ვიშვნე-
 ვითარმცა აღმეწერა სრულიად, უფალნო ჩემნო, მკმარებელნო
 წიგნისა ამისნო, ლოცვაჲ ყავთ ჩემ ცოდვილის იესესთვის“.

მოგვიანებით მიწერილია: „ხოლო ოდეს არ იყოს“.

დიდ მწუხარებაში აღვწერე, რამეთუ მრჩობლნი უცხო თესლნი
 აოკრებდენ უწყალოდ ქართველთა, ვითარცა კრუმნი და ლეკნი
 კუადად. მ და ვაი უპატრონოსა, რამეთუ ქართლის პატრონნი
 რუსეთს მიეფარნენ. თანა ახლდათ ძმა, ძმისწული, შვილნი ჩემნი.
 ქ-ცა ოკა“ (103v).

მინაწერები: 1. „მღდეღს პატიოსანს, უფალს, მოღვაწეს,
 სახიერსა მონას, უფალს ჩემს, სულისამებრ და ხორცისამებრ
 ბიძას, ბატონს, მათის სიწმინდისა მოსაგი, მდაბალის შვილი, უხმარ
 მონა... .. ნარჩევთა მღდეღთა შორის, კეაღადცა ნა... მარჯვენას
 გეამბორები. ჩვენს ამბავს ლოცვით უჯ თქვენის მღდე-
 ლის უღირსმან, მღდეღების წესი. დაეითი (!) (18v).

2. (ნუსხურით) „ქ. ეს წიგნი გარსევეანი შევილის პეტრე-
 სი არის...“ (70v) (ბოლო ჩამოჭრილი აქვს).

3. „ეს გარსევეანი შევილის არის“ (96v).

4. „ქ. ეს ზადიცი გარსევეანი შევილისა პეტრესია“ (97v).
 იხ. მინაწერები: 8v, 21v, 27v, 28r, 63v, 71v, 79v, 83v, 84v, 85v, 88v,
 95r, 97v, 100r, 100v, 101v, 102v, 103r.

15

(გსიემ 118)

ქამისწირვა ანუ კონდაკი. XVIII

113 ფ.: 19,5X15,2 და 19,5X13,5 (ფ. 1-30 უფრო ვიწროა, ვიდაცას
 ჩამოუჭრია მარცხენა მხარე); ქაღალდი, გაყვითლებული, მეღანს
 იშრობს. ფ. 103-ს ქვედა კიდე ჩამოჭრილი აქვს; უყდო, დაშლილი,
 ნაკლული, ნუსხური, სათაურები და დასაწყისები სინგურით; [XVIII
 ს.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 26v, 32v, 61v-92v.

1. [განგებად საღვთოთა წირვათა, ვითარ იქმნების მღვდელთა და დიაკონთა მიერ]. „...ლოცვანი სათქუმელნი მწუხრთა ზედა. თავი ბ, ლოცვაჲ ა. — უფალო სახიერო, სულგრძელო...“ 1r-32r.

შენიშვნა: 13r-ზე მოთავსებულია „შეისწავე, რამეთუ კურთხეული პური ესე მკურნალი არს ყოვლისა საქმისა საენებელისა, უკუშთუ ვინმე მიიღოს ხარწმუნოებითა“.

2. „საღვთო წირვა წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა. ლოცვა დაგებისა. — ღმერთო, ღმერთო ჩუშნო, რომელმან ზეცისა პური საზრდელი ყოვლისა სოფლისა, უფალი ჩუშნი და ღმერთი იესუ ქრისტე მოავლინე მაცხოვრად და მკვსნელად და მაკურთხეველად...“ 33r-60v.

შენიშვნა: ბოლოს მიწერილია: „განსრულებაჲ წმიდისა ოქროპირის წირვისა“.

3. „საღვთო წირვა წმიდისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ბასილისი. ლოცვა დაგებისა. — ღმერთო, ღმერთო ჩუშნო, რომელმან ზეცისა პური, საზრდელი ყოვლისა სოფლისა, უფალი ჩუშნი და ღმერთი იესუ ქრისტე მოავლინე მაცხოვრად და მკვსნელად და ქუშლის მოქმედად და მაკურთხეველად...“ 62r-88v.

შენიშვნები: 1. უძღვის: „შეისწავეთ, რამეთუ ჟამისწირვა ესე წმიდისა დიდისა ბასილისი ხამარადისოდ არ იწირვის, არამედ განწესებულთა დღეთა. ვითარმედ დიდისა მარხვისა კურიაკთა თვნიერ ბზობის კურისა, ეგრეთვე წმიდასა დიდსა ხუთშაბათსა და დიდსა შაბათსა და წინა დღესა შობისა ქრისტეს დისა ჩუშნისასა და წინა დღესა განცხადებისასა და თვით დღესასწაულსა ბასილისასა. ხოლო წესი და სწავლანი კვეთისა და რიგი წირვისა ამის ერთი არს, ვითარცა ოქროპირისა“ (1r).

ბოლოში მიწერილია: „სრულ იქმნა საღვთო წირვა წმიდისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩუშნისა დიდისა ბასილისა“ (88v).

4. „სწავლა საღვთოსა სიწმიდის განახლებისა. — წმიდისა და დიდსა მარხვასა შინა, რაჟამს ეკულებოდეს მღვდელსა სიწმიდის განახლებით წირვა, კვირიაკესა ჰკვეთოს წესისამებრ“ 89r-92r.

შენიშვნა: აღნიშნულ ფურცლების ზემო კიდებზე ქუდეზად აწერია: „საღვთო წირვა გრიგოლისა“.

5. „საღვთო წირვა სიწმინდის განახლებისა წმიდისა მამისა ჩუშნისა დიდისა გრიგოლისა. დ-იკნ.: გ-ვეკ მ-ფშო. მღვდელმან აღება. კურთხეულ-არს მეუფშბაჲ მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა. და იწყოს წინამძღუარმან აკურთხევსი. ამისა შემდგომად დი-იკნ. თქუას: მშვდობით უფალო, მრ-თ, ვილოცოთ ზე გარდამო მშვიდობისა...“ 93r-104r.

შენიშვნა: ბოლოში მიწერილია: „სრულ იქმნა სიწმინდის განახლების წესი და წირვა“.

6. „ჩამოლოცვა შვიდეულთა, დღენი წესისამებრ აღმოსავლეთისა ეკლესიისა. შაბათსა მწუხრად. — ქრისტემან, ჭეშმარიტმან ღმერთმან ჩუშნმან, მეოხებითა ყოვლად უხრწნელისა დედისა მისისათა...“ 104r-106r.

7. „ჩამოღო ცვა სამეფოთა დღესასწაულთა. მწუხრსა ზედა, ცისკრად და წირვასა ზედა წესისაებრ. ქრისტესშობასა – რომელი ბეთლემს ქვაბსა შინა იშვე და ბავასა მიიწინე...“ 106r-108r.

8. <ლოცვა ზიარებისა>. „აგრეთვე ამასცა იტყოდი. მიიახლო რადთა საღ-მთა საიდუმლოთა. – ესერა მივიახლები საღეთოსა ზიარებასა, შემოქმედო...“ 108r-113r.

შენიშვნა: აქვე შედის ღოცვები: ბასილისი (111r); სიმეონ მეტაფრასისა (111v); კურილე აღექსანდრიელისა (112r).

იხ. მინაწერები: 23r, 103v, 113v.

16

(გსიემ 4611)

ლექსთა კრებული. XX

37 ფ.; 21,5 X 17; ქაღალდი. ჭუჭყიანი, შავი ხაზით შემოხაზული ჩარჩოთი; უყდო, თავბოლონაკლული; ძაფით შეკერილი; მხედრული: [XX ს], გადამწერი: გარსევანი შევილი (I).

1. [აღ. ჭავჭავაძე, მაისის ვარდმან]. –

„... ..“

9. ვარდმან მიუგო ღიმილით,
მებრალი გულის მტკიენილით,
მაგრამ არშიეი ჰხამს იყოს
ხან მღერით და ხან ტირილით.

10. შეიშრე ცრემლთა მრავლობა
და ღაღადებით გალობა,
ნიაჟმა გბეროს, გაქაროს,
თუმცა ჰხამს ხელის მთვრალობა.” 1r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერის ცუდი აკინძვის გამო ამ ლექსის დასაწყისი იხ. აქვე 34 r-v-ზე. აღწერილობით № 47-ე.

2. აღ. ჭავჭავაძე, თხზულებანი, ი. გრიშაშვილის რედაქციით, თბ.,

2. „ბესარიონ გაბაევის თქმული“ [შავნი შაშენი]. –

„1. შავნი შაშენი შავს გალიას შემსხდარნი,
ტურფად მსმობნი, ხმა ყარიბად მშვტირალნი...“ 1v-2v.

შენიშვნა: იხ. ბესიკი, თხზულებანი, აღ. ბარამიძისა და ვ. თოფურიას რედაქციით. თბ., 1962, გვ. 55.

3. [ლექსი]. –

„... ..“

5. გიხმოზ სუნელ წალკოტ ბაღად,
ყვავილოვანთ გაქეს გულ-დაღად,
მოვალ, მსხემო, ჰსწუხართ რაღად,
ნუ სტირი, საყვარელო“. 3r.

შენიშვნა: წინ აკლია 4 სტროფი.

4. [ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ბუღბუღი ვარდზედ]. –
 „1. ბუღბუღი ვარდზედ მჯდარი, ეტყოდა მას მსტვინავი:
 ვარდო, ვარდო, მტანჯო ჩემო, გვედრებ გულით მტკინავი...“
 3v-4r.

შენიშვნა: იხ. ნ. ბარათაშვილი, თხზულებანი, 1945, გვ. 3.

5. [ალ. ჭავჭავაძე, უგვანთა ტრფობა]. –
 „1. უგვანთ ტრფობა, უგრძობთ გრძნობა, თუ ვის გსმენიათ.
 მეც მმართვეს მოთქმა, სრული მითქმა რაიც მთმენია...“ 4v.

შენიშვნა: იხ. 1940 წლის გამოცემა, გვ. 103.

6. [ოთარ ქობულაშვილი, ჰბრწყინავს მნათი]. –
 „1. ბრწყინავს მნათი, მზებრ ნათობ,
 კეკლუცობით მოკამათობ,
 მხილველს აერთობ, ყელ-ბროლ სათობ,
 შეუპყრივარ შენსა აღებს...“ 5r-v.

შენიშვნა: სულ 7 სტროფია. იხ. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგია, ტომი II, 1928, გვ. 296.

7. [ბესიკი, რა გული დავაგე შენად სარებლად]. –
 „1. რა გული დავაგე შენდა სარებლად,
 მუნიდგან ვარდს მიფენ მითომ არებით...“ 6r.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 52.

8. [ბებუთოვი ღვთისწყალობა, მუხამბაზი]. –
 „1. ეჰა, ღამაზო, რა მოგიგონე,
 მყის განმელა ძალი და ღონე...“ 6v-7r.

შენიშვნები: 1. ბოლოში მიწერილია „გათავდა“.

2. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), VII, 1973, გვ. 597.

9. [ბარამ ბარათაშვილი, გერმანოზიშვილი, ნუ მწვავე, მიჯნურო]. –
 „1. ნუ მწვავე, მიჯნურო, არ გეპრალები?
 ნუ მამიკიდე ცეცხლის ალები...“

შენიშვნა: იხ. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგია, II, 1928, გვ. 291.

10. [ბესიკი, ხმა სირინოზს]. –
 „1. ხმა სირინოზს, დაწვე უღამბარ წინამოს
 დამქროლო ნიავო, არვად ვარე...“ 8r-v.

შენიშვნა: იხ. ბესიკი, თხზულებანი, 1962, გვ. 54.

11. [უნდო სოფელმან]. –
 1. „უნდო სოფელმან განმიმწარა დღე ცხოვრებისა,

დამთრგუნა მუნით, არ შეპარა ცეცხლი მგზნებისა...“ 8v-9r.

12. [აღ. ჭავჭავაძე, ში გაბადრულო მთვარე]. –
 „ში გაბადრულო მთვარე,
 ბნელსა ვზი, მომეხმარე...“ 9v-10r.

შენიშვნა: იხ. აღ. ჭავჭავაძის 1940 წლის გამოცემა, გვ. 101. ლექსის ავტორობა სადავოა.

13. [პეტრე ღარაძე, ჳმა კიპარი]. –
 „I. ჳმა კიპარი კამკამ კენარ მინათად
 სხივი გულსა სხივნი ნასად მთარე...“ 10r-v.

შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), VII, 1973, გვ. 103ა.

14. [ბესიკი, პირ ზამბახი]. –
 „I. პირ ზამბახი, ღაწუნი ვარდნი სად არის?
 სახე საესე, მთვარეს მზგავსი სად არის?...“ 11r.

შენიშვნები: I. იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 168. ლექსის ავტორობა სადავოა.

2. ამ ლექსის შემდეგ ახალი თავია გამოყოფილი, რომელსაც აწერია: „აქა მუხამბაზი იწყობის“.

15. [ბესიკი, მე შენი მგონე]. –
 „I. მე შენი მგონე, ჳირ შემკონე, დამწვი მალ აღო.
 ზილფო ნაშალო, შემაშალო, მკვლელო დაღალო...“ 11r-12r.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 44-45.

16. [ბესიკი, ტანო, ტატანო]. –
 „I. ტანო ტან ტანო, სულ წამტანო, უცხო მარებო,
 ზილფო კავებო, მომკლავებო, ვერ საკარებო...“ 12r-13r.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 35-36.

17. [ბესიკი, ბუღბუღის შურსა]. –
 „ბუღბუღის შურს შევდგომილვარ მუდმივ მზრახველი
 მწუხარის თვალთ შემოგყურებ შენი მსახველი...“ 13r-v.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 42-43.

18. [ბესიკი, მოდით მიჯნურნო]. –
 „I. მოდით, მიჯნურნო სოფლიერნო, ვინ ხართ დაგულნი,
 ისმინეთ ჩემნი ჳირნი მკვლელნი რა გვარად რთულნი...“ 14r-v.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1932 წ. გამოცემა, გვ. 90. ავტორობა სადავოა.

19. [ბესიკი, ცრემლთა ისარნი]. –
 „I. ცრემლთა ისარნი და მოსისხარნი ჩემდა არენით,

იმელნი გულნი, ჭირნახულნი შეგვიწყენარენით...“ 14v-15v.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 46-47.

20. [ბესიკი, მე შენმა ფიქრმა მიმარინდა]. –

„1. მე შენმა ფიქრმა მიმარინდა, მიმცა ჭირებსა,
ანდამატისებრ მიმზიდა, ვგავ ნამჭირებსა...“ 15v-16r.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 37-38.

21. [ზაალ ბარათაშვილი (გოშტაშაბისშვილი), ბულ-
ბული მწუხარებს]. –

„ბულბული მწუხარეობს, ვარდი შემომწყრაღია,
ნარგიზ გზავნის წამლისთვის, ნეტარ რა მკურნაღია...“ 16r-17r.

შენიშვნა: იხ. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთო-
ლოგია, II, 1928, გვ. 290.

22. [მუხამბაზი]. –

„1. დაჰკოდს ისარნი დაღახვრისანი, ეშხით ჰყურობს გულსა,
ორ პირად მჭრელი, სისხლითა მღვრელი, დაიჩენს წყლულ-
სა...“ 17r-v.

23. [ბუდალ ოღლან, მუსტაზადი]. –

„ეშხით დამწველი, ღერწამ წველ აღზრდილი ხარო,
ნარნარად რხევდა, მეცა სევდა, ძნელ შესადარო...“ 18r-v.

შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოდექს-
ცია), II, 1961, გვ. 274¹⁶⁰.

24. [ლექსი]. –

„1. კეკლუც ნაზისა, ხილვა მზისა განვიკრძალებით,
სხივნი ისარობს, უზენარობს შენის ძალებით...“ 18v-19r.

25. [დიმიტრი თუმანიშვილი, მუხამბაზი]. –

„1. რათ მომშორდი, ქცევით ამაყიანო,
უებრო, სატურფო, კეთილ დღიანო...“ 19v-20r.

შენიშვნა: იხ. დიმიტრი თუმანიშვილის ლექსები, 1938, გვ. 44-45.

26. [დიმიტრი თუმანიშვილი, მუსტაზადი ვალუფის
ხმაზედ]. –

„1. მნათობთა მზესა, მსხივნარესა, უქებ არესა,
კრონოზ, მარესა, მსხივნარესა, შესამზარესა...“ 20r-21r.

შენიშვნა: იხ. დიმიტრი თუმანიშვილის ლექსები, 1938, გვ. 66-
67.

27. [ლექსი]. –

„ავერ ცაში მზე ბრწყინვალეებს
და განფანტა დამე ბნელი...“ 21r-v.

შენიშვნები: 1. ლექსი ფანქრით არის ნასწორები.

2. გამოყენებული აქვს გიორგი ერისთავს თავის პიესებ-

ში. იხ. მისი თხზულებანი, 1966, გვ 107, 152.

28. [ლექსი]. -

„მკლავს სიყვარული, ათასფერი ერთად ის არის,
ათასნაირი, გარდაშლილი ვარდიც ის არის...“ 21v-22r.

შენიშვნა: აქედან იწყება ახალი ჯგუფი ლექსებისა, რომელსაც თავზე აწერია „თახნისი“.

29. [მეფის ძის ღვეანისაგან თქმული]. -

„1. როს განვიცადე ბედკრულმან, გული საკვდავად დარია,
ცნობა მიმხადა მთებმან, სურვილმან მისმან დარია...“ 22r-23r.

შენიშვნები: 1. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), II, 1961, გვ. 342, 351_გ.

2. დაბეჭდილია ბესიკის 1932 წ. გამოცემის სადავო ლექსებში, გვ. 92.

30. [ანახანუმ დედოფლის დის, ბარბარეს, მიწერილი ჭაბუასთან]. -

„1. სიცრუითა დიდებულობ, მზაკვარობითა მოვწონს თავი,
მცბიერობ და მანკიერობ, ვერაგობით ხშირად ყვაევი...“ 23r-v.

შენიშვნა: იხ. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგია, II, გვ. 248.

31. [ბესიკი, შავ გლახ გულო]. -

„შავ გლახ გულო, ვისთვის იწვი მუდამით,
მეტნური ეშხი ესოდენს ხანს რიდებით...“ 24r.

შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წ. გამოცემა, გვ. 53.

32. [ლექსი]. -

„1. ამ ჟამად შენ გშვენის ქებად, შენ აღმოჩნდი ვეველად,
მიატენვით თავშიშველნი, მხილველნი რბიან ველად...“ 24v.

შენიშვნა: აქ თავდება თახნისი.

33. [ლექსი]. -

„1. „რა რომ პირველად გიხილე, გული ჩემი მან დაბნიდა,
ხედამ, როგორ გადვირიე, ვიარები სად, რა მინდა...“ 25r-v.

34. [ლექსი]. -

„1. ეტრფის გული მზისა ხალთა,
ღამაზ თვალთა, შავთ მაყვალთა...“ 26r-v.

35. [ქობულაშვილი ოთარ, ეპა, სიცოცხლე მკლგებია]. -

„1. ეპა, სიცოცხლე მკლგებია,
ჭმუნვის მახვილი მხლგებია...“ 27r-v.

შენიშვნები: 1. ბოლოს მიწერილია „დასრულდა“.

2. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (H კოლექცია), II, 1951.

გვ. 102₂₈.

36. [ნიკოლოზ ბარათაშვილი, სულო ბოროტო]. –
 „სულო ბოროტო, ვინ მოგიხმო ჩემად წინამძღვრად,
 ჩემის გონების და სიცოცხლის შენ აღმაშფოთრად...“ 27v-28r.

შენიშვნა: იხ. ნ. ბარათაშვილის 1945 წ. გამოცემა, გვ. 40.

37. [ალ. ჭავჭავაძე, ჭმუნვის მახვილი]. –
 „1. ჭმუნვის მახვილი გულსა მსობია.
 მიკვირს, თუ სული რათ არ მნდობია...“ 28r-v.

შენიშვნა: იხ. ალ. ჭავჭავაძის 1940წ. გამოცემა, გვ. 63.

38. [ალ. ჭავჭავაძე, არვის მართებს]. –
 „1. არვის მართებს მის ვარდისა მიხვედრა,
 ვის გლახ დაემონა, დაესვა ...“

შენიშვნა: იხ. ალ. ჭავჭავაძის 1940 წ. გამოცემა, გვ. 9.

39. [თუმანიშვილი პაულე, ბროლის მკერდი]. –
 „1. ბროლის მკერდი, შუქი ავსე, ისარე,
 რხევით ნაზო, ტან ალვის ხე ისარე ...“ 29v.

შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), VII, 1973, გვ. 102₂₈.

40. [ალ. ჭავჭავაძე, როს არშიყი]. –
 „1. როს არშიყი საყვარლისა ხილვას ეშურებოდეს,
 რა გნახოს, მეყსეულად გრძნობით ეუბნებოდეს ...“ 30r.

შენიშვნა: იხ. ალ. ჭავჭავაძის 1940 წ. გამოცემა, გვ. 108.

41. [გარსევან ყორღანოვი, ლექსი]. –
 „1. ახ მარალო, მარალო, რაც შენ ჩემგნით წახველი,
 ვიცი, უცილოდ მამკლამს დარდი შენი ნამდვილი ...“ 30v-31v.

შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (Sკოლექცია), IV, 1965, გვ. 29.

42. [გიორგი თუმანიშვილი, ყაზალის ხმაზედ]. –
 „1. მუხთალმან ამან სოფელმან, ასრედ შემქმნა მომტირალი,
 ამად ვსტირი ბედსა ჩემსა, რომელ ვარდმან დამდო ბრალი...“
 31v.

შენიშვნა: იხ. გ. მიქაძე, გიორგი თუმანიშვილი (ძვ. ქართული მწერლობის საკითხები, კრ. I, 1962, გვ. 54).

43. [ბარათაშვილი ბარამ, ცეცხლი მოედოს]. –
 „1. ცეცხლი მოედოს, ვინც რომ ენდოს ლამაზსა ქალსა,
 თვისა ტრფიალსა არ დაუღევს სახმილის აღსა...“ 32r.

შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (Qკოლექცია).

(ცია), I, გვ. 24₂₀

44. [აღ. ჭავჭავაძე, მშვენიერთა ხელმწიფავ]. –
 „I. მშვენიერთა ხელმწიფავ, მკლავ სიშორით შენითა.
 კენესის გული საკუდავად, მსწრაფლივ არის ენითა ...“ 32v.
 შენიშვნა: იხ. აღ. ჭავჭავაძის 1940 წლის გამოცემა, გვ.102.
45. [სტეფანე ფერშანგოვი, საყვარელსა განმაშორა]. –
 „I. სიყვარულსა განმაშორა სოფელმან,
 მსწრაფლ დამაგდო მომტირალი სოფელმან ...“ 32v-33r.
 შენიშვნა: იხ. ი. ბალახიშვილი, გორელი პოეტი სტეფანე
 ფერშანგიშვილი, 1942, გვ.34.
46. [ლექსი]. –
 „I. ჰოი, უწყალოდ რამ გაგვყარა შენ და მე,
 რამ შეგვიპყრა, რამ გაგვწირა შენ და მე ...“ 33v.
47. [აღ. ჭავჭავაძე, მაისის ვარდმან]. –
 „მაისის ვარდმან ფურჩქნილმან,
 ბეზიკმან მწვანეთ მკობილმან ...“ 34r-v.
 შენიშვნები: 1. იხ. აღ. ჭავჭავაძის 1940 წლის გამოცემა, გვ.13.
 2. ეს ფურცელი უადგილო ადგილზეა ჩაკერილი. იგი ხელნაწ-
 ერში სულ წინ უნდა იყოს. იხ. აქვე №1.
48. [ლექსი]. –
 „I. აწ შეხამკობი არს ენითა,
 მზე ვიხილეთ შეუქთა ფენითა...“ 35r-v.
49. [ბარამ ბარათაშვილი, კარნი დახშულან]. –
 „კარნი დახშულან ვარდისანი, ვითლა ნახოს ბულბულმა იგი
 ზანბახ-შროშანი, სვერა ვარდთა, ვით სახოს ბულბულმა იგი...“ 35r.
 შენიშვნა: იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექ-
 ცია), II, 1961, გვ.277₁₉₅.
50. [ბესიკი, ბულბული მოდის მწუხარებით]. –
 „ბულბული მოდის მწუხარებით, ცრემლის დენითა
 თურმე მებაღეს დაეტუქსა ცეცხლმოდებითა...“ 36r.
 შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წლის გამოცემა, გვ. 34.
51. [ბესიკი, რა გული დავაგე შენად სარებლად]. –
 „I. რა გული დავაგე შენდა სარებლად,
 მუნიღგან ვარდს გიფენ მითომ არებით ...“ 36v.
 შენიშვნა: იხ. ბესიკის 1962 წლის გამოცემა, გვ. 52. იხ. აგრეთვე
 აქვე №7.
52. [დავით სარდალი, ორბელიანი, ედემო ვარდო]. –
 „I. ედემო ვარდო, არ დამაგდო, ვარ მონა შენი,

პირზედ გაქვს ხალი, შავი შავ თვალი, ნახვა მსურს შენი...“ 37r.

შენიშვნა: იხ. ქართული სიტყვა-კაზმული მწერლობის ანთოლოგია, II, 1928წ. გვ. 267.

53. [ლექსი]. -

„I. მსურს გიანბო ჭირნი ჩემნი
ტრფიალმან, მ, საყვარელო...“ 37v.

შენიშვნა: საქაღალდე, რომელშიაც ეს ხელნაწერი დევს, აწერია „გარსევანი შვილის გადაწერილი“.

მინაწერები: 1. (ფანქრით) „შუშანიკა ზახაროვი“ 22r.
2. (წითელი ფანქრით) „ახ თვალების ხმაზედ“ 35r.

17

(გსიემ 119)

კრებული. XIX

113 ფ.: 16,5X10,5; ღურჯი ფერის ქაღალდი, რომელიც მელანს იყვინთავს; მწვანე ფერის ქაღალდგადაკრული მუყაოს ყდა, ყდისთვის გამოყენებული ქაღალდი დაფარულია მხედრულით დაწერილი ტექსტით, რომელიც წარმოადგენს რუსულ-ქართულ შეხატვისებს, მაგ.: სვატი - წმინდა, სკოტე - პირუტყვი და ა.შ; მხედრული, სათაურები და დახაწვისები მთავრულით, თავსაშკაული (1r. 69v, 82r. 95v), ბოლოსაშკაული (69r); [XIX ს]; აქვს ჭირნიშანი.

1. „ს ძლი სპირნი და ღვთისმშობლისანი. გალობა, კმა ა.-სასწაულითა იხსნა ერი უფალმან და ზღვა მღვლვარე სიტყვით განახლო...“ 1r-69r.

შენიშვნა: შეიცავს გალობათა ძლისპირებს და ღვთისმშობლისას რვა ხმაზე.

2. „ს ძლი სპირნი და ღვთისმშობლისანი. უფალო დაღადეყვსა კმაჲ. ა.-შენ, სიტყუაო დაუსაბამო, ზეცისა მეუფე, თანაჲსწორო მამისა, სიმდაბლით გარდამოხედ და ქალწულისაგან ვითარცა ყრმა იშვე...“ 69v-81v.

შენიშვნა: შეიცავს სტიქარონთა ძლისპირებს და ღვთისმშობლისას რვა ხმაზე.

3. <სამფსალმუნი>. „დიდისა ორშაბათისა. - ხილუად უჩუშველისა და მღვლვარისა ზღვისა სამლოთო ბრძანებითა თვისითა განმანხობელსა...“ 82r-85v.

4. „შობასა ყოვლად წმიდისასა. - შობამან შენმან, ღვთისმშობელო ქალწულო, სიხარული მაუწყა ყოველსა სოფელსა...“ 86r-89r.

5. „მიცუადებასა. - შობასა ქალწულება დაიმარხე და მიცუალებასა სოფელი არა დაუტყვე, ღვთისმშობელო, მოხუშდ ცხოვრებად დედა ეგე ცხოვრებისა და აწ მეოხებითა შენითა იხსნი სიკუდილისაგან სულთა ჩუშნთა...“ 89r-93v.

6. „მოშიხსენენი, კმა ა. - საჭმლისა მიერ გამოხადა მტერმან

ადამი სამოთხით...“ 93v-95v.

შენიშვნა: შეიცავს რვა ხმას.

7. [სახარების განმარტება]. „პირველი, სახარება პირველი, დასაბამი სახარებისა იესუ ქრისტესი, ძისა ღმრთისა, ვითარ წერილ-არს წინასწარმეტყუშლთა შინა. – აჰა, მე წარუაღედნ ანგელოსსა ჩემსა...“ 95v-96v.

შენიშვნა: წარმოადგენს სახარების მცირე ნაწილის განმარტებას.

8. „თვესა სეკდენბერსა იგ, წმიდისა და დიდებულისა მოწამისა ქეთევანისა, ესე რომელი აღმოვიდა მიერთაგან სამეფოსა, ესე იგი სადავითოსაგან და საწინასწარმეტყუშლოსა დასაბამისა. – ესე ღუთივ დიდებული და მრავალბრწყინვალე მოწამე ქრისტესი ქეთევან ასული იყო კეთილმსახურისა აშოთან ბაგრატიონისა, რომლისა მამამ მეორე ნათესავი იყო კეთილმსახურისა კოსტანტინეთგან, მეფისა ქართუშლთასა...“ 96v-100v.

შენიშვნა: წარმოადგენს სვინაქსარულ ცხოვრებას. გამოცემულია, იხ. ანტონ პირველი, მარტირიკა (ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წიგნი VI, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთეს ენრიკო გაბიძაშვილმა და მიხეილ ქავთარიამ, 1980, გვ. 446-450).

9. <წამება წმიდისა ქეთევანისა>, ნიკოლოზ ტვიდელი-ისა. – [ეთეროვნისა, სპარსთაგან სმენილით]
 „მზის ქუმშე მნათი, მეორე მზე ქართუშლთა...“ 101r.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. საბინინი, საქართველოს სამოთხე, 1882, გვ. 583.

10. <წამება წმიდისა ქეთევანისა>, ანტონისი. –
 „ცეცხლით მოიწავს ხორცთა, ძარღვთურთ განღევს...“ 101r-v.

11. „მისივე [მასხვევე]. –
 აღი სამლოსა სურვილისა სახმილთა ნეტარმან სძალმან ქრისტესმან ივარდიე-იღრუბლა“ 101v-102r.

შენიშვნა: მე-10 და მე-11 დასახელების სტროფები აღებულია „წყოზილსიტყვაობიდან“. მე-11 დასახელება აკროსტიქულია, იძლევა ანტონ. იხ. წყოზილსიტყვაობა, რ. ბარამიძის რედაქციით, 1972 წ. გვ. 97, № 407-408 სტროფები.

12. „ანტონისი. – მხნეო ხმობამან პრჩეულთა მხედართამან ...“ 102r-v.

შენიშვნა: სტროფი ამოღებულია „წყოზილსიტყვაობიდან“ (№ 47) და მიძღვნილია 1659 წ. კახეთის აჯანყების გმირებისადმი.

13. „მარხუნისა. – მოსწრაფლ განუხუშნ სინანულისა ბტენი...“ 102v-109r.

მინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანო-

ვისათა. ჩემე წელსა, იმ აპრილსა“ (ზ.ყ.ვ).

2. „წელსა ჩეთ, წელსა დეკემბრის კმ დღესა. ქ. ორი წყვილი წისქვილის ქვები ვიყიდე ჩემის ჯამაგირის ფულითა საკუთრად ტფილისში. შვიდი თუმანი და ექვსი მინალთუნი მარტო ქვებში მივეცი.“

ქ. ამ ოთხი ქვის მოსატანი ორ-თუმან-ნახევარი გამომართვეს, რადგან ზამთარი იყო და ნაკლებ არაეინ მოიტანა.

ქ. წისქვილის სახლი, პირველად, რადგან ტატო საშენებული იყო, ამის ნახევრის შენობა დაეფასებინეთ და ექვსი თუმანი ნახევარ ხარჯი დამედვა და ესეც ორ კვირაზედ მივეცი ტეტიან-ვიღებსა.

ქ. ერთ წყვილს ბორბალში ექვსი მანეთი გამომართვეს.

ქ. ერთ წყვილს ხეშირებში ექვსი მანეთი და ორი აბაზი მივეცი.

ქ. წისქვილების გათლაში და მოწყობაში ორი თუმანი თეთრი მივეცი გიორგი მაისურაძესა, სხვა ხარჯს გარდა, რომ უნდა ააბრუნოს და მომბაროს.

ქ. ორის თუმნის და სამი აბაზის რკინეული იარაღი მოუნდა, რომელიც ჩემის საკუთარის თეთრით გაეაკეთებინე.

ქ. თუმან-ნახევარი ღარებში მივეცი და მოტანაში დამეხარჯა სამი მანეთი. რადგან იანვარი იყო და ყინული.

ქ. ორი მინალთუნი წერაქვებში მივეცი.

ქ. შვიდი აბაზი სამს ღითონში მივეცი.

ქ. ხუთი აბაზისა ნიჩბები ვიყიდე.

ქ. კიდევ ადრე, მანამდის ავაბრუნებდი, ნინია ნახუცარს მივეცი თუმან ნახევარზე შენობისა, რადგან მერმე მამატყუა და რაც დამედვა სამართლით, არ გამიბარა და ბართიც არა მქონდა მოცემული.

ქ. რვა მინალთუნი შვიდს ფიჭვის ხეში მივეცი.

ქ. სათავისთეინ ორი ნაძვის ხე ვიყიდე რვა აბაზათ.

ქ. ხუთი მინალთუნი ექვსს სხვილს მუხაში მივეცი, რომელზედაც წისქვილები სხედან.

ქ. ოთხი ურეში კოჭი, დასაგებად, ვიყიდე ხუთ მინალთუნ ორ აბაზად.

ქ. რუს გაგანიერებაზე თექვსმეტი მინალთუნის საკლავი მოუნდა.

ქ. თერთმეტი კოკა ღვინო მოუნდა და ხუთი თუნგი. ამ დროში კოკა ღვინო ცხრა აბაზათ იხყიდებოდა და მეც ასე ვიყიდე.

ქ. ათი კოდი პური ფქვილი მოუნდა მუშასა. კოდი ექვს აბაზად იყო და მეც ასე ვიყიდე.

ქ. ხიზილად ლიტრა ნახევარი ერთი მანეთი მივეცი.

ქ. მუშა მოუნდა: ოცდაერთი კარაღეთი დამ.

ქ. თექვსმეტი ახალდაბი დამ.

ქ. თხუთმეტი არაშენდი დამ.

ქ. თერთმეტი ვარიანი დამ.

ქ. ოცდაათი მუშა კიდევ იქაური.

ქ. ოცდარვა მუშა რაჭველები.

ქ. თორმეტი მუშა რაჭველი, რომელთაც მუშას ვიჭერდი დღეში სამ შაურად.

ქ. ხუთი მინალთუნი ხალათად მივეცი.

ქ. თორმეტი მინალთუნი დღიური სამუშაო მივეცი ოსტატსა, სახმელ-საჭმელ გარდა, რომელიც დღეში ხუთ ჩარექს ღვინოსა სუმად, სამი პური, სამი ჩარექი ხორცი და სტილი ყუა უნდებოდა, რომელმაც თორამეტი დღე იმუშავა დღიურად.

ქ. ხუთი აბაზის ღურსმანი მოუნდა.

ქ. თერთმეტი დარაბა ვიყიდე ორ-ორ შაურად გარდარამიები-

სათვის.

ქ. სათავის რუს გამოგდებაზე ექვსი თუნგი ღვინო დამეხარჯა და ორი თუნგნახევარი არაყი, რადგან ზამთარი იყო და არავინ შევიდა წყალში, რომელიც ჯერ პატარასათვის (წისქვილისათვის) მივუგდე წყალი და ეს დაიხარჯა.

ქ. ორი კოდი ფეტვი დამეხარჯა წისქვილების პირიელ მობრუნებაზე ხრილათა (!).

ქ. ორი აბაზის ღატანი მოუნდა ხეშირების დასადგმელად.

ქ. ხუთი აბაზი ფიტვის ხეების გამოსაშლელად.

ქ. მტკურიდამ თედოწმინდამდინ შვიდი ხე ავატაინე, შვიდი აბაზი გამომართვეს.

ქ. ამის ჯამი იქნა ერთობით ოცდაჩვიდმეტი თუმანი თეთრი ფული, ჩემი ალალი ნაოფლარი, სიყვარულისათვის მამულისა დახარჯული. იესე მღუდელ გარსევანოვი, ძე გარსე-ვანიისი, ძე იესესი, ძე იოანესი, ძე იაკობისი. იან-ვარსა 22 დღესა. წელსა წყვა-სა“ (111v-113r).

3. „ქ. კიდევ ხუთი თუმანი თეთრი სათავესა და გამართვას მოუნდა.

ქ. წყებ წელსა თედოსისაგან ერთი თვალი წისქვილი ვიყიდე კიდევ და მივეცი ორმოცდაცხრა თუმანი თეთრი ფული. და ორჯელ სათავე წაუხდინა წყალმა და ორჯელავე ექვსი მინალ-თუნი მოუნდა და კიდევ.

ქ. გაღმა წედისს, წიგნები წაერთვი ჩემს ყმას გონგაძეს და იმის მამულები გამოვიტანე და ამაშიც დამეხარჯა ცამეტი მინალ-თუნი.

ქ. გორის ქალაქში სახახლე ქვითკირისა აღვაშენე და იმაში არავინ შემწევია, არც მტერი და არც მოყვარე და არც ჩემი სახ-ლისა დამიხარჯაეს რამე და ერთის ჯამის კანგარიშით დამეხარ-ჯა, როგორც გაღავენზე, ისე სახლზედ, ჩემი ალალი თეთრი ორ-მოცდათოთხმეტ თუმან-ნახევარი. გაღესე (გაღესვის (!)) გარდა და რაც დღეის იქით ხარჯი ექნება, ის სხვა არის. წყებ წელსა, ივნისი“ (113v).

4. „ქ. ექვსი თუმანი და ორი კოდი პური გაღესვაზედ.

ქ. მარნის შენებაზედ კედლისა და ჭერის დასახურავათ რვა თუმანი და ორი მანეთი სრულებით მიმიცია.

ქ. გაღაენის და იმისის კარის და აქეთ-იქით კედლისა და სათობის შენებისათვის ექვსი თუმანი და ცხრა მანეთი მიმიცია და სადაეოს ნადარბაზევის დახსნის ფული ოხანჯანა შვილებს უნდა მიეცეს“ (ქ. ყ.ვ).

იხ. მინაწერები: 109v-111v.

18

(გსიემ 120)

წესი კურთხევისათვის ეკლესიისა მღუდელმთავრისა მიერ. XVIII

63 ფ.: 17X11; ქალაღი, შიგადაშიგ ქალაღდში გაყდენთილია მელანი; ტვიფრული ყავისფერი ტყავადაკრული ხის ყდა, და ზიანებული; 63 ფ-ის ნაწილია შემორჩენილი; მხედრული, სათაურები მთაერულით; [XVIII ს.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: (1v,42v).

„წესი კურთხევისათვის ეკლესიისა მ, მღუდელმთავრისა მიერ ქმნილისა. — ეკლესია რა აღშენებულ იქმნების, მოვალს წარმოგ-

ზავნილი მღუდელმთავრისაგან, რომელსაცა უბრძანებს პირველ ერთისა დღისა ანუ უფროსისა, და მოამზადებს ყოველთავე სახმართა კურთხევი-
 ხათუს ...“ 2r-63r.

წყდება: „... და მასვე საღეთო მაქსიმე სხოლიონდა ...“ (აკლია მხოლოდ ერთი წინადადება).

შენიშვნა: შეიცავს: „დასაწყისი კურთხევისა“ (5v-40v); „უწყე-
 ბა მასალიხა წმიდასა ტრაპეზსა ზედა დასახსმედისა“ (41r-42r);
 „განგებაი ეკლესიისა, თუ ოდეს იკურთხები, ანუ ოდეს არა იკურთხე-
 ები, ჯერ-არს ცნობა ამისი“ (43r-44r); „ტიპიკონი მის დიდისა
 დღესასწაულობითი, რომელსა დღესა იქმნების კურთხევა ანუ
 განახლება ეკლესიისა“ (44r-47v); „განახლება, თუ ვითარ კშუმნის
 არხიმანდრიტისაგან ანუ უპირატესისა მღუდლისაგან. კურთხევა
 ეკლესიისა, ოდეს მღუდელმთავარი წარატანს კურთხეულსა ოდიკსა
 დადებად ეკლესიისა შინა და უბრძანებს კურთხევად“ (48r-63r).

მინაწერები: „წიგნითაგან აღექსანდრე გარსევეანოვი-
 ხა“ (1r).

19

(გსემ 121)

ანტონ I, კატილორია-სიმეტნე. 1796

194 ფ.; 16,7X10; ღურჯი ფერის ქაღალდი, დაზიანებულია ფ.
 154, 193; შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული მუყაოს ყდა
 (მუყაოდ გამოყენებულია ერთმანეთზე დაკრული ხელნაწერი ფურ-
 ცლები); მხედრული, სათაურები და დასაწყისები წითელი მეღნით;
 თავსამკაული: (9r); 1796 წ. აგვისტოს 27 (193v), აქვს ჭეირნიშანი,
 დაუწერელია: 1v-3v, 5r-v, 8r-v, 154v, 194r-v.

„ანტონის მიერ არხიეპისკოპოსისა დავეითიანისა,
 კატილორიათა არისტოტელიძითად შეყუანილება. §1. საჭირო ვიდრემე
 არს სიბრძნის მოყუარებისად მოწაფე ქმნილთა ცნობად; რაოდენ გუარ-
 ობს ზედმიწევნილებად კაცობრივი მით, რომელ უკეთუ არ მეცნავე-
 იქმნებინცა ამისდა მოწაფენი სიბრძნის მოყუარებისანი...“ 9r-154r.

შენიშვნები: 1. უძღვის ა. თავფურცელზე: „სადიდებულად ცხ-
 ოველს-მყოფელისა, თანა-არსისა და განუყოფელისა სამებისა ან-
 ტონისაგან, არხიეპისკოპოსისა ყოვლისა ზემოისა
 საქართუმლოისა, დავითიან-ბაგრატიონისა ქმნილი ანუ თქმუ-
 ლი წიგნი კატილორია-სიმეტნე, დასჯილი მისგან კმასა
 ზედა არისტოტელიძისა, შემდგომითვე მისითა, მაგრა სხუ-
 ათაცა სხოლასტიკოსთა და ახალთა ფილოსოფოსთა განსახდუ-
 რებათაგან და გარდამოცემათა მოღებული, ხოლო წინადადებული
 თვისისა სხოლისა მოწაფეთად დროსა ყოველად-ბრწყინუალისა
 უკეთილ-მსახურებისა და უმაღლესისა ირაკლი მეორისა, მე-
 ფისა ყოვლისა ზემოისა საქართუმლოისასა, ხოლო მამათ-
 მთავრობასა თვისისასა.

წელსა დასაბამითგან სოფლისა 7275.

კორციელად შობითგან სიტყუსა ღვთისა 1767.

თთუმსა მერუმსა რიცხუსა 9.

დაიწერა ახალსა გნოსისსა შინა სამეფოსა მისისა მეფობისა
 უმაღლესობისასა“ (4r-v).

ბ. „წინა-სიტყუობა წინამდებარისა წიგნისა ხუთ-ნაწილოანთა

ანუ დასდებულთა ზედა ცხრა რიცხუთა ან ტონის მიერ არხიეპისკოპოსისა, დავითიანისა. — არ საღალითმან, კადრმან გუათანადა ჩუწნ...“ (6r-7v).

2. ერთვის: „პისაქს-სიტყუაობა ჩუწნ მიერ თანაშეყუანილებათა კატილორიათა სიმეტნეთა და რომელთადმე კსჯილთა ჩუწნ მიერ ქართულსა აღტა-ვიტასა ზედო...“ 155r-193v.

3. იხ. ს. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში. შ. „ნენი მეცნიერება“, 1923, №2-3, გვ. 146-147.

ანდერძი: „იკავნ ხადიდებულად ემმანუილისა და უბიწოდ მშობელისა მისისა, ამინ და უკ-ე, აგეისტოს კზ, ქ-კს უპდ“ (193v).

შინაწერები: 1. „წიგნთგან იესესთა“ (1r).

2. „წიგნთგან აღექსანდრე გარსეკვანოვისათა ნემეწელსა, იმ აპრილსა“ (ქყ.v).

20

(გსიემ 122)

კრებული. 1788

216 ფ.; 21X16; ქაღალდი, დალაქაუებული, ჭუჭყიანი; შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული მუკაოს ყდა (მუკაოდ გამოყენებულია ერთმანეთზე დაკრული ფურცლები) ორი ტყავის საკეტი, დაზიანებული; მხედრული, ხათაურები ზოგჯერ წითელი მელნი; 1788 წ. (215r); აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი პავლე გიორგისძე (215r, 216v); გადაწერის ადგილი: ქ. ყიზლარი (216v).

1. „ქ. სწავლანი, გამოკრებულნი სიბრძნისაგან და იგავთა სოლომონისათა, ისო ზირაქისა, სამოციქულოსა და კათოლიკისაგან, რომელიცა ახარებს გულსა და განუსვენებს სულსა კაცისასა. იგავნი სოლომონისანი, სწავლა საყოველთაო გამოკრებული მეფისა ვახტანგისაგან. იგავი. თავი პირველი. იგავნი სოლომონისანი, ძისა დავითისა, რომელი შეფობდა იერუსალიმსა ზედა, ცნობად სიბრძნისა და სწავლებისა, ცნობად სიტყვათა ვონებისათა შეწყნარებად ქცევისა, სიტყუთა დახსნად იგავთა, ხოლო ცნობად ავმართლისა და ჭეშმარიტებისა და მშჯავრის წარმართებად, რათა მისცენ უმანკოთა ხელოვანება ენმათა ჩჩვილთა ცნობად გულისხმის საყოფად, რომელთა იგი ესმნეს ბუნისა, ხოლო მეცნიერმან მოღვაწება მოიპოვოს...“ 1r-146r.

შენიშვნები: 1. ერთვის: „ზანდუკი წიგნის ამის...“ (147r-148v).

2. იმ პირს, რომელსაც ხელნაწერისათვის გვერდობლივი აღრიცხვა გაუკეთებია, ზანდუკში ხათაურებთან მიუწერია სათანადო გვერდები.

2. „წამება წმინდათა წინასწარმეტყველთანი. იესო ქრისტე, ძე ღვთისა, ღმერთი ჭეშმარიტი, ვითარ განხორციელდა, იშვა და ჯვარს ეცვა, აღდგა, კუალად მომავალ არს განსჯად ცხოველთა და მკედართა, გამოღებული საღვთო წერილისაგან სულხან-საბა ორბელიანის მიერ. თავი 1. ესაია 23:13: — შეყუარებული უფლისა იაკობისნი ძენი და რჩეულნი ღვთისა ერი და ნათესავი მათი ვითარი განუდგეს ღმერთსა...“ 149r-170v.

შენიშვნა: ერთვის გადამწერის ანდერძი: „საბა აცხონოს ღმერთმან. იმისის წიგნიდამ გადმიწერია, ღვთის გულისათვის, ვინც

წაიკითხოთ, საბასა და პავლე სენდობა უთხარით“ (170v).

3. „სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმინდისათა, ამინ.

საქრისტიანო მოძღვრება პირველად სასწავლო ყრმათათვის, აღწერილი პავლე ძე გიორგისაგან და მის მიერ თქმული, რომელსა ეწოდების სამოთხის კარი, სარწმუნოებისათვის მართლისა და უბიწოთა შჯულისა, რომელი მოგვეცა წმინდათა მამათა მიერ. — მოძღვარმან ჰკითხა ყრმასა ეისმე, ვითარმედ: შენ ვინ ხარ? ყრმამან მიუგო და პრქვა, ქრისტიანე...“ 170v-215r.

შენიშვნები: 1. ერთეის ანდერძი: „ესე არის მართალი და უბიწო საქრისტიანო მოძღვრება მოკლითა სიტყვითა, მე, შენდობილი გიორგის შვილმა პავლემ გადმოვიღე შენდობილ სულხანსაბა ორბელიანის წერილიდამ, რომელსა ეწოდების სამოთხის კარი. დაეხწერე ღ-თი, წელს ჩამს ქრისტიანობის დ.

ვიყავ ვერად.

მცნობდენ ვერად.

ვიქმენ ბერად.

ვემგზავსე ვერად“.

2. ხელნაწერში აღექსანდრე გარსევანის შვილს ჩაუწერია თავისი შენიშვნები (იხ. 171r-v, 172v, 174r, 179v, 180r, 199v, 206v, 208v, 214v, 215r).

3. გამოცემულია: იხ. სულხან-საბა ორბელიანი, თხზულებანი, III, 1963, გვ. 227-234. გამოცემაში ეს ტექსტი წარმოდგენილია B რედაქციით.

ანდერძი (გადამწერის) „ქ ეს წიგნი მე, პავლეს, დამიწერია ყიზლარის ქალაქში ჩემის სულის საოხებლათ. აღმომკითხველმან შენდობა ბრძანეთ. აღიწერა წიგნი ესე წმინდასა ამას ქალაქს ყიზლარისას“ (216v) (ეს ანდერძი ხელნაწერში უფრო მოგვიანებით არის ჩაწერილი).

მინაწერები: 1. „ქ. ღმერთმანი, თქვენის სიბრძნე-მეცნიერობით აღსრულებულის თავი მცირის სანაცვლო ამყოფოს თქვენის დის ორსავე სოფელის სიხარულო, ძმაო, ბატონო სეიმონ“ (ზ.გ.ვ)

2. „უძვირფასესო და უსაყვარლესო დისწულსო საქართვე, მოწყალეო ხელმწიფე...“ (1r).

3. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვისათა ჩემე წელსა იმ-სა აპრილსა“ (1r).

იხ. მინაწერები: 1v, 2r, 15v, 56r, 130v, 146r-v, 149r, 171v, 194r, 215v, 216v, ქ.გ.ვ.

21

(გსიემ 124)

რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი. 1839

169 ფ.; 33X21; მომწვანო ფერის ქაღალდი, დალაქავებული; დაზიანებულია ფ. 1, 83; ხელნაწერს ქონია შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული ხის ყდა, ახლა მხოლოდ ქვემო ყდაა დარჩენილი, ზემოთ კი გაუკეთებიათ ქაღალდის ყდა-საცავი; ამოვარდნილია ფ. 98, თავნაკლული; მხედრული, სათაურები და დასაწყისები წითელი მელნით, თავსამკაული უზის ყოველ თავს; 1839წ. (169v), აქვს ჭვირნიშანი და დამლა: გადამწერი ფეხრონია ზედგენიძე (169r-169v), დაუწერელია: 8v, 108v-109r.

[რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი]. —

„არს პირველი მიჯნურობა, არ დანდეს (!) ჭირთა, მალვა,
 თავის წინა ივონებდეს, ნიადავაც ქონდეს ჳალვა,

შორით ბნედა, შორით კრძალვა, შორით დაგვა, შორით აღვა
 და სთმობდეს წყრომას მოყვრისაგან მისი ქონდეს შიში, კრძალვა.“**1r-168v**

შენიშვნები: 1. ერთვის ვახტანგ VI-ის სტამბაში დაბეჭდილი ვეფხისტყაოსნის ანდერძი: —

„აწ დაბეჭდა სტამბაში პირველ ნაწერი ჳელისა...“ (168v-169r).

2. ხელნაწერი გადაწერილია 1712 წელს ვახტანგ VI-ის სტამბაში დაბეჭდილი ვეფხისტყაოსნიდან. დასაწყისში აკლია 11 სტროფი. იძლევა ვარიანტულ სხვაობებს.

3. ხელნაწერს უხის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (1r, 17r, 37r, 71r, 90r, 120r, 140r, 169r).

ანდერძები:

1. „ამა სოფლის სიმხნე, სიმდიდრე, იმ სოფლის არ ხაქებელი, ინდოთ და არაბთ მეფეთა ანბავთა შეხაგებელი,

ზედგინიძის ქალმან დაეწერე, სულიხა არს სარგებელი, და მკითხველო, ღ-თხა მითხოვე კეთილი მოსაგებელი.

თამარ მეფისა ბრძანებით შეთხუზული რუსთველი ენითა,

ვახტანგ მეფისა დროს ბეჭდული მესტანბე მიქაელითა,

მანანამ ეპოვე ნიშანი, მეც დაეშვერ ჩემი ჳელითა.

და ვინც რომ იკითხოთ, შეექცეთ, სიტყვითა მოსმენითა. [I] ვეფხვის ტყაოსნად ხმოზილი ამბავი ხამთა გმირთანი,

შესჯმა ღოშთა და მნათობთა და გარდახდა ჭირთანი, [I] რუსთველისაგან ნათქვამი ქება ბროლ-ღალთა მჭვირთანი, და მკითხველო, ღმერთსა მიმადღე კეთილი-მოსაგებანი“ (169r).

2. „განსრულდა ეს ვეფხისტყაოსანი, აღიწერა ესე ვეფხისტყაოსანი ზედგინიძის ასულის ფეხრონიასაგანა მიერ, ჩელთ წელსა, აპრილის პირველსა დღესა“ (169v).

შინაწერები: 1. „ერთი ქალი იჯდა, თავის შვილს არწევდა და ნანას ეუბნებოდა: მამა შენი — მამა ჩემი. პაპა შენი — ქმარი ჩემი (!). შენ ძე ჩემი, მე და შენი, ეს იგავი ღლოთისა არის, რომ სოდომის დაწვას უკან ეს ხაქმე მოხდა“ (59v).

2. „ვნატრი რუსთველსა, თუ მართალია, მოგვითხრობს გმირების ანბავსა, მაგრამ ეს კი ტყუილია, რომ ნესტან-დარეჯანი ისე თეთრი იყო, ერთის შეხედვით კლდეს გაანათებდაო“ (169r).

3. „ეს ვეფხისტყაოსანი ეკუთნის ზედგენიანთა, ღმერთმა მოახმაროსთ ჩენესა წელსა, ფებერელის დღესა“ (169v).

4. „დავასრულე ორსა დღესა კითხვა ვეფხისტყაოსნისა, ღმერთმან პატრონს მოახმაროს, როგორც სურდის გულსა მისა“ (169v).

იხ. შინაწერები: 169v, ქვ.ვ.

22

(გსიემ 126)

რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი. XIX

44 ფ.: 36X22; უხარისხო ქაღალდი, გაყვითლებული, ღურჯი ფერის მოჭრელო ქაღალდგადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე და ყდის მარჯვენა კუთხეებში შავი ფერის კოლენკორი, ყდაზე შუაგულში

დაკრულია თეთრი ფერის ქაღალდი წარწერით: „ხელნაწერი ვეფხისტყაოსანი № 1“, მხედრული, [XIX ს], დაუწერელია: lv, 44r-v.

[რუსთაველი შოთა, ვეფხისტყაოსანი]. — „ამ ამბის დასაწყისი პირველი, ამო და სასმენელად შევნიერი სწავლისათვის მოშაირეთასა ტარიელს და ნესტან-დარეჯანს ვეფხისტყაოსნობით უხმობენ: — რომელმან შექმნა სამყარო ძალითა მით ძლიერითა...“ 2r-43v.

თავდება: ფკდ.

„გვიბრძანეს, თუ ღმერთმან ასრე დაგვაბერნა, დაცაველია, უამი ვახლავს სიბერისა, სიყმაწვილე გარდგვივლია, ყმა არ მოგვცა, ქალი გვიზის, ვისგან შუქი არ გვაკლია, და ყმასა არ სმა, არად გვაგვა, ამაღ ზედან წავგითვლია“.

შენიშვნები: 1. 1r-ზე (თაფურცელი) წერია: „ვეფხისტყაოსანი, რუსულად Барсовая кожа, პოემა დაწერილი შოთა რუსთაველისა მიერ, ახლად დაბეჭდილი შეერთებულითა დეაწლითა უფალთა ბროსეტ, ზაქარია ფალავეანდის შვილისა და დავით ჩუბინოვისათა. სანკტ-პეტერბურგის სტანბაში სახელმწიფო აკადემიისა მეცნიერებათა, 1841 год, წყმა წელსა“ (1r).

2. ვეფხისტყაოსნის ეს ტექსტი გადაწერილია ზემოთ დასახელებულ გამოცემიდან. ტექსტი მოიცავდა რამდენიმე დავთარს. წინამდებარე ხელნაწერი წარმოადგენს პირველ დავთარს.

მინაწერი: „Екдомон Кабулашв“ (ქ.ვ).

23

(გსიემ 4557)

ვახტანგ VI, ლექსები. XVIII

29 ფ.: 29X18.5. ქაღალდი, ჭუჭყიანი, დაზიანებული, ძველი რესტავრებული ღურჯი ფერის ქაღალდით, ნაკლული ადგილებიც შევსებულია ღურჯი ფერის ქაღალდზე ნაწერით: უყდო, დაშლილი, თავბოლონაკლული, მხედრული, სათაურები და დასაწყისები წითელი მელნით: [XVIII ს.] აქვს ჭვირნიშანი; გადაწერის ადგილი: პეტერბურგი (5v).

1. [აპოთევემატა] — „...აქ მოხველ? მიუგო: სანამდისინ სიბრძნე მინდოდა, სოკრატთან ვიყავ და რახანაც თეთრი მომინდა, შენთან მოველ...“ 1r-7v.

წყდება: „...და უთხრა კიდევ, თუ მოხვედრებას არ მიპირებ, მოხვედრებამდი...“

შენიშვნები: 1. ბოლო სტრიქონთან, გვიანი ხელით, მიწერილია: „უნდა გეთქუა ჩამოდგომა, ვითარმედ ეგრეთუშ მოხდა. პირველად რეტი შეაჯახეს და შემდგომად ჩამოდგომა უთხრეს. დიოდენ კვერთხი აიღო და თავში დიდი დაჰკრა და უთხრა: ჩამოდგე, ერთმან ვინმე მიდმან დიოდენს.“

2. რუსულიდან ქართულად თარგმნა ერასტი თურქესტანი შვილმა. იხ.: ტრ. რუხაძე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან XVI-XVIII ს.ს., გვ. 282-287; ლ. ძოწვინიძე, რუსული „აპოთევემატას“ ქართული რედაქციები, 1959 წ.

2. „ესე ანბანთქება უცხო და ახლად შემოდებული და არ ადვილად სათარგმანებელი მეფის ვახტანგისა მიერ. უფალმან სასუფეველი მიანიჭოს, ამინ.“

ასრე არის აგებული, ამგებელსა აქა ქებდეს,
ამკობდესცა, ადიდებდეს, ამისთვისვე აქ აქებდეს,
ამზრუნელსა, აღმშფოთველსა, ანაცრებდეს, აქაქებდეს
და არმურისკენ ამწვეველსა აღმასს, აფთსა აქ აქებდეს...“ 8r-12r.

შენიშვნა: ანბანთქება გამოქვეყნებულია იხ. ვახტანგ VI, ლექსები და პოემები. აღ. ბარამიძის რედაქციით და შენიშვნებით, თბილისი. 1947, გვ. 56-60.

3. „ეს ლექსი ჩახრიხაულია. –

ჯუფთ არს არა ვის, ეთქუა არავის, თუ ვინ აწ ბრძანებს, ვეჭვ, არს შემდგომი...“ 12r.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 60.

4. „მეფე იგივე სამეფოსაგან კიდევანად ქმნული, საღბუნად გულის წყლულებათათვის მკურნალ თავისა თვისისათვის იქმნების, დასწერს ესრედ. –

მწამს, მისის სარჯლით აშკმული ჯოჯოხეთს პირი იცოდა,
მას ვევედრები, რომელმან არარა ცოდვა იცოდა...“ 12v-24r.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 10-23.

5. „ეს ლექსი ლათინურის ენიდამ ერთმა ფრანგმა მითხრა ყველის ქებად და ასე ვთქვი. –

თოვლებრ სპეტაკი დაარღოს, ღთისაებრ თვალებრ ბევრია,
მათუსალასებრ დღეგძელი მაგდანღებ (!) მტირლად (!) მზერია...“ 24r-v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის დასახელებული გამოცემა, გვ. 63.

6. [ლექსი]. –

„ცუდად ვიყავ, (?) იმატა ასვათ ასეთი, ითესა თავსა ატამი. –
აბანა ერსა მოშიშთა: ათშიშომ ასრე ანაბა...“ 24v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 65.

7. [შეგონება]. –

„კაცმან უნდა თავის საქმე ყველა ღვთითა მოიგვაროს,
ამ სოფელსა კელი მყაროს, იქაც ბარვი დაიბარგოს...“ 24v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 1.

8. „ოდესცა ქართლით იხმეს მეფე ვახტანგ ისპაანად და მიიწივა წინაშე სპარსთა მეფისა, აწვევდენ მამულისა რჯულის დატევებად

და ღუთისმოყვარე მეფე ესე არა ერნდა მძღავერისა მის ბრძანებასა. ამისათვის პატიმრად წარავლინეს ქირმანს და მუნ მყოფობასა შინა იწყო წერად ესრედ, რათამცა არა შეეპყრა ურვითა სევდიანობასა და ესრეთითა წესითა იქარებდა პირველისა მის დიდებულებისა არა ქონას ნაღვლიანობას. მრავალ ჟამიერ ყოს უფალმან. —

კულავ მიხმეს ისევ ისპანს, დამრწა ეს შეუსრულები ...“ 25r-v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 55.

9. „მოცალეობასა შინა მყოფსა, ჭმუნვა-ნაღვლისა მაქარვებელად იწერების საქართველოს მეფის მიერ უფლისა, უფლისა ვახტანგისაგან დიდს ქალაქსა მოსკოვსა შინა. —

დამიძონა კაეშანმა, სევდა მომხვდა მისთვის წამლად,

ნაღველს ვხმარობ მუდამ მეღნად, გულსა ვაწვევ მისად კალმად...“ 25v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია მცირეოდენი ვარიანტული სხვაობით. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 8-9.

10. „აქა იწყებინ ტრფიალთაგან სატრფოსათვის შაირობა და მკითხველთა უხმსთ გულისჭმიერება, თუ ვისდამი ტრფიალებს მეფე. საკმარ არს ყურნი სმენად და გული გამოკვლევად. —

ღექსი უნდა ტკბილ გვართთა, სწავლის სიტყვით გამახარი...“ 26v-29v.

წყდება: „...ამით უთხარ წამწამითა შესამსგავსი შესხმანია, ამით ფერით წამწამითა ეშვის კულში შესხმანია, ამით შექნა წამწამითა თვალ-მარგალიტთ შესხმანია, ამით მოვრჩეთ წამწამითა მადლი წყლურებ შესხმანია...“

შენიშვნები: 1. დაბეჭდილია. იხ. ვახტანგ VI-ის ზემოთ დასახელებული გამოცემა, გვ. 24-27. წყდება დასახელებული გამოცემის მიხედვით, ოცდამერვე სტროფზე.

2. ხელნაწერი იწყება მეშვიდე (ზ) რვეულიდან.

3. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (3v, 21r).

მინაწერები: 1. „ესე წიგნი აპოთეგმატა ეკუთვნის მღუდელს სოლომონ ხარიტოვს...“ (3v).

2. „დაწერილ არს წიგნი ესე ხამეფოსა ქალაქსა პეტრებურსს“ (5v).

იხ. მინაწერი-კრიპტოგრამა (!) (12v).

24

(გსიემ 125)

კრებული. XVIII, 1840

189 ფ.: 20X16; ქაღალდი სხვადასხვა, დალაქავებული, დაზიანებულია ძალიან ფ. 31-86, 103-140, 151-155; მწვანე ფერის ქაღალდგადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე მწვანე ფერის ტყავი. ხელნაწერის ჩამონატყრზე აწერია: „ი. გ.“ [იესე გარსევანიშვილი]; აკლია 31v-სა და 32r-ს შორის; მხედრული, სხვადასხვა ხელი. XVIII ს. ხელით დაწერილში ხათაურები და დასაწყისები სინგურით.

თავსამკაული (41v, 58r). პოლოსამკაული (44r, 48r, 59v); 31r-86v, 103r-140v, 151r-155v დაწერილია XVIII ს. ხელით, დანარჩენი 1840 წ. იგებ ვარსკვლავიშვილის მიერ (ქ. ყ. v).

1. „თოუშხა მარტსა იზ-სა დღესა, ცხოვრება და მოქალაქობა ღირსისა და ღმერთშემოსილისა მამისა ჩვენისა აღექსი კაცისა დთისა. — აჰა, ესე რა მოიწია ჟამი კრძალვისა, საყუარელნო, სარბიელი განღებულ არს, ღუაწლის დამღებულ და მეუფე ქრისტე ზეგარდმო კსდგა...“ 1r-8r.

2. „თოუშხა მარტსა კბ-სა დღესა, წმიდისა მოწამისა დროსი-დარი, ასულისა ტრიაანე მეფისა. — მეფე ტრიაანე სამარადისოდ ქრისტეს აღმსარებელთა ცხოვრებასა მოაკლებდა და სხეულთა მათთა შეურაცხად არა წმიდათა ადგილთა ვარდაჰყრიდა...“ 8r-9r.

3. „მარტსა ათსა, ხსენება ღირსისა დედისა ჩვენისა ანასტასიასი. — დღეთა იუსტინიანე დიდისა მეფისათა იყო დედაკაცი ვინმე ბიზანტიასა შინა, სახელით ანასტასია...“ 10r-11r.

4. „ცხოვრება და მოქალაქობა წმიდისა და დიდებულისა და ყოვლად ქებულისა მოციქულისა და მახარებლისა იოანე ღმერთისმეტყულისა. — ესე იყო ძე ზებედეხი და დედისა სალომესი, რომელი იყო ასული იოსებ დამწინდებელისა...“ 11v-16r.

5. „ოკდომბერსა ა-სა, დაფარვა ყოვლად წმიდისა ღმერთისმშობელისა. — საშინელ და საკვირველ არს ხილვა პატივოსანთა და წმიდათა მამათა ანდრეასი და ეპიფანესი...“ 16r-v.

6. „ამასვე დღესა სიტყუა ღმერთისისაგან, თუ რასათვის არა შევიდა წმიდა ღმერთისმშობელი კურიაკოს მღუდლისასა. — კურიაკოს მღუდელი კალამონისა, რომელ-არს წმიდასა იორდანეს...“ 16v-17r.

7. „თოუშხა ოკდომბერსა, იმ-სა დღესა წმიდისა მოციქულისა და მახარებლისა ლუკასი. — ლუკა დიდი მახარებელი იყო ანტიოქიით დიდისა სირიისა, მკურნალი ხელოვნებით...“ 17r-v.

8. „ამასვე დღესა წამება წმიდისა მოწამისა მარინოს ბერისა; ამასვე დღესა ხსენება ღირსისა მამისა ჩუშნისა ივლიანე ევფრატის პირველისა. — ამან ღირსმან მამამან ივლიანე დაუტყუა სოფელი და წარვიდა კიდესა ევფრატი მდინარისასა...“ 17v-18r.

9. „ამასვე დღესა სიტყუა დედაკაცისათვის, რომელი მივიდა ღირსისა ნეოფიტეს მიმართ სააღსარებოდ. — პატივოსანი ნეოფიტი, სათნოებთიერი მამაკაცი და მონაზონი და მღუდელი დთისა...“ 18v-19v.

10. „ამასვე დღესა სიტყუა რომლისამე იღუმენისათვის, რომელიცა ვამოსცადა ქრისტემან სახითა ვლახაკისათა. — საზოგადოდსა ცხოვრებისა მკარით იყო ერთი ვინმე უხუცესი იღუმენი, რომელსაცა ესხნეს ქვეშე თვისსა ორასნი ძმანი...“ 19v-20r.

11. „ამასვე დღესა სიტყუა წმიდისა ანტიოხოზისა მეჩურჩნეობისათვის და ცილის წამებისა. — კუალადცა მეჩურჩნე და ცილის მწამებელი ზიარ არიან საკდემელისა მის მიერ ძვირის მოქმედებისა...“ 20r-v.

12. „წამება წმიდისა მოწამედსა ანასტასია რომაელისა. — ესე იყო დღეთა დეკიოზ მეფისათა და ვალერიანესთა და პრომე მთავრისათა, ნათესავით რომაელი...“ 21r.

13. „ამასვე დღესა კსენება ღირსისა მამისა ჩუშნისა აბრამისი და მარიამისა. — ღირსი აბრამი იყო ნათესავით ქრისტიანე...“ 21r.

14. „ამასვე დღესა ხსენება ღირსისა დედისა ჩუშნისა ანნასი, სახელდებულისა ევფემიანად. — ღირსი ესე ანნა იშუა ბიზანტიად კეთილმ-

სახურისა დიაკონისაგან...“ 21r-23r.

15. „ამასვე დღესა წამება წმიდათა მოწამეთა კლავდიოსი, ავსტერეოსი, ნეონისა და ნეონილასი და მათთანათა. — ესენი იყუნეს დეოკლიტიანეს ზე მეფისა ღავსიოს კილიკიელ მთავრისა...“ 23r-v.

16. „ამასვე დღესა ქსწავლა წმიდისა იოანე ოქროპირისა ღოცვისათჳს. — ყოველთა უკუშ იციან, რამეთუ დასაბამ ყოვლისა კეთილისა ღოცვა არს...“ 23v-24r.

17. „ამასვე დღესა სიტყუა აღმოსლვისათვის სულისა და ზეცად აღსლვის, შემდგომად სიკუდილისა. — ხანატრელი იოანე მოწყალე კჳსნებისათვის სიკუდილისა და სულისა აღმოსლვისათჳს წიადავ მეტყუფლებს...“ 24r-v.

18. „ამასვე დღესა ღირსისა მამისა ჩუშნისა აბრამიოს არხიმანდრიტისა როსტოველისა, ახლისა საკვირველთმოქმედისა. — ღირსი მამა ჩუშნი აბრამიოს იყო მშობელთაგან კეთილ-მსახურთა ძე...“ 24v-25v.

19. „ამასვე დღესა ხსენება წმიდათა სამთა დედათა, რომელნი იპოვნეს მთასა შინა, რომელთათვისცა სთქუა პავლე ეპისკოპოსმან ბონოვასსიელმან. — პავლეს ძემან ღეონისმან მოგვითხრა ამათ წმიდათათჳს...“ 25v-26v.

20. „ამასვე დღესა სიტყუა, რამეთუ სარგებელ-არს მკუდარსა ზედა მოხსენებისა ყოფად. — იყო ვინმე დატყვევებულ კვიპრიტგან და მი-რა-ვიდა იგი პერსიდად...“ 27r.

21. „ამასვე დღესა სიტყუა საქმეთაგან მოციქულთასა გარდაცვალებულთათვის. რათა ჰყოფდენ შემდგომად გარდაცვალებულთასა სამსა, ცხრასა, ვგრეთვე ორმოცსაცა გალობითა და ღოცვითა და მოწყალებითა გლახაკთა მიმართ...“ 27r-v.

22. „ამასვე დღესა სიტყუა სულისა სარგებლათ პატერიკისაგან. — ერთი ვინმე თებაიდელთაგანი ბერი იტყოდა: — მე ვიყავი კერპთა ქურუმისა ძე...“ 27v-28r.

23. „მოსათხრობელი სულელისა თეოდორესი, არამედ სათნოებსა ქრისტესისა. — ოდესმე მხილველი ესე ერისა კრებისა შესამესა შვიდეულსა წმიდათა ორმოცთასა განკვირდებოდა...“ 28r-30v.

შენიშვნა: 1r-30v დაწერილია იესე გარსევანიშვილის ხელით.

24. [ნახრუხაძე, თამარიანი]. —
„ღერწამ ტანისა, ხარო სახისა მიმხგავს...
თავსა კვლად სდებდეს, ხვეჭით ეძებდეს...
ვინ აშენებდენ, სულთ აშენებდენ, სამონოდ მიგცენ...
და ბნელო, თუ უყო ელვა, განუყო მაშინ, არ ითქმის და
ბნელენად!...“(!) 31r-42r.

შენიშვნა: წინ აკლია 6 სტროფი. იხ. ივ. ლოლაშვილი, ძველი ქართველი მეხოტბენი, I, გვ. 6-215.

25. „ქ. ქება და დიდება წმიდისა და ერთარსებისა, თქმული მეფის თეიმურაზისა. —
აღვიღო პირი, სიბრძნე და ენა, ზეშთა ძალისა ჩემისა მბობა...“
41v- 44r.

შენიშვნა: იხ. თეიმურაზ პირველი, თხზულებათა სრული კრებული, ტექსტი გამოკვლევა, ლექსიკონი ალ. ბარამიძისა და გ. ჯაკობიას რედაქციით, 1934, გვ. 161-167.

26. „ანბანთქება თქმული მეფისა პატრონის თეიმურაზისა. — აღახვენ ჩემნი ბაგენი, ღმერთო, სამებით ქებულო...“ 44v-48r.

შენიშვნა: იხ. თეიმურაზ პირველის 1934 წლის გამოცემა, გვ. 149-154.

27. „ქ. წამება ქეთევან დედოფლისა, მეფის თეიმურაზისა. — ღმერთო, ცისა და ქვეყნისა საბრუნავთა მაქცელო...“ 48v-57r.

შენიშვნები: 1. ბოლოს მიწერილია: „ქ. აქა სრულ იქმნა ქეთევან დედოფლის წამება“.

2. იხ. თეიმურაზ პირველის 1934 წლის გამოცემა, გვ. 126-137.

28. „ქ. თავი დასაწყისი უსჯულო მოამედის და ქრისტიანეთ გაბაასებისა. ლექსად ნათქვამი შემოქმედელის იაკობისგან, ბრძანებითა მეფის გიორგისათა, ძისა მეფისა შანაოზისათა. — სოლომონ თქვა, სიბრძნის პირველ დასაბამად შიში ღუთისა, სამგვამოვნის ღთაებისა, შემოქმედის მის ერთისა...“ 58r-59v.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, 1960, გვ. 16, 338, 479-480.

29. [იაკობ შემოქმედელი], „ქ. მოთხრობა და სიტყვისგება მცირედ რამ შემოკლებული უღთოსა მოამედისა. — ჟამთა პერაკლე მეფისათა გამოჩნდა ქელბაშ მოამედ უღთო, ურწმუნო, უსჯულო, წვალების მეტად მოამბედ...“ 60r-87r.

შენიშვნები: 1. პოემის ბოლო 4 სტროფი დაწერილია XIX ს. ის ქალაქდზე იესე გარსევანიშვილის ხელით.

2. პოემას ბოლოს მიწერილი აქვს: „აქა დასასრული უღმრთოთა მახმედიანთა მიმართ სიტყვით დამსობისა“.

30. „წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა ვასილისი სიტყუა მრსლეისათვის ნუგეშინის მცემელისათვის სულისა [წ]მიდისა. გ. მ. — რომელი ნათელს იღებდეს სახელსა ზედა წმიდისა სამებისასა...“ 87v-91r.

31. „წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა გრიგორი ღვთისმეტყველისა სიტყუა ახალ-კვირიაკისათვის და სატფურებისათვის ეკლესიისა. გ. მ. — სატფურებისა პატივი ძველი სჯული არს და კეთილ არს იგი უფროსად ახლისა ამის ჯერ-არს პატივი სატფურებითა და ასე არა ერთგზის ხოლო, არამედ მრავალგზის თითოეულისა წელიწდისა მოქცევისა მოყვანებად ამის დღისა...“ 91r-95v.

შენიშვნა: ერთვის ანდერძი: „ესე საკითხავი კესარიას თქუა, ხოლო კესარიას ახალკვირიაკედ წმიდისა მოწამისა მამისა ხსენებოდა იქმნებოდა და ერი ფრიადი შეკრებოდა, ამისთვის ახსენებეს დასასრულსა საკითხავისასა სახელსა წმიდისა მის მოწამისა მამა დეაწლით შემოსილისასა. ესეცა საკითხავი მრუდად ვისმე ეთარგ-“

მნა პირველად და ღმერთ-შემოსილმან ჩვენმან ეფთხში ახლად თარგმნა“.

32. „წმიდათა შორის მამისა ჩვენისა იოანე ოქროპირისა სიტყუა ამალღებისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესსა. გ.მ. — ბრწყინვალე არს ყოველად დღესასწაული უფლისა განგებულებისა და განმაბრწყინებელ გულსა მორწმუნეთასა...“ 96r-101r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კჰქქე-ლიძე, ეტიუდები, V, გვ. 75; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავე, I, 1971, გვ. 452).

33. „სიკუდილი წმიდისა თეოდორასი. — ჰსთქუა წმიდამან თეოდორა, ოდეს მოიწია აღსასრული და მომეახლა ჟამი განშორებისა სხეულისაგან, გარე მოადგა ცხედარსა ჩემსა სიმრავლე ეთიოპელთა...“ 101v-102v.

თავდება: „...აქა დამძიმდებიან მომლოდნენი ვეცხლისა თვისისა აღნადგინებით და ბილწთა მოპოებდა...“

შენიშვნები: 1. გადამწერის მიერ ხელნაწერში ეს თხზულება გადახაზულია შავი შეღნით, იმიტომ რომ აქ არ იყო მისი ადგილი.

2. (87v-102v) დაწერილია იესე გარსევანიშვილის ხელით.

34. <სინო მოსლვა და ქადაგება სტიხებად> .—

„აწ გვედრები, ისინე კმა ვედრებისა ჩემისა,

შენ შემოგვედრებ ობოლსა, ასულ არს დისა ჩემისა,

მალღებელი (!) დღედაღამ იყოს ძალისა შენისა

და არ ეშინოდეს გველისა, არცა ეშმაკთა დევნისა...“ 103r-123v.

35. „თვესა აპრილსა ა. ცხოვრება წმინდისა და ნეტარისა დედისა მარიამ მეგვიკტელისა. მ. გ. — გვითხრობდეს წმინდანი მამანი, ვითარმედ წმინდასა მამასა ზოსიმეს გულმან უთქვა, ვითარ გვითხრა ჩვენ მისლვა უდაბნოსა...“ 124r-133r.

36. „განკურნება განრღვეულისა, რომელსა განიცდიდა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. — ოდეს შევიდოდა იესო იელუსაღემს (!), იხილა განრღვეული იგი, რომელი წვა ცხედარსა ზედა შეუსვენებულად...“ 133r-134r.

37. „თქმული წმინდისა იოანე ოქროპირისა ნათლისღებისათვის უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა, გ.მ. — და ვითარცა დღენი შევნიერნი ყვაილითა ოქროფერთა შემკულნი და ვითარცა ხენი შევნიერად შემოსილნი ფურცლითა...“ 134r-136v.

შენიშვნა: გამოცემულია: იხ. სინური მრავალთავე 864 წლისა, აკაკი შანიძის რედაქციით, წინასიტყვაობით და გამოკვლევათ. თბ., 1959, გვ. 79-82; ა. შანიძე, „ხანმეტი მრავალთავე“ (უნივერსიტეტის მოამბე, VII, გვ. 129-131). აქედან გადაბეჭდა J. Molitor-მა, Monumenta Iberica antiquiora (CSCO, vol. 166) Louvain, 1956, pp. 69-71.

38. „თვესა იელისსა იხ, წამება წმიდისა ქალწულ-მოწამისა, დიდებულისა მარინასი. — შემდგომად აღდგომისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესა და დიდებით ამალღებისა მისი მამისა მისისა თანა...“

137r-144r.

შენიშვნები: 1. კიმენური რედაქციისაა. თარგმნილია სეი-თის მიერ. მთარგმნელის ვინაობის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 132; მისივე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 133-134; ნ. გოგუაძე, სეთი-მრავალთავის ერთ-ერთი მთარგმნელი, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1971, №4, გვ. 57-66.

2. 141r-150v დაწერილია იესე გარსევანიშვილის ხელით.

39. „ძველისწერა სარწმუნოებისა, რომელი აღსწერეს წმიდათა მამათა, რომელი აღსწერეს კოსტანტინეპოლედ შეკრებულთა წმიდათა ხატთა თაყუანისცემისათვის, რომელი ესე წარიკითხვის სოფიავწმიდას და ყოველთა ეკლესიათა პირველსა კვირიაკესა მარხვათასა წმინდასა ჟამისწირვასა ზედა შემოსილისა ხუცისაგან. სახარებისა წინათ წარიკითხოს და მერმე ესე, გ. მ. — წინასწარმეტყველთაგან ქადაგებისა დამტკიცებულნი და წმიდისა სახარებისა ბრძანებათა დამორჩილებულნი. წმიდათა მოციქულთა მოძღურობისაებრ ვდღესასწაულობთ დღესა ამას სატფურებისას...“ 145r-150v.

შენიშვნები: თარგმნილია ეფთვიძე მთაწმინდელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 485.

2. ტექსტი გამოცემულია: Н. А. Заозерский и А. С. Хаханов, Номоканон Иоанна Постника в его редакциях грузинской, греческой и славянской, Москва, 1902 г. ე. გიუნაშვილის მიერ (იხ. მცირე ხჯულის კანონი, 1972, გვ. 124-133).

40. „სეკდემბერსა იდ, წმინდათა შორის მამისა ჩვენისა ანდრია მთავარეპისკოპოსისა სიტყვა მსოფლიოსთვის ამაღლებისა პატიოსნისა და ცხოველსმყოფელისა ჯვარისა. მ.გ. — ჯვარისა კრებასა აღვასრულებთ და ყოველივე ეკლესიასა განბრწყინდების...“ 151r-156r.

შენიშვნა: ტექსტი გამოცემულია, ძველი მეტაფრასული კრებულები. სექტემბრის საკითხაეუბი, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადდა, კომენტარები და საძიებლები დაურთო ნარგიზა გოგუაძემ. 1986, გვ. 309-315.

41. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა გრიგორი დვთისმეტყველისა აღვსებისათვის და აღდგომისა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესისა. იკითხვების უკუშ ნათლით შემოსილსა კვირიაკესა ცისკრად. გ. მ. — საკმილავსა ზედა ჩემსა დავსდევ, იტყვის საკვირველი ამბაკომ...“ 156v-167r.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ეფთვიძე ათონელის მიერ, იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 30;

2. 156r-დან ჰელნაწერის ბოლომდე დაწერილია იესე გარსევანიშვილის ხელით.

42. „თოუშსა აგვისტოსა კთ-სა საკითხავი, თქმული წმიდისა თეოდორე სტოდელისა წინამძღურისა თავის კვეთისათვის იონანე ნათლისმცემელისა. გ. მ. — ბრწყინვალე არს და ღთივ-მონიჭებული დღეინდელი ესე დღესასწაული...“ 167v-172v.

43. „ნოემბერსა კა, ვიორგისი, რომელი იყო კოსტანტინ-

უპოლოთ წიგნის მცველი წმიდისა ღუთისა ეკლესიისა, სიტყუა ყოვლად წმიდისა ღუთის მშობლისათვის, რაჟამს მიყუანებულ იქმნა სამისა წლისა ტაძრად უფლისა მშობელთა მიერ მისთა. ვ. მ. — კეთილთა მიზეზთა სიტყვად დაწვებისათა მიზეზებს ჩვენ, მოწვევული ესე დღესასწაული...“ 173r-180r.

შენიშვნა: თხზულების ავტორია გიორგი ნიკომიდიელი, თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 24, თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 434).

44. „თქმული ნეტარისა მამისა ჩუენისა გიორგი ნიკომიდიელ მთავარეპისკოპოსისა ცხოვლსყოფელისა ჯვარცმისათვის და საფლავისა უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტესსა, რომელი ესე იკითხვის დიდსა პარასკევსა. — მაღალსა და აღმატებულსა სახილველსა აღიწია ქადაგება იგი სახარებისა...“ 180v-ქ.ყ.ვ.

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ეფთჳმე მთაწმიდელის მიერ. იხ. ეტიუდები, V, გვ. 24.

2. იესე (11) გარსევანიშვილს, რომელიც ამ ხელნაწერის შემვსებელ-გადამწერია, აღუდგენია და შეუესია ძალზე დაზიანებული XVIII-ს-ში გადაწერილი ხელნაწერი. წინ დაუმატებია წმიდათა ცხოვრებები და სიტყვები (30 ფურცელი), ამაზე მიუთითებს ხელნაწერის ძველი ნაწილის ჩვეულებრივი სათვალავი, რომელსაც თავში აკლია პირველი რვეულის მხოლოდ 3 ფურცელი.

3. წიგნს ერთის იესე გარსევანიშვილის მიერ შედგენილი „ზანდუკი ამა წიგნისა“ (ზ.ყ.ვ-1r).

4. ქაღალდის უქონლობის გამო ხელნაწერის ახალი ნაწილი ძალზე ეკონომიურადაა ნაწერი. გამოყენებულია ყდის v-ბიცი.

5. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (1r, 30v, 58r, 91r, 147r, 189v).

6. იხილეთ გადამწერის შენიშვნები: „აქა დედასა აკლდა“ (99v); „აქა აკლდა“ (100r).

ანდერძები: 1. ჩემ-სა წელსა ოკდომბრის „ა“-სა დღესა. მ. ი. გ. (მღვდელი იესე გარსევანიშვილი თ. ბ.). (ქ.ყ.ვ).

2. „ხოლო შენ, მხილველო წიგნისა ამის წინაუქმებისაო, ნუ გიკვირნ, რამეთუ ოდესცა რომელსაცა ხელთ ვიდებდი, ეგრეთ გარდავსწერიდი, ვითარცა მყის თანად ყოვლისავე არა მექონე, ვითარ ისრაელნი დავითისა ფსალმუნთაჲ. მ. ი. გ.“ (ქ.ყ.ვ).

მინაწერები: 1. წიგნთაგან იესესთა და მისგან ჩემე წელსა აღექსანდრე გარსევანოვისადა ნაწუქები (1r).

2. „თქვენი ყოფილი მონას [გარსევანიშვილი], დედავ ბატონო თინათინ, მოწვალე ... თქვენს ბედნიერებას იესოს მიერ ვთხოვ, რომ ჩემზე კიდევ გული მოგებრუნებინოს. ვაი, ყოველ დღეს გულჩათუქულსა, სიყრმიდამ აქამდე გულმკედარსა, ამ ჩემს სიყმაწვილეში კეთილი არა მინახავ რა და ამას იქით ღმერთმა იცის. ვაი თუ ამას იქითვე არა ვნახო რა კეთილი. იესოს ვთხოვ, რომ სიყვარულიანის გულით, კიდევ ტბილი სიტყვა გაეთქვას, დედავ, ეს კარგად იცოდეს სასა...სათუს შენ“ (39r).

3. „ცეცხლი ბნელისა გარესკნელისა, მატლი ღრტუნისა
 წამლიანისა,
 ბერვა ნეფხვისა, ძნელთა სეტყვისა, თოვლთა, წვიმითა
 ღუარ-ნაფშეგნისა,
 ორგულთ ცოდვასა ვერ განეწიოს, ორგულ ვინც იყოს

ტახტის თქვენისა.

ღელე გლოვისა იქმნეს გლოვისა, ჟამი მოუხდეს ცრემლთა
დენისა“ (39r).

4. „ღმერთო, შეიწყალე მიცულალებული მხევალი შენი მარი-
ამ“ (103r).

იხ. მინაწერები: 9v, 31v, 44r, 48r, 123v, 126r, 127r, 144v.

25

(გსიემ 127)

იოსებ ტფილელი, დიდმოურავიანი.

1855, 1857

50 ფ.: 35X22; მდარე ხარისხის მონაცრისფრო ქაღალდი; უყდო;
მხედრული: 1855, 1857 წ.წ. (1r,v); გადაწვეტი: მეღანია და
ალექსანდრე გარსევანიშვილები (1v); დაუწერელია 50v.

[იოსებ ტფილელი], „დიდ-მოურავიანი. — კარი 1. ამბავი
დიდისა მოურავისა. აქა დაიწყების ლექსსა შინა გამოჩენით გარდასავა-
ლი თვისსა ცხოვრებისა. —

1. მეფესა ქართლის ცხოვრება ებრძანა ვალექსულობით,

ზოგი რუსთუმლის ბაასი, კახთა მეფის საქმე სრულებით,

ხან ღხინი, შუშბა, სიამე, ხან ვარდი დანასულობით,

სიბრძნე, კმალი და ომები, სიკუდიდმე აღსასრულობით...“ 3r-50r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი გადაწერილია პლატონ იოსე-
ლიანის მიერ 1851 წ. გამოცემულ „დიდმოურავიანიდან“.

2. უძღვის: ა. თავფურცელი: „დიდი მოურავიანი, თქმული სააკა-
ძის ძის იოსებ ტფილელისაგან. — დამატებითა სხვათაცა
მისთა თხზულებათა დაბეჭდილი ქალაქსა ტფილისს, წიგნთ-საბე-
ჭდავსა კავკასიის ნამესტნიკის კანცელიარიისასა. წყნა წელსა,
1851 год. მირთმეული პლატონ იოსელიანისაგან ნამესტ-
ნიკის ვარანცოვისადმი“ (2r);

ბ. პლატონ იოსელიანის „წინასიტყუაობა.— მწერალი
ლექსად წიგნისა ამის იოსებ თბილელ-მიტროპოლიტი გუარით
სააკაძე იყო, ძის ძემ დიდისა მოურავისა...“ (2v).

3. ერთვის: ა. ანბანთ-ქება, თქმული ბაბათა-შვილის იოსებ
ტფილელისა მიერ —

აღვახუმ ბაგეს საქებრად, ყოველ სულთ ღუთად ერთად
სმობილო,
არსთ შემოქმედო სიმდაბლით, კაცისა თბითა ცნობილო...“

(48r-50r).

ბ. „იგავი მიწერილი იოსებ ტფილელისაგან იაკობ
შემოქმედელისადმი განსამარტებლად. — სიბრძნემ თავისა-
თვისსა, სახლი იშენა გებული...“ (50r).

გ. „პახუხი იაკობ შემოქმედელისა, განსამარტებელი.—
სიბრძნე ქრისტეა და სახლი, უბიწო მისი მშობელი...“ (50r).

4. ხელნაწერის კიდევზე მოთავსებულია შენიშვნები: „ედი შა
იყო ვარნაძე, რომლისა მამულსა ზედა მკვდრობენ აფხაზის შ-
ვილნი და ონანა შვილი კახეთსა. დავით რექტორი“ (43v);

„ჯრება არის ალექსანდრე გარსევანოვი“ (45v);

„ბაბათა არს ლექსი თათრული და ეწოდა მამახა მისსა სიაუშს
მას ჟამსა, ოდეს კსცხოვრებდენ უცხოებასა შინა აზრუმსა და
ოსმალისა სამზღუართა ძენი და ასულნი დიდისა მოურავი-

სა, მეფის როსტომისაგან განდევნილისა. კლატონი“ (48v).

5. წიგნის პოლოს მიწერილია: „სრულ იქმნა“ (50r).

6. აქვს ანბანური აღრიცხვაც.

ანდერძი: „აღიწერა წელსა ჩყნე-სა, დისა ჩემისა მეღანიას მიერ ნახევარი და ზოგ კელითა ჩემითა ჩყნზ-სა წელსა. ქართლის აზნაური აღექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (1v).

მინაწერები: 1. „დიდი მოურავიანი. ვინც იცის ხელის მოწერა და არა სწეროს, იმას უნდა, ციმბირში უნდა წავიდეს, რომ ეს წიგნი ნიკოსია ვანიხვილდა (!) 1875-ს“ (1r).

2. „Жизнь великаго Моурава Грузии, князя Георгия Саакадзе, родоначальника князей Тархан-Моуравовых.“

Собственность

дворянина Александра Симонова Гарсеванова писано в 1857 году 19 апреля в ... года“ (1r).

საკუთრება

აზნაურის აღექსანდრე სვიმონის ძის გარსევანოვისა, აღწერილი ჩყნზ წელსა,

აპრილის ით-სა დღესა.

3. „ნიკო ვანიოვილი“ (1v).

26

(გსიქმ 128)

ძლისპირნი და ღვთისმშობლისანი. XIX

136 ფ.: 10,2X7,5: ქაღალდი, სითეთრემდე გახუნებული მწვანე ფერის, დალაქავებული: ტვიფრული შავი ფერის ტყავდაკრული ხის ყდა, ზემო და ქვემო ყდების v-ზე დაკრულია XVIII ს.-ის მხედრულით დაწერილი ფურცლები. ეს ფურცლები სხვა ხელნაწერს ეკუთვნის და იმავე შინაარსისა უნდა იყოს, რომლისაც წინამდებარე ხელნაწერი. ქვემო ყდა მოცილებულია, ყუა დაზიანებულია, აქვს ორი ტყავის საკეტი; დაშლილი, ბოლონაკლული: მხედრული, სათაურები და დასაწყისები ხინგურით, თავსამკაული (5r); [XIX ს. I ნახ.]. აქვს ჭვირნიშანი: დაუწერელია: 121v.

1. „ძლისპირნი და ღვთისმშობლისანი. ხმაჲ ა- სასწაულითა იხსნა ერი უფალმან და ზღუა მღვლეარე სიტყუთ განახმო...“ 5r-120r.

შენიშვნა: შეიცავს 8 ხმის ძლისპირებს და ღვთისმშობლისანებს.

2. „ძლისპირნი და ღვთისმშობელნი (!). უფალო ღაღადყავსა. კმაჲ ა.- შენ, სიტყუა დაუსაბამო ზეცის მეუფე, თანასწორო მამისა, სიმღაბლით გარდამოხედ...“ 121r-136v.

წყდება: „... და განაშუმწენ ქცევანი მორწმუნეთა. არამედ მეოხ გუყვავ ღ-თისშობელო...“

შენიშვნა: იხ. გამოცემა: ძლისპირნი და ღმრთისმშობლისანი, ორი ძველი რედაქცია, X-XI სს ხელნაწერების მიხედვით გამოსცა და გამოკვლევა დაურთო ელენე მეტრეველმა, თბ., 1971.

მინაწერი: „აღექსანდრე გარსევანოვის წიგნთაგან“ (1r). იხ. მინაწერები: 1v-2r, 2v, 6v, 9v, 60v, 119v, 120r.

27

(გსიემ 129)

კრებული. XIX

160 ფ.; 22X17.5; ქაღალდი, ნესტიხაზან დაზიანებული (ფ. 55-160). ჭიხაზან დახერტილი; უფლო, დაშლილი; მხედრული, სათაურები მთავრულით; [XIX ს.]; გადამწერი: მღვდელი იესე გარსევანიშვილი (160v); დაუწერელია (1r).

1. „კაიოს იულიოს კეისრისანი ჴელ-წერილნი საგრობათათვის მისთა დაღლიად. წიგნი პირველი. პაზრი პირუშლისა წიგნისა. — აღწერა დაღლიისა, რომელი ესე დღევანთა იკადრეს დაფლობად; არამედ კეისარი ორთა ბრძოლათა შინა იპერობს რა მათ ზედაძღვევასა, ნეშტთა ვანსდევნის მას ქუშყანასა მათსა, რომელიცა დაუტევეს მათ. დალნი ჰსარწლოიან (!) კაისართანა არიოვისტიის ზედღერმანელ მეფისა და მფლობელსა სეკვანურთა ველთასა: კეისარი სარგუმისათვის მათისა არიოვისტესა წარუგზავნის დესპანთა, გარნა წარუმატებლივ. მერმელა გამოიყუანებს ძვინად მისსა ჯართა პირველ მოჯობნესა და მერმე შეგონებათა მიერ მისთა განმხნობილსა. კეისარი და არიოვისტე შეველენან საუბარსა შინა, გარნა თვინიერ ყოვლისა მოქმედებისა დასასრულსა საქმე დაბოლოვდების წყობითა, რომელსაცა შინა ღერმანნი დიდსა ვიდრემე ნაკლებობასა დაღთაგან განიდევნებიდ.—

თავი 1. დაღლა ყოველი განიყოფის სამ ნაწილად, რომელთაგანთა პირველსა შინა მკვიდრი არიან დაღლიანი...“ 2r-115v.

შენიშვნები: უძღვის თავფურცლის მაგიერი: „კაიოს იულიუს კეისრისანი ჴელით წერილნი, საგრობათათს მისთა დაღლიად, თარგმანებულ არიან ლათინთა სმისაგან სერგვი ვორონოვი-სა მიერ, წარსაგებელითა საზოგადოებისათა მმეცადინეობისა დაბეჭდვისათვის წიგნებთასა სანკტპეტერბურღსა შინა ჩლოდსა წელსა“ (ფანქრო, სხვის მიერ „1774 წელსა“) (1v).

2. შეიცავს სამ წიგნს.

2. „ცხოვრება წმიდისა მოციქულისა პავლე სი. ცხოვრება ჰერიებასა შინა. — პავლე (უკინესი) ვიდრე მოქცევადმდე ქრისტეანობად. პავლე (სატრფო) ერთი უდიდესთა მოძღუართაგანი ქრისტეანეთა სარწმუნოებისა...“ 116v-160v.

შენიშვნები: 1. უძღვის თავფურცელი: „ცხოვრება წმიდისა მოციქულისა პავლესი, შემდგარი საფუძუმლსა ზედა ღირსუხარწმუნოესთა წამებათა, თანადაპრთუთურთ ადგილებთა არხეოლოდიეებრთა და საზნეობითოთა სხოლიოებთასა. გამოცემა მეორე. მოსკოვი, საუნივერსიტეტოსა შინა სტამბასა ჩეკს-სა წელსა“ (ფანქროთ სხვის მიერ „1829“ წ.) (116r).

2. ბოლოს ხელნაწერს მიწერილი აქვს „მ. ი. გ.“ (მღვდელი იესე გარსევანიშვილი) (160v).

3. თხზულება რუსულიდანაა თარგმნილი.

108 ფ.: 31X20; ქალაქი, დაღაქავებული, დაზიანებული, მოს-
 ული აქეს ფურცლის ქვემო ნახევარი (ფ. 20, 39, 46, 67, 84, 102),
 ზემო კიდე (ფ. 1, 108); შაბი ფურის ტვიფრული ტყავადაარული
 ხის ყდა, დაზიანებული, ზემო ყდა მოცილებულია ხელნაწერს;
 მხედრული, სათაურები და დასაწყისები ხინგურით. ბოლო სამკაული
 (36r); 1729 (108r), აქეს ჭვირნიშანი; გადამწერი; მირველ თუ-
 შანიშვილი (108r); დაუწერელია: 20v, 63v.

[დასტურდამალი]. — „ქ. კარი პირველი ყოველის კვლავიანისა
 და მათი სარგოსი.— დაგვიყენებია ეშოქალაბაშად არაგვის ერისთვის
 შვილი ზურაბ, ამილახვარის შვილი რევაზ. ეს ორნი ამ
 საკვლოში იყუნენ... 1r-108r.

შენიშვნები: 1. გვიანდელი ხელით. კიდეზე აწერია: „წესი და
 განგება სამეფო დარბაზისა-კარისა მეფის ვახტანგ მეექვსისა“.

2. უძღვის: ა. საძიებელი: „პირველი ფარდი ა, რვეული ა. მდ-
 თით ეშოქალახისაშია.— ა. ქ. კარი ყოველის კვლავიანისა და
 მათის თაბუნისა...“ (1r-2v).

ბ. წინასიტყვაობა: „ეჰა, დიდება შენდა მზადო ყოველთაო,
 რომელმან ყოველნი არხნი და არა არხნი არხებად მოიყუანენ.
 იყავ, ხარ და ვგები უკუნისამდე, ჟამთა და წელთა დაუბერაობითა.
 და შენ გადიდებენ ყოველნი ქმნილნი კვლთა შენთან, დიდება
 გამოუთქმელსა და მიუწოდმელსა ძალსა მღ-თებისა შენისასა და
 აღურაცხელსა კაცთმოყუარებასა შენსა. ჩვენ შენ მიერ პირველთ-
 აგანვე ზეცით საქართველოს მეფედ განკუთვნილისა და აწ
 სასუფეველი ცათა შინა სულ ბრწყინვლად მნათობელისა, პირველ
 ვახტანგ კომბილისა და შემდგომად სპარსთა ენითა შაჰნავაზ
 წოდებულის ძისა მისის, ქართველთა მეფისა და სრულიად ერ-
 ანელთა სპასხლარისა და სპასჰეტად დადგინებულისა ყანდარისა
 და ქირმანისა, ბეგლარ-ბეგისა გირიშისა და ჰაილათისა მჭირავისა,
 პირველ გიორგი კომბილისა და შემდგომად მეორე შაჰნავაზ
 წოდებულის მაგიერად მყოფმან, ძმისწულმან მისმან და ძემან
 ერანის მდივანბუვის შაჰყულიხანისამან, საქართველოს
 ჯანიშინმან, ბატონისშვილმან, პატრონმან ვახტანგ
 ოდენს ვიგულეთ და ვიგულისმოდგინეთ წესი და განგება სამე-
 ფოსა დარბაზობისა და განუჩინეთ და განუწყებთ წიგნითა ამით,
 რათა ყოველნი კვლისუფალნი და მოქმედნი დარბაზისა რიგისანი
 ესრეთ იქცეოდენ და განაგებდენ თავის თვისნი მოკვლენი საკვლო-
 თათვისთა და წესითა და შემსგავსებითა იქცეოდენ და ნურავიმ-
 ცა შეადრე იქმნებიან ბრძანებულისა და განჩინებულისა რიგისა
 ამის შეცვალებით ხლეკსა, არამედ კეთილად და ესრეთ მყონ,
 ვითარცა გვემცნეს, რამეთუ უეჭველად და დაუცადებელად არს
 მივლინება ბოროტი უწყსოდ მქცეველთა ზედან, ხოლო პატივი და
 დიდება არა შედგარხა მონასა, არამედ მორჩილად განმგესა, დამ-
 ართებით მქცევსა.

აწ ვიწყით და ამით ყოველთა სცნან და დაიმარხონ წესი და
 რიგი ესე, თუ რომელი სამსახურის მოქმედი და მოკვლენი დაგვიდ-
 გენია საკვლოთა თავისთა ზედან, ესრეთ თვითთულად აღწერილის
 წიგნითა ამით იცნობენ და ეგნენ და ნუმცა ვინ დაკვლებულ იქმნე-
 ბის ნახეუარი ერთხან და ნახეუარი მეორეხანს ცვალებითა და
 რიგითა სამსახურსა ჩვენსა, რაჟამს რომლისა რიგი აღესრულოს,

კუალად სხვა კარისაგან განუყრელად იქნებოდენ. თვისთა უხუცესთა დასტურითა და შეკითხვითა პირველ ჯერ-არს სხენება და აღწერა, რამეთუ ამით მიერ არს იგი პურობისა წყალობისა და რისხვისა“ (3რ-ვ).

3. „დასტურლამალი“ გამოცემულია: იხ. ქართული სამართლის ძეგლები, ტ. II, ტექსტები გამოსცა, შენიშვნები და საძიებლები დაურთო პროფ. ი. დოლიძემ, თბ., 1965, გვ. 235-327.

იხ. მასზე: თ. ენუქიძე, დასტურლამალის ერთი ადგილის შევსებისათვის (ქართული წყაროთმცოდნეობა, III, 1971, გვ. 294-298)

ანდერძი: (სინგურით) „განსრულდა წიგნი ესე თვესა მკათათვეს ი-ს გასულს, ქ-კს უიზ, ქრისტეს აქათ ჩღკთ. ჴელითა თუ მან-ი შვილის მირველ“ (108რ). („მირველ“ ჩართული დამწერლობითა დაწერილი).

მინაწერები: 1. „ქ. იოვანე კლიშიაშვილის ძე გიორგი დაიბადა გიორგობის თვეს ექვსსა, 13 დღესა ოთხშაბათსა, ქ-კს უპმ გიორგი“ (ქ-ვ).

(„გიორგი“ დაწერილია ჩართული დამწერლობით).

2. „ქ. იოვანე კლიშიაშვილმა ჯვარი დაიწერა ჯავახის-შვილის იოსების ასულს ელისაბედზე ქრისტიშობისა. ქ-კს უპე პროტოტომი გიორგი მადრაძე. გიორგი“ (ქ-ვ). („გიორგი“ დაწერილია ჩართული დამწერლობით).

3. „წიგნთაგან აზნაურის აღექსანდრე გარსევანოვი-სათა ჩემე წელსა, აპრილის იმ დღესა“ (2რ).

4. „წესი და განგება სამეფო დარბაზისა-კარისა მეფის ვახტანგ მეექვსისა“ (3რ).

5. „მადრაძე ქუმსის ძე გიორგი დაიბადა აპრილის ი, ქ-კს ულბ. მადრაძე გიორგი მთაურად დიაკვნად ჴელდასჴმულ იქმნა აპრილის იბ, ქ-კს უი. გიორგი მადრაძე მღვდელად ჴელდასჴმულ იქმნა იანერისა კვ, ქ-კს უოა. გიორგი მადრაძის ასული ბარბარე დაიბადა იანერის დ, ქ-კს უიბ. გიორგი მადრაძის ძე იოვანე, რომელსა ჴვიან ქუმსი, დაიბადა სეკდენბრის კვ, ქ-კს უიე. გიორგი მადრაძის ძე პეტრე დაიბადა თიბათვის კთ, ქ-კს უიმ. გიორგი მადრაძის ასული მარიამ, რომელსა ჴვიან კეკელა, დაიბადა იანვარსა კთ, ქ-კს უობ. გიორგი მადრაძის ასული ანნა დაიბადა იანვრის კვ, ქ-კს უოგ. გიორგი მადრაძე ყიზილბაშში, შირაზს წავიდა დეკემბერს გ, ქ-კს უია. გიორგი მადრაძე ყიზილბაშშიდამ (!) მოვიდა დეკემბერს იე, ქ-კს უიდ. პროტოტომი გიორგი მადრაძე რუსეთს წავიდა თავის დისწულით. რაჭაზე წავიდნენ ფებერვლის ივ, ქ-კს უოა. მოვლეთ ყირიმით, პოლშა ნოვამიდლორთ, ელისაბედის ქალაქი, ეკატერინესლავი, კლემენჩუკი, კავიალექსანდრია, ნიჟნალუბნა, ხარკოვი, ბელაგოროთი, ცარიცინ, ახტირკა, ვარანიში, ნახჩივანი, ჩერქეზ ქირმანი, სტრეპოლი, ასტრახანი, ყიზლარი, მოხლოვი და ხევზე მოვედით ქართლში მშვიდობით და უვნებელად და დეკემბერს იე, ქ-კს უოდ. პროტოტომი გიორგი, გიორგი“ (ქ-ვ).

(„გიორგი“ დაწერილია ჩართული დამწერლობით).

29

(გსიემ 4624)

სულიერ მამათა ძმობის წესი
(კათოლიკური). XIX

20 ფ.: 30X20; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული, დაზიანებული; უყდო; თავბოლონაკლული; მხედრული, ორ სვეტად: [XIX ს.] აქვს ჭვირნიშანი.

[სულიერ მამათა ძმობის წესი]. — „...გვამცნებს, რამეთუ სადაც ძმობის სიყვარული არს, მუნ ჭეშმარიტი ნათელი არს და სადაც სიმძულვარე არს, მუნ ბნელი არს...“ 1r-14v.

წყდება: „... დაეწერა ყოვლად წმინდა სავარდის ძმობასა შინა იესო, მარიამ და...“

შენიშვნები: 1. შეიცავს თავებს: „წესი ძმობისა, რომელი განწესდა საქართველოსა შინა“ (1v); „რომლისა მიზნისათვის განწესდა ძმობა“ (2r); „რა წესი საჭირო არს მათთვის, რომელთა შესვლა მნებავსთ ძმობასა ამას შინა...“ (2v); „რა ვალი აქუსთ ძმების უფროსსა და კანდელაკსა“ (3v); „ვალი ძმათა და დათა, რომელნი შთაწერილი არიან ძმობასა ამას შინა“ (5r); „რას წესით ჯერ-არს თქმა ლოცვა სავარდისა“ (5v); „რა არის სავარდი?“ (6r); „ეითარ ჯერ-არს დამზადება სავარდის ლოცვისათვის“ (7v); „რომელთა დღეთა შინა, ძმათა თანა ყოთ აღსარება და ზიარება?“ (8r); „განსაწმედელსა შინა მყოფნი ძმანი რას არგებენ ცოცხალთა ძმათა და ძმათ რა ვალი აქუსთ მათი?“ (9v); „რას მადლსა და შენდობას მიიღებენ ძმანი ძმობისა ამისგან“ (10v); „ამ ყოვლად წმიდა სავარდის ძმათათვის წმიდა პაპეფთაგან წყალობად მოცემული შენდობათა რიცხვი“ (12v).

2. ერთვის სიები: ა. „ძმანი, რომელნი უწინდელს ძმობას შინა დაწერილ იყუნეს...“ (15r-16r).

ბ. „ძმანი, რომელნი წელსა **ნდ** დაეწერნეს...“ (16-18).

გ. „დან, რომელნი წელსა **ნდპ** დაეწერნეს...“ (19-20).

30

(გსიემ 132)

კრებული XVIII. 1819, 1823

139 ფ.: 23X19; თეთრი, მწვანე და ლურჯი ფერის ქაღალდი, დალაქავებული; მწვანე ფერის ქაღალდგადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე მწვანე ფერის ტყავი; მხედრული, სათაურები წითელი ფერის მგლნით, სხვადასხვა ხელი; [XVIII ს.] (94r-104v), 1819წ. (2v; 64r), 1823 წ. (64v-93v, 105r-ქვ), აქვს ჭვირნიშნები; გადამწერები: მღვდელი დიმიტრი ოქრუაშვილი (64r), იესე გარსევანიშვილი (ქვ); დაუწერელია: 19v, 37v, 112v.

ს. „თარგმანება სომეხთა წუაღებათათვის და თუ რომლითა პირითა შეიწმენებიან სომეხნი.— დ. შემდგომად, ვითარცა უკრწნელ არ მგონებელი შეიწმენებულ იყავნნ...“ 2v-3v.

შენიშვნები: 1. ეს თხზულება წარმოადგენს ერთ-ერთ არა აპოკრიფულ თავს აპოკრიფული კრებულისა, რომელსაც მარგალიტი ეწოდება. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურა

ის ისტორია, I, 1960, გვ. 453.

2. ტექსტი გამოცემულია, იხ. საქართველოს სამოთხე, 1882, გვ. 633-635. გამოცემული ტექსტი ჩვენ ხელნაწერთან იძლევა სხვაობებს.

2. „თუშსა სეკედნებრსა მ, რუსა, საკითხავი, თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა თეოდორე აღმსარებელისა, სტოდიელთ წინათმძღურისა, შობისათჳს ყოველად წმიდისა დედოფლისა ჩუშნისა ღუთისმშობლისა და მარადის ქალწულისა მარიამისა. მ. გ. - ბრწყინვალედ დღესასწაულობს დღეს დაბადებული, რომელსა მოუვიეს ახლად ცად ქალწული ყოველად ქებული...“ 4r-14v.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. თამარ ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 448). გამოცემულია, იხ. ძველი მეტაფრასული კრებულები. სექტემბრის საკითხავები. ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები და საძიებლები დაურთო ნარგიზა გოგუბაძემ. 1986, გვ. 102-114.

3. „თუშსა დეკემბერსა კე დღესა, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ერეკლე კოსტანტინუპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, რომელი ესე აღმოსთქუა დიდსა ეკლესიასა შინა სოფია-წმიდას სასმენელად ნესტორ მწვალებელისა, სჯდა რა იგი მუნ სიტყუა შობისათჳს უფლისა ჩუშნისა იესოსა ქრისტესა.- ქალწულისა კრება დღეს, მამანო, ენასა ჩემსა შესხმად მოუწეს...“ 15r-19r.

4. „თუშსა იანვარსა ა, გრიგორი ღთისმეტყველისა ეპიტაჲიად ვასილისად, სტინი იროიკონი, პარაფრასნი ნიკიტა ჭილოსოქოსანი. - ა, ეჰა, ქრისტეს მოყუარეო, და მსახურო, და მონაო მისო, ერთგულო ვასილი...“ 20r-22r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. დაბეჭდილია, იხ. ძველი ქართული ლიტერატურის ქრებტომათია, ტ. I, შედგენილი ს. ყუბანეიშვილის მიერ. თბ., 1946, გვ. 372-373. ქ. ბეზარაშვილი, გრიგოლ ნაზიანზელის პოეზიის კომენტარების ქართული ევერსიებიდან (ეფრემ მცირის თარგმანი), გულანი, 1989, გვ. 151-158, იქვე მასზე, 126-150.

5. „თუშსა იანვარსა ვ, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა გრიგორი ღთისმეტყველისა სიტყუა ნათლისღებისათჳს. - კუაღად იესო ჩემი საიდუმლო, საიდუმლო არა საცთურიანი, არცა უმკობელი, არცა საწარმართოსა საცთურისა და მთრავლობისა...“ 22r-31r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფთჳმე მთაწმიდელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 31.

6. „თუშსა ჭებერუალსა ბ, საკითხავი თქმული წმინდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა ამბილოქე იკონიელისა მივებებისათჳს უფლისა ჩუშნისა იესო ქრისტესისა. - მრავალნი დიდთა მათ საკველოვანთა მათ კაცთაგანნი საკურუმლ პყოფენ ქალწულებასა...“ 31v-37r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 12; თ. ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 431).

7. „თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ათანასი აღექსან-
დრელ მთავარეპისკოპოსისა აღდგომისათჳს უფლისა
ჩუშნისა იესო ქრისტესა.— აღსდგა უფალი ჩუშნი იესო ქრისტე მესამესა
დღესა და ცხოვრება სოფელსა მომადლა აღდგომითა თჳსითა...“ 38r-4lv.

შენიშვნა: „ნამდვილად იოანე ოქროპირისა“. იხ. კ.
კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 9.

8. „თუშსა იუნისსა კთ, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა იოანე
ოქროპირისა, კოსტანტინეპოლელ არხიეპისკოპოსისა შესხმა წმი-
დათა და ყოვლად ქებულთა პეტრესი და პავლესი, თავთა მო-
ციკულთა. — ცისა და ქუშყანისა ურთიერთარს შესწორებისათჳს ჳლო-
მასა ვჰხედავ მე დღეს...“ 41v-46r.

შენიშვნა: თარგმნილია ეფრემ მცირის მიერ. იხ.: თ.
ბრეგაძე, ეფრემ მცირის მიერ ნათარგმნი ძეგლები (მრავალ-
თავი, I, 1971, გვ. 454).

9. „თუშსა ავუსტოსა ვ, წმიდათა შორის მამისა ჩუშნისა ეფრემ
ასურისა სიტყუა ფერისცუალებისათჳს უფლისა ღთისა და
მაცხოვრისა ჩუშნისა იესო ქრისტესი.— ავარაკისაგან შკად სიხარულისა,
ხოლო ვენახისაგან ნაყოფნი სანოვაგეთანი და წერილთაგან ჰსწავლანი
ცხოველს-მყოფელნი...“ 47r-52v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია, იხ. საკითხავი წიგნი ძველ ქართულ
ენაში, II, გამოსცა ივ. იმნაიშვილმა, 1966, გვ. 11-19, 211.

10. „თქმული წმიდისა სიმეონ თესალონიკელისა. —
კჳუშნის მოძღუარსა, რათა განმზადებული ადგილი აქუნდეს და მუნ
აღუარებდენ კაცნი ცოდუათა თჳსთა...“ 53r-64r.

11. „სიტყვისგება ბერისა ეფთჳმე გრძელისა სოსთენის
მიმართ სომეხთა მოძღურისა. — ჟამთა უკუშ ღთისმსახურისა
მეფისა ბაგრატისათა იქმნა უკუშ კრება კჳალად ღრტილის...“ 64v-67v.

შენიშვნა: დაბეჭდილია, იხ.: საბინინი, საქართველოს
სამოთხე, 1882, გვ. 618-621; კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტ-
ერატურის ისტორია, 1960, გვ. 453, შენ. 2, 490.

12. „უწყება პეტროს მკაწრველისათვის და პალაჯორო-
ბისათვის და მისისა მარხვისათვის.— იყო პატრიარხი, კაცი წმიდა
და უბიწო, მართალი და მორწმუნე...“ 63r-73r.

შენიშვნა: დაბეჭდილია, იხ. მ. საბინინი, საქართველოს
სამოთხე, გვ. 629-633; კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერ-
ატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 453, შენ. 2.

13. „წიგნისაგან ანასტასი სინელისა აღმოსმული მისთჳს, თუ
ვითარ ჰსცნობს კაცი, რამეთუ მიუტევა მას ღმერთმან ცოდვანი მისნი.—
რა ჟამს იგი ღოცუასა შინა ჩუშნსა ვჰსდგათ წინაშე ღთისა არავისნი
მეტყუშლნი ...“ 73r-v.

14. „კერძოდ შეკრებული და მცირედ რაჲმე მოხსენებული სიმრავ-
ლისაგან ცხოვრებისა მისისა წარმატებათა და ნამუშავეთა განმრავლე-

ბათასა წმიდისათვის და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე მონა-ზონისა და ხუცისა დამასკელი სან, აღწერილი მიქელისაგან, ხუცისა სუქმეონ წმიდელისა ენასა ზედა არაბთასა, რომელი ესე ითარგმნა სამოელისაგან, წმიდისა მიტროპოლიტისა ადანაელისა ბერძენთა ენად, გ.მ. — ჰსწავლის მოყუარეთა და სმენის მოყუარეთა კაცთა სიმრავლისათვის არა რად არს ესრეთ სასწრაფო და სასურველ, ვითარ ბრძენთა და საღთთა კაცთა ცხოვრება ...“ 74r-80r.

შენიშვნები: 1. ერთვის ქართულ ენაზე მთარგმნელის ანდერძი: „ლოცუა ჰყავთ, ქრისტეს მოყუარენო, იოანესთვის მღუდელისა და მონაზონისა, რომლისა ბრძანებითა მე, უღირსმან ვფრემ მცირემან, ვთარგმნე ბერძულისაგან მცირედი ესე ცხოვრება ოქრონეტარისა, აწლა ჩუშნთა ჟამთა სურვილით აღწერილი მიქაელისაგან ხუცისა სემეონ წმიდელისა, სამადლობელად ტყეუობისაგან ჰქსნისა მისისა. რამეთუ დეკემბერსა ერთსა, შემოსულთა აგარიანთა (თურქთა) სულიმანელთა, ამის დღესა დაიპერეს ქალაქი და მთით ჩამოსხეს ერი დღესასწაულსა ამას წმიდისა იოანე დამასკელისასა“ (80r).

2. დაბეჭდილია. იხ.: К. Кекелидзе, Грузинская версия арабского жития Иоанна Дамаскина, Христианский Восток, т. III, вып. 2, 1915, გვ. 119-174; მისივე, ეტიუდები, VII, გვ. 136-176; იხ. აგრეთვე, თ. ბრევაძე, ვფრემ მცირის ნათარგნი ძეგლები, (მრავალთავი, I, 1971, გვ. 455).

15. „ოკდომბერსა კ. წამება წმიდისა დიდისა მოწამისა არტემისა. მ. გ. — შემდგომად უფლისა მაცხოვრისა ჩუშნისა ზეცად ამალღებისა, მოწაფეთა მისთა და მოციქულთა მიერ სახარებითა ყოვლისა სოფლისა დაპყრობისა ...“ 80v-91v.

შენიშვნა: ტექსტი ნაკლულია, ამაზე მიანიშნებს 82v-სა და 83r-ზე დატოვებული თავისუფალი ადგილი და გადამწერის შენიშვნა: „აქა აკლდა“ (82v).

16. „დღესასწაულისა ჯვარის აღპყრობისასა, საკითხავი თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუშნისა იოანე ოქროპირისა. გ.მ. — ყოველივე უდარესთაგან უმჯობესთა მიმართ შეცვალება ფრიადისა შევებისა და მხიარულებისა ...“ 91v-93v.

შენიშვნა: მეტაფრასული რედაქციისა. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 76. გამოცემულია, იხ. ძველი მეტაფრასული კრებულები, სექტემბრის საკითხავები, ტექსტები გამოსაცემად მოამზადა, კომენტარები და საძიებლები დაურთო ნარგიზა გოგუაძემ, 1986, გვ. 322-327, 516.

17. „აბერკიმ დაწერა საფლავის ქვაზე სიცოცხლეშივე სტიხნი ესე: — რჩეულისამან მის მკვიდრმან ქალაქისამან ესე შევქმენ, ვიდრეღა ცხოველ ვიყავ ...“ 93v.

18. „თთუშსა ... წმიდისა მამისა ჩუშნისა იოანე დამასკელისა შობისათვის უფლისად ჩუშნისა. გ.მ. — რაჟამს ზაფხული მიიწიოს, ყოვლისა სოფლისა ნიუთნი კუალად განახლებად მოიქცევიან ...“ 94v-104v.

შენიშვნა: თარგმანი ვიორჯი მთაწმიდელისა. იხ. კ.

კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ.66-67.

19. „თთუშსა სექტენბერსა, წამება ყოვლად ქებულისა ევსტათი სტრატილატისა და მეუღლისა და შვილთა მისთა.— ტრიაიანეს პრომთა ზედა მეფობასა და კერპთა მათ საბორგილესა მთავრობდა დიდიცა ესე ევსტათი ...“ 105r-112r.

შენიშვნა: ტექსტის ბოლოს მიწერილია: „წმიდაო, დიდო მოწამეო და მრავლად ვნებულო ძეგებით და მეუღლითურთ შენით ევსტათი, იღვაწე სულთა ჩემთვის“ (112r).

20. „თთუშსა აპრილსა კვ, წამება წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისა მკ.— რაჟამს იგი დაეპყრა კერპთმსახურებასა ეშმაკისასა ყოველი სოფელი, იყო ბერძენთა ზედა მეფე, რომლისა სახელი დეოკლიტიანე ...“ 113r-121v.

შენიშვნები: 1. ერთვის აღმწერლის ანდერძი: „ხოლო მე, პარეკრატოს (!), მონა წმიდისა გიორგისი, პირველითვან შევუდეგ უფალსა ჩემსა და აღვსწერე წამება მიხი ტეშმარიტად. და ნეტარ არს, რომელსა რწმენეს ქრისტე ღმერთი ჩუშნი და დამკსნელი ჩუშნი, რომლისა არს დიდება და სიმტკიცე თანა მამით და სულით წმიდითურთ აწ და მარადის და უკუე უკუნისამდე ამინ“.

2. კიმენური რედაქციისაა, იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 122.

3. დაბეჭდილია, საბინინი, საქართველოს სამოთხე. 1882, გვ. 48-58. ე. გაბიძაშვილი, წმინდა გიორგი, 1991წ, გვ. 42-73.

21. „საკურუმლება და სასწაული წმიდისა მთავარმოწამისა გიორგისი, იყო რა სოფელსა ამას შინა პირველ წამებისა. გ.მ. — ისმინეთ, ძმანო ჩემნო, საყვარელი და დიდებულები, რომელი იქმნა წმიდისა და დიდებულისა მთავარმოწამისა გიორგის მიერ ...“ 122r-123v.

შენიშვნები: 1. კიმენური რედაქციისაა, იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 122.

2. დაბეჭდილია, იხ.: საბინინი, საქართველოს სამოთხე. 1882, გვ. 59-62. ე. გაბიძაშვილი, დასახელებული წიგნი, გვ. 75-80.

22. <მანუილ ქსანთინოსსი>, „ქორწინებისა თავთათვის. თავი სჟა, მატესი. — ხარისხნი ქორწინებისა ამაღ ვიდრემე იწოდებიან ხარისხად, რამეთუ ვითარ იგი ძეთა ზედა აღმხვალ ხარისხად და შთამოხვალ, ეგრეთვე ნათესავობაცა ხარისხად ...“ 124r-138r.

შენიშვნები: 1. ნათესაობის სქემა მოთავსებულია 130r-138r-ზე.

2. თარგმანი ქართულ ენაზე ეკუთვნის იოანე ქსიფილინოს-პაკუწიშვილს. იხ. კ. კეკელიძე, „ეტიუდები“, V, გვ. 96; მისივე ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 397. 454.

23. „გამოცდილების-მოყურებითი წინა-თქმაობად ას ექუსის წლისა დიდებულისა, შვეიცარელ მოკუცისა, მარტინე ზადეკისა მეგობართა მიმართ მისთა. — წინა ვიდრე დაიდების აქა ღირსსაკსოვარი წინათქმაობა, ქმნილი ას ექუსის წლისა მოკუცისა მიერი, შუიცარეთად აღპიურთა მათთა ზედან ...“ 138v-ქ.ყ.ვ.

შენიშვნები: 1. ერთეის მთარგმნელის ანდერძი: „გარდამოიცი ეხე იესე მღუდლისა გარსევეანი შვილისა რუსულთ ქართულად ჩეკე წელსა, თთუშსა იულისსა მეოთხესა რიცხუსა. 1823 (ქ.ვ).“

2. ხელნაწერს უძღვის იესე გარსევეანი შვილის მიერ შედგენილი ხანდუკი (2r).

3. ტექსტზე იესე გარსევეანი შვილის მიერ დართული შენიშვნები იხ.: 3v-4r, 66v-67r.

4. ხელნაწერს აქვს რვეულებრივი სათვალავიც. წიგნი ერთ კრებულად შეუკრავს იესე გარსევეანი შვილს. მას სხვადასხვა ხელნაწერი წიგნებიდან ამოუკრებია თხზულებები. ხელნაწერის ძირითადი ნაწილი (2v-64r) დაწერილია დიმიტრი ოქრუაშვილის ხელით (64r, 64v-93v, 105r-ქ.ვ.) დაწერილია იესე გარსევეანი შვილის ხელით, ხოლო 94r-104v ამოღებულია სულ სხვა ხელნაწერიდან და წარმოადგენს იმ ხელნაწერის ია (11) რვეულს.

ანდერძი: „1819 წელსა, ნოემბრის 18 დღესა აღიწერა კელითა დიმიტრი მღუდლის ოქრუაშვილისათა“ (64r).

შინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევეანოვისათა; ჩემე წელსა, იმ აპრილსა“ (1r).

2. წიგნთაგან იესესათა“ (2r).

3. „აქა ესოდენივე ძვირად შეხუდების ხილვად ცუდსა დედაკაცსა, რაოდენ სხვასა ადგილსა შინა სრულისა მშვენიერნი კინიდა ყოველსა ბიჯსა ზედა მოგეგებიან იგინი. მე ნამდვილ არა განვადიდებ. ძნელ არს თვისდა წარმოდგენად ნაკუშით უკარგესნი, ტანს უთანასწორები ... საამურ ხილვასა შინა, ვითარცა აქვსთ ქართველთა. იტყვიან, რომელ საკვირველმან მშვენიერებამან აქაურთა დედაკაცთაგან შეაბრკოლა მადომეტი მისლვად მუნ ...“ (105r).

4. (ნუსხურით) იესო, მაცხოვრე მე, ამისი მხსნაბავი“ (121v).

იხ. შინაწერები: ზ. ყ. v, 1r, 1v, 73v.

31

(გსიემ 133)

კრებული. XIX

86 ფ.: 20,5X17; ქალაღი, მწვანე და თეთრი ფერის, დელაქავებული; მომწვანო-მოღურჯო ფერის ქალაღდადაკრული მუყაოს ყდა, ყუაზე მოყვითალო-მომწვანო ფერის ტყავი, ყდის გასამაგრებლად გამოყენებულია XIX ს-ის. ხელით დაწერილი ფურცლები; მხედრული; [XIX ს], აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი იესე გარსევეანი შვილი.

[კრებული]. 1. „წიგნი საზღუართა დავითისი, უძღვეველ ფილოსოფოსისა.—რომელნი ერთგზის ეტრფიან სიტყუათა სიბრძნისათა და მხოლოდ მწუშრუადითა თითისათა შეემთხუშვიან გემებად და სიტკბოსა მის გამო ყოველთა საცხოვრებელთა...“ 2r-23v.

შენიშვნა: ქართულ ენაზე თარგმანი ეკუთვნის ფილიპე ყაითმაზაშვილს და დოხითეოს ჩერქეზის შვილს. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 368; ს. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში. (ყ. ჩუენი მეცნიერება № 2-3, გვ. 146-147).

2. „მოკლე დანაკუთება რიტორებისა. — რიტორება არს მსწავლად წერუად და აღმსკუად უხუზბრ შუშნიერებ და წესიერებრ და მით შენასრულ ქმნად საზოგუროდ კმევა ენისა ...“ 24r-39v.

შენიშვნა: თარგმნილია დოსითეოს ნეკრესელის, ჩერ-ქეზიშვილის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1960, გვ. 372-373.

3. [სვიმეონ ჯუღუფელი, დიალექტიკა]. „დაწყებასა შორის დიალიგტიკისასა საკმარ არს კითხვასათუ მცირისა რაისამე თქმად, რომელსა განსაზღურებს არისტოტელი ესრეთ. კითხუა არს ძიება მიგე-ბისა. — აწ უკუშ დადაცათუ მრავალ არიან სახენი კითხვისანი, გარნა აქა საკმარ არიან ჩუნსდა ...“ 40r-84v.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „სიტყვის-მგებელთა კრძალულები-სათვის წინ-ჩამოგდებათა და წინადადებათა მცილებელთასა.— აწ უკუშ მოგეცა შენ წინ-ჩამოგდება ესე, ვითარმედ ყოველი ცხოვე-ლი მოზარდი არს ...“ (84v-85r); ბ. [დოსითეოს ნეკრესელი], „ლოცუჲმან ანნა. — დაუხდებ გონებად აღძრუასა სულისასა, ...“ (85r-86r). (ავტორი აღდგენილია ხელნაწერ S 278-ის მიხედვით. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (S კოლექცია), I, 1960, გვ. 298).

2. სვიმეონ ჯუღუფელის დიალექტიკა სომხურიდან თარგმნეს ანტონ I კათალიკოსმა და მღვდელმა ფილიპე ყაითმაზაშვილმა. იხ. ს. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში (ქ. ჩვენი მეცნიერება, №2-3, გვ. 145-146).

მინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანო-ვისათა ჩემე წელსა, იწ“ (1r).

2. (ნუსხურით) „ვიწუართები არა რათა ვაზაო კეთილსა ბოროტი, არამედ რათა განვზაო კეთილი ბოროტისაგან“ (1v).

3. „ეს უძლეველად სახელდებული სომეკთაგან ფილოსოფოს დაეთით დაამტკიცებს გარემოქცევით, შესაძლებელ არს თქმად ღმერთსა ზედაო წინადადება ესე, რამეთუ რაზომ რაი პნებაეს, შემძლებელ არს და რაოდენი რაი მძლავს, პნებაეს, რამეთუ ესე ცხად არს ყოველთა მიმართ შემძლებელ არს უჩინო ყოფად ქვეყ-ნისა, არამედ არა პნებაეს და დამტკიცებული ფილოსოფოსისა წინადადება არს უუძლიერესი, იესე“ (1v).

4. (იესე გარსევანიშვილის ხელით) „მუშაითობა, მე-ფუნდუკობა, მფუცხავობა, ვარსიზობა, სამოშაგო და ესევენი სახენი არიედ გვართა რაკვისანი“ (16v).

5. (ნუსხურით),

„ესეთა სიშორეო, ვერდა რა მთმე,

აღმოვაწე სრბით მელანსა მე,

ჩემნი თქმანი შენ აღკაზმე,

სიყუარულთა დავაზავე

შენი ჭურჭტა მარად ღამე“ (39v).

6. „იესე“ (56v).

7. „დოსითეოს ნეკრესელი“ (86r).

იხ. მინაწერები: (1r, 1v, 86v).

32

(გსიემ 134)

 იოანე ქართველი შვილი.
 ქართული ღრამმატიკა. XIX

66 ფ. 23X17; მწვანე ფერის ქაღალდი, კიდევ შემოცვეთილი; უყდო, მხედრული, სათაური მთავრულით; [XIX ს.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 20v-66r.

[იოანე ქართველი შვილი]. „ქართული ღრამმატიკა. — § 1. ღრამმატიკა არს კსწავლა კვლთმძღუანველი კანონიერი უბნობისა და მართლწერისადმი.

2. გრამმატიკა განიყოფების სამთა ზედა უპირველესთა ნაწილთა ...“ 2r-66v.

შენიშვნები: 1. უძღვის ტექსტისაგან განსხვავებული ხელით დაწერილი წინასიტყვაობა: „უწყია; რამეთუ კაცნი ცხოვრებასა ამას შინა ბრმა არიან, მიიწუვიან ჟამსა სიკუდილისასა, მაშინ აღესმისთ თუაღნი, განამრავლებს მეცნიერებაი პატიუხა შემოქმედისასა...“ (1r-v).

2. ავტორი აღდგენილია ხელნაწერ S 4432-ის მიხედვით. იხ. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა (სკოლექცია), V, 1967, გვ. 308-310; იხ. აგრეთვე, ნ. აბუსაძე, მასალები ერთი ნაბეჭდი ქართული გრამმატიკის ავტორის საკითხისათვის (მაცნე, I, 1967 გვ. 234-241). აღ. ფოცხიშვილი, ქართული გრამმატიკული აზრის ისტორიიდან, 1979წ, გვ. 258-313.

მინაწერი: „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვისათა. წყმე წელსა“ (2r).

იხ. მინაწერები: (1r, 21v).

33

(გსიემ 135)

სიტყვანი ფსალმუნთანი. XIX

34ფ.; 21,5X16; ღურჯი ფერის ქაღალდი, ძლიერ დაზიანებული; უყდო; დაშლილი; მხედრული, სათაურები და დასაწყისები სინგურით. [XIX ს.], აქვს ჭვირნიშანი. დაუწერელია (34r-v).

„სიტყუანი ფსალმუნთანი შემოკლებით თარგმანთაგან გამოკრებულნი მრავალთა წიგნთაგან. ფსალმუნი აღილუია. — ნეტარ არს კაცი, რომელ არა მივიდა განზრახუასა უღმრთოთასა და გზასა ცოდვლთასა არა დადგა. არა კნატრის ანგელოსთა, რამეთუ ივინი განკზრახუასა უღმრთოთასა არა მივლენ ...“ 1r-33v.

შენიშნა: შეიცავს ა, ბ, გ კანონებს.

34

(გსიემ 137)

ფრაგმენტი. XVII—XVIII

14 ფ.; 21X14,5; ქაღალდი, დალაქავებული, უყდო, დაშლილი,

ნაკლული, მხედრული, [XVII-XVIII ს.], აქვს ჭვირნიშანი.

[ფრ ა ვ მ ე ნ ტ ი] „...ჰყობდა, არამედ ცხადად ყოველთა ხილვად, ვიდრე ყოველნიცა იტყოდენ, უკეთუ მართალ და უცოდო არს და ძე ღთისა არსო იგი. ხოლო მე მესმა და ვსცან უკუ მართალი და ჭეშმარიტი იყო ყოველი, რომელსაცა ჰყობდა...“ 1r-14v.

წყდება: „...და ფრინველთა ეგრეთ ბოროტ სიკუდილითა ჩაკუდა. უბადრუკო პილატე და აღმოხ...“ 14v.

შენიშვნა: ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (3r, 13r, 14r); მურის სამი ბეჭედი (8v).

მინაწერი: ქიმიური მელნით) „სია № 181 აღ. გარსევანიშვილის აგან შექენილი“ (14r).
იხ. მინაწერი: 14v.

35

(გხიემ 136)

ქართული მსჯულნი, ანუ მეფის ვახტანგის სამართლის წიგნი. 1852

XI+272 ფ.; 23X18; დამდიანი ქადაღდი, სინესტიხაგან დაზიანებული; უედო, დაშლილი; მხედრული; 1852 (XIr); რუსულიდან მთარგმნელი და დამწერი აღექსანდრე გარსევანიშვილი (XIr); დაუწერელია: 1v, 107r, 272v.

„ქართულნი სჯულნი ანუ სამართლის წიგნი ვახტანგ მეფისა.— შეყვანილება. — დაუსაბამოდ მყოფსა არსებასა, შემოქმედსა არსებათასა შევქსწირავ რა, დაღათუ არა ღირსად და უძღურად მსხვერპლსა ქებისა და სიმდაბლისასა ...“ 1r-264v.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი წარწერით: „ქართულნი მსჯულნი, ანუ მეფის ვახტანგის სამართლის წიგნი, ახლად თარგმნილი რუსულიხაგან ქართულად აზნაურის აღექსანდრეს მიერ გარსევანოვისა“ (1r); ბ. რუსულ-ქართული ლექსიკონი, შედგენილი მის მიერვე (11r-Xv); გ. „წარმოთხველთადა! ღოცუაი ჰყავთ ცოდვილისა და გლახაკისა აბდულ-მესისა აღექსანდრესათუს, ამისა გამომეძიებულნო, რომელმან ესთარგმნე უშუაოდ რუსულით ქართულსა ენასა ზედა ფრიადითა გულს-მოდგინებითა და მოწინავებითა ჩემისა მამულითა საქართველონსათუს, ორთა თთვეთა აღმასრულებელმან გარდამოდებისამან. და აჰა, წარმოდგენ სოფელსა პირველსა უნდოსა და ლიტონისა ღუაწლსა ჩემისა ასაკისასა, ხოლო გეაჯებიე, მუშაკსა წიგნსა ამის შენდობა უბრძანეთ ცთომათა. ჭებერვარს იდ ჩუნბ ინდიკტიონსა, ქ-კს ფმ, დასაბამითგან სოფლისათ კტმ.“

სამებო ერთარსებო, სწორო ურთიერთისა დიდებითა, პატივითა და კვლმწიფებითა ერთღმრთაებო, თავყანისაცემულო, სათნო მეყავნ მადლი შენი, ყოველთა კეთილთა მიზეზო. ვინდინ და აკურთხენ შრომანი ჩემნი უნდონი. გარსევანიან, იესხეიან, ივანიან, იაკობიან, სვიმონიან და აღექსანდრე გარსევანოვიე“ (XIr);

დ. „ქართული თარგმანი, ივერიის აზნაური აღექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (XIV).

2. ერთვის „ზანდუკი, რომელ არს ხარჩევი“ (265r-272r).
 3. ზანდუკის ბოლოს მიწერილია: „განსრულდა. დიდება ღმერთსა“ (272r).
 4. ვადმოთარგმნილია ვახტანგ VI-ის ქართული სამართლის რუსული თარგმანიდან. იხ. Сборник законов грузинского царя Вахтанга VI, 1828r.
 5. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (11r, 98r, 107v, 178r, 192r, 211r, 240r).
- მინაწერი:** (მთარგმნელის)
- „მენავე დელვა-გვემული, განეროს ზღვასა წერომასა, კალატონი და ხურონი რა მორჩენ თუსსა შრომასა, მათ სიხარულსა ვინ დაძთოდის, ანუ შევებისა ზომასა და მწერალი მათგან უადრესი იქმს სიხარულისა ნდობასა“.
- „აღექსანდრესი“ (264v).

36

(გსიემ 138)

იოანე მმარხველი, კანონი შეცოდებულთანი. XVIII

III+52; 15,5X10,5; გახუნებული მწვანე ფერის ქაღალდი, დალაქავე-ბული; წითელი ფერის ყვავილებით მოხატული ცისფერი ქაღალდ-გადაკრული მუყაოს ყდა, აქვს ყდის საცავი ღურჯი ფერის ფურცლები; ნაკლული; მხედრული, სათაური წითელი ფერის მგლნით; [XVIII ს. II ნახ.], აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: Ir-IIv, IIIv, 47r-v.

„კანონი შეცოდებულთანი, აღწერილნი ნეტარისა მამისა ჩვენისა იოვანეს მიერ კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა, რომელსა მმარხველ ეწოდა.— უწყებულ იყავნ, ვითარმედ ესე ნეტარი იოვანე მმარხველი უკანასკნელ იყო უფროს ყოველთა მათ, რომელთა სჯულის კანონის წესნი აღწერნეს ...“ 7r-50v.

თავდება: „...რთა იქმნეს საუკუნეთა კრებულთა და განკვეთათა ...“

შენიშვნები: 1. თარგმნილია ექვთიმე მთაწმიდელის მიერ. იხ. ქვეყნული ძეგლები, V, გვ. 63; გამოცემულია: იხ. Н. А. Заозерский и А. С. Хаханов, Номаканон Иоанна Постника в его редакциях грузинской греческой и славянской, Москва, 1902, გვ. 2-92.

2. უძღვის: [ს.-ს. ორბელიანი]. — „სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ღექსიკონი. —

აბბა - მამათ

აბანოზი - სხვათა ენაა, ქართულად ეკადმუხა პქვიან...“ (Ir-6v);
წყდება: „...იგნო - იტიკინა“.

3. ხელნაწერს აქვს რვეულგბრივი სათვალავიც.

4. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (36r, 50v).

მინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვი სათა. ჩემე წელსა, იმ-სა აპრილსა“ (ზ.ყ.ვ).

2. „პაპის ჩემის პაპის პაპისა მარკოზ დეკანოზისა ნაქონი სჯულის კანონია ესე. აზნაური აღექსანდრე გარსევანოვი. 1852 წ. აპრილის 4-სა. ქ. გორი“ (IIIr).

3. „დედოფალი მარია მ“ (15r).

4. „ესე სჯულის კანონი იაკობის არის...“ (22v).

5. „იესე გარსევანოვისა“ (35r).

6. „ძმო იაკობ, სახარების თარგმანი იოანესი ვათხოვე ბიძის ჩემს, თომა წინამძღვრის ნაქონი — სოლომან ჯავახიშვილსა, ჩემი ივანის დაწერილი, და რადგან მე ქალაქს მიაღ, შენ მოჰკითხე, თორემ შერჩება, იმასთანა კაცია, ამ წიგნთან ისიც გამოართვი, არ დააგდო, იცოდე. მთავარეპისკოპოსი პაისიოს, ნდბ წელსა“ (39v-43r).

იხ. მინაწერები: 34r, 38v, 46v, 50v.

37

(გსიემ 6034/12)

ლოცვანი (კათოლიკური). XIX

125 ფ.; 15X10,5; ქალაღდი, დაღაქავებული; შაექაღადღაღაკრული მუჟაოს დაზიანებული ყდა, მხედრული; [XIX ს.]; დაუწერელია: 1r-v, 116v-118v, 123r-125.

[ლოცვანი (კათოლიკური)]. — „ყოვღად წმიდის მარიამის დიღის ფსალმუნი და საღამოსი იძიებ.— ა. გიხაროდენ, მიმადღებულო მარიამ. 2. უფალო, ბაგენი ჩემი აღაესენ...“ 2r-122v.

შენიშნები: 1. შეიცავს: 57v-მდე მოცემულია უსათაურო ლოცვები, უმეტესად ამოღებული ფსალმუნებიდან: „ლოცვა წმიდა ზიარების უწინ თქვი...“ (58r); „შეიდი საკანუნოს ფსალმუნი...“ (60r); „ლოცვა წმიდა ზიარების უწინ...“ (70r); „შაფათის ფიქრის ლოცვა იესო ქრისტეს სატანჯველზედა“ (103r); „ლოცვა ხუთთა წღღართა მიმართ იესო ქრისტესი“ (110r); „ჯვარის პოვნას და ჯვართ ამაღლება“ (115r); „ღიღანია უწმიდესი იესოს სახელისადმი“ 119r.

2. აქვს ანბანური სათვალავიც.

3. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (2r, 3r).

მინაწერი: „ანასტასია ეწერ ჩემ რამეებსა: ხუთი პერანგი, ექვსი ნიფხავი, სამი ფუფეკა, ხუთი შავი ჩუღქი, სამი ჩარხავი, სამი კოვთა, ერთი ძველი პერანგი, ერთი აბანოს პერანგი, ერთი აბანოს ფუთა, ოთხი შავი კაბა თაეისი საცვლებითა: სამი და სამი... ორი ტაღმა წამოსახსამი, ორი დრაპის პაღტო, ერთი დრაპის იუკა, ერთიც ფათა ნაკერი იუკა, ორი მწვანე ჩითის იუბკა, ოთხი ახალი აბრეშუმის ხელსახოცი“ (ქ. ყ. v).

38

(გსიემ 139i)

გეოგრაფია. 1824

80 ფ.; 22X18; ქალაღდი, დაღაქავებული, დაჩენიღია მარცხენა მხარე; უყდო, დაშლიღი, ბოლონაკღული; მხედრული, თავფურცელზე ჩართული მთავრულით დაწერიღი სათაური: 1824 წ. (2v); ზაღამწერი [იესე გარსეღანიშვიღი]; დაუწერელია (1v).

<უახღესი ღეოღრაფია, რომელ არს ქუშყნის აღწერა>. — „შეყუნებულღება: ღეოღრაფია, რომელ არს (ქუშყნათ აღწერიღობა) მომიღებს ჩუშნ ზეღა მიწვენიღებასა ქუშყნის სიმრღულისათუხ...“ 3r-80v.

წეღბა: „...უმთავრესნი წარმოებანი მღგომარეობენ პურსა შინა,

ტყეთა, ხის ნაყოფთა, სხუა და...“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერი თავდება ი რვეულზე, ახალი თავის სათაურზე: „საკოროლო ღანოვერისა“.

2. უძღვის თავფურცელი: „უახლესი დეოდრაფია, რომელ არს ქუშყნის აღწერა. ნაწილი ა. მკყობელი ევროპისა, რომელი აღ-
 კსწერს უკანასკნელისაებრ განყოფილებასა მიხისა, დაფუძნებუ-
 ლი წერილთა ზედა ვენის კონდრესისათა ტრაქტატთა შინა საპა-
 რიყოთა ჩვიდ-ს და ჩვიე და სხუათ. დაიბეჭდა სამბერატოროსა
 შინა სტამბასა სტატის სოვეტნიკისა დანილოვსკისა შორის,
 ჩვიზ წელსა“ (2r).

3. ხელნაწერს აქვს რვეულგებრივი ხათვაღაიცი.

4. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუ-
 მის ბეჭედი: (1r, 3r, 12r, 31r, 48r).

ანდერძი: „ვიწყე დეკემბერსა ე. ჩვიდ წელსა“ (2v).

მინაწერი: „წიგნიდან აღექსანდრე გარსევანოვისა-
 თა, ჩვიმე წელსა, იმ-სა აპრილსა“ (2r).

39

(გსიემ 139₂)

ისტორია ფილიპესი. მეფისა მაკედონისა. XIX

58 ფ.; 22,3X17,5; ქაღალდი, დალაქავებული; უყდო, დაშლილი, თავნაკლული; მხედრული, სათაურები ნუსხურით; [XIX ს.]; გადა-
 მწერი იესე გარსევანიშვილი (58v).

„ისტორია ფილიპესი, მეფისა მაკედონისა. წიგნი I. მაკე-
 დონიასა მეფობაზე წინამსვლელთა ვიდრემე ფილიპისთასა არა აქუნ-
 დავე სივრცე ესთად, ვითარცა მიაწერიან კერძოსა აქამდე ხაცნსა ქვე
 ამის წოდებისადა...“ 3r-58v.

შენიშვნები: 1. შეიცავს 16 წიგნს.

2. პოლოში მიწერილია: „დასასრული. ი. გ.“ (იესე გარსე-
 ვანიშვილი. თ.ბ.).

3. უძღვის I წიგნს: „ხრონოლოდია ისტორიისა ფილიპესისა“
 (1r-2v); VIII წიგნს: ა. თავფურცელი: „ისტორია ფილიპესი მეფისა
 მაკედონელისა, მამისა აღექსანდრე დიდისა, თხზული უფ. ოლი-
 ვარისა, მარსელელ გელეტრელ (!) აკადემიისა წევრისა. უთარგ-
 მანებიეს ფრანციკულით ე. პ. ნაწილი II, მოსკოვი. საუნივერ-
 სიტეტოსა შინა სტამბასა ნ. ნოვიკოვისასა, ჩღმთ-სა“ (26r);

ბ. „ნათესაე-მეტეუშლება ფილიპესი“ (26v-17r).

4. აქვს რვეულგებრივი ხათვაღაიცი.

5. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუ-
 მის ბეჭედი (7r, 30r, 58v).

40

(გსიემ 140)

**ანტონ I, პირად-პირადნი სტიხნი
და ქადაგებანი. XVIII-XIX**

42 ფ.: 18X11,5; 17X10,5; მუქი და გახუნებული ღურჯი ფერის ქაღალდი; უფო; მხედრული, [XVIII-XIX], აქვს ჭკირნიშანი; გადამწერი იესე გარსევანიშვილი (Ir).

1. „პირად-პირადნი სტიხნი. – ა. ეთეროვნისა სპერისა განსმენილი, მზის ქვეშე მნათი, მეორე მზე ქართველთა...“ 1r-11v.
2. „მიცვალებასა ყოვლად წმიდისასა (მარიამოზას).– ქ. ყოვლად მშვენიერ ხარ მახარობელო ჩემო და ბიწი არა არს შენთანა, იტყვის ღთივ განბრძნობილი მეფე სოლომონ...“ 12r-15r.
3. <ქადაგება>. – „ხოლო ოდეს ნებითა ღ-ისათა მოიწია უამი იგი მიცვალებისა ყოვლად წმიდისა ქალწულისა, რომელსა იდღესასწაულებს დღეს წმიდა ეკკლესია...“ 15r-v.
4. „უფრისცვალებასა ქრისტესსა, სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისა, ამინ... ესაია 23. მოვედით აღვიდეთ მღუდელისა და სახიდ...“ 15v-21r.
5. „ქადაგება ხარებობის დღისა. სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ. – თოვესა მას მეექვსესა მოივლინა მთავარანგელოსი გაბრიელ...“ 21v-25v.
6. „შობასა უფლისასა. – დიდება მამასა და ძესა და წმიდასა სულსა, დასაბამსა ზაფხულისა შემოსლვისასა...“ 25r-28v.
7. „კურიაკესა ბაიაობისასა (ბზობასა). – სახელითა მამისათა და ძისათა ამინ და სულისა წმიდისა თანა. საკურველთაგან საკვირველებად და სასწაულთაგან სასწაულთა მიმართ...“ 28v-31v.
8. „მიგება უფლისა (მირქმასა). – მოხარული მიიქუამს სიმონ ქრისტესა გულთა თვისთა...“ 31v-33r.
9. „ნათლისღებასა უფლისასა. სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ.– დასაბამსა შემზადა ღმერთმან ცა და ქვეყანა...“ 33r-35v.
10. „ქადაგება ღ-ისმეტყუელისა ანტონი კათალიკოსისა, ყოვლისა საქართველოძსა, დღესასწაულსა მიგებებასა უფლისა ჩუზნისა იესო ქრისტესსა (მირქმასა, 2 თებერვალს). სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ. საცემელმან საიდუმლოსა ქნარისამან სამნეტარისამან...“ 36r-42v.

წყდება: ...რიცხვთა ორობითა ნისტოკს წვალებისა შიშისათუს...“

შენიშვნები: 1. უძღვის: „სამებაო ერთარსებაო, მსწორო ურთიერთისა დიდებითა, პატივითა და შემძღებელობითა, ერთღმერთებით თავყანისმცემელო, სათნო მეყავ მუდამ (!) შენი და ყოველთა კეთილთა, კეთილთა მიზნო, აკურთხენ შრომანი კელთა ჩემთანი“ (1v).

2. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (Ir, 9r).

3. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. ლეილა აბუაშვილი, ქართველი მწიგნობარი იესე გარსევანიშვილი, ღიახვი, გორის ახალ-გაზრდა მწერალთა კრებული, 1963, გვ. 146.

მინაწერი: „სხვადასხვანი ქადაგებანი და სტიხები, თქმულნი საქართველოს კათალიკოსის, ხანატრელის და დიდებულის ანტონი პირველისაგან, გადმოწერილი და (!) ქართულის ენის დრამა-მეცნიერის, მღვდლის იესე [იაკობის] ძის გარსევანოვისაგან. აღექსანდრე სვიმონისძე გ[ვარსევანოვი]“ (1r).

41

(გსიემ 142)

რუსულ-ქართლი ლექსიკონი. 1811

147 ფ.: 22,5X18; გახუნებული მწვანე ფერის ქაღალდი, ჭუჭყიანი; ყავისფერი კოლენკორით შემოსილი მუყაოს ყდა, მოყავისფრო ხაცაფი ფურცლებით; მხედრული, გადატვირთული მინაწერებით და შენიშვნებით; 1811 წ. (ზ.ყ.ვ); შემდგენელი და დამწერი იესე იაკობის ძე გარსევანიშვილი (ზ.ყ.ვ).-

[რუსულ-ქართული ლექსიკონი]. -ა და я-
 „ Агнец (!) - ица - კრავი, ტარივი
 Автор - მწერალი...“ 1r-144r.

შენიშვნები: 1. ერთვის „მოკლე დანაკუთება რიტორიკისა“ (144v-147r), ბოლონაკლულია. **თავდება:** „...§ 22 წინადადებანი შესახებელად ზომნისა იქნებიან განცხადებითი“.

2. მინაწერებიც და შენიშვნებიც გარსევანიშვილის ხელთაა გაკეთებული.

3. ხელნაწერი წარმოადგენს სამუშაო ცალს, შავს. ავტორი მას დროთა განმავლობაში ავსებდა, უკეთებდა საინტერესო შენიშვნებს, შექმნდა ჩასწორებები მეღნით და ფანქრით.

4. ყდაზე გაკეთებული მინაწერები არ იკითხება.

5. ამ ხელნაწერის შესახებ იხ. ლეილა აბუაშვილი, ქართველი მწიგნობარი იესე გარსევანიშვილი, ღიახვი, გორის ახალგაზრდა მწერალთა კრებული, 1963, გვ. 147.

ანდერძები: 1. „ეს ლექსიკონი სიყრმისავე ჩემსა, თვინიერ მასაკისა, ოდეს იგი კეთილმან მამამან ჩემმან წარმიყვანა სიცოცხლესავე ზე თვისსა საქართველოს პირველს სატახტოს ქალაქს ტფილისს, სასწავლებელად როსსიულისა ენისა, ყოველად სასარგებლოისა ჩემდა აღსამადლებელად მხედრობითისა ძალისა მისის იმპერატორებითის უერთმთაერესობისა, მაშინ ვიწყე წერად ესე და სრულ ვყავ ვერეთ როსსიულისა ენისა არ მეცნაიმან და აჰა. ესე რა ვამარობ მე, იესე გარსევანოვი იაკობისი. 1811 წელსა, აპრილის 22 დღესა“ (ზ.ყ.ვ).

2. „ოფლით ნარეცი იესესია“ (ზ.ყ.ვ).

მინაწერები: 1. (ფანქრით) „ბრძენნი იტყვიან: დასაბამითგან ქრისტეს მოსულამდე ხუთი ათას ხუთას და რვაწი წელნი გამოვიდნო, მაგრამ ქართული რიცხვი უმართლვა და ესეთაებისცა მით, რამეთუ მრავალნიცა მოვიძიენ სომხური. ფრანგული რიცხვი ქართულს ემოწმა, ქრისტეს აქეთ ხუთას (!) ორას ათექსმეტი. აკვლა სინაპელი გამოჩნდა წარმართი და გაქრისტიანდა, ქრისტიანობა უარყო, ერთა შეიქნა და იმან დამსწერა ერთაებში და იმა წიგნებში ქრისტეს გამოჩინება მიფარეთა დასაბამითგან ავად სამასათი. ქრისტეს აქეთ ათას რვაას ორსა მასამადა შეჩუწყებულისა და წყეულისა ათას ორას ათექსმეტი, ქორონიკონს უმ“ (141v).

2. „დახარჯულის დაფარაი: თოკი - ხუთი შაური, ნიჩაბი - ორი შაური, კლიტე - ორი აბაზი, ...უხადლთუნი, აპრიღს აქეთ თოთხმეტი დამე შინ დაკყო, მაისში ერთი კვირა, რვა დღე და დამე შინ იყო და ივლისში რომ მე ქადაქს ვიყავ, ოთხი დღე-დამ შინ იყო და ვენახი და წიხქელი დაევდო და თავის მამის სამკალში ყოფილიყო და სამჯერ მუშასაც დააფქვევინა ოთხ კოდამდინ. ივლისს კუადად...“ (ზ.ყ.ვ).

3. „ვაშა, ვაშა, სტიხებერ პრთულნი, ჩემებერ არიან დანაქსულნი, ვაიმე თუ ჩემებერ მგებრი ორთაე მუსკულთ დანარგულნი, არა ოხჭანებერ უბილნი, მტკიცედ გრდემლებერ აღკაზმულნი, და ეპომგექმანამ ბინძვლმან მეტიქნოს... თხზულნი...“ (4r).

4. „თაფლის უმწოღვარება (!) ვამხგავებ სიტყუას კეთილსა, მაგრა, ვაძოუ მაძწარება, მიქმნას ამით არ ბეჯითსა, გარგებერ მცოდნე მისი, არ ვკადრებ ენით თქმასა, კარგი კაცობა ის არის, რაც ნახოს, არ უამბოსა“ (52r).

5. [თემურაზ II, ხილთა ბაახი]. -
„მარწყემან თქვა, მოვალ პირველად,
მე ვერ მომისწრობს ხილია...“

შენიშვნა: სტროფები გაბნეულია ხელნაწერის ფურცლებზე. თემურაზ II-ის 1939 წლის გამოცემის მიხედვით (გვ. 109-113), ხელნაწერი იძლევა ვარიანტულ სხვაობებს, გამოცემის მიხედვით, აკლდა სტროფები 17, 18, 21, 25, 27-36, 38-40; უმატებს სტროფებს: „ხეთის ხილმა თქვა...“ (61v); „სუშია იკადრებს...“ (63v); „წაბლმან თქვა...“ (64r); „კოწახურმა თქვა...“ (65v); „ზღმარტლმა თქვა...“ (65r).

6. [ანბანთქება]. -

„აღვის ბავე, გულით დამდავე, ეშხის ვარდი, ზოვასო მერთი,
იას კამკამ, ღოვა მანგი, წერდი ოტა პირად ჟღერთი,
რაზომს ხახით ტანად... ფაჩოს ქალი დიებს ყელით,
შუქს ჩენს ცვბით მოწვენებით, ჭვირობს ხელით (71v).

7. [ბესიკი, დედოფალს ანაზედ (მესამე სტროფი)]. -

„ცნობა მიმიღო და გული ხედვით შემზღუდა ანნამან,
კვლავ მომკლა მისმან ციალმან და წელთა მიმოტანამან,
კოკობსა ვარდსა ნარვისმან აკურა ცეცხლი ანნამან,
ხჯობს რომ არ ჰყავდეს მიჯნური, არ მოქელას ამისთანა-

მან“ (84v)

(იხ. ბესიკი, 1962, გვ. 39-40).

8. [ბესიკი, მზეჭაბუკ ორბელიანს (მეორე სტროფი)]-
„ბეჭ-მკერდი, კუზი და კურტუმი გაქვს უკუღმართი,
გვერდი, კისერი, პირის ფერი გონჯა დანართი,
უთღელის კუნძის შესადარი, არ გასამართი,
ხჯობს დაიკარგო, იმა ღოდებ გესხას ღორთი,
მე შენი ქება, მე არ მენება, არც დაეფარაო“ (84v).

(იხ. ბესიკი, 1962, გვ. 98).

9. „არდაბაგსა ფეხ-გაშლილი ძისი კაცი ღონით მორკინო,
ქუმშეთთ ხარ არ დიონს (!), იშღს (!) მასახედ (!) არს
ღეიბ მომბილო,
აქეთ იქინ ჩანებებს უკმობს, და მკაზმედ არს, ვით მოღხინო,
მაგრამ, რამ იხილოს ოხჭანი, შეირყევის, ვით უღხინო“

(86r).

10. „მდოღმატებელთა მრავალგზის ექვემდებარვისთ ენანი, ჭილოსოქოსთა ანიხდამე ორიონებრნი ჰრკენანი, უწყებენ ორნიე მართლმსჯასა, ეშესაბამებისთ ლხენანი, უგუნურთა რა მიხედუშნ, ჰგონიეს თვითა შირვანი“ (87v).
11. „უბრუყვეს არს სარკე ესე, ვარგის კაცის წარცემული, მაგრამ ან რას ხნეულ არს, ბუდისაგან არ განცემული, მე და მისი მეგობრობა არს ღმრთისაგან დალოცვილი, აწ უკვე მე ვევედრე ღმერთს, რომ განგენოს მართებელი“ (91v).
12. „შინაგანსა მიწყლავს გული, ვერა ძალმიძს ბაგეთ მძრველობა, მისი მშვენიერ მსუდედობა და მკერდთა მოოჭყილება, მიდებს მე გენიის ცეცხლსა, ეს არის ჩემთვის შემაოზო ბა(!) ნეტარ თუმცა მეღირსებოდეს მის გვერდითა მხლებლობა“ (93v)
(ამ ლექსის ყოველ სტრიქონზე გადასმულია ხაზი, ე.ი. გადაშლილია).
13. „ვარდი კოკობი უმზეო, ფურცელთ გაუშლელია, ბაღჩას დაეგდევ ურწყავად, ხუნნელებისა მშლელია, ბუღბული გულის ხილვასა, ჳმა ტკბილი აუშლელია, და თუ ვარდი ბუღბულს ეტრფის, სხვა ვინდა არის მშლელია“ (103v).
14. „ორს ნივთედი, ხუთ სხეულებრ, ორნი ერთსა ეღვარობენ, რა მიერთის შესამკობლად, ერთი ორად მორბედობენ, ორნი ცანი, სამ მნათობსა, ერთსა ორნი შეამკობენ, ორნი მშვილდნი ღეკტორისნი ერთის ისრით მოსწრაფობენ“ (104r).
15. „ჭიაკინთის უმცხინვარესს ესედავ მე თვალსა ღალეგსა, ოქახსა ვგონებ, ვარ მჭერეტ ასპისებრ დანაღებრსა (!), ვართმელობ არხანგსა კეთილსა პირდაკეტილ ტბაზებრსა, ვკვედრი ღმერთსა, ყოველთავე უმკვეთრ მბგერსა“ (108v).
16. „მკლავს, საყვარელო, ათახფერი, ერთიც ის არის, ათასნაირად გარდაშლილი ვარდიც ის არის, ინება ქება, ორი კვდება, დარდიც ის არის, ახლად მიჯნური სხვას რჩება, გულს სევდაც ის არის, ახლად შემკულო, თაიგულო, სამოთხის სულო, შენ ჩემო გულო, დადაგულო, მიჯნურთა გულო, მისგან ნატრულო, დაჩაგრულო, კონავ შეკრულო, გულ მეცა სევდა, უშენი ხედვა, მკვლელიც ის არის, ინებე შენა, ჩემთან ხლება ხანათ და ხილად, რას მენდურები, მითხარ მე პირად, ისრე მიყვარხარ, ვგევარ ... პილად, არ მირიგდები, ჯავრით ვკედები ... ის არის“ (108v).
17. „ვერა ოდეს ვერა ენახე თვალები შენი, მე გაუყრელად ვიჯექ შენთან, გვერდს მედვა ხელი, ჩემსოდენს სიკეთეს ვერვინ გიზავს ის არი გონელი (!) ტრფიად ამას ვფიქრობ, ამაგს ვფიქრობ, ფუჭიც ის არი და თუ არ დამიტკებები, გულს მკარ ისარი“ (109r).
18. „მოსიკუდიდ განნაპატიფი, თავსა ძღვეს ძლიერ განხრწნასა,

მოხევევის თუალთა ბინდი ტანჯულებრ იქმან ვარტნასა,
ხინიდიხი კბენასა ... ცრემლი აპირობს ბარდნასა,
უკეთუ უბევეს იგი, უფრორე იწევეს ჭეკნასა“ (111r).

19. [ანბანთქება]. -

„არს ბრძნე გნობით და ვლის ეთერს, ვკლა ზეურობს, ეღვა
თნობით,

იალ კმობით, ღალ მინობით, ნებ ორმობით, პირ ჟირობით,
რას სრავს ტანსა ოქს ფერ ქრობით, ღია შლითი, ჩაგრავს
ცნობით,

ძრუა წელ, ცა ჭრელ ხედუა-კმობით, ჯილდოანობს პაი
შოობით“ (117v).

20. „მე ბუნებით ქართუმილი, ვახლავა იმერთა თუალებსა,
ჭეშმარიტად ვცხამებ მეცა უმთავრესთა თავადთ მასებსა,
უკეთუ არს ჩემ კერძო ღმერთ, ვიქნე მათი დამნასუ გზებსა
ნეტარ, თუმიცა მივსწუთე წადვითა ორდანოთა მჩქეფრ მჭი-
რებსა“ (141r).

იხ. მინაწერები: 1r, 99v, 109v, 143v, 147v.

42

(გსიემ 839)

ფრაგმენტი. X-XI

1 ფ.: 29X20,2; ეტრატი, კიდევბშემოჭრილი, ფრაგმენტი, ორ
ხეცტად, მთავრული: [X-XI ს.].

„...ცველთა და ... რილ ... ვითარცა იტყოდა მ. ... ისი და შევიდა
ბანაკად ... რომელნი განსრულ იყავნ...“ 1r-v.

წყდება: „...დამოხლებოდა...“

შენიშვნები: 1. ფრაგმენტი შუშახვა დაკრული, ჩაკეტილია
საგამოფენო ეიტრინაში და ამიტომ არ გეკონდა საშულება უშუ-
ალოდ შეეხებოდით.

2. ხელნაწერ ფურცელს ორივე მხრე ჩამოჭრილი აქვს, რის
გამოც ტექსტი არ იკითხება სრულად.

43

(გსიემ 123)

მატიანე ტრთადის ბრძოლისა. 1817

133 ფ.: 35X22; შწვანე ფერის ქაღალდი, დალაქავებული, მელანს
ივლინთავს, ჭიხბაგან დანერტილი, კიდევბმოცვეთილი, ქვემო ნახ-
ევარი მოჭრილი აქვს ფ. 130-ს; შავი ფერის ტვიფრული ტყავგადა-
კრული მუყას ყდა, მონაცისფრო საცავი ფურცლებით; მხედრული,
პირველი სათაური ჩართული მხედრულით, დანარჩენი წითელი
მელნით. ფერადი ილუსტრაციები წარწერებით მოთავსებულია სხვა
ზომის (31,5X20) ქაღალდზე (11r, 25r, 33r, 73r, 92r, 94v, 96v, 98v, 103r,
111r); ბოლოსამკაული (131v); 1817წ. აპრილის 17 (131v), აქვს ჭვირ-
ნიშანი. დაუწერელია: 5v, 11v, 13v, 25v, 29v, 33v, 61v, 73v, 75r, 86v,
92v, 94r, 96r, 98r, 103v, 108v, 111v, 118v, 122v, 127v, 130v, 132r-v.

„მატიანე ტროადის ბრძოლისა. მეფისა პელეისათჳს, რომელმან ვაგზავნა იაზონ შოვნად ოქროს მატყლოვანისა მის ვერძისა.— თესაღლიკისა სამეფოსა შინა, რომლისა ქვეყანისა კაცნი მირმიადონხედ იწოდებოდენ, მეფობდა მეფე ვინმე გვარიანი...“ 2r-130r.

შენიშვნები: 1. უძღვის წინასიტყვაობა „მატიანე ტროადის ბრძოლისა, რომელსა შინა წერიდ არს დარღუწვა ქალაქისა ტროადისა ქრილიისა სახელმწიფოსი და აღშენებაჲ მიხნი...“ (1r-v).

2. ერთვის: „სახელნი მეფეთა და მთავართანი ვინ ვისგან მოიქლა“ (131r-v).

3. რუსული ენიდან თარგმნა გაიოზ რექტორმა. იხ. ტრ. რუსხადე, ქართულ-რუსული ლიტერატურული ურთიერთობის ისტორიიდან (XVI-XVII სს.), 1960, გვ. 231.

4. იმის გამო, რომ ქალაქი მელანს იელინთავს, ხშირად დაუწერლად დატოვებულია ფურცლის v-ში.

5. ხელნაწერს უხის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი (1r, 17r, 35r, 62r, 93r, 120, 130r).

6. აქვს გვერდობლივი ხათვაღავიც.

ანდერძი: „ადიწერა განსორციელებიდამ სიტყვისა ღმრთისა 1817 წელსა, აპრილის 17-დღესა. კელითა უცოდინარის მწერლისითა“ (131v).

მინაწერები: 1. (ფანქრით) „ღაკელომონ. აღექ. გარსევე.“ (17v).

2. (ფანქრით) „ენეი მიეიდა ქალაქსა იტალიისასა, რომსს. აღექსანდ. გარსევესოვი“ (119v).

იხ. მინაწერები: 133r, 133v, ქ.ვ.

44

(გსიემ 844)

ს.-ს.-ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული. 1783

185 ფ.: 31X20; ქალაქი, გაყვითლებული, დაღაქავებული, დაზიანებულია ფ. 2, 182; ზემო ყდა ქალაქის, ქვემო შავი ფერის ტვიფრული ტყავადაკრული სისა. ზემო ყდაზე წარწერა ქიმიური მელნით: „საბა ორბელიანი, ლექსიკონი“; თავსაკლული, მხედრული, ლექსიკონის სათაური ასოები და ავტორის შენიშვნები სინგურით. სათაური ასოები ხან მთავრულითაა დაწერილი, ხან მხედრულით. ყოველი ასალი თავის დასაწყისში ზის თავსამკაული; 1783 წ. (182r), აქვს ჭვირნიშანი, გადამწერი ნიკოლაოს ონიკოვი (182r), გადაწერის ადგილი: ქ. თელავი (182r). დაუწერელია: 184v-185r.

[ს.-ს.-ორბელიანი, ლექსიკონი]. ადგილი II, I ლუკა. ესე არს ნაკვეთი რასმე ქუმენისაგანი და სამეოფი და დასადგომელი და დასაჯდომელი...“ 1r-177v.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „ამა წიგნისა მომდუაწებელსა სულსან საბა ორბელიანსა ლოცვით მოისხენებდეთ, მეფის არჩილისა და მეფის გიორგისა და პატრონის შეილის არჩილის, ლეონის დედის მისწულსა, საქართველოს მსაჯულის, პატრონის ორბელის ძესა. ამ მეფეთა ბრძანებითა აღიწერა წიგნი ესე ფრიადითა შრომითა და რუდუნებითა, ვინათგან

ქუსყანასა ქართლისასა ღექსიკონი აღარ იპოებოდა და ოცდაათას (!) წელიწადს ძლივ შეაწყო განმარტებით, რამეთუ ერისაგანი იყო და წარჩინებული და სოფლისა საქმისაგანცა უცალო იყო, მაშინ ქრისტეს აქეთ იყო **ჩქვე**, ამის შემდგომად მონაზონ იქმნა და გარეხჯის მრავალმთის წმიდის ნათლისმცემლის მონახტერსა დაადგრა. ქორონიკონსა **ჩქვე**, მარტის **იმ** მონაზონ იქმნა. ქ-კს **ნდი**, დეკემბერს ა ხვარასანს წავიდა, მეფეს ქაიხოსროს ესმო და თებერვალს ოცს იქიდამ გამოისტუმრა მრავლის ნიჭითა, მაინის ია ქართლში მოვიდა, ქ-კს **ნდბ**, აპრილს **კვ** ისპაანს წავიდა, მეფეს ვახტანგს გაყუა, სოემბერს **ბ** გამოაბრუნა, დეკემბერს ოცს ქართლში მოვიდა, ქ-კს **ნდიგ** აგვისტოს **იხ** საფრანგეთს გაიპარა, ფრანცია, ჯენევა, სიკილია და რომი ნახა. ჭრანციხის მეფე, რომ-პაპი კრანდუკა უცხოვად კარგად დახედენ, ყოველი კაცი განაკურდა, რაც იმ ქვეყნებში უცხო და ძურად ხანახავი იყო, ყოველივე აწუნეს. წმიდა პაპამ წმიდის ჯვარის ნაწილი, წმიდის კლემენტოს მოწამის თავე და სხუა მრავალი ნაწილები უბოძა. **იმ** აგვისტოს გამოისტუმრა, გზებზე წმინდა სახლი და მრავალი წმიდა ადგილები ნახა და ჩამოილოცა. ოცს სექტემბერს მალთას მოვიდა. **მ** დეკემბერს ჭრანციხის მეფის ხომალდი მოვიდა, წამოვიდა ქ-კს **ნდივ**, იანერის **ით** კოსტანტინეპოლს მოვიდა. ის წელიწადი იქ დაეგვიანა, ჭრანციხის დესპანისას იღვა ჰელშეწყობილი.

ვინც ეს ღექსიკონი გარდაწეროს და საბას სახელი ასრევ არ დაწეროს, მის მაგიერად უფალმან ის გაიკითხოს. დაბადებულა ხულხან-საბა ორბელიანი ქართულსა ქ-კს **ტმვა**, ოქტომბერს. კუალად რომ ოთხი სოემბერი იქმნება, დღესა კურიაკესა, შუალამისა ჟამსა“ (178r).

ბ. „იესო ქრისტეს სამოცდა ათორმეტი მოწაფეთ სახელები, ვინ იყუნენ და ან სად ეპისკოპოს იქმნენ. I, წმიდა აბაო...“ (178r-179v).

გ. მეფის ვახტანგისა: „საყრმითგან იყო მუდამად სიბრძნის სწავლის მსახველი...“ (179v).

დ. „მისივე, - რადგან დაშურა ასრე საბა, ქება მმართვეს აწვა მეცა...“ (179v).

ე. „საბას ნათქვამი: ამ ღექსიკონის რიგები თუ ბრძენთა დამიწუნოთა“ (179v).

ვ. „თელავ ქალაქის სემინარიის სტუდენტის ნიკოლოზის მიერ ონიკოვისა. -

ხულხან-საბა არს საქებელ, ისტორიკოს, გინა ბრძენად, ჭილოსოქოსთ ყოფაქცევით, სრული იყო განა ბრძენად, მან შეჰკრიბა კონა ღექსთა, ამით მსცანით იგი ბრძენად, და სურვინს ჰადრებთ სიჯიროჯესა, სუცა ჰზრახავთ არა ბრძენად, ოცდაათი წელი იშრომა, მან ძლივ შეაწყო ესეები,

განაკარგა ქართულთ სამეცნოდ ღექსთ ცნობა გინა წესები, ღექსთ ხუავი ჰკრიბა არნადით, ვითა აქა მსწანს ესეები,

და ამით ჰგავს, რომელ მას უსუამს ჭიადნი სიბრძნის წესები, სურვინს შეჰკადრებთ გიობას, თუმც შეჰკარებთ ბრძენნი ასეები, თქმნი იშრომეთ ყოველთა, ვის გისუამსთ სიბრძნის თასები, ვის გეძლოსთ ამის უმჯობე საქმენით ჩუშნ დაეხდუათ ფასები, და მჯობთაზე მჯობი ყოველგან არს, ბრძენთაგან თქმულა ესეები (180r).

ზ. „მოკვლენი ქართულნი რომელნიმე არიან და რომელთამე აღარ უწოდენ, დაუვიწყებოესთ და სხუა თურქთა ენათაგან მიუღიესთ...“ (180r).

თ. „დასაბამითგან ქრისტეს მოხელამდე ქართულის რიცხვთ გარდახდა წელიწადი ხუთი ათას ას ოთხმოცდათვრამეტი 5198...“

(181r).

თ. „მოურნე მარიამ განსწმედს ვერცხლისაებრ ბერთა, მკნედ არ მიუწვენელ მოხაეთა მისთა მწედერთა. კაცი გ. კენჭი კდ. აღექ ბეჟან, შავი ცხენი ქიტას მიეც“ (181r).

ო. „განჯავისა და მისის თამაშობის სახელები ქართულად და თათრულად“.

2. ხელნაწერი A რედაქციისაა. იხ. ღ. ქუთათელაძე, სულხან-საბა ორბელიანის ღექსიკონის რედაქციები, 1957, გვ. 273, 10, 13. აქ ეს ხელნაწერი №84-ით არის აღნიშნული.

ანდერძები: 1. „სრულ იქმნა წიგნი ესე ძალითა ღთისათა თთუმსა, წელსა 1783.6.8. დღესა ოთხ რიცხუსა სარიცხუმლსა“ (182r).

2. „სჯობს განეაცხადო, ეს წიგნი როს დაიწერა ან ხადა, ქართულსა ქორონიკონსა უნსა, ონსა და ანსადა, თელავის ხემინარიის წარჩინებულსა სტოლსადა და ნიკოლას ვისმე ჰელითა გუარ ონიკაძის ძისადა.“

აღმწერი მუშაი ამისი თელავ-ქადაქის ხემინარიის სტუდენტი ნიკოლაოს ონიკოვი“ (182r).

მინაწერები: 1. „მათე პირველ ემსგავსების სახითა კაცსა, ვინათგან მან უფროსად იწყო აღწერად ქრისტეს განკაცებისათვის. მარკოზ მიემგავსების ღომსა, ვინათგან უგანგებულდხად გამოთქვა ადღომისათვის. დუკა მიემსგავსების ზვარაკსა, ვინათგან მან სოქვა მღვდელობისათვის ქრისტე. იოანე მიემსგავსების არწივსა, ვინათგან მან ღწერა დაფარული საიდუმლო ღთებისა, რომელიც იწვებს ესრეთ: პირველითგან იყო სიტყვა“ (182v).

2. „წმიდა სინა მოვიდა ქართლში ქრისტეს აქეთ წელსა ტიდ, სამას თოთხმეტსა“ (182v).

3. „ქართველთა და სომეხთა სარწმუნოებით გაერა იქმნა ქრისტეს აქეთ წელსა ფლთ, ოცდა ცხრამეტსა“ (!) (182v).

4. „ბაგარტოანთა გამეფება იქმნა ქრისტეს აქეთ წელსა ფოფ, ხუთას სამოცდა ოთხთმეტსა. ოცდა მეცხრამეტე მეფე საქართველოსა ბაგარტოანი იყო, რომელსაცა ერქვა გურამ და იმეფა ოცდა ხუთი წელი“ (182v).

5. „მამადის გამოჩენა უკეთურისა და ბილწისა იქმნა ქრისტეს აქეთ წელსა ქკბ, ექვსას ოცდაორსა, რომელიცა აწ მკედრობს პაპის წულიხა თუხისა, ხატანასი...“ (182v).

6. (ქიმიური მელნით) „ამა ღექსიკონის შემდგენელი საბასულხან ორბელიანი დაიბადა 1658 წელს ნოემბრის 4-ს. ყურნალ „მოამბის“ 1895 წლის აპრილის №-ში მოთავსებულია ე. შილდელის არქეოლოგიური წერილი „შილდა“, სადაც ავტორს მოჰყავს ხ. შილდაში (კახეთში) მის მიერ ნახულ ძველებურ წიგნებზე შეხანიშნავი წარწერები. სახელდობრ:

ჟ. „მოამბის“ გვ. 17. ხელნაწერ წიგნის „საქრისტიანო მოძღვრება“ ბოლოში მოთავსებული ყოფილა ისეთივე ქრონოლოგიური ცნობები, როგორც არიან ამა ღექსიკონის უკანასკნელი ფურცლის წინა ფურცელში ქრონოლოგიური. ეს ცნობები სრულიად ეთანხმებიან ერთი მეორეს. გვ. 23 და 24 - 1813წ. ნეკრესელ ეპისკოპოსს ამბროსის საბა-სულხან ორბელიანის ღექსიკონის გადაწერაში მიუცია ხელფასი სამი თუმანი. ქ. გორი 1925 წ. იანვრის 18-ს. გ. ტერ-სტეფანოვი“ (183v).

იხ. მინაწერები: 183v, 184r.

45

(გსიემ 366)

ფრაგმენტი. XVIII

1 ფ.: 17.5X15; ქალაქი, რომელიც დაკრულია 1711 წ. ვახტანგ VI-ის სტამბაში დაბეჭდილ ფხანდუნის ქვემო ყდის v-ზე. დაწერილია XVIII ს. ხელით.

„...და მოესრნა კარანი და მიაწია ღმერთმან კარანს და ... იგი და ღლოთ ძმისწული მისი მუნით ეგვიპტეს სიყმილთ ზედა მიიწია. მოსე ვითარცა შთამოვიდა მით...“ ქ.ყ.ყ.

მინაწერი: ქ. ღ-თით ეს დავითნი ტეტია თურქისტანიში-ვიღმა და[ა]სრულა და, ფრანგისტმა. იწყო ენკენისთვის კზ, ქ-კს ობტ.

46

(გსიემ 7704/1)

მოკლე კარაბადინი. XIX

24 ფ.: 18X11; ქალაქი; უყდო: მხედრული (ცუდი ხელით); XIX ს.; გადაწერი: ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანიში-ვილი (19v).

„მოკლე კარაბადინი, თავი პირველი, §1. კბილის ტკივილი-ხათვის. — თრიაქი ვალესე და შაბი მტკივან კბილზედ დაიდვას, არგებს...“ lr-16v.

შენიშვნები: 1. ბოლოს მიწერილია: „ალექსანდრე სე. გარსევანი შვილი“ (19v).

2. კარაბადინს ერთვის ა. „ხარჩევი ამის წიგნისა“ (16v-19v). ბ. „Имена людей. — Аронь — არონი, მწარე — горкий ...“ (20r-24v). წყდებ: „...Федосии — ფეთივ, ნოგომ“.

3. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი 19v-ზე.

47

(გსიემ 6571/1)

განთიადი (ხელნაწერი ჟურნალი: №1). 1917

10 გვ.: 34X24.5; ქალაქი; პირისფერი სქელი ქალაქის ყდა, მოხატული; მხედრული, ილუსტრირებული (გვ. 2, 4); 1917წ. დეკემბერი (თაფურცელი).

„განთიადი, სალიტერატურო სურათებიანი ყოველთვიური ჟურნალი, გამოცემული გორის ქალთა ვიმნაზიის VI კლასის მიერ. 1917 წ. 1 დეკემბერს. ხელნაწერს იღებენ დასაბეჭდად ვ. ხერხეულიძე, თ. ხოშტარია, ნ. კოროშინაძე. თ. მაჭარაშვილი, თ. დადიანიძე. — შესავალი. — ძლივს გვეღირსა სანეტარო დრო...“ (თაფურცელი — გვ. 10)

შენიშვნები: 1. ყდაზე აწერია: „განთიადი“ № 1. VI კლასელ მოწაფეთა ჟურნალი“.

2. ერთვის შინაარსი: ციციანათელა - „შესავალი“ გვ. 1.

ისარი - „ჩვენება“ - გვ. 3.

ქნარი - „ხამშობლოს სხივი“ - გვ. 5.

გურული - „ზაფხული“ გვ. 5.

უცნობი - „უცხო მხარეში“

ცხინვალელი - „ელეგია“ - გვ. 10.

48

(გსიემ 6571/2)

**განთიადი (ხელნაწერი
 ჟურნალი №2) 1918.**

8 ფ.; 33,5X24,5; ქაღალდი; მოხატული პირისფერი ქაღალდის ყდა წარწერით: „განთიადი №2, ჟურნალი მე-6 კლასელ მოწაფეთა“; მხედრული, ილუსტრირებული (1r, 2r, 3r, 4r); 1918 წ. (1r); დაუწერელია: 6v, 7v.

„გ ა ნ თ ი ა დ ი, სალიტერატურო ნახატებიანი ჟურნალი მეექვსე კლასელ ქალთა მოწაფეთა, №2, 1 იანვარი, 1918 წ. შინაარსი: შესავალი; მეგობარს; დღენი არ ჰგვანან ერთმანეთს; პატარა თალიკო; ფიქრები; ამბავი; მტრის მუქარა; ქრონიკა; იბობოქრე, ცხოვრების ზღვავე, ჩემს ირგვლივ და ელეგია. - შესავალი. - როცა მოგვენიჭა თავისუფლება და ამოვისუნთქეთ შევებით...“ 1r-8v.

49

(გსიემ 6571/3)

**განთიადი (ხელნაწერი
 ჟურნალი №3). 1918**

8 ფ.; 33X24,5; ქაღალდი; პირისფერი სქელი ქაღალდის ყდა, მოხატული. წარწერით: „განთიადი №3 VI კლასელ მოწაფეთა ჟურნალი“; შერჩენილია ზემო ყდა, ისიც მოცილებული ხელნაწერს; მხედრული, ილუსტრირებული (1r, 2r, 3r, 4r); 1918წ; დაუწერელია: 5v, 6v, 7v.

„გ ა ნ თ ი ა დ ი, სალიტერატურო ნახატებიანი ჟურნალი მეექვსე კლასელ ქალთა მოწაფეთა, №3, 1 თებერვალი, 1918 წელს. შინაარსი: ჩვენი თანამედროვე ამხანაგები; მეგობრებს; მის საფლავზედ; ოჰ, შეშფოთდეს სამარეში ჩემი ძველები; თანამედროვე ცხოვრება; თებრო; ნინო; შვილი-სათვის; რედაქციას. - ჩვენი თანამედროვე ამხანაგები. - როდესაც დაირღვა ძველი წესწყობილება და მის ნანგრევებზე აღმოცენდა ახალი ხალხური მართვა-გამგეობა...“ 1r-8r.

შენიშვნები: 1. ერთვის შეცდომათა გასწორება (8v).

2. ხელნაწერს უზის გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი 8v-ზე.

50

(გსიქმ 141)

კრებულო. 1848-1849

390 ფ.: 37X22; ქაღალდი, მოყვითალო ფერის და ცისფერი, ცისფერია ფ. 7-18; ფ. 1-6 განსხვავებული ხარისხის თეთრი ქაღალდი; ჭუჭყიანი, დალაქავებული, მუყაოს ახალი ყდა, ყავისფერი კოლენკორით შემოხილი, შიზნიდან მწვანე ქაღალდით დაფარული. რუსულად და ქართული მხედრულით ნაწერი; არაკალიგრაფიული ხელი, 1r-ზე ტექსტი გახუნებულია და გადახული; გადამწერი და კრებულის შემდგენელი ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანი შეილი (141v); 1848-1849 წ. (141v) აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია 231v, 352v, 382r-388r, 389r, 390r-v.

1. [რუსულ-ქართული ლექსიკონი]. - А. - а буде - და ცა, ხოლო, არამედ, ვით, თუისითა.

- а ежели - და, თუ უკეთუ

- а если бы - თუ რომ ვინიცობაა, უკეთუმცა.

- аба - ჰაბა სადა?... 1r-231r.

შენიშვნები: 1. რუსულ-ქართული ლექსიკონის ავტორი, შესაძლებელია არის ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანი შვილი - ამ კრებულის შემდგენელი და გადამწერი, რადგან იგი თავის თავს ლექსიკოგრაფს უწოდებს.

2. რუსულ-ქართული ლექსიკონის სათაური ასოები გამოყოფილია. მათ გვერდზე ზოგჯერ შესრულებულია პრიმიტიული თავსამკაული.

ანდერძი: „конен“. დასრულდა, დიდება ღმერთსა ჩვენსა, კეთილისმოყველსა იესო ქრისტესა“ (231r).

2. „ქართული ლექსიკონი, რომელ არს სიტყვათ-შეკონილება, თხზული მ. იესე გარსევანოვისა. - а - აჰა, აი, ნუ, მანდა,

აბბა - მამაო, წინამძღვარი მონასტრისა, მამა,

აბარიმ - მთა, სადაცა მოკუდა მოსე ქანაანს შინა.

აბდა მედექ - სახლთხუცესი, ანუ ეზოსმოდვარი მეფისა...“ 232r-340v.

შენიშვნები: 1. რამდენიმე ფურცლის შემდეგ (341r-346r, 352v-357v) ერთვის: ა. „დამატება ამის გლოსარიისა ლექსიკონისა“ (346v-352r); ბ. „დამატება გლოსარიისა ქართული“ (358r-359v); გ. „დამატება“ (359r-365v); დ. „დამატება“ (366r-381v);

2. უკანასკნელი დამატების (366r-381v). სიტყვები დანომრილია ანბანური რიცხვითი მარკებლებით.

3. „ქართული ლექსიკონის“ ტექსტი ნახვორებია, გვხვდება გადახული სიტყვები.

4. ერთვის გადამწერის ანდერძები: ა. „დასასრული“ (340v).

ბ. „მკითხველთა ვაუწყო, თუ ვითარ აღიწერა ესე ლექსიკონი. - ვიწყე ათას რვაას ორმოცდა რვა წელით, ვიძინე ლექსნი მღვიძარე მყოფმან მცირე წელით, მეშინოდა რა, რომ არ დაკარგულიყვნენ სიტყვები გამოუწე-

ლილობით, ამისთვის ჭირით და ოფლით აღწერე ესე სულა წელილობით,

სრულ იქმნა ღუთითა და არა ჩემითა, არა ყოვლად სრულობით (341r).

ბ. „ცდომათ მოჲვენელო, ამით უწერსნელი გვედრი - სუ შიციხაჲ ამით უწერსნელი, ჯერეთ ერმაწული და გამოუცდელი, გარსა მამულის სიყვარულისათვის მცდელი, ქახაკით კინის და ესრეთ მცირე სულდერობით, ქებად შერაცხეთ ნათხზი ესე ფრიად კადნიერებით, თვარ ყოვლის მაარსი, თვით დამაარსი და თანაარსი, რისხვით და ღაღვით თვით დაგხჯით სახიერებით“ (341r).

დ. „ეუწვი, იტყვით ჩემთვის ზვირსა, ხახით მსგავსი მოამსგავსებთ ზვისსა, [უცნობი ამისი რისხვით შეგაჯუნთ ვირსა], უცნობი მიზეზთა რისხვით დაუკრავთ სტვირსა, ამაოდ მღაღველთა ჩემთა ეუწვი, გაუწერებინს ხატები, იტყვით, თუ უვიცსა დაუწერია ტყუილები და ხატები, [პირველად მთქმელს და შერე დამჯერს სულში ჩავაკად კატები], პირველად მთქმელს და შერე დამჯერს სულში ჩავაკად ბატკნები“ (341r).

ჟ. „1848 წელსა, ესკენისთვის ათსა“ (341r).

ჰ. „აღვსწერე ესე ხარგებლად ყრმათა და არა ბრმათა: ეუწვი წესისთვის, იტყვით ამისთვის: „მოვიღოთ ესე, წაუსვათ ქონი, მოვიგოთ მეცა: დროთა არ მექონი“. იზრახავთ ძმაცვით-გიჩვენოთ ფონი, წარვედით ათინაშია, ამისა მწუნავთა მოიღეთ წიგნები სამი ასია, შერწმუნეთ, ამაოდ მეციცხვით, ისევე ვირს მიჰყევთ, იძახეთ ძაცი, ძაცია, არა ჩემით იქმნა ნათხზი ესე, არამედ კსჩახს მშერწი - თვით იეხე“ (141v).

ხ. „ლექსიკოგრაფი აღექსანდრე სვ-ძე [სვიმონის ძე] მდაბალი შორის კაცთა და უუცოდვიდეხი გარსევეანოვი, ვიწყე (ამ რიგით) ჩემს წელსა, სეკდემბრის ათსა და სრულ იქმნა ჩემთ-სა წელსა, ქველთობის (ავვისტოს) ივ-სა, დღესა სამშბათს, ანუ დიახსა“ (141v).

თ. „დახასრული გლოხარისა, ანუ ლექსიკონისა“ (352r).

3. „მთოვარის ძსწავლა, თუ ვითარი დახდგების, ესე ივი წვიმიანი, ყინვიანი, ქარიანი, ანუ დარიანი, თარგმანი რუსულთ აღექსი გარსევეანოვისა. - ესე არს სახე მთოვარისა, სამისა დლისა, რომელ-იც არს ფრიად ქარიანი...“ 342r.

შენიშვნა: „მთვარის ძსწავლის“ ტექსტს ახლავს მთვარის მოხაზულობები.

4. „ეხე ნაწილი არს კლანექტიკისა, ანუ კლანექტოსკოპიისა, ანუ ეფემერიდისა. - კით.: რად არს ტრომპე?“

მიგ. - ტრომპი(პე) არს კვამლის სვეტნი ზღვითაგან ვამოსულნი, ესენი ხილულისამებრ იქმნებიან ქვეშე მიწითთა ფერვანბატცთა, ანუ აღნთებთათაგან...“ 342r-346r.

5. „Способ предузнавать погоду. О погодах по солнцу. დარ-ავდრის შეტყობა: - 1. Когда около солнца виден будет беловатый круг, то в тот

день ожидать надлежит великой и страшной бури...“ 353r-357r.

შენიშვნა: 1 თხზულებას პოლოში მიწერილი აქვს გადაშვრ-
ისზე ხელთ: „Часть планеты, или планетоеконии. А.С.Гарсеванов.“ (357r).

ანდერძი: „ეს ქვემო აღწერილები მე გადათარგმნე და შევი-
ტანე იმ ჩემს წიგნშია, სადაცა არიან ჩემგან გადათარგმნილნი და
შეტანილნი: ხირომანტია, ანუ ხელების ხაზებზე, და ფიზიონომია
— პირის სახეზე, ადამიანის ბედისა და ხასიათის შეტყობისა და
ფოკუსები, ანუ ოინები; და აგრეთვე ბრიუსის წინაწარმეტყველე-
ბა — დარ-ავდრის შეტყობა-გამოცნობა, და თუ რა მოხდება ქვეყ-
ნიერობაზე ორასის წლის განმავლობაში, და იმასთანავე შეტყო-
ბა, თუ რანაირი მთვარე დაჯდება ახალი: წვიმიანი, ავდრიანი,
დარიანი და ქარიანი: იმავე წიგნშია ჩემგანვე შედგენილი და დახატ-
ვლები: ადამიანის სახე, ხელები და ახალის მთვარის (ხუთის
დღემდისინ უნდა გაიშინჯოს მთვარე) მოხაზულობა. იმ წიგნსა
თავზე აწერია: პლანეტია, პლანეტოკოპი (ციხიერის წიგნი).
აღექსან დრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (351r).

მინაწერი (გადაშვრის): „კაცი უწინარეს განათლებისა ძსწა-
ლითა არს უსაძაგლეს პირუტყვისა უტყვისა, ხოლო შემდგომად
განათლებისა არს უსაქებლეს (არს დიდად საქებელი) ღმერთთა
(აღექსან დრე სვ. გარსევანოვი)“ (340v).

346v-ზე მიწერილია ამ მინაწერის ოდნავ განსხვავებული ვარი-
ანტი.

51

(გსიემ 194/3)

კრებული. XIX

47 ფ.: სხვადასხვა ზომის; ფ.1-2 (17X11); ფ.3-10 (18,5X11,2); ფ.11
(16,5X10,8); ფ. 12-14 (17,3X11,3); ფ. 15-16 (16,3X10,3); ფ.17-36 (18X11,3);
ფ.37-47 (17,5X11,5); ქალაღდი თეთრი (ფ. 12-14), ბაცი და მუქი ლურჯი,
შეკეთილებული, ჭუჭყიანი და დალაქავებული; რესტავირებული,
უფლო; ფურცლები ყუახთან შეკერილია ძაფით; ნაკლული, და-
ხიანებულია ფ. 38, 39, ფ. 48-50-ს შორის ამოჭრილია 2 ფ., აქედან
49 შემორჩენილია ფრაგმენტულად: მხედრული, დასაწყისი ასოები
მთავრულით: [XIX ს.] აქვს ჭვირნიშანი.

1. [„საქრიასტიანო მოძღვრება“]. — „...მეორე მცნება: არა
ქქმნე შენდა კერპი, არცა ყოველი მსგავსება, რაოდენი არს ცათა შინა,
ზე და ქუშშე ქუშყანისა...“

მესამე მცნება: არა მოილო სახელი უფლისა ღმრთისა შენისა ამოდ...“
1r-2v.

წყდება: „და რომელმან პირველმან პირმან წმიდისა სამებისაგან,
ღმერთმან მამამან უშობელმან, შექქმნა ძლიერითა...“

შენიშვნა: ტექსტს აკლია 1-2 ფურცლებს შორის. 2r იწყება:
„...მეორე წვერი ხარწმუნობისა და ერთი უფალი იესო ქრისტე...“.

2. [რიტორიკა]. — „მაგალითი წინააღმდეგომ დებისა. — ნეტარებისა
დაუსრულებლობითისა და ქებისა დაუდგრომლისა ღირსი ყოველად
კეთილი...“ 3r-10v.

წყდება: „თან განიძიროს ხერტყები ფესუთაცა თვსთ ოხუაღმონაკადთა

მწარეთა წყაროთა მრავალ მაცნეთა ჯეჯღლსა სიბორცისათა...“

შენიშვნა: ხელნაწერში დაცული ნაწყვეტი „რიტორიკისა“ თავთა და მუხლთა დასათაურებით ემხვევა ანტონ კათალიკოსის მონაწილეობით თარგმნილ ამ ძეგლის შესაბამის ნაწილს, ხოლო ტექსტით განსხვავდება (შდრ. კ. ქეკელიძის ხაზგულ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ხელნაწერი H 256, 122v-დან).

3. [სიბრძნე გამოკრებილი]. – „უქცველად, უცვალებელად და შეურევნელად ორთავე სულნელებათა საკუთრება დაცულ. შეურევნელ და შეერთებულ არს გამოუთქმელად უადრეს ყოვლისა შეერთებისა ერთ ძედ და ერთ ქრისტედ ორთა ბუნებათაგან სრულთა.

იტყვს ვიორგი ნარეკელი: აღვიარებთ ყოფასა ძისა ღმრთისასა, ღმერთსა სულითა, ხოლო კაცსა ჳორცითა...“ 11r.

4. [ლექსი]. –

„შიდნი მნათობნი ჰსტიროდენ მზე, მთვარე, კრინოს, მარიხათ, შვიდავ სწორ-ჰსწორად ძლევითა საყელო გარდნებით (!) ბულბულნი ზარსა მოჰფენდნენ, ვარს სირინოზი ეხვიათ, კატის ივი დღე ვიტროთ, როს კუდი მოუხერხიათ...“ 11r.

შენიშვნა: ლექსი სამსტროფიანია.

5. [ქადაგება]. – „ქრისტიანობა. – რომელ ერთისა შეცოდებითა მოკუდა მრავალი, და ნიჭი მადლისა ერთისა კაცისა იესო ქრისტესითა მრავალთა გარდაემეტოს. პრომელ. V.10. – I. გონებითი საჭვრეტი ჭეშმარიტებისა არს...“ 11v-14v.

წყდება: „გარნა ღუაწლისაცა დამაშურალობაცა მის ყოვლითურთ საქებელ და სარებელ არს. შენ ამადღდი...“

6. [ქადაგება]. – „მის საუკუნოს ამის უადვილესი რა არის. კაცმა მცირის მოწყალებით კაცმა სასუფეველი იშოვოს, და რომელიც კაციც საღთოს სწავლას ყურს არ მიუგდებს და თავის ცოდვისაგან აქ ვერ განიწმინდება აღსარებითა და სინანულითა, იცოდეთ, უეჭველად საუკუნო სატანჯველს მიეცემა...“ 15r-16v.

შენიშვნა: ტექსტი ტოვებს ნათარგმნის შთაბეჭდილებას.

7. [ლექსი]. –

ითანე ოქროპირი, კაცი ტკბილი სიტყვის მთქმელი, გეტყვის, კაცო, ნუ წარსწყმდები, სასჯელი არს ფრიად ძნელი...“ 16v.

შენიშვნა: ლექსი სამსტროფიანია. მისი განსხვავებული ვარიანტი, ასევე უაუტოროდ გვხვდება კ. ქეკელიძის ხაზგულ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის S 1355 ხელნაწერში.

8. [სწავლა, განმარტებითი ხასიათის]. – „მარად დღე კაცთა შორის და ჰყოფს არა წმიდასა. მეხუთესა ეწოდების სატანა, რომელ არს ამპარტავანი, მარადჟამ მძლეველი და თვისდა მი ... მსზიდველი არს ბოროტი მსაჯული და მოდავე. მეექვსესა ეწოდების ბეჰემოთი, რომელ არს ნაყროვანი...“ 17r-18r.

9. „კითხუა ღუთისმშობელისა მიერ სულისათვის, თუ ვითარ არიან სატანჯველი და სიხარული მთავარანგელოსისადმი. –

აღდგა სულითა ქალწული და თავყანისცა მთავარანგელოსსა გაბრიელს და პრქვა მას...“ 18v-21r.

10. [სიტყვანი და სწავლანი სულის სარგებელნი]. – „ზეციერთა და ქვეყნიერთა ნივთებთაგან ქებული და პატივცემული, ხოლო უგულისხმობა პურიათა მიერ ამაოდ განბასრებული მუფუე იტყვს, პირითა საუფლოდთა მოწაფეთადმი მეტყველი. – ვახსა წარმართთასა ნუ მიხვალთ და ქალაქსა სამართელთასა ნუ შეხვალთ...“ 21r-31r.

შენიშვნები: 1. თხზულების დასაწყისში წაშლილია დასაწყისის რამდენიმე ვარიანტი.

2. „სწავლანში“ გამოყოფილია თავები: „აკთმოყვარეობა“, „სიუდილი“, „საშინელი სამსჯავრო“, „ცრემლოდეთ და მსტიროდეთ და მადიდებდით წინაშე ღ-თისა და აღგამადლოს თქვენ“.

3. „სწავლანის“ თავებს შორის ჩაწერილია 4 სტროფიანი ლექსი: „განჩინება ახალნაპოვნი ქრისტესთვის არის ნათხზული, პილატეს მიერ განნაგი, რკინის კოლოფში ნახული...“ 25r. (ლექსის სხვა სტრიქონები არ იკითხება.)

11. <აღაპიტ დიაკონი, სამეფო ტომარი>. – თავი ბ. ღმერთი არს ყოველთა მეფობითა შემოქმედი, მყოფი უმაღლესსა ღირსებასა შინა. აღგიყუანა შენ ღმერთმან, რამეთუ მსგავსად თუსისა სამეფოსა ზეციერისა გარწმუნა სკიპტრა...“ 31v-46v.

შენიშვნები: 1. სათაურად აწერია: „ტომარი სამეფო, უსამღუდელოესსა და უკეთილმორწმუნესსა მეფესა ჩუზნსა იმპერატორსა იუსტინიანეს აღაპიტ უმცირესი დიაკონი კრძალვით შრომას ამახ ვუძღუნი“ (31v).

2. 31r-ზე გადამწერის ხელით წერია: „ეს მოძღურებანი აღაპიტის დიაკონს მიურთმევეია იუსტინიანე იმპერატორისათვის, ოდეს აღსრულ არს საიმპერატოროსა ტახტსა ზედა და ევროპაში ყოველგან მოფენილა, მრავალ დაბეჭდილა და ახლაც სადმე ბეჭდულა. სამეფო მესაჭე წიგნი“.

3. თხზულება ქართულად თარგმნილია გაიოზ რექტორის მიერ, იხ. მ. დარჩია, გაიოზ რექტორი, 1972, გვ. 117.

12. [ლექსი]. –

„ამ შურდულითა დავით ჰხდლო გოლიათს ართუ ზაფებდა, ღომნი ტახტისა სოლომონს, შეიდს სიბრძნეს მოასწავებდა. მსმენელი, ვინ აღთქმას უდებდა, ქმნელთ ავრეთ გაუთავებდა, და ვით ძალედვა, შეგვანდა, მის მტერზედ ევრეთ დარებდა...“ 47r-v.

შენიშვნები: 1. ლექსი II სტროფიანია. გვხვდება კ. კეკელ-იძის სახელ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის S 1535 ხელნაწერშიც.

2. 47v-ზე დასმულია გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი.

52

(გხიემ 194)

ლოდიკა. XIX

15ფ; 17,2X11,2; ქაღალდი, ღურჯი, გახუნებული, დალაქავებული; უფლო. დაშლილი; მხედრული, სათაურის დასაწყისი ასოები

მთაერულით; [XIX ს-ს II ნახევარი]. აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია IV.

<ლოლიკა>. - ნაწილი მეორე.

კითხვა: თანამდებობა ლოლიკოსთა რომელსა შინა მდგომარეობს?

მიგება: თანამდებობა ლოლიკოსთა მდგომარეობს მას შინა, რათა აჩვენონ გზად, რომლითაც შესაძლებელ იყოს მისუღად ჭეშმარიტების ცნობისადმი და მართლიად მსჯად მისთვის და ვითარ ჯერ-არს ჭმევად...
2r-13v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერში ტექსტი ზოგან გადახაზულია, ზოგან კი შემოხაზული.

2. ხელნაწერის ხელი აკავებს ვარსკვლავანი შეიღებებისას.

3. „ლოლიკის“ ტექსტი, რომელიც კითხვა-მიგების ფორმით არის შედგენილი, განსხვავებულია ლოგიკის ჩვენთვის ცნობილი სხვა სახელმძღვანელოებისგან.

4. 15v-ზე დახმულია გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი.

შინაწერები: 1. „ეხე წიგნი არის დიმიტრის“ (1r).

2. „Сия книга принадлежит Димитрию Амилахору“ (1r).

3. „აღექსანდრე ვარსკვლავანოვის წიგნთაგან“ (1r).

4. „ქართული ლოლიკა“ (1r).

5. „ჩვენ, მცხოვრებნი საქაშეთსში, ივანე ფრიდონაშვილი, ნინია, ანცარკიკე, ხესია ხუციშვილი, ივანე ხუციშვილი, ვაძღვეთ ერთმანეთს, ვაძღვეთ პირობას, რომ ჩივილში და ყოველფერში ერთმანეთის თანახმა ვიყვნეთ და ერთმანეთს არ უცრუოთ. სიკვილიც ერთი იყოს და სიცოცხლეც. კაზონის ექსპედიციაშიც არსაშე მოგვიტანია და ჩვენი საქმე გამოგვიცხადებია წერილად, რომელთაც ციციანი და დიასამიძეები გვედავებიან“. (13v-14r).

6. (გადამწერის ხელით) „რაჟამს იგი ყოველად ბრძნისა მის და ხეუღლიერ სეიპტრის მპყრობელ-მქონებელისა კეთილმორწმუნისა მეფისა ყოველისა საქართველოსა ვახტანგის აქა მეფობასა და სპარსეთის სპათხალარობასა, მოიგონეს ძველი განდგომილება მართლისა სარწმუნოებისაგან ცრუთა უთავოთა და მის ყოველგან ბრძანებათ განუინეს, უსახური და ურწმუნოებითა აღხავეს, და ერთბამად შეერივნეს და სჭამეს, ვითარცა სისწორით ბედასებულთა (?) ურიათა თანა თვედორობის კვირიაკე, და შეასცთენ დასაბამით შეტომილინი და ესე ვითარობა აქუნდა საქმესა მათსა, ყოველადვე გულარძნილსა და ღვთივ მოძაგებულსა.“

ხოლო შემდგომად გარდახდომისა კვალად ასისა წლისა მოიმაცვეს და ავი ზრახება განაჟინეს, რათა მსგავსად პირველისა მის შეირივნენ ხორცისა ჭამითა პირველსა შინა შეიდუღლსა წმიდისა და დიდისა მარხვისასა, რომელიც ესე იქნა შემდგომად ხუთთა მეფეთა საქართველოსათა გარდაცვალებისა.

ოდეს იგი ჩრდილოისა სეიპტრისა ღუთისა მიერ მპყრობელმან, დიდებულმან ხელმწიფეთა განძად ყოველსა შინა ქუეყანასა. მესამზღვრეთა თუსთა ხელმწიფეთა ზარმცემელმან აღექსანდრე პირველმან, პავლეს ძემან, ყოველისა რუსეთისამან, კელთ იდუა სახელმწიფო საქართველოსა და მართებდა ყოველთა ბედნიერებითა და ხელმწიფებდა აქა ინდიქტიონსა მეფობისა მისისასა ოცდამეორესა, ხოლო ქრისტეს აქეთსა ჩყად წელსა, ეფრემ ვინმე, ამოდ სახელის მდებელმან თავისა თვისისაგან ეჩმიაცინელ კათალიკოსად, უთავოთა უწავლბითა ხენოვანმან, უბრძანა წერილათ უთავოთაგანსავე უღირხსა მღუდელობისასა და არა მღუდელმთავარსა, ჟამთა ამით ტვილიის ბოროტად განძეგლებულსა (?) და მორონინება ნერსე მონა-

ზონსა სიტყვითა ამით და პრქვა: განხსნა ესე შერევენულებისა პირველსა კვირიაკესა დიდისა ამის მარხვისასა კორცისა ჭამითა ძხიად სადამე უნხს სულსა ჩემსა პრწმუნებად ჩემდა, არამედ ვინაითგან მრუმედ და საეჭველ იხილუების ყოვლითურთ ესევითარ კხუჯულდება შემდგომი და უუკანასკნელესი ყოვლისა, რათა არა სირცხვილითა და უსიტყულობითა განვლიგნეთ და უკანაზღუდისა კი არ ვიყვნეთ, უბრძანე მკაცრიად ყოველთა ეპარხიისა შენისთაგანთა, რათა ჩუწულდებისაებრ მოსწრაფედ მართლმადიდებელთა თანა იწყონ მარხვად და ნუმცა ვინ შეერევის, რათა არა საყვედრედ ერისა ვიქმნეთ ჩუენ.

და ესე რა მიიღო სერსეს ქალაქსა შინა, სამეფოსა ტფილისსა. მყის იხწრაფა ყოვლით კერძო აღკრძალვა და აიძულნა ყოველნი ქვემოწყენი მარხვად მართლმადიდებელთაებრ, ვინაითგან ამისცა პრცხვენოდის დადუმებადის (!) მართლმადიდებელთა და კეთილმორწმუნეთა რუსთა და მარადის ზედისზედა ეძიებნი... ძველთა მართლმადიდებელთა მამათა წერილთა, ვითარძი მართალი კოოოო და მას შინა იღვაწოს და ყოველივე გამოიცადოს და უკეთესი იგი შეიკრძალოს: არამედ ყოვლისა ამის კეთილისა შრომისა უთაოთა წვალებითვე შეპრობილი აღვსრულა თეინიერ ყოვლისა მის წარმართვისა მისისა“ (14v-15v).

7. (ვადაშწერის ხელით) „რომელნიმე უთაონი ცრუ არიან ხარწმუნოებით, სერგის და მისთანანი არიან უთაონი, მამასადამე, სერგის და მისთანანი არიან ცრუ ხარწმუნეობისა“ (115v).

53

(გსიქმ 194)

სამძიმრის წერილები მეფე თეიმურაზ II გარდაცვალების გამო. 1762.

8გ.: 17,8X11: ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავებული; უყდო; რესტავირებული; თაე-ბოლონაკლული; დაშლილი; მხედრული; [1762 წ.]; აქეს ჭვირნიშანი.

1. [დარეჯან დედოფლის სამძიმრის წერილი ბატონიშვილ ანასადმი მისი მამის, თეიმურაზ II-ის, გარდაცვალების გამო]. — „ქ. საღმობიერისა და მრავალმლევანისა საწუთოსა სიმუხთლისა რაბამობა და ანუ ვითარება თხრობად ენასა ვერ ძალუც, თუ ვითარ უწყალოდ მოსრავს და აღფოცს პირსა ქვეყნისასა და არ არიდებს მეფეთა შარავანდიანობისა და დიდებულებისა და მბრძანებელობისა...“ 1r-v.

შენიშვნა: სათაური აღდგენილია ტექსტის მიხედვით: „თქვენნი რძალი დარეჯანი მოგიწერთ თქვენ, მამისა შესაკადრსა ასულსა, ბატონის შეილხ ბატონს ანას...“ (1r)

2. [ხორაშანის სამძიმრის წერილი ერეკლე მეფისადმი მისი მამის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო]. — „ქ. ბუნებად ცხოველად შემზადებასა ამას კაცთასა და ვედემბრიუსა ბრწყინვალეთა საშეებელთა თანობა ნიჭდ-უხვებისად მეცა საღმთოთა წამისყოფითა და უხვებით მეფობრივნი და საუფლონი საწუთოსანი მეკუდავებელითა ცხოვრებითა ესაცთურა...“ 2r-4r.

შენიშვნა: სათაური აღდგენილია ტექსტის მიხედვით: 4r-6r.

„ქრისტეს მოყვარეს ჴელმწიფეს, მამას გაყრილო და მისი უხილაობით მრავალფერთა ჴირთა და მწუხარებათაგან ურვეულ ქმნილო, მეფეე მკერობელო და მბრძანებელო, დიდებულო და ამღლებულო პატრონო ირაკლი...“ (3r). ... მე, უბადრუკებასა და მწირობასა შინა მცხოვრებელმან მხეველმან ხო შიამ...“ (3v).

3. [ხორაშანის სამძიმრის წერილი ანახანუმ დედოფლისადმი მისი მეუღლის, თეიმურაზ II-ის, გარდაცვალების გამო]. — „ქ. სამარად მიწყივ სოფელმან სიმუხთლეთაებრ თვისთა არ კმა იყოვს მხოლოდ განწირულებასა და წარტყვენ-წარტაცებისა მძღავრებასა, არამედ სამარადისოდ შემტყმელი და შთამთქმელი საწუთოთა, ვითა მანგალი...“

შენიშვნა: სათაური აღდგენილია ტექსტის მიხედვით:

„...ეხევითარისა ჴელმწიფის მეუღლის უხილვად გარდაცვალებობისა მომსწრებსა, ჩემო ჴელმწიფევე, დედოფალო...“ (5r).

„...ეხრეთ სიცოცხლე განმწარებულმან მკვევალმან თქვენმან ხორაშან...“ (6r).

4. [აღექსანდრე ბატონიშვილის სამძიმრის წერილი მეფე ერეკლესადმი მისი მამის თეიმურაზ II-ის, გარდაცვალების გამო]. — „ქ. ჟამისა ამის ირაკლისათვის საგლოველისა და პაემანისათვის მწუხარებობითა ხავისა მომეხსენებიან თქმული წინასწარმეტყველისა, ვითარმედ ამოება ამოებათა და ყოველივე ამო არს, ვითა მეფეთა შარავანდიანთა...“ 6r-7v.

შენიშვნა: სათაური აღდგენილია ტექსტის მიხედვით:

„ბატონიშვილი აღექსანდრე მოგწერთ მრავალს თაეცემითა სამძიმარსა თქვენ, მამისა სასურველსა და სამლო საჴელმწიფოთა ზნე-ჩვეულობათა გარეშეჴურვილსა, გარდაცვალებისათვის ურვისა და მწუხარებისა ჟამისასა მომსწრებელთა, მეფესა დიდებულსა და სახელოვანსა...“ (6v-7r).

5. [დარეჯან დედოფლის სამძიმრის წერილი ანახანუმ დედოფლისადმი მისი მეუღლის, თეიმურაზ II-ის, გარდაცვალების გამო]. — „ქ. სამარად მიწყივ სოფელმან სიმუხთლეთაებრ თვისთა არ კმა იყოვს მხოლოდ განწირულებით წარტყვენ-წარტაცებასა, ვითა მძღავრი, არამედ სამარადისოდ შემტყმელი და შთამთქმელი საწუთოთა, ვითა მანგალი მოამკს და ვითა მდინარე ცეცხლისა აღსწყობს...“ 7v-8v.

შენიშვნები: 1. სათაური აღდგენილია ტექსტის მიხედვით:

„...მრავალფერითა მწუხარებითა აღვხილი თქვენი რძალი დარეჯან მოგახსენებ თქვენ, ტახტისა და დიდებისა შესაკადრსა დედოფალსა...“ (8r).

2. წერილის დასაწყისი ემთხვევა ხორაშან ბატონიშვილის წერილის დასაწყისს.

მინაწერი: (განსხვავებული ხელით) „სამძიმარი თეიმურაზის სიკედილზე, დედოფალი“ (4r).

54

(გსიემ 195)

**მარგალიტი (აპოკრიფული
კრებული). XVIII**

114ფ.; 21X15; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, ჭუჭყიანი, დალაპავებული, გაცრეცილი, ფურცლებს დაზიანებული აქვთ ზედა კიდე; ადრე ხელნაწერს აქონია ტვიფრული შავი ტყავის ყდა. ამჟამად აქვს მუჟაოს ახალი ყდა, პირისფერი კოლენკორით შემოსილი, ცისფერი საცავი ფურცლებით; დაშლილი, ნაკლული; ნუსხური, სათაურები და დასაწყისი ასოები მთავრულით და წითელი მეღვინით; თავსამკაული (2r); [XVIII ს]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია 1r-v, 102v.

1. „სწავლანი გამოკრებილნი სულიერნი დიდთა წმიდათაგან მარგალიტისა. დაბადებისაგან ლ-ისა. — „დასაბამად ჰქმნა ღმერთმან ცა და ქუეყანა ესე უხილავე და განუმზადებელი“ — ესე იგი არს საიდუმლო, უცნაური ჳორცშესხმა ქალწულისაგან. „ბნელი იყო უფსკრულთა“ — ცთომა არს ადამისი...“ 2r-103v.

შენიშვნები: 1. ტექსტს აკლია 57-58 ფურცლებს შორის.

2. თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია ტ. I, თბ., 1980, გვ. 451-456.

2. „უწყება პეტროზ მკარწველისათვის და ალაჯასათვის და ალაჯორი მარხვისა. — „იყო პატრიაქი კაცი წმიდაჲ, უბიწო და მართალი და პრწმენა სიტყუათა მისთა ყოველსა და ვითარ პირისაგან ანგელოზისა, ესრეთ შეიწყნარებს სიტყუასა მისა...“ 104r-105v.

შენიშვნა: იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1980, გვ. 451-453, 493.

3. „უწყება სუბალისძისა სუბსარქისათვის. — „მათვე ჟამთა შინა კაცი ვინმე იყო ნაგმირვეი და სახელი მისი სუბულისძე სარგის. ესე იქმნა მონაზონ და აღაშენა მონასტერი...“ 106r-108r.

შენიშვნები: 1. სათაურის წინ წერია: „მოციქულთა მიერ შეჩვენებული და კრებათა განგდებული და შემ-ცა-ენივნების ყოველივე მარხვით ალაჯისათვის და სუბუქისათვის“ (106r).

2. იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1980; გვ. 493, 494.

4. „თარგმანება სომეხთა წუღლებათათვის და თუ რომელთა პირითა შეიჩვენებინ სომეხნი. — ა. ვითარმედ უჭრწნელ არა მგონებელნი შეიჩვენებინ; ბ. და ვითარცა ერთსა ბუნებასა ქრისტესსა შ-ის მგონებელნი შეიჩვენებინ“ 108v-112v.

შენიშვნები: 1. ტექსტს აკლია 111-112 ფურცლებს შორის.

2. თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980; გვ. 494.

3. წიგნის ზედა ყდაზე დაკრულ ოთხკუთხედ ქაღალდზე წერია: „ნარკუშევეი, რომელ არს კითხვა-მიგება წმიდათა მამათა ვახილისი და გრიგორისი, სხუშბრ მარგარტის წიგნი. აღექსანდრე

გარსევანოვი“.

მინაწერები: 1. „წიგნთაგან აღექსანდრე გარსევანოვი-სათა“ (2r).

2. (შავი ფანქრით) „14014 верст до облака, 28046 верст до солнца, 40860 верст до...“ (67r).

3. „გარსევანოვისა არის ესე“ (112v).

4. „რისათვის შენ ხარ ურია“ (113r).

5. „პილოპე, პილოპე“ (113r).

6. „ქ. ესე წიგნი ქაშოეთის ძის დეკანოზის შვილის პეტრესი არის. ვინ მაიპაროს, გაუწერეს ღმერთი, ხოინი. დიდება შენდა, ღმერთო იესო“ (114v).

55

(გსიემ 226)

ჩარდავრიშიანი. XIX

115 ფ.: 21,5X16,8; ქაღალდი, ღურჯი; ფ. 21, 113 თეთრია; უყდო, თაე-ბოლო ნაკლული, გაჭუჭყიანებული, დაღაქავებული, ძველადგე რესტავირებული; მხედრული, სათაურები წითელი მეღნით: [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 113r-v; დაზიანებულია ფ. 1.

„ჩარდავრიშიანი“. — ... „ას ფრით ვერა ექნას რაო, უნდა ადგესო და თავის მამა-პაპის სასაფლაოვზე წავიდეს და იქ გამხიარულდებოდ და მის მწუხარების მაგიერს ღმერთი იქ კაცს ასეთს სიხარულს მისცემსო, რომ ამ სოფელს იმ კაცს ჯავრი აღარა ქქონდეს რაო...“ 1r-115v.

წყდება: „მეტათ სიხარულით გუელს შემოეყარა და რომ მობრუნდა, არ დაიჯერა, ჩემს სახელში ორსული არავინ იყო და როგორ იქნებოდა, მოასხენეს კელმწიფე...“ 115v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს აქვს ანბანური და რიცხვობრივი პაგინაცია.

2. ფ. 113 დატოვებულია ნაკლული ტექსტის შესახებად.

3. თხზულების შესახებ იხ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 11, 1966, გვ. 363-364; ტექსტი გამოცემულია რამდენჯერმე: გ. ხელაძის მიერ 1876 და 1890წ.; ლ. კახაროვის მიერ 1913წ.

56

(გსიემ 317)

წამება წმიდისა მარინასი. 1790

55 ფ., 6,8X5, ქაღალდი; ღურჯი, დაღაქავებული, გახუნებული, ჭუჭყიანი, დაზიანებული: 1-33 ფურცლებს მომწვარი აქვთ მარჯვენა კიდე; შავი ტვიფრული ტყავით გადაკრული მუყაოს ყდა, დაზიანებული; მხედრული, სათაური მთავრულით, სათაური და დასაწყისები წითელი მეღნით: 1780 წ. (52v), აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი ბიბლიური (52v), დაუწერელია: 3v, 4r, 54v, 55v.

„წამება წმიდისა მარინასი. ივნისის ჩვიდმეტსა მარინასი“. — „დასაწყისი პირველი ღირსის მარინას ქებისა, თვით შეენიერი, ბრწყინვალე, იყო უფლისა ნებისა, ქალწული წმინდა მლოცველი იყო ქრისტეს წამებისა,

და არ ინახვის უტურფეხი, მსგავსი მისი შვენებისა.

ვიწყოთ საღმთოთა წერილი, ვახსენოთ წმიდა სამება,
თვესა ივნისსა ჩვიდმეტსა ღირსის მარინას წამება...“ 1r-50r.

შენიშვნები: 1. პოემის ბოლო სტროფები თავდება გადამწერ-
ის მიმართებით წმ. მარინასადმი და მისი ანდერძით:

„ნეტარ ხარ, წმინდა მარინა. ტკბილად გიბრძანებს უფალი,
თავსა დაგადგა გურგუნის, შეგამყო, ვით დედოფალი,
ედემი მოგცა სამყოფლად, სამოთხე გაშვენებული,
და შეცა მაცხოვრე ნიკოლოზ, მწერალი კელისუფალი.

მი წმინდაო მოწამო, დიდებულო, საშინელო,
ვეშაპი მოკლად რომელმან, და ღამბრიოზ, მძღვთა-მძღვო,
სატანაცა შენ ავოცე და ჩახეთქე ჩაღმა ქვეო,
და ნინოსა მეოხ ყვავ, მის სახელზე აღვსწერო.

ვისცა კვლთ იყოს ეს წიგნი, მას მივსცე ედემს ნათელი,
ქმარი,თავ-შივილი უცოცხლე, რაც კყვანდეს გულთ საყვარელი,
მას მოვარიდო საფრხენი, მავნენი ეშმაკისანი,
და თავი და ძმებიც უცოცხლე, რაც იქმნას მათგან ნაშენნი.

მაისის რეასა აღსრულდა,
ახსენებენ აქ ქაღწულსა,
მოწამედ ჩვენოვს წარსრულსა,
უსჯულოთაგან გუმშულსა
საოხად ტანჯულ-კაფულსა“ (50r-52r).

2. პოემის გამლექსადად აკად. კ. კეკელიძეს მიაჩნია იოსებ
საკაკაძე (იხ. ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, 1981,
გვ. 529). ამავე აზრს გამოთქვამს გ. ღვინოძე მისი რედაქციით
გამოსული „დიდმოურავინის“ წინასიტყვაობაში (1939, გვ. XXIX).

ანდერძი (გადამწერის): „საუკუნეთა შემოქმედსა ღმერთსა
დიდება, ამინ.

ავსწერე მე, ბიბილურმა, სრულად ანი და მან ინი,
ქორონიკონი აქა ზის უნი, თნი, შეე გმირი“ (52v).
(ანდერძს ბოლოში მიწერილი აქვს ჩართული ასოებით:— „მარი-
ამ, მარინა“).

მინაწერები:

1. „ქ. დავითის ხატი წმინდა აქვს წინ დებული,
შეამყო თქმული ფსალმუნთა,
რახან არს ღირსათ ქებული“ (53r).
2. „ქ. ეს წიგნი ომან მდიენის ქალის ბარბარესი არის
ღმერთო, შენ“ (53v).
3. „ომანი ხერხეულიძე“ (54r).

უმნიშვნელო მინაწერები: 5v, 6r, 7v-10r, 54r, 55r.

41ფ., 20X16; ქაღალდი, ღურჯი, გაყვითლებული, დალაქავებული,
ღვივად რესტავრირებული; შავი ტვიფრული ტყავით გადა-
კრული მუყაოს ყდა; ხელნაწერის პირველი სამი და ბოლო სამი
ფურცელი თეთრია, ამოხეულია 28-სა და 29 ფურცლებს შორის,

რის გამოც ფ. 29-30 ნახევრად ამოვარდნილია. ხელნაწერს აკლია ბოლოშიც; მხედრული, დასაწყისი ასოები მთავრულით, სათაურები და დასაწყისი ასოები წითელი მელნით; ფ. 19 შემდეგ არის ჩაწებებული. მასზე სხვა ხელით აღდგენილია ხელნაწერის ნაკლებული ტექსტი. [XIX ს]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწვრელია: 1r-2v, 3v, 15v, 39v-41r.

1. [ათანასე მალემწერალი]. - „წამება და ღუაწლი წმინდისა და ნეტარისა ეკატერინა დიდისა მოწამისა, გვაკურთხენ, მამაო. - წელსა მეთურამეტესა, მეფობასა უსჯულოსა და უღმრთოსა მაქსიმინესსა შური დიდი იყო კერპთმსახურებისათჳს...“ 4r-15r.

შენიშვნები: 1. ერთვის ანდერძი: „ესე მე, ათანასე ათანასე (!) მალემწერალმან, მონამან წმინდისა ეკატერინასმან, აღესწერე მოსახსენებლად წმინდისა მის ყოვლითა კრძალულებითა. ხოლო აღესრულა დედოფალი ჩემი წმინდა მოწამე ეკატერინა თთუშსა ნოემბერსა ოცდახუთსა, დღესა შაბათსა, ჟამსა მესამესა, სადიდებლად მამისა, ძისა და წმიდისა სულისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ“ (15r).

2. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V. გვ. 10.

2. [ბასილი კესარიელი]. - „თთუშსა აგუსტოსა ათხუთმეტსა მიცვალება ქუშყანით ზეცად ყოვლად წმიდისა ღ-თისმშობელისა. გვაკურთხენ, მამაო.- რაჟამს იგი სულისაგან წმიდისა წმიდისა (!) ღ-თისმშობელსა, ჟამი ვანსელისა თვისისა ამიერ სოფლითა, [გულის ჳმაჲ იყო ვანსელა], მაშინ მხიარულ იქმნა სიბრძნითა საღმრთოთა და ღმობიერად აღივსო სიხარულითა, და სურვილითა მის საუკუნოსა ცხოვრებისათა.“ 16r-38v.

წყდება: „...მოვედით, მორწმუნენო, ხსენებასა წმიდისა ღ-თისმშობელისასა აღვასრულებდეთ და მიცვალებასა მისსა თაყუანის ვცემდეთ და ქრისტესა ვადიდებდეთ დაუღუშებლად, რომელსა ჳშვენის...“ 38v

შენიშვნა: ავტორის ვინაობა და ტექსტის ადგილი აღდგენილია კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის A 103 ხელნაწერის მიხედვით.

მინაწერები: 1. „წამება წმინდისა ეკატერინე დიდისა“ (3r).

2. „ნაიგ-ს წელსა, იელისის კმ-ს დღესა გოგია ფურცელაძის ასული აღექსანდრე ქარუმიძის ქერივი, მოხსოვებული ეკატერინა გარდაიცვალა. გთხოვთ, შენდობა უბრძანოთ ყოვლითურთ უბედურსა“ (39r).

3. (ღურჯი ფანქრით) „1931 წელსა ჩემი ხილი იყო 165 ფ. 30 გ.; ფული შეაყენა მთელი ჯამი 583 მ. 33კ“ (41v).

58

(გსიემ 657)

როსტომიანი. XIX

24 ფ.: 22X17, ქაღალდი, მომწვანო-მონაცრისფრო, გახუნებული; გაყვითლებული, ჭუჭყიანი, დაღაქავებული; უფლო; ნაკლული; არაკალიგრაფიული მხედრული, სხვადასხვა ხელი; [XIX ს-ის პირველი ნახევარი]; აქვს ჭვირნიშანი.

[როსტომიანი]. -

...და ტანათ ყველა სპილოსა გავს, კბილები აქვსთ საღმის გძელი;
 იგი კბილით ხესა სჭრიან, არვის ახსოვს დანერგული;
 ტინის კლდეცა ვერ დაუდნობს, წახდა ჩვენი ჭირნახული;
 ქაიხოსრომ სმა გაუშვა, საუბარსა უგლო ყური;
 ბრძანა: ჩემო დიდებულნო, ვინ ხართ მათზე მოწიფულნი...“ 1v-24v.

წყდება:

„ზაალ იტყვის: კანჯრის ჯარსა ღომთან არა შეედრების,
 რა ბრწყინვალე მზე ამოვა, მასკლაები დაბნელდების,
 რა ვინდო ბევრი ცხვარი სძოვდეს, ერთსა მკელსა შეუფთხეების,
 აერშივან ქორი ბრუნავს, ხობებებს გული გაუსკდების. 24v.“

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს ყდად შემოკრული ჰქონია ნაბეჭდი რუსული წიგნის დაწებებული ფურცლები. შერჩენილია მხოლოდ ზედა ყდა, დატყუპებული, დახეული და ჭუჭყიანი.

2. ხელნაწერის პირველი ფურცელი მიკრული ყოფილა ყდაზე აგლეჯისას ზედ დარჩენილა ყდის ქაღალდის ნაწილები, რის გამოც 1r-ზე მოთავეებული ტექსტი აღარ იკითხება.

3. ხელნაწერის ტექსტი, დაბეჭდილი როსტომიანის მიხედვით, იწყება 4179 სტროფის მეოთხე სტრიქონიდან და წყდება 4355 სტროფით. იხ. აბულ-ყახიმ ფირდოუსი, შაჰნამე, 1934, გვ. 168-191.

59

(გსიემ 853).

კრებული. 1862

83 ფ.: 14,3X9,3; ქაღალდი, თეთრი, შეყვითლებული, დალაქავებული; მუყაოს ახალი ყდა, მწვანე კოლენკორით შემოსილი, თეთრი საცავი ფურცლებით; მხედრული, კალიგრაფიული და არაკალიგრაფიული; დასაწყისი ასოები გამორჩეული ხიდიდისა და ფორმისაა; ბოლოსამკაულები: 17r-v, 22r, 26v, 29v, 47v, 53v. გადაწერილი: დავით იესეს ძე თუმანოვი (63r); 1862 წ. (63r); გადაწერის ადგილი ქ. ნუსი.

1. „ბაკონი წმინდისა ღვთისმშობლისა, რომელსა ეწოდების დაუჯდომელი. - ზესთა მშობლისა (?) ჩემისთვის და მოღვაწისა უძღვევლისა, ვითარცა შენ მიერ ჭსნილნი განსაცდელთაგან, სამადლობელსა აღვსწერთ, ღვთისმშობელო ქალწულო, შენდა მომართ მონანი (?) შენნი...“ 2r-29v.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „პარაკლისი სავედრებელი ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობლისა“ 30r-53v.

ბ. „ლოცუა ძილათ დაწოლისა სავედრებელი ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობლისა მიმართ სამარადისო“ (54r-55v).

გ. „საუკუნო თვს დადეგი“ (56v-63v).

2. „დაუჯდომელის“ ტექსტი პირველად გამოქვეყნდა 1762 წ. თბილისში, იხ. ქართული წიგნი, ტ. I, გვ. 54. ნაწყვეტი გამოქვეყნებული აქვს ს. ყაუხჩი შვილს. იხ. პიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ. 1963, გვ. 162-167. ჩვენი ხელნაწერი ამ გამოცემაში გამოყენებული არ არის.

ანდერძი: „გადავსწერე დაუჯდომელი ესე ყოვლად წმინდა

ღვთისმშობლისა თავდმა დავით იესეს-ქემ თუმანოვიძე.
 1862-სა მარტის 14-სა დღესა. ქალ. ნუსხი“ (63r)

2. „ლოცვა მანასესი, იუდიანთა მეფისა. — „უფალო ყოველისა მპყრობელო, ღმერთო მამათა ჩვენთაო, აბრამისაო, ისაკისო და იაკობისო, ყოველის მის ნათესავისა მართლისაო...“ 64r-66v.

3. „ლოცვა წმინდისა დიდისა ვასილისა სავედრებელი. — „მეუფეო ზეცათაო, ღმერთო ჭეშმარიტო, რომელმან მოავლინე მე შენი საყვარელი მოძიებად წარწყმენდულისა ამის ცხოვარისა...“ 66v-71v.

4. „ლოცვანი და სიტყვანი. — „ქალწული წმინდა ტაძარსა მღვთისასა დაძინებულ იყო, დგა იესო ქრისტე წინაშე [დედისა] თვისისა, რქვა: დედაო, გძინავს ანუ მღვიძარე ხარ?...“ 72r-75v.

შენიშვნა: უძღვის „წინასიტყვაობა“. — „ეინც ეს ლოცვანი და სიტყვანი სინანულით და მხურვალის გულით წართქვას და მუს-ღმოდრეკით, მტერთა ხელთა არ ჩაეარდეს კაცი იგი, რაბამ წელიწადთა უწინარეს სიკვდილისა სთქვას: ყოელად წმინდა ღვთისმშობელი მარიამ გამოეცხადების, ახარებს სულსა მისსა, რომელმან ჯვარსა ზედა სიტყვანი სთქვა, რამეთუ პატრიოსანნი შეიღინი იგი სასიკვდიენი ჩვენცა მარადის მოვისხენთ.

აწ გვედრები, მეოხებითა დედისა შენისათა და ყოველთა წმინდათა შენთათა, შეგვიწყალენ ჩვენ“ (72r).

მინაწერები: 1. „მანია აწკარუნაშვილი“ (12r).

2. „ყოლა რაზმაძე“ (2r).

3. „ეთერი ოსაანაშვილი“ (56v).

4. „სურაბი რაზმაძე“ (76v).

5. „საყვარელი. —

შენ თითაც (?) ღამაზი ხარ,

რალთ გინდა ვარდი,

დილას ადრე დაგინახე,

გულში ჩამივარდი“ (76r).

6. „ღამაზი. —

რა ღამაზად მოვიხდება

ბაღკონიდან გადმოდგომა,

მოურტაცელს არ გაგიშვებ,

მობრუნდება შემოდგომა“ (76r).

7. „ჩაქუჩ ნამგალით. —

ჩაქუჩ-ნამგალით და წითელ დროშით

თლათ შემოვივლი ქვენიერებას,

მოესპობ ...“ (76v).

8. (გადამწერის) „ნებითა მღვთისათა. — 1867 წელსა თებერვლის 13-სა დღესა ვიქორწინე შუადღიდან მეექვსე საათზედ ორშაბათს ხალამოს, აქვე, ხ. ჭევთუბანში მცხოვრებზედ თავადის ზურაბ ვიორგის ძის ასულზედ დარიაზედ. ღმერთმან მშვიდობით დაგვიცვას, ვითარცა მას უნდეს და შეგვებტლოს თავისის ხადმთოს ძალით ორნივე, ვიდრე უკანასკნელ დღემდინ თავადი დავით იესეს ქემ თუმანოვი“ (77r).

9. „1868 წელსა მარტის 8-ს დღესა მღვთის ბრძანებით მომეცა და დაიბადა ჩემი პირმშო შვილი იესე, დღესა პარასკევს შუადღემდგან მეხუთე საათზედ მთვარის 27-სა, ღმერთმან აღზარდოს

მღვთის მსახურებაში და მშობელთ მორჩილებაში. თავადი დავით იეხეს ძე თუშანოვი“ (77v).

10. „1884 აპრილს, 9-ს, დღესა ორშაბათსა, ღვთის ბძანებით მომეცა ჩემი მეხუთე ქალი ელენე, მთვარე იყო ოცდახუთისა, დმერთმან აღზარდოს ღვთის მსახურებაში და მახლობელთ მორჩილებაში. თავადი იეხეს ძე თუშანოვი“ (78r).

11. (შავი ფანქრით) „1933 წ. 8 მარტსა. ხალამი ხატრფოსთან. — უპირველესათ მრავალს მოკითხვას მოგახსენებთ, ჩვენო ძვირფასო, მუდამ დღესა საგონებელ-საფიქრებელთ. ვისურვებ შენი მიზნების განხორციელებას და იმ ფიქრების შესრულებასაც შენ ფიქრობდე და ვისურვებ, ვისაც ფიქრობდე, სისრულეში მოხულიყვეს ყოველივე შენი მიზნები. წერს ზურაბ რაზმაძე“ (78v).

12. „1888 წელსა, აგვისტოს 17, აქ ხელთ უბნიდამ გავისტუმრე პეტერბურდში ჩემი პირმშო შეილი იეხე. იქაურს ვოენის უნილიშნაში, ქალაქის კადეტსკი კორპუსში სწავლა შეასრულა. შემდეგ იქ გაგზავნეს. სამებაშ ღირსი ჰყოს, იქაც სწავლის შესრულება და მეც მღვდირსოს იმისი მშვიდობით მოხვლა და ნახვა. დავით იეხეს ძე თუშანოვი“ (79r).

13. „1890 წელსა, აგვისტოს 30-ს ჩემი პირმშო შეილს იეხეს მისცეს პოდპორუჩიკის ჩინი უნილიშნაში ვოენისა, სადაც ორი წელიწადი იყო სწავლაში. აქ, გორის პოლკში რეზერვისა ვამოვიდა იმ პოლკში სამსახურით, რომელსაც პოლკის შტაბი გორში აქვს, დმერთმან წარუმართოს სამსახური და წარმატება მისცეს. თავადი დავით იეხეს ძე თუშანოვი“ (79v).

14. (შავი ფანქრით, არაკალიგრაფიულად, გაბმულად)

„შუა ღამის თორმეტ საათზე
 აზა ვნახე მიძაველი გზაზე.
 მის უშაკო და შეუშლელ ხახვს
 დაღი აწნდა მწუხარებისა...“ (80r-81v).

(ღეკხი 31 ტაეპიანია).

15. „მარიამ რაზმაძე, თენგიზ რაზმაძე, ამირან რაზმაძე, პაკონა რაზმაძე“ (82r).

16. „ხუთი ჩარეჟა მიხეანთ კატოზე, ხამი ჩარეჟა წყვიტიონამ წაიღო, ხელადა ზემლამერმა წაიღო, ხელადა ჭყვიტნამ წაიღო, ხუთი ჩარეჟა სისხლგუდას ბიჭმა წაიღო, თუნგი კაკოლანთ ვანემ წაიღო, ხელადა ხახუანთ სიკამ წაიღო“ (82v-83r).

17. (დავით იეხეს ძე თუშანოვის ხელით) „1868 წელსა, ოქტომბრის 24-სა დღესა, გარდაიცვალა სანკტპეტერბურდში... მდევნო უძვირფასესი... გვარდიის კაპიტანი იოვ[ანე]... შვილი... [სიყრმიდგან... ის წლისა-იგხო ქრისტე... საო, შენ დააწვიხი სული მისი, ხადაც მართალნი განისვენებენ“ (83r).

18. (შავი ფანქრით) „შვიდი ჩარეჟა ციცაგოანთ თამარმა წაიღო, ხამი ჩარეჟა წაიღო პაო ჩახემმა, ორი ჩარეჟა წაიღო იობანთ კოტეშ, ორი ჩარეჟა შაქარანთ ბაბუამ წაიღო, ორი ჩარეჟა ფერსოს ბიჭმა წაიღო, ორი ჩარეჟა ხონკას ბიჭმა წაიღო“ (83r).

19. „ვასო კიკრიაშვილი, ვასო კიკრიაშვილი, კატო კიკრიაშვილი“ (ქვედა ყდის r).

20. „ეთერი, ეთერი“ (ფურცლების ჩამონატერზე) უმნიშვნელო მინაწერები Ir, 63v, 77v, 78v, 81v, 82r.

გორის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ბეჭედი

დასმულია 2r, 17r-ზე.

60

(გსიემ 1990)

სასწაულნი ყოვლად წმიდისა ქალწულისა მარიამ ღვთისმშობლისა. XIX

381ფ.: 17,8X13,3; ქაღალდი, თეთრი, დალაქავებული; შავი ტყავით გადაკრული ხის ყდა; ტყავი დაზიანებული, ყუა მორღვეული; თანხაკლული; დაზიანებულია ფ. 9, ფ.309-311, 378-379 ყუასთან არის დაზიანებული, ფ.369-370 გადარჩენილია მხოლოდ ზედა მარცხენა კიდე. აკლია 224-225 ფურცლებს შორის, მხედრული; სათაურები და დასაწყისი ასოები წითელი მელნით; ფერადებით შესრულებული მინიატურები: 19v, 62v, 108v, 165v, 180v, 194v, 209v, 245v, 253v, 274v, 285v, 330v, 365v. ფერადებით შესრულებული თავსამკაულები: 20r, 63r, 109r, 166r, 181r, 195r, 210r, 225r, 246r, 254r, 275r, 286r, 331r, 366r, ბოლოსამკაული: 18v, 364v, [XIX ს]; ბოლოსამკაულის დანიშნულებით გვხვდება კლაკნილი ხაზებიც; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 19r, 62r, 285r, 365r.

[სასწაულნი ყოვლად წმიდისა ქალწულისა მარიამ ღვთისმშობლისა]... „რა ბენედიქტემ დაიწყო ტირილი და კანკალი და წყევლა იმ დღისა, რომელშიდ შობილ იყო და მშობელნი თვისნი, რომელთ დაზავებით არ შეენახათ იგი...“ 1r-364v.

შენიშვნები: 1 ერთის: ა. „ლოცვანი რაიმენი წმიდა ღვთისმშობლისა მიმართ. თქმული ფერად-ფერად წმიდათაგან“ 366r-373v. ლოცვათა ავტორები არიან: გრიგოლ ნარეკელი, ათანასი ალექსანდრიელი, ეფრემ ასური.

ბ. „ზანდუკი“ 374-381.

2. თხზულება შეიცავს ღვთისმშობლის 120 სასწაულს. ყოველი სასწაულის თხრობას დასკენითი სახით მოხდევს შეგონება, რომელსაც „ნაყოფი“ ეწოდება.

3. თხზულება ნათარგმნი ჩანს ვეროპული ენიდან.

4. ხელნაწერს აქვს რიცხვობრივი პაგინაცია.

61

(გსიემ 2119)

ვახტანგ VI. სამართალი ქართული. 1810

95 ფ.: 18,5X15; ქაღალდი, ლურჯი, დალაქავებული, გაჭუჭყიანიებული; შავი ტვიფრული ტყავით გადაკრული ხის ყდა; ყუა დაზიანებული, ყდა მოვარდნილია; ქვედა ყდის რ-ზე დაკრულია ქაღალდი ნაბეჭდი სახულიერო შინაარსის წიგნიდან; მხედრული; სათაური და ტექსტის დასაწყისი ასოები მთავრულით; სათაურები და ტექსტის საწილი ხინგურით: 1810 წ. (92v); აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი ოსე გაბაშვილი (92v); დამკვეთი მეფის ძე კონსტანტინე (92v); დაუწერელია: 1r-v, 94r-95r.

[ვახტანგ VI. სამართალი ქართული]. — ამოფისა უმყოფისა, არსისა და უარსისა დამაარსისა მკები არათუ ღირსად და შეძლებ-

ისა ჩემისაებრ მქებელი და მმონებელი, უდებად მქონე მპოვნელ ვიქმენ, ვითარცა მეფენი..." 2r-84r.

შენიშვნები: 1. ერთეის: „საძიებელი წიგნისა ამის სასამართლოსა“ (შეიცავს სხვ მუხლს) (84r-92r).

2. 93r-ზე ხატია მარჯვენა ხელის მტევანი: შიგ წერია: „სამართლის კელი“; გვერდზე გამოსახულია მსაჯულის თავი.

3. ხელნაწერს აქვს ანბანური რვეულებრივი სათვალავი.

4. ძველი გამოცემულია, იხ. ვახტანგ VI, სამართლის წიგნი, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და საძიებელი დაურთო თინა ენუქიძემ, 1955. სამართალი ვახტანგ მეექვსისა. ტექსტი დაადგინა, გამოკვლევა და საძიებელი დაურთო იხილორე დოლიძემ, 1981; მისივე, ქართული სამართლის ძეგლები I, 1963, გვ. 477-552. ჩვენი ხელნაწერი გამოცემებში გამოყენებული არ არის.

5. ოსე გაბაშვილს ამ ხელნაწერის გარდა გადაწერილი აქვს ვახტანგ VI-ის სამართლის სხვა ხელნაწერებიც: კ. ქეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის Q 233, ქუთაისის ისტორიული მუზეუმის № 227 და № 557 ხელნაწერები. იხ. თ. ენუქიძე, მასალები ვახტანგ VI სამართლის წიგნის გავრცელების შესახებ, საქ. სსრ მეცნ. აკადემიის ხელნაწერთა ინსტიტუტის მოამბე I, თბ., 1959, გვ. 209.

ანდერძი: „პირმშომან ძემან მეფისამან კონსტანტინე მიბრძანა მე, ყოვლად უდიდისა მღუდელსა ოსეს გაბაონსა სასამართლოსა ამის წიგნისა აღწერა და ესრეთ სრულეყავ თვესა თებერვალსა იბ, ქ-ს აქათ ჩეი: მრავალმცა არიან წელნი ცხოვრებისა მისისანი. აღმოჰკითხეულნო ამა წიგნისანო, შენდობასა ვითხოვ ვედრებით, ოსე გაბაშვილი“ (91v) (ოსე გაბაშვილი წერია ჩართული ასოებით).

მინაწერები: 1. (ჩართულით) „კონსტანტინე ბატონიშვილი“ (93r).

2. „თავადი დიმიტრი სიქარაძისა ვარ ესე კანონის წიგნი“ (93v).

3. (შავი ფანქრით) „დავით მეფე, მისი შვილი როსტომ, როსტომის შვილი ვახტანგ, მისი შვილი ანასტასია, როსტომის ძმა ბაგრატ, ბაგრატის შვილი ივანე, ივანეს შვილი ალექსანდრე“ (95v).

62

(გსიემ 5985)

კრებული. XIX

11გ.; 22X17,8; ქაღალდი, გაყვითლებული, ჭუჭყიანი, დალაქავებული, უყდო, დაზიანებული, თავნაკლული; არაკალიგრაფიული მხედრული; პრიმიტიულად შესრულებული თავსამკაული; 6r; [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი, გადამწერი რამინაშვილის ქალი მარიამ (11r).

1. [ცხოვრება ალექსი კაცი-ღვთისა]. — „...ტანისამოსი ვა... მოიხვია, გამოვიდა... რომ მაშინ სიტყვა ქალმ მარგალიტამ აივსოს განძრახვა, მაშინ დაიყვირა დიდის ხმით, შექმნა ტირილი...“ 1r-5v.

2. „სამთვარიოს და სიზმრის ჩვენება. — პირველი დღე მთვარის კეთილი არის ყოვლის რიგით, რამეთუ ადამ ამ დღეს გაჩნდა,

თესვა, ნერგვა, მკზავრობა, საძირკვლის დადგმა, რამეთუ დღეს იწყონოეს კიდობანი და მოსეს ერი გამოიყვანა ეგვიპტისაგან..." 6r-11r.

ანდერძი: „დასრულდა. სამთვაროს სიზმრის ღმერთო, დამწერი აცხოვნე. პატრონი უცოცხლე. ამისი დამწერი არის რამინაშვილის ქალი მარიამ“ (11r).

მინაწერები: 1. „თქვენო პატიოსნებაჲ, ჩემო სიცოცხლე მამიდა პარპარე, ღმერთსა ვთხოვე, თქვენო პატიოსნებაჲ“ (5v).

2. (გადამწერის ხელით) „შენი სძლის კეთილად სახსენებლო, ჩემო ჟაერის და ხეუდის დამკვიდრებლო ქალო ანავ, მრავალს მოკითხვას მოვახსენებ და შენს მშვიდობას ღმერთსა ვთხოვ, აგრეთვე ქმრისა და შვილის, დედამთილით და მუღით, ახლა შენ გენაცვალე. პატარა თესლეული გიშოვნე, კიტრის თესლიც გიშოვნე, შენი ძმების მზეს“ (11r).

3. (გადამწერის ხელით)

„ბედო ბედნიერო,

პირველ სახელ მშვენიერო,

მობრძანდები ვერცხლიეთა,

დაბძანდები...“ (11v).

4. „ქალო ანავ, კარგი [სამზითუო წიგნი] გქონია, საშვილიშვილოთ კარგად შეინახე“ (11v).

5. (ქიმიური მელნით) „11, VI, კ. კარიჭაშვილის“ 11v.

63

(გსიემ 5986)

კრებული. 1826

39ფ.; 20,8X17; ქაღალდი, თეთრი და მომწვანო-მონაცრისფრო, გაჭუჭყიანებული, დალაქავებული; უყდო; დაზიანებულია: ფ. 1, 2, 37-39; მხედრული; დასაწყისი ასოები და ხათაურები წითელი მელნით და მთავრულით; [1826 წ.] (38r); აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 38v-39v.

[სწავლა ცისა და ქვეყნის შექმნის შესახებ]. — „1. ღმერთმან შექმნა ცად და ქვეყანად ესრეთ და ყოვლად შემკულ და დიდად შუშნიერ, ვითარცა ჩვენ აწ ვჰხედავთ, მათ ექუსთა დღეთა შინა არარაძსაგან; შექმნათა ამას შინა თვისსა გუაჩუენებს ღმერთი ყოვლისა შემძლელებისა თვისისა მსრულისა ნებისა თანა დასაბამსა...“ 2r-32r.

შენიშვნა: თხზულება შეიცავს ძველი და ახალი აღთქმის ამბებს.

2. „სწავლებანი შემთხუშვისა თვისცა ზედა სრულიად თვეებისა (იანვარი). იანვარში თუ მთვარე დაბნელდეს, გამოვიდეს ჭკლმწიფე აღმოსავლეთით და ჰყოს სისხლის დათხევა მრავალი და სძლიოს მრავალთა ძლიერთა; თოვლი და მარილი ბევრი და მკალია იყოს. დასავლეთით სავსება და აღდგნეს დიდროვანი ერთმანეთზედ და ბრძოლონ ქაღალქსა და აღილონ...“ 32v-38r.

შენიშვნა: 1r-ზე დაკრულია მინიატურული ზომის ნაბეჭდი წიგნიდან ამოჭრილი ილუსტრაციები.

ანდერძი (გადამწერის, წითელი მელნით): „დაიწერა ქრისტიანობის თვის კმ-სა, წელსა [ნყკვ]“ (38r). (ანდერძის ბოლო სიტყვე-

ბი გადარეცხილია წყლით, თარიღი ჩვევ ვიდაცას გაუცხოველებია შავი ფანქრით).

მინაწერები: 1. „მ. ჯაიანი 15.8.37 წ.“ (1r).

2. „წმიდა ნიკოლოზის ეკლესიის შემონახული კოტე გიორგის ძე მწარიაშვილისაგან. 15. 8. 37წ. მალაქია ჯაიანი“ (2r).

64

(გსიმ 4558)

რუსულ-ქართული ლექსიკონი. XIX

145 ფ.: 20.8X17: ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დაღაქავე-ბული; ბაცი ყავისფერი მუყაოს ყდა; ყუა ყავისფერი ტყავის, დაზიანებული; ყდას აქვს ხაცავე ფურცლები; ქართული სიტყვები მხედრულით, ყავისფერი მეღვინით ნაწერი; ხათაური ასოები არ არის გამოყოფილი [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 146r-v.

[რუსულ-ქართული ლექსიკონი]. -

А.аѳум - ეჭვი

агнец - ტარივი, კრავი, ბატკანი.

агчий - კრავისა...“ 1r-145v.

მინაწერები: 1. „38 წლის აგვისტო“ (შავი ფანქრით), (ზედა ხაცავე ფურცლის v).

2. „19.6. VIII .38წ. ვ. თუბაშვილი“ (ზედა ყდის ხაცავე ფურცლის v. იგივე მინაწერი მეორდება 145v-ზე. გვარი თუბაშვილი ყველგან ხელმოწერილია გაკრულად).

უმნიშვნელო მინაწერი: ზედა ყდის ხაცავე ფურცლის r.

65

(გსიმ 4610)

თელ [თელფილე] კანდელაკი.
ლექსები. XIX

68 ფ.: 21.5X17.5: ცალხაზიანი რვეული; ფურცლები 67 და 68 ხხეა ხარისხის. ქაღალდის ყდა, ზედა ყდის ფურცელი მთლიანად მოჟარდნილია, ქვედა ყდისა კი ხანახვეროდ; დაშლილი; მხედრული; შავი მეღვინითა და ფანქრით ნაწერი; [XIX-XX ს.] დაუწერელია (2v).

თელ კანდელაკი, ლექსები:

1. „სამწუხრო ხმები. -

შენ გწადის, ყრმაო, რომ მოისმინო

ჩემი სიმღერის ხმები მწუხარე...“ 3r-v.

2. „სამი ვედრება. -

ანგელოზებრ ქვეყნად რომ მომევიღებე,

გარს ბრწყინვალე ნათლის შუქი მომფინე...“ 4r-V.

შენიშვნა: ლექსს ბოლოში იმავე ხელით შავი ფანქრით მიწ-

ერილი აქვს: „დაბეჭდილია გაზეთ „დროებაში“ (4v).

3. „ნ ა ტ ვ რ ა . -
 ნეტავ ტრფობა ერთ სიტყვაში
 ჩემი შეერთდებოდეს...“ 5r.

4. „ს ა მ გ ვ ა რ ი ს ი ყ ვ ა რ უ ლ ი . -
 რა კარგი ხარ!“ -
 ვსთქვი ბერმა კაცმა,
 როს შემოვხედე შენს ტანს ლელწამსა...“ 5v-6r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „დროება“, 1878წ. № 168.

5. „ი ს ა ღ ა რ ა რ ი ს ! -
 ის აღარ არის, მე კი მას ვსწუხვარ
 და გული მაინც იმისთვის მტკივა...“ 6v

6. „ს ა ს ო წ ა რ კ ე ვ თ ი ლ ი . -
 ღონეც დამრჩა ბლომად კიდე,
 არც ჭკუით ვარ ისე დარე...“ 7r.

შენიშვნა: ლექსი დაბეჭდილია გაზეთ „დროებაში“, 1876, IX, 22, №101, გვ. 4.

7. „მ ო ვ ა ღ ე ო ბ ა . -
 უწმინდეს ყოველ წმინდა გრძნობისა
 და სიტყვის, რაც გვაქვს ადამიანებს...“ 7v-8v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „დროება“, 1878 წ. № 168, „ჩანგი“, 1889 წ., გვ. 209.

8. „მ ო ღ ა ა . -
 ზოგ-ზოგ ჩვენსა ქართველ ქალ-ვაჟს
 რუსული შეჰყვარებია...“ 9r-10r.

შენიშვნა: სხვა ხელით, ქიმიური მელნით ლექსს მიწერილი აქვს: 1940 წ. 14.X.

9. „ნ ე ტ ა რ ა რ ს კ ა ც ი ! -
 ნეტარ არს კაცი, ვისაც ნაღველი
 ღოდვიით გულს არ შემოსწოლია...“ 10v-11r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „კვალი“, № 9 1893წ.

10. „და ტ ყ ვ ე ვ ე ბ უ ლ ი კ ი რ უ ტ ყ ვ ი . -
 გაღიაში ჩამწყვდებული
 პირუტყვი ბედს ემდუროდნენ...“ 11v-12v.

11. „უ წ ი ნ დ ე ლ ი დ ე დ ა და შ ვ ი ლ ი . -
 ზაფხული არის,
 ჩვენს კეკლუც მხარეს
 მზე გულდაწყვეტით დაემშვიდობა...“ 13r-15v

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „იმედის“ ერთ ნომერში“.

12. „მუშის ღოცვა. -

მთელი დღის შრომით ძალმიხრწნილ-ღონემიხდილი,
 ძლივს მოუფარვატყდი ღარიბს ქოხში მე დავრდომილი...“ 16r-v.

13. „მიმართვა აპკოლონისა პოეტებისადმი (ნათარგმნი).

აპკოლონი (პოეტებს):

ცოდნა უხრწნელის ჭეშმარიტების
 მე ჩავინერგეთ თქვენ გონებაში...“ 17r-18v.

შენიშვნები: 1. ლექსის სათაურის პირველი სიტყვა - „მიბაძ-
 ვა“ - წაშლილია და თავზე აწერია ფანქრით: „მიმართვა“.

2. ბოლოში ლექსს მიწერილი აქვს: „ა. (დაუმთავრებელია) ბ.
 (შავი ფანქრით) „ჩანგი“ ვ. აბაშიძისა“.

14. „კეთილ მოშურნეობა. -

ნორჩო ხეხილო? მე და შენ
 ვართ თურმე ერთის ხნისაო...“ 192v.

15. „ყვაყი და არწივი. -

ფრინველების მეფე არწივი
 მედიდურ სახით მცქერალი...“ 20r-22v.

შენიშვნები: 1. ლექსის პირველ ორ სტროფს გვერდით უწე-
 რია მე-2 ვარიანტი: „არწივმა ერთხელ ყვანჩალას უამბო თავის
 წადილი“.

2. ლექსს ბოლოში მიწერილი აქვს: „ჯეჯილი“ № 5, 1892წ.

16. „დედა და შვილი. -

ვის უყვარხარ, ბავშვო, ძლიერ,
 ვიადერსებს, გეფერება...“ 23r-v

შენიშვნა: ლექსს ბოლოში მიწერილი აქვს: „დაბუკდილია „ჯე-
 ჯილის“ № 4, 1892 წ. „ჯეჯილი“ № 4“.

17. „სიტყვა ბარაკიანი. -

ჩვენ ვეშარჯვება ფრაზების სროლა,
 და მუხაიფი მჭერმეტყველური...“ 24r-v.

18. „ნადირობა. -

მონადირემ ერთხელ ორი
 დავეშილი მეძებარი
 წაიყვანა ხანადიროდ,
 მოატარა მთა და ბარი...“ 25r-26r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „ჯეჯილი“ № 4, 1893 წ.

19. „გაზაფხულის მოლოდინი. -

ჯერ ზამთარია, ფოთოლი
 სრულებით არ აქვს მცენარეს...“ 26v-27v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1893. 12. IV“.

20. „ცდუნება“ –
 წმიდა ხატის წინ ტაძარში
 უხვად პრიალებს სანთელი...“ 28r-v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1893. 16. IV“.

21. „ორი ნაკადული. –
 მთის წვერებიდან წანწკარით
 სამი ნაკადი დიოდა...“ 29r-v.
22. „სუვოროვიდან. –
 ღმერთმა რომ შექმნა ადამიანი,
 ძღვნად მიანიჭა ტრფობა მის ნებას...“ 30r.

შენიშვნა: ლექსს ბოლოში უზის თარიღი: „1893. 1. VII“.

23. „გუგული. –
 ერთხელ გუგულმა შეჰკრიბა,
 ვარს შემოისხა: ტოროლა,
 ჭივჭავი, გვრიტი, ჩხიკვი და
 სხვა ჩიტი თითო-ოროლა...“ 30v-32r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „ჯეჯილი“, 1893 წ. №5,
 1893 .20. VI“.

24. „პაწაწინა ქურდები. –
 ღარიბი კაცის კალოზე
 ხვავს არაფერი ეხურა...“ 32r-34r.
25. „ახალი წელიწადი. –
 ვესალმები შენს მოსვლას,
 იმედით სავსე სტუმარო...“ 34v-35v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1894. 6 .I. „ჯეჯილი“, 1895
 წ., №1.

26. „ორი რჩევა: I. –
 თუ გსურს კარგად იცხოვრო
 და გონიერულად,
 უნდა სუყველას უფერო
 ფარისეულურად...“ 35v-37v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1889, დროება“ და „ჩანგი“,
 1889წ. გვ. 203.

27. „მუშის სიმღერა. –
 სამუშავო, სამუშავო
 მომეთ, ხელი ვანძრიო...“ 37v-38v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „ჯეჯილი“, № 12, 1896 წ.“

28. „წყალის ცვარი. –
 გამარჯობა, წყალის ცვარო,
 აგრე საით მიიქარი...“ 38v-39v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1896 წ. „ჯეჯილი“, № 9,
 1896 წ.“

29. „გაზაფხულის სიმღერა. –
 გაზაფხულდა, გაზაფხულდა,
 ღაღანებენ ყვავილები...“ 40r-v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „1896 წ. „ჯეჯილი“, 1897,
 № 5.“

30. „ნიტი და ბაეშევი. –
 რათ ვვიწერები, ჩიტუნიავ,
 რომ შორდები ჩვენს მხარესა?...“ 41r-42r.

შენიშვნა: ლექსს უხის თარიღი: 1897. 21. XI. სათაურთან
 მიწერილი აქვს: „დაბეჭდილია „ნაკადულში“.

31. „ძაღლის სიმღერა. –
 ქარი ზუზუნებს, მრისხანებს,
 ცა წავტრავნილა ღრუბლებში...“ 42v-43v.

32. „მგლის სიმღერა“. –
 ქარი ზუზუნებს, მრისხანებს,
 ტრამლად ჩანს ტყე და ველია...“ 43r-v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია 1898. 26. 1.

33. „ვირი. –
 მიკვირს, რომ მოვლიან ზარმაცად,
 მხნე ვარ მე, შრომის მოყვარე...“ 43v-44r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „დაბეჭდილია „ნაკადულ-
 ში“ 1898. 8. XII“.

34. „კიბე (რუსულიდან). –
 ერთხელ ვიღაცას მიეძგა
 კიბე შენობის ბანთანა...“ 44v.

35. „ლომი და კურდღელი. –
 მოხდა როგორღაც, რომ კურდღელს
 ლომი მეგობრად გაეხდა...“ 45r-v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1899. 8. XII“.

36. „ზღვა და ვუბე. –
 ერთხელ მინდვრად, წვიმის შემდეგ,
 წყალი იდგა ნავუბარი...“ 42r-v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1898. 12. XII“.

37. „ცნობისმოყვარე. –
 ბები, ბები! ერა ზნე ვჭირს,
 რომ სულა თვლემ დღე და ღამე?...“ 47r.
38. „ნატვრა. –
 როდის იქნება, აჰყავდე
 გულში დიდი ხნით ნერგული...“ 47v.
39. „კოლუმბი (რუსულით). –
 ზღვას მიაპობენ, სწრაფად მიჰქრიან
 გაშლილ აფრებით გემნი მდიდრულად...“ 42r-43v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1898. 12. XII“.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1893. 29. VII“.

40. „ყველანი ძმანი ვართ! –
 შენ მდიდარი ხარ, მორთული,
 მე კი ღატაკი, ტიტველი...“ 50r-v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: 1896 წ.

41. „სამშობლო. –
 ჩემო ძვირფასო სამშობლო,
 რა არის შენი საღარი...“ 50r-51v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1893. 2. .IV“.

42. „ნალი (ლეგენდა. თარგმანი). –
 ცხელ ზაფხულს ყრმა და მოხუცი
 გზას მიდიოდნენ ნელ-ნელად...“ 51v-52v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1893. 30. III“.

43. „ვახსოვდეს! –
 ვახსოვდეს, იმ დღეს, როს კაშკაშა მზის
 სითბოთი ქვეყნად ყველა სტკბობდეს...“ 53r.

44. „გამოცანა-ლექსი. –
 მე თქვენ გაგაცნობთ, ბავშვებო,
 ერთ შესანიშნავ დურგალსა...“ 53v-54r.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: ა. „(დაბეჭდილი)“,
 ბ. გამოცანის ახსნა: „(კოდალა)“.

45. „უხერხული ნადირობა. –
 ტკბილი ძილით გამაძღარმა
 კატუნიათ გაიზმორა...“ 54r-55v.

შენიშვნა: ლექსს მიწერილი აქვს: „(დაბეჭდილი)“.

46. „მკვეხარა მამალი. –
მამლაყინწა ჩამდგარიყო
ქათმებში და ყოყონობდა...“ 56r-v.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1908 წ. მარტი“.

47. „გამოცანა-ლექსი. –
ზოგჯერ როცა უხაქმოდ ვარ,
ან ფიქრისგან მოწყენილი...“ 57r-v.

შენიშვნა: 1. გამოცანის ახსნად წერია: „ტყე და თავისუფალი ფრინველები“.

2. ლექსის თარიღია: „1911 წ. თებერვალი“.

48. „გამოცანა. –
ოთხ ფეხზე დგას, ტანს აცვია
ოქროს, ანუ ვეცხლის ფერად...“ 58r.

შენიშვნა: გამოცანის ახსნაა: „(ხამოვარი)“.

49. „დაგვიანებული აღსარება. –
სარეცელს ვნახე ერთხელ ის,
ვისთვისაც გული მიკედება...“ 58v-60r.

შენიშვნა: ლექსის თარიღია: „1893 წ. აპრ. 3“.

50. „შარადა. –
3...ჯერ დედა არ შობილიყო
შვილი ზეცას მიდიოდა.“ 60r-68v.

შენიშვნები: 1. ერთმანეთს მისდევს 13 შარადა. შარადების ნომრები იწყება 3-დან და თავდება 15-ით. ყველას ბოლოში მიწერილი აქვს თავისი ახსნა.

2. ლექსებს წინ უძღვის „ხარჩევი“ 1r-2r.

3. შარადების შესახებ ხარჩევიში წერია: „დაბეჭდილია „ჯეჯილის“ ეს და ეს №№-ში 1893, 94, 96 და 1897 წლებში“.

4. რეეულის ყდაზე ქიმიური მელნით წერია: „თეო კანდელაკი. ლექსები“.

5. ლექსების ტექსტი ნახწორება ტექსტისავე ხელით. გვხვდება სიტყვების, სტროფების ვარიანტები, ამიტომ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ხელნაწერი ავტოგრაფია.

6. ლექსების უმრავლესობა დაბეჭდილია (იხ. ლექსთა მინაწერები).

ზოგი ლექსი ქართული ანალიტიკური ბიბლიოგრაფიით, ტ. II, არ დაიბეჭდა.

7. ყველა ლექსის ბოლოს გვხვდება პრიმიტიული ბოლოსამკაუღი.

8. ქვედა ყდის v-ზე ავტორის ხელით, შავი ფანქრით, ამოწერილია გამომცემლობაში გაგზავნილი ლექსების, გამოცანა-ლექსებისა და შარადების ნომრები. ყდის ბოლოში ლექსების ნომრები მეორდება თავის სათაურებითურთ.

9. ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

მინაწერები: (ქიმიური მელნით):

1. „Я только увлечена по тобой“ 6r.
 2. „Я люблю русскую литературу“ 9r.
 3. „Литература русская очень прекрасна“ 9r.
 4. „პაპა! წავიკითხე ლექსები შენი. სიმართლეს გეტყვი, დიდი შთაბეჭდილება არცერთმა არ დახტოვეს, მაგრამ ენა ბავშვებისათვის მაინც საარაკო და სახიამოვნოა, რადგანაც“ 16v.
- უმნიშვნელო მინაწერები:** ზედა ყდის r, 29r.

66

(გსიემ 4582)

მთხრობა ინდოეთის მეფის აბენერის ძის ოვასაფისა. 1837

22 ფ.: 36X22; ქაღალდი, ორგვარი ხარისხის, ჭუჭყიანი, გაყვი-
 თლუბული; დალაქავებული; ქაღალდის ყდა; ყუის ადვილას და-
 გლეჯილი; მხედრული; სომხურიდან მთარგმნელი სტეფან
 ზურაბის ძე მდივანოვი (21r); მთარგმნელის ავტოგრაფი;
 1837 წ. (21r); ფ. 1-14-ს აქვს დამლა; ფ. 15-23-ს. ჭვირნიშანი, დაუწ-
 ერელია 22r-v. და ქვემო ყდის r-v.

„მთხრობა ინდოეთის მეფის აბენერის ძის ოვასა-
 ფისა, თარგმნილი სომხურიდან ქართულსა ენასა ზედა წელსა 1850-ს,
 დეკემბრის 23. თავი. –

1. „ოჴო, მამა ზეციერი, ამა სოფელსა ხათნობდა,
 სიტყუა ღმერთისა კაცთათვის ზეცითა მოვლინოდა,
 განხორციელდა სიყუარულით, ჯუარზედა შეემკვალოდა,
 დაეფლა მიწასა შინა, აღდგომით იდიდებოდა“ 1r-20v.

უმნიშვნა: 1. ერთვის: „წინასიტყუაობა – ყოველსო მოვეასნო,
 მკითხველსო ამა წიგნისა, ნემ მიერ ლექსად თარგმნილისა პაო-
 სიანთ (სომხთ) ენიდგან ქართულს ენასა ზედა, გთხოვთ მომიტ-
 ეოთ ამასა შინა, რაიც კოვოთ შეცთომილება. თუმცა მე არა ვარ
 დიდათ გამოცდილი ლექსთა მთხველობასა შინა, გარნა მადლევეს
 ესე მიზეზი მე კადნიერებასა შრომისათვის ამისა, რომელ წიგნი
 ესე ინდოეთის აბენერ მეფის ძის ოვასაფისა და
 ბარადამ განდევნილისა არს კეთილის მიზეზი სულისა, და არა
 არს სხუა წიგნთა მსგავსი, რომელნი გარყვნიან კაცთა კეთილსა
 აზრსა, რომელთა შინა არიან ხოლოთ, შეხასებელი (?) ხორცისა
 და სულისა, ესე იგი კეკლუცთა ქალთა ანუ გმირთა და მეომართა
 ეაქაცთა, და ანუ სიმდიდრეხა ზედა აღწერილნი, ივინი არიან
 ამოება და ერთი თვალოვანი, გარნა ესე წიგნი არს უხენაესი
 აზრი კეთილობისა და გამაოხიერებელი სულისა. უწყით ყოველ-
 თა, რომელ თვინიერ სულისა ხორცი მკუდარ არს. მაშასადამე,
 ყოველი გვაში თანამდებ ვართ ვეძით საამოვნო და სახარებლო
 სულისა და არა მოუძღვროდეთ ესრეთის სახულიეროს წერილის
 კითხვით, რომელი დაგვატკბობს კეთილობითა თვისითა და ხარკე-
 სა სულის გასწმედს. ყოველთადმე შენდობის მთხოვნელი ვარ
 ნათესავით პაიოსიანი სტეფან ზურაბის ძე მდივანოვი.
 1851-სა, აღლექსანდროპოლს.

- ვინ ვის განუსჯელათ რამეს დაპირდებოთ,
 შემდგომ სინანულათ ამას გაუსხდებოთ“ (20v-21r).
2. ყდაზე აწერია: „წიგნი ბარადამ განდევნილისა და
 ოვასაფ ინდოეთის მეფის ძის აბენერისა“.

3. სტროფები დასომრილია.

მინაწერი: „მამაო ჩვენო, რომელი ხარ ცათა შინა, წმინდა იყავს სახელი შენი“ (21v).

უმნიშვნელო მინაწერები: ზედა ყდის r-v.

67

(გსიემ 4608)

კარაბადინი. XIX

14X3 ფ.: 35,5x22,2; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავე-ბული; მუყაოს ახალი ყდა, ხავსისფერი კოლენკორით შემოსილი, შიგნიდან დაფარული მოყავისფრო ქაღალდით. დაშლილი; მხედრული: [XIX ს.] აქვს დამლა.

[კარაბადინი]. — „როცა ულოცავდეთ, ერთი ფული და შაქარი ხელში დაიყარე და ისე ულოცე. სახელითა მამისათა რომ ამბობდე, საცა ბედნიერი ეჯდეს, პირჯვარი გადასწერე სამჯერვე. № 1. ბედნიერის ლოცვა და წამალი. — სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, რას მატუი ქარიჟითა, რას მაგორავ ცერცვივითა, რა ხარ, რა სულიერი ხარ: მე ვარ ბედი ბედნიერი...“ 1r-14v.

უმნიშვნელო: 1. შელოცვები და წამლის რეცეპტები გადანომრილია.

2. ხელნაწერი გადაწერილი უნდა იყოს ნაკლები დედნიდან. რადგან № 50-სა და № 60 რეცეპტებს შორის ტექსტი გამოტოვებულია.

3. ფ. 13-14 დაწერილია სხვა ფერის მელნით. მათზე რეცეპტებს ნომრები აღარ უზის. ამ ფურცლებზე გადამწერისგანვე აღდგენილი უნდა იყოს ხელნაწერის დაკარგული ბოლო ნაწილი.

4. ხელნაწერში დევს სხვადასხვა ზომის 3 ფურცელი, რომლებიც წარმოადგენს ფრაგმენტებს სხვადასხვა კარაბადინიდან: ა. 21,8X17; თეთრი ქაღალდი; მხედრული.

ბ. 13,8X17; ცალსახიანი რეველის ფურცლის ნაწილი; მხედრული, წითელი და შავი მელნით ნაწერი.

გ. 11,5X22; თეთრი ქაღალდი, დალაქავებული; მხედრული, აქვს დამლა. ფურცლის v-ზე მინაწერი: „ზაქარია, ზაქარია“.

68

(გსიემ 4589)

ჩარდავრიშიანი. XIX

76 ფ.: 35X21,7; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავებული, ჭუჭყიანი; მუყაოს ახალი ყდა, ხავსისფერი კოლენკორით შემოსილი, შიგნიდან დაფარული მოყავისფრო ქაღალდით. ფ. 69 დაზიანებულია; მხედრული; ტექსტი აღაგ-აღაგ გაცხოველებული: [XIX ს.] აქვს ჭვირნიშანი და დამლა: ფ. 8 და 69-76 განსხვავებული ხარისხის ქაღალდია; მახაც აქვს დამლა.

<ჩარდავრიშიანი>. — „...მყოფელი ჰელმწიფე იყო, შუა ღამისას უღლაგო აღაგას რად იარებოდაო, ეს უშვილობისაგან უფრო ჯავრად ჩამყვება, მაშ ჯერ იდუმალად აქ დაეჯდები და უყურებ, ეგების მალე

გამოკლეძოსთ და ამათი რამ შვეტიყოლ...“ 1r-76r.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

2. თხზულების შესახებ იხ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1966, გვ. 363-364; გამოკეპულია რამდენიმეჯერ: ეხკელაძის მიერ 1876 და 1890წ., ღ. კახაროვის მიერ 1913 წ.

ანდერძი (გადამწერის): „ეს ამბავები, ჩაღდავრეშიანი, დახრულდა“ (76r).

უმნიშვნელო მინაწერები იხ. 50v; 51r, 76v.

69

(გხიემ 4577)

კარაბადინი (დაუთ ხანის). 1792

468 ფ.: 21X16.5; ქაღალდი, თეთრი (3-378, 435-468 ფ.) და ღურჯი (ფ. 1-2, 379-434), გაყვითლებული, ჭუჭყიანი და დაღაქავებული; შავი ტყავით გადაკრული ხის ყდა; ყუა დაზიანებული, დაშლილი; მხედრული; სათაურები და დასაწეისები წითელი მეღვინით; ხელნაწერის ბევრი ფურცელი (48r, 49r, 53v-54r, 56v-57r, 64v-65r, 85v-86r, 135r-v და სხვ.) დაჩხანნილია ფერადი და შავი ფანქრით. 1792 წ. (3r). გადამწერი იოანე მღვდელი (3r); გადაწერის ადგილი მოზდოკი (3r); როგორც თეთრ, ისე ღურჯ ქაღალდს აქვს ჭვირნიშანი, დაუწერილია: (1v).

<კარაბადინი>. — „კარი პირველი, შესავალი, აწ პირველი წილი და კარის ხაქმე და ხაქიმო ხაქმეებს ვაცნობებს და ვიანბობს. ესე არს, რომე კაცი რასაც ხაქმელს სჭამს, ყოველივე კაცის მუცელში და სტომაქშიდ დადნების...“ 5r-434v.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. ანდერძი გადამწერის: „ქ. ჩღპზ მაისის 10 ვიწყეთ დაწერა ამა კარაბადინისა. დახრულდა ჩღვბ, ვიორგობის ლ ამდენსა, რუსეთსა მოზდოგს, იოანე მღვდელი ხს კელითა. ვინც წაიკითხოთ, მოიგონეთ, ბევრი ამავი მიქნისა ამ წიგნის წერაში“ (3r).

ბ. ანდერძი მთარგმნელია (წითელი მეღვინით): „რომელმან ქრისტიანმან კაცმან წაიკითხოთ და ამ კარაბადინიდამ სარგებელი მოგცეხთ და თქვენი სხეულებანი განიკურნოს, საქართველოს მეფის ბატონის ღუარსაბის ძეს დაეთო ხანს შენდობა უბრძანეთ, იმისი ნათარგმნი არის სტამბოლსა თათრულისაგან ქართულად, ქორონიკონსა უპვ (!) ამდენსა“ (3v).

გ. ანდერძი გადამწერისა: „მერმეთ მე, იოანე მღვდელმან, ვნახე და გადავწერე წელსა ჩღპთ ამდენსა. ვინც აქადამ ფურცელი ამოხიოს, ღმერთო, ის ამიერ იყოს წყეული და ქრისტეს მიერ შეჩვენებული. ამიტომ ვიტყვი, რომე დიდი ამავი მაქვს და ღვაწლი დამიდვია“ (3v).

დ. წინასიტყვაობა: „წიგნი ესე კარაბადინი არს. — ნებითა და ბრძანებითა ჩვენ, მეფეთ მეფის ბატონის ღუარსაბის ძეს საწყალობელი დაუთხან, ჩვენ ხაქმეზედ სტანბოლს სულთან მურად ხონთ ქართან მივედით სასაქმოდ წელსა უპვ (!). სტამბოლს ორი წელიწადი დავეყავით. ერსთს დღეს ერთს ფილოსოფს მეცნიერს და ბედნიერს კაცს შემოვესარენით. იმ კაცმან თავის სახლში მისვლის ვედრებით მიგვიპატიჟა და მიგვიყვანა. მრავალი სააქიმო და სამეცნიერო წიგნები ქონდა. ყოველივე

გვიჩვენა, მაგრამ ეს კარაბადინი ყველა წიგნებისაგან უფრო მოვინდომეთ. ამიტომ რომე საქართველოში შიგან ამისთანა წიგნი არ იპოვებოდა, საქართველოს ასეთი კაცი ვნახეთ, რომ უაქიმოთ და უცოდინარობით მოკვდა და დაზიანდა. ღმერთის ძალით მერმეთ იმ თათრულს წიგნს ჩვენ შევებედეთ და ქართულად გადმოვთარგმანეთ, ამისთვის რომე თავად დიდი მადლი არის-მეთქი, მეორე რომ კაცმან კაცი სახეულისაგან და სიკვდილისაგან დაიხსნას და მოარჩინოს. ვინცა ამა წიგნითა და წამლებითა მორჩეს, მე, საბრალოს, უღირს დაუთხანს შენდობა მიბრძანეთ ხეალმე, თქვენის კეთილის ვნისაგან ნუ დაგვივიწყებთ, ვინ ჩვენ შენდობა გვიბძანათ, ღმერთმან თქვენც შეგინდოსთ თქვენი შეცოდებანი, ამინ“ (4r-5r).

2. ერთვის: ა. „წამლების სახელები თათრულისაგან ქართულად: ბაყლა-ცერცვი

ბოგრიჯი-თეთრი ღობიო
 შანდანა-კახევის თესლი
 რაზიანა-ცერცელო...“ (435r).

ბ. სქემა წრეებით სიცოცხლისა და შავი სიკვდილის წლების ანგარიშით (439r).

გ. „პურების თაბიათებს ვიანბობსთ: „ხორბალი, ხმიადის პური, გაუცრეული პური, შერიის პური...“ (442r-448v). „შეიცავს პურის, ხორცის, ერბოს, ზეთის, რძის, თესლების, ხილის, წყლის, სასუნეხელი ბაღახების „თაბიათებს“.

დ. „აწ ფერად-ფერადის მალამოებს გამოვიცხადებს: -რძის მალამო, ჟანგრის მალამო, თეთრი მალამო...“ (448v-449v).

ჟ. „აწე ფერად-ფერადი შაბების გაკეთებას ვიანბობს: წითელის შაქრის შაბი, აყაყის შაფი, მუცლის შაფი“ (449v-450r).

ჭ. „აწე მავუნების გაკეთებას ვიანბობს: თრახფარუხის მავუნი, თრიაქარბის მავუნი, ნიაზარის თუხის მავუნი“ (450r).

ხ. [საძიებელი].- „პირველს კარს აქვს ფურცელი შვიდი. პირველი ფურცელი ასწავლის სააქიმოს საქმეებს, ყოველს სასმელს, საჭმელს...“ (451r-466r).

3. ხელნაწერში გადამწერს სხვადასხვა კარაბადინიდან დამატებით აქვს გადაწერილი ნაწვევტები: 1r-2v, 439v-441v, 466v-468v.

4. 439v-441v-ზე მოთავსებულ კარაბადინს ახლავს: ა. ფერადებით შესრულებული წრეხაზებით „სალხინობელის და საფათერაოს“ სქემა (440r).

ბ. სქემა: „უკეთუ სნეულის მორჩენა და სიკვდილის ცნობა გინდოსთ“ (440v).

გ. საკვიმარო დღეების სია (441r)

დ. სქემა: „სისხლის გამოშვება კარგი და ავი საათი“ (441v).

5. კარაბადინის მრავალ გვერდზე გვხვდება ტექსტის ზოგიერთი ადგილის დამატებითი ცნობების შემცველი მინაწერები.

6. ხელნაწერს აქვს ანბანური პავინაცია.

7. დაუთხანის კარაბადინი გამოცემულია, იხ. „იადივარ დაუდი. ღადო კოტეტი შვილი, მედიცინა ძველ საქართველოში, XVI სუკუნე. 1938. ჩვენი ხელნაწერი ამ გამოცემაში გამოყენებული არ არის.“

ანდერძი: „ეს კარაბადინი მე, იონე მღვდელმან, აღწერე მოზდოქს ბატონიშვილის მირიანის კარაბადინისაგან ჩაბუ წელსა. მაისის თვის ი. 1787. 10.

მეორე კარაბადინიც დავით ბოტონიშვილის კარაბადინისაგან გადავწერე მოზდოქს“ (450v).

მინაწერები: „1797 აპრილის 5 ეკურთხა რუსეთის ხელმწიფე პავლე პეტროვიჩი“ (450v).

უმნიშვნელო მინაწერები: ზედა ყდის v, 11r, ქვედა ყდის r.

70

(გსიემ 4578)

ახოვთეგმატა. 1781-1793

98 ფ.: 25X20. ქაღალდი, ლურჯი (ფ. 1-25; ფ. 49-86), თეთრი (ფ. 25-48) და მომწვანო (ფ. 87-98): გაჭუჭყისებული, დალაქაგებულ: ტვიფრული ტყავით გადაკრული ხის ყდა დაზიანებულია. ყდის შიგნით გამოკრული ფურცელი ჭიხაგან დანერეტილია. აკლია თაფფურცელი, ნახევრად ამოუარდნილია ფ. 1-2; 1781-1793 წ. (40r, 97v); სამივე ფურის ქაღალდს აქვს ჭვირნიშანი. გადამწერი ვან-ნაძე ლაშქარნივიისი ასლანი (40r).

[ახოვთეგმატა]. — 1. „სიტყვანი და სწავლანი სამეცნიერონი ფრიად მარგებელნი სულ სხეულობით ორკერძოვე ძველისა და ახლისა წმინდათა წერილთაგან რჩევით გამოკრებულნი დიდისა ბახილისა და გრიგოლი ღ-თისმეტყველისა და იოანე ოქროპირისა და მამისა ეფრემისა და მაქსიმესი და ცხოვრებისაგან მამათასა და სხვათა წმინდათა ღვდელთ-მოძღვართა, მამათა, მოციქულ-წინასწარმეტყველთა ხოლომონ და ზირაქისა და სხვათა ფილასოფოსთა, თქმული კლემექსისაგან.— ყოველთა, რომელთა ენებოს და ეძიებდნენ ღმერთს, ეპოუბის მათ, რამეთუ იგი არს ყოველთა ღმერთი და ყოველთა ცხოვრება...“ 1r-40r.

შენიშვნა: ერთვის **ანდერძები:** ა. „წავლანი მრავალთა ფილასოფოსთანი და სიტყვანი ყოველად ხარგებელნი და მკითხველთა ამის განმგრძნობი და განმარწყისებელი სულიერად და კორციელად სრულ სხეულთანი. აღიწერა აპრილს ე. ქ-კს უოთ“ (32r-v). ბ. „რომელნი წმინდანი მამანი და ფილასოფოსნი ამ წიგნსა გამოცხადებულ არიან. ვინც ამ წიგნსა ზედა იჭირნახულოთ და გადაიღოთ და განამრავლოთ ქვეყანასა ზედა მათი სხენება, უფალმან თქვენცა გამრავლოსთ შვილთა და სრულიად საძირკველითა თქვენითა და ესე წერილნი ყოველნი შუამდგომელ იყვნეს სულთა თქვენთათვის უმეტეს. ღმერთო, მრავალჯამიერ ყვეუ პატიოსანი წიგნისა ამის აღწერა, წიგნი ესე სამეცნიერო და ფრიად მარგებელი მხმენელთათვის, ამის, ამის და ამის. პირველად აღწერილი ბრძანებითა ბაქარ საქართველოს მეფის ვახტანგის ძისათა. მრავალჯამიერ კყოს უფალმან, მარტის ღ“ (40r).

2. <მოკლედ სიტყვისგება სოგრატიისი. — აქ კეთილის კაცის წესი არ არის, კაცს პირში აქებდეს და უკან კი ზრახევდეს. ნიშანი ჭკუისა ის არის, კაცსა კაცისა განსაცდელში ჩავდება უმძიმდეს. სიკეთე უჭკუოდ ცარიელი არის...“ 40v-79v.

შენიშვნა: უძღვის: „მოკლედ სიტყვის გება სოგრატიისი, სწავლა პირველი. თარგმნილი და სხვათაცა ფილასოფოსთა რუსულისაგან ქართულს ენაზედ ერასტი თურქისტანის-შიგლისაგან, ბრძანებით საქართველოს მეფის ვახტანგის ძის ბაქარისათა. ღმერთო, კეთილად და მშვიდობით მოახმარენ პატრონსა თვისსა. აღიწერა ჟამსა საქართველოს მეფის ირაკლისასა. ღმერთო, მრავალჯამიერ ყვეუ და დაამტკიცე მეფობა მისი, ხელითა ვანნაძე ლაშქარნივიისის ასლანისათა, თვესა მარტსა ღ. ქ-კს უოთ“ (40r).

3. [მოკლედ გამოსახსნელი ამბავი, წიგნი მეორე. რომის კეისრებისა, სხვათა მეფეთა, მოავართა და მკვდართა

მთავრობისა]. — „ივლიანე კეისარი ერთხელ ნავში იჯდა და დიდი ღელვა აღუდგა ესრეთ, რომ თვით მენავეთ მოძღვარი იგი დიდათ შეშინდა და უბრძანა: ნუ გეშინიან, კეისარი მიგყავსო...“ 80r-97v.

შენიშვნები: 1. სათაური აღდგენილია კ. კეკელიძის სახელმწიფრთა ინსტიტუტის A 1702 ხელნაწერის მიხედვით.

2. „აპოთეფმატიხ“ შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ. 1981, გვ. 487-488; ლ. ძოწენიძე, რუსული აპოთეფმატიხის ქართული რედაქციები, თბ., 1979.

3. ხელნაწერს აქვს ანბანური და რიცხვობრივი პავინაცია.

ანდერძები: 1. „აკურთხე, ღმერთო, ამისი დამწერი“ (79r).

2. „ქ. აღვსრულა წიგნი ესე აპრილს ოცდაერთსა, ქ-ქს უპა“ (97v).

3. „ქ-ქს უპა, აპრილს ოცდაერთსა“ (97v).

შენიშვნა: სიტყვაში „ქ-ქს“ ახო ქ. მოხატულია ყვაივლებით.

მინაწერები: 1. „მოწყალო ხელმწიფო, კნიაზ ციციანოვ“ (ზედა ყდის v).

2. „ორი ღელაშვილს, ორი კიდევ ღელაშვილს, ორი ღელაშვილს, ერთი ჯონანაშვილს, ორი დავითაშვილის, მიხანაშვილის, ერთი კიდევ მიხანაშვილი, ერთი დემეტრაშვილის, ერთი კიდევ მიხანაშვილს“ (ზედა ყდის v).

3. „თქვენო ბრწყინვალეა მოწყალო ხელმწიფო, კნიაზ ციციანოვ, პირველათ თქვენს“ (ზედა ყდის v).

4. „ესე წიგნი არის სიბრძნე სწავლა და ეკუთნის თავადს პატა ციციანოვს, წელსა 1836, მაისის 16 დღესა, რომელიც გოდვენ ჩემს ძმისწულს ჩემს სახსოვრად კნიაზ პატას, მე, კნინა მარიამ ესდროსიკოვისამ“ (98r).

5. მინაწერი, რომელიც პირობითი ნიშნების სისტემის კრიპტოგრამაა, ამოუხსნელია. იხ. დიდი ათანელიშვილი, ძველი ქართული საიდუმლო დამწერლობა, 1982, გვ. 351.

6. „მიხეილ, შენი ანბავი მამწერე ... ნინო“ (ქვედა ყდის r).

უმნიშვნელო მინაწერები: ზედა ყდის v, 98r-v, (ქვედა ყდის r).

71

(გსიემ 4579)

კრებული. 1848-1854

172ფ.: 22X17; ქაღალდი, გაყვითლებული, დაღაქავებული, ხავსისფერი, კოლენკორით შემოსილი მუყაოს ყდა, მოყავისფრო საცავი ფურცლებით, ახლად შემოკრული, რესტავირებული; ნაკლეული, დაზიანებულია ფ. 1, 7, 76, 88, 111, 145, 159-160; მხედრული, თავსამკაული: 102r, ბოლოსამკაული: 136v, 144v, ეკლესიის გამოსახულება: 144v, წრიული ხაზებით შესრულებული ჩანახატი: 153v, ფურცლების უმრავლესობას კიდევებზე ჩამოხაზული აქვს არეები; გადამწერები ზაქარია და იაკობ წიწიკოევი: (14v, 34v, 37v, 49r, 61r და სხვ.) 1848-1854 წ. (45r, 149v), აქვს დამლა, დაუწერელია 15v-21v, 164v, 165v-167v, 171v.

1. „სახელითა მამითა და ძისათა და სულისა წმიდისათა ამინ. ცხოვრება არის აღექვი კაცი მღვთისა. — „კაცი იყო ვინმე სტანბოლს შინა მემკვიდრე, რომელ ეწოდებოდა სახელ ევრემ და მეუღლეს ერქვა სახელი ანა. ასეთი მდიდრები იყვნენ, რომ მრავალი

სოფლები საყმით ჰყვანდა...“ 1r-14v.

შენიშვნები: 1. ეს თხზულება სხვადასხვა რედაქციით არის შემონახული; კიმენურით, მეტაფორასულით, გალექსილიც არის იოსებ სააკაძის მიერ. ჩვენი ხელნაწერის ტექსტი არ მისდევს არცერთს.

2. ერთვის ანდერძი: „დაიწერა თებერვლის ამდენი: იბ. ჩემმ. ღვთით, დახრულდა წიგნი ალექსიანი, ხელითა ზაქარია წიწიკოვისათა. ვინც ეს წიგნი წაიკითხოს, ცხოვნება მიბრძანეთ“ (14v).

2. [ლოცვა]. –

„იესო ქრისტე, ძე მღვთისაო, ცოდვილების მწყალობელო, ჯვარცმულო, სისხლის დამთესო, ადამ და ევას მხსნელო, მეც შემისხვეწიეთ ცოდვილი, იოვანე ღვთის მტყველო, იესო ჩვენის გულისათვის რამტელი რჯული მოითმინაო...“ 15r.

შენიშვნა: ლოცვა 4 სტროფიანია; ლოცვის წარმომთქმელი ქალია.

3. [ცისა და ქვეყნის შექმნის ამბავი]. – „უყვარს და ღიაკი სძულს. ღიაკას გაუხსნა მუცელი და რაქაქელს კი შეუკრა. ეყოლა შვილი ღიაკთანა ვაჟი ექვსი და ქალი ერთი...“ 22r-144v.

შენიშვნები: 1. თხზულება მოღწეულია მე-12 თავის ბოლო ნაწილიდან.

2. თხზულება შეიცავს ძველი და ახალი აღთქმის ამბებს. მისი შინაარსი, თავების მიხედვით, ასე გრძელდება: „გაყიდვა იოსებისა და წასვლა იაისა მისირის ქვეყანას“ (22r-34v). „გაკეთება მოსების კიდობნისა და დაშრობა ერიქვის წყლისა, რომ არის იორდანე“ (35r-37v).

„ძველი დახრულდა და ახალი დაიწერების“. „სახარება იოკიმე და ანანისი“ (38r-41v);

„სახარება მარიამისა ვაბრიელისაგან“ (42r-44v);

„სახარება და დაბადება იოანე ნათლისმცემლისა“ (45r-49r);

„გამოცდა მარიამისა ხუცებისაგან“ (49r-51v);

„საცდური წყლისა დაღვევა მარიამისა“ (51v-54r);

„შობა იესო ქრისტესი ბეთლემისა ქუჩყანასა“ (54r-61r);

„მირქმა რო არის, ტაძრათ მიყვანა იესო ქრისტესი“ (61v-65v) და სხვ.

3. ყოველი თავის დასაწყისში დატოვებულია ადგილები თავსამკაულისათვის.

4. „დღე არის დღესასწაულის ანდამაღწისა, რომელიც გაჰკურნა ქრისტემან. – კაცი ვინმე იყო ანდამაღწი, გლახაკი და უპატროხო, შეწუხებული, უნუგეშო და ყოველივე დადუმული ჰქონდა სახმარი ასონი, რამეთუ თვალით იყო ბრმა და ხელით იყო დადუმულ და ფერხით იყო საპყარი...“ 145r-149v.

5. „ქ. ესე არს ალექსი კაცისა საკითხავი. – რომ იყო ეფრემ სატანმო (!) და შვილი არა ჰყვანდა, ამ ეფრემის ცოლის თავადისა იყო და რქვა ანამა და ღმერთს ეხვეწებოდნენ: ერთი შვილი მოგვეციო...“ 150r.

თავდება: „...და თქვენ შვილი გეყოლებათო და სახელათ ერქვა ალექსიო. ოდეს გაიღვიძა ალექსიმ“ 150r.

შენიშვნა: ტექსტი განსხვავდება ამ თხზულების ჩვენამდე მოღწეული სხვა რედაქციებისაგან.

6. „აღსარება სინანულისა.— ვცოდე ყოვლად წმინდასა სამებასა—მამასა და ძესა და სულსა წმინდასა. შემცოდე ვარ ღვთისა, ვაღვიარებ წინაშე მღვთისა და წმინდისა ღვთისმშობლისა და წინაშე შესხა, მამაო წმინდაო...“ 150v-153r.

7. „ლოცვა ღვთისმშობლისა.— ღვთისმშობელო, ქალწულო, ვიხაროდენ, მიმადლებულო მარიამ, უფალი შენ თანა კურთხეულ არს...“ 153r.

8. „წმინდა გრიგოლ განმანათლებლის შევედრება უფალთან ქრისტიან სულთათვის. — უფალო, ყოველივე ვისწავლულო და შევიძინეო, ახლა ამას ვეხვეწები, რომ სამსახო ანგელოზი მაძიევილიო და ვკითხოო, რაც მინდაო...“ 154r-160v.

თავდება: „...და არც ჩავცივდეთ საუკუნოდ ტანჯვაში იმის მოხვდითა. უთხრა გრიგოლმა: ინაღვლებენ“ 160v.

შენიშვნა: თხზულების გაგრძელებისათვის ხელნაწერში დატოვებულია ცარიელი ფურცელი (161r-v).

9. „სწავლანი სულიერნი წმინდის მამისა ჩვენისა მამქიმე აღმსარებელისა მიერ თქმული, ხოლო თარგმნილი წმინდისა მამის ეფთიმისა მიერ. — პირველი უვნებლობა არს, რათა კაცი ხაქმე თანა ცოდვისათვის უცხო იქმნეს და სრულიად განეშოროს. მეორე უვნებლობა არს, რათა არ მიეყვანებდეს გონებასა ზრახვად ვნებათა გულის სიტყვათა ბოროტთა...“ 162r-164r.

თავდება: „...ამისათვის ჯერ არის კრძალულები და შიშით ღვთისით შეწირვათ ღოცვათა ჩვენთა მარადის“ 164r.

შენიშვნები: 1. თხზულების დახასრულისათვის ხელნაწერში დატოვებულია ცარიელი ფურცლები (164v-167v).

2. თხზულებას აკლია შუაშიც, 158-159 ფურცლებს შორის.

3. იხ. ქ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. 1, 1980, გვ. 203, მისივე ეტიუდები V, გვ. 98.

10. [არაკი ხოლომონ ბრძნისა და ორი მომჩივანი ქალისა]. — „...ამ ქალებსა, ნახანც ერთმანეთი ვერ ვაიმტყუნეთო. ამახე მეტი სამართალი არ შეიძლება, თქვენ ორივე ეპატრონებით. გახადის ცოცხალს ყმაწვილს ტანსაცმელი და ხმალი უნდა დაჰკრან...“ 169r.

შენიშვნა: ამ არაკის დასაწყისი ფურცლები ამოჭრილია ხელნაწერიდან.

11. [არაკი ქურდისა]. — „დროსა ერთსა იყო ქურდი ერთი და სთქვა ამა ქურდმა: წავალ რამის მოსაპარავათო. რა წავიდა იგი ქურდი და მაიპარა რამდენიმე სანათი, ამ ქურდობაში მოახწრეს კაცთა...“ 169v-170r.

12. [ლოცვები]. — „ში ყოვლად მღვთის მშობელო ქალწულო, გვედრები გუდმოდვინეთ, რათა ამამიყვანო ხიღრმისა ცოდვისა ჩემისაგან...“ 170v-171v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერში მოიპოვება გადამწერის ხელით

შესრულებული რამდენიმე ჩანაწერი: ა. 165r დახაზულია სვეტებად, ხათაურად აწერია: „ვერნადირი“. პირველი სვეტი შეეხებუღია წლებისა და მასთან დაკავშირებული რაღაც რიცხვების მარჯვენაგვერდით: 1869-26, 1870-7, 1871-18“ და ა.შ.

ბ. 168v-ზე დახაზულია მთავრის კალენდარი. ქვევით მიწერილია მისი განმარტება.

ბ. [ღექსი]. -

„ქ. საბახ საბახ დედიღარ, ახნა ფული ედიღარ,
 ფული ვურ თულარდან, სორა პოშოლ პროჩ დედიღარ,
 ხვალა, ხვალა იტყვიან, თეთრს ფულს შესჯამიან,
 ფულის გათავებაზედ: წადი, დაიკარგე, - ეტყვიან“ (170r).

დ. [გამოცანა]. - „ქ. მთა დამითოვლა, მინდორი დამიგრძელდა, შორი გზა მამიხლოვდა, წიხქილი მგელმა მამტაცა.

მთა დამითოვლა არის თმის გათეთრება. წიხქილი მგელმა მამტაცა არის, კბილები რო აღარ ექნება, შორი გზა მომიახლოვდა არის ხიკვდილი: მინდორი დამიგრძელდა არის მუხლებში რო ძალა არ ექნება“ (170r).

ე. [ხუსუნატის წამლის რეცეპტი]. - „კანაფის თესლი, გვარჯილა ნახევარი, ის, ნახევარი ის, წმინდათ დინაყოს და არაყში ჩაიყაროს. იმ დამეს იხე იყოს, მეორე დღეს დილა-ხაღამოს დალიოს და ბუთლიკა უნდა დაწვდრიოს, რო არ დაიღეკოს. ეს ხუსუნატის წამალია“ (172r).

2. 168r-v-ზე ტექსტის ხელთ წერია: „...სადიდებულათ წმინდისა თანაარხისა, ცხოველ-მყოფელისა და განუყოფელისა სამებისა: მამისა და ძისა და წმინ. სულისა, ბრძანებითა უკუთილმსახურისა და უთვითმპერობელისა საკლმწიფისა ჩვენისა იმპერატორისა ნიკოლოზ პავლეს ძისა, სრულიად როსიისა, და მეუღლისა მისისა უკუთილმსახურისისა ხელმწიფისა იმპერატრიცა ალექსანდრა თეოდორეს ასულისა და დედისა მისისა უკუთილეს მსახურისა იმპერატრიცა მარიამ თეოდორეს ასულისა, მემკვიდრისა მისისა კეთილ-მორწმუნისა ხელმწიფისა და დიდისა მთავრისა ალექსანდრე ნიკოლოზის ძისა და კეთილ-მორწმუნისა ხელმწიფისა ცესარევიჩის დიდისა მთავრისა კონსტანტინე პავლეს ძისა და კეთილ-მორწმუნისა ხელმწიფის და დიდის მთავრისა მიხეილ პავლეს ძისა მეუღლისა მისისა კეთილ-მორწმუნისა ხელმწიფისა ხელმწიფისა (!) და დიდისა მთავრისა ელენა პავლეს ასულისა და კეთილ-მორწმუნეთა და დიდთა მთავართა მარიამ, ოლენა და ალექსანდრა ნიკოლოზის ასულისა და კეთილ-მორწმუნეთა ხელმწიფეთა და დიდისა მთავრისა მარიამ პავლეს ასულისა და მეუღლისა მისისა და კეთილ-მორწმუნისა დიდისა მთავრისა ანსა პავლეს ასულისა და მეუღლისა მისისა კურთხევათა უწმინდელისა უმმართველვისა“ (168r-v).

(ძნელი გასარკვევია, ეს ტექსტი ნაწილია ანდერძისა, თხზულების დასაწყისისა თუ ცალკე ტექსტისა).

ანდერძები: 1. „ღმერთო, უღხინე ამ წიგნის დამწერის იაკობას სულსა“ (34v).

2. ამისათვის გეხვეწებით მამათა და მამათა ჩვენთა, რომ მამისხენით თქვენის კეთილის პირითა, თქვათ: ღმერთო, შეუნდეთ ამ წიგნის დამწერსა იაკობ წიწიკოვსა, ამინ (37v).

3. „რომ ამ ღვთისმშობლის შუამდგომელობითა და მამა იოხების მეოხებითა შეუნდოს ამის დამწერს, ამინ“ (41v).

4. „უფალო, შენის მთავარანგელოზის ძალითა და მეოხებითა უღხინე ამ წიგნის დამწერის სულსა, იაკობსა წიწიკოვსა, აღიწერა იანვრის პირველს, 1848 წელსა“ (45r).

5. „რომ ამის შუადგომლობითა და მეოხებითა დაიხსნას ქრისტე

ღმერთმან ყოველი ქრისტიანი ეშმაკობისაგან, საცდურისაგან და უმეტესთა და ამის თარგმნის სული, დამიწერია და პატრონისა, ამინ. ზაქარ წიტიკოვის სული, (49r).

6. „აცხოვნე ამის დამწერი, ამინ“ (54r).

7. „რომ დამბადებელმან ცისა და ქვეყანისაგან, რომ ყმაწვილსა ვით დაიბადა და ვიხსნახთ თქვენ ყოველნი დიდის საცთურისაგან, ვინც ეს აღმოიკითხოთ და თქვით თუ, ღმერთო, შეუნდეთ ამ წიგნის მთარგმნელსა და დამწერის სულსა, ზაქარ წიტიკოვისა, ამინ“ (76r).

8. „ღმერთო, აცხოვნე ამის დამწერის ზაქარ წიტიკოვის სული, ამინ“ (70v).

9. „ქრისტე ღმერთო, რომ ლაზარე მკვდრეთ აღადგინე, ამ წიგნის დამწერი ისრე აღადგინე, ამ პატრონისა და დამწერის სული იაკობისა, ამინ“ (74v).

10. „ამის მონათლვა შეწიოს ამ წიგნის დამწერსა, ნუ დამიტევებ მე, უფალო, ცოდვილსა, ამინ“ (78r).

11. ქრისტე ღმერთო, შენის დიდიდის (!) უშოვნელის თავდაბლობით და საცხოვლობის დაბეზლობით უღბინე ამ წიგნის დამწერს, მოიხსენე შენს სამართალში მარჯვენიისაქენ, იაკობ წიტიკოვის სული, ამინ (80v).

12. „ღმერთო, შეუნდე ამის დამწერის სულსა, ამინ“ (83v).

13. „ცოდვა ჩემი მახუქე, რაც გცოდე გულში, ამინ. გულის განძრახვითა ზაქარ წიტიკოვის სულსა, გორელს“ (102r).

14. „ქრისტე ღმერთო, ქვეყნის მაცხოვარო, ახოცე ცოდვა ამის პატრონისა და მივე ნაწილი სახუფეველისა, ამინ“ (107r).

15. „ამ იოსების და ნიკოდიმეს მეოხებით უღბინე ამ წიგნის დამწერს იაკობ წიტიკოვისა“ (114r).

16. „ქრისტე ღმერთო, ამ სულის წმინდის მადლი შეაწიე ამის დამწერსა და პატრონსა, ამინ“ (121r).

17. „ქრისტე ღმერთო, ამ დღეობის მადლით აცხოვნე ამის დამწერის სული, ამინ“ (123r).

18. „შენ, ძეო მღვთისაო და უფალო ღმერთო ჩემო იესო ქრისტეო, შეიწყალე საბრალო სული იაკობ წიტიკოვისა“ (132v).

19. „აჲ, შენ, ხვეტო სარწმუნოებისაო, წმინდა ჯვარო თავიანთსაქემო, ქრისტიანთ საწამებელო, შენ, გვირგვინო ეკლესიისაე და მფარველო, შენის თავყანის მცემლისაო, შუამდგომელო ამ აღმწერისაო, აცხოვნე და ამ წიგნის დამწერის სული, ზაქარია, ამინ“ (136v).

20. „ქრისტე ღმერთო, შენ შეიწყალე ამის დამწერის სული, ამინ. ზაქარასი“ (144v).

21. „მოვეცეს ღმერთმა ხიმტიკიცე, ვითარცა ანდამალუწი, და მოთმინება ჩვეცა, ღმერთო, ნუ დაჰკარგავ ამის დამწერის სულსა, იაკობ წიტიკოვისა. 1854 წელსა, თიბათვის 1“ (149v).

22. „მომიტევე ცოდვა ჩემი მე, ღვთისმშობელო, გორელ იაკობ წიტიკოვის სულსა, ამინ“ (153r).

მინაწერები: (გადამწერის ხელით): 1. „იუნია თიბათვე, 1856 გიორგობის 14, ფული გამოგზავნა ნათლია ჩემმა ღკა არაგანსაცუ“.

1857 წელსა აპრილის 28. შენ და კეკუასთან ბებიანთი წიგნი. აპრილის 28. ფოშტით.

მაისის 11. შენ წიგნი როსტევეანოვის ხელით.

მაისის 14. ჩალაბაღას ხელით წიგნი შენ.

მაისის 18. აბეკოვის ხელით წიგნი შენ.

მაისის 30. ისაიას ხელით წიგნი შენ თინას აბუოვს ამანათი, თევზიცა.

გვარამაძის ხელით თიბათვის 4. წიგნი.

- თიბათვის 11. წიგნი შენ დეღუა შეიღის ხელით.
 თიბათვის 28. შიუკას წიგნები, კაბაც.
 კათათვის 3. აღუნაკიანთ ზაკარას წიგნი.
 კათათვის 10. ილარიონი წავიდა გროზნას“ (ზედა ყდის v).
 2. „Сия книга принадлежит духанчику Иакову Цитикову, кто украдет, Бог накажет. 1848 года переписал.“ (ზედა ყდის საცავი ფურცლის r).
 3. „ადიწერა იანერის პირველსა, ჩემს წელსა“ (ზედა ყდის საცავი ფურცლის r).
 4. (შავი ფანქრით) „1857 წელსავ ლადიკაეკაიდან მოვედი მარიამობის 10“ (ზედა ყდის საცავი ფურცლის r).
 5. უსაშინდეს ხარ ... ღმერთო, ყოველთა შენთა ქმნილთაო, უსწორ-უწონელ უსაზრო-კელავ უთვალაეი წყლითაო, წმინდა არს სახელი შენი ცით ქვეყნათ ხმელთა წყლითაო, და მეც გაქებ არსად მოსული შენგან ბოძებულ წყლითაო (115v).
 6. „1856 მაისის 12. მოვედ გორიდან კავკავს“ (153v).
 7. „1857 ამ წელსა, იყო აპრილის 7-ში აღდგომა, ამალღება იყო მაისის 16 -1857“ (172r).
 8. „1857 წელსა, მაისის 7, გადაცვლილა ჩემი ნუშა“ (172r).
უმნიშვნელო მინაწერები: ზედა ყდის საცავი ფურცლის v, 41v, 161r-v, 172r.

72

(გსემ 4580)

იოანე დამასკელი. გარდამოცემა. XIX

149 ფ.: 20X17, ქბაღდი, ვაყვითლებული, დალაქავებული, მუყაოს ახალი ყდა, მწვანე კოლენკორით შემოსილი. მოყავისფრო საცავი ფურცლებით; ხელნაწერს მოცუთილი აქვს ქვედა მარჯვენა კიდე, მხედრული; ფ. 110-117 განსხვავებული ხელით; დასაწყისი ასოები მთაერულით; სათაურები და დასაწყისები წითელი მეღნიით; [XIX ს.], აქვს დამლა, დაუწერელია: 1v, 145v-149v.

„ღირსისა მამისა ჩუენისა იოანე მონაზონისა და ხუცისა დამასკელისა გარდამოცემა უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა, ვითარმედ მიუწომელ არს ღმერთი და კუალად არა ჯერ-არს ძიებად და გამოწვლილვად არა მოცემულთა ჩუენდა წმიდათა წინამწარმეტყუემლთა მოციქულთა და მახარებელთა მიერ. გვაკურთხენ, მამაო. თავი ა.—ღმერთი არავინ იხილა, ოდესაც მხოლოდ შობილმან ძემან, რომელი იყო წიაღთა მამისათა...“ 2r-144r.

უმნიშვნელო: 1. ერთის „სარჩევი“ (144v-145r). „სარჩევი“ დაუსრულებელია.

2. ყდაზე ქიმიური მეღნიით წერია: „იოანე დამასკელი, გარდამოცემა, უცილობელი მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა“.

3. 148v-სა და 149v-ზე დასმულია 3 ბეჭედი ეკლესიის გამოსახულებით. მათი ზეგუნდებია: „ონის წმიდის გიორგის ეკკლესია“ (148v, 149v); „ფსორის ღვთის მშობლის ეკკლესია“ (149v).

4. ხელნაწერს აქვს რიცხვობრივი პაგინაცია.

5. თხზულება ქართულად თარგმნილია არსენ იყალთოელის მიერ. იხ. კ. კეკელიძე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ მწერლობაში, ეტიუდები, ტ. V, თბ., 1957, გვ. 66; მისივე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1960, გვ. 273-281. ივანე ლოლაშვილი, არსენ იყალთოელი, თბ., 1978, გვ. 107-111.

ანდერძი: „განსრულდა, დიდება ღმერთსა ზედა“ (144r).
უმნიშვნელო მონაწერი იხ. ზედა ყდის v და 1r.

73

(გსიემ 4619)

ფრაგმენტი (ლიტურგიკული ხასიათის).
XII-XIII

8 ფ.: 15X13; ეტრატი; ჭუჭყიანი, გაშავებული, უყდო; ფრაგმენტი; ფ. 4-ის შემორჩენილია მხოლოდ ზედა მარცხენა კიდე; დაშლილი; დაზიანებული; ნუსხური; დახაწვისი ასოები მთავრულით, სათაურები და დახაწვისები ხინგურით; [XII-XIII ს.].

„პავლე. სახარება გამოკრებილნი წმიდა აღვსებასა. ფსალმუნი. კ~დ გ~ი. ესე არს დღე, რამეთუ ვქმნა, უფალო, დასდებული. ა. აუვარებდით უფალსა რ. საქმე წმიდათა მოციქულთა. — პირველი ესე სიტყუაა ვყო ყოველთათჳს. მ. ღმრთის მოყუარეო, რ~თა იწყო იესუ ყოფად და სწავლად...“ 1r-8v.

წყდება: „...მოვიდა იესო და და[დგა] შორის მათსა და პრქუა [მათ]: მშჯდობა თქუენ თანა!“ 8v.

74

(გსიემ 4586)

კრებული. 1776-1777

139 ფ.: 29,5X18,5; ქაღალდი, გაყვითლებული, გაჭუჭყიანებული, დალაქავებული; ტეიფრული, შავი ტყავით გადაკრული ხის ყდა, ყდა დაზიანებული; დაზიანებულია ფ. 1, 2, 3, 42, 49, 50, 54, 55, 72, 73; ამოვარდნილია ფ. 137; ხელნაწერს აკლია 130-131, 137-138 ფურცლებს შორის; მხედრული, სათაურები წითელი მეღვინით; გადამწერი კორნილიე ჩაჩიკაშვილი, 1776-1777 წწ. (72r-139v); აქვს ჭვირნიშანი.

1. „ყარამანიანი, ნათარგმნი სპარსულისაგან ქართულათ ყ[აფლანის] შვილის [სარდალ საღთხუც[ისა] დავითისაგან, ტკბილათ და ამოთ სასმენი... — [პირველ ჟამად სპარსეთს... იყო ხელმწიფე დიდი, რომელსა ეწო[დებოდა] [თახმუ]რად. ესე იყო მორტკმული და აღსრულებული ყოველსა ზედან სპარსეთისასა...“ 2r-72r

უმნიშვნელო: 1. „ყარამანიანის“ ბოლოს ახე წერია: „აქა დასრულდა ანბაი ესე. ნუმცა დაესრულების დიდება თქვენი. თუმცა ყარამანის ანბაი სხვადა მრავალი არის, მაგრამ იმაში ამის მეტი არა ეწერა. მისად ამბად ესე კმახყოფელი იყოს“ (72r).

2. თხზულების შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, 1958, გვ. 355; ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1966, გვ. 353-356; ძველი გამოცემულია რამდენიმეჯერ, ბოლო გამოცემა განხორციელდა 1965 წ. ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, წინასიტყვაობა და დექსიკონი დაურთეს ალექსანდრე გვახარიამ და სარგის ცაიშვილმა.

ანდერძი (გადამწერის): „განსრულდა წიგნი ესე ყარამანიანი

ხელითა ჩაჩიკას შვილის ნიკოლოზის ძის კორნილიესაგან. სუმცა დასრულებების პატრონის ამის სახელი და გვარი შეილითა და შვილის შეილითა. გასრულდა ოც დღეზედა. დეკემბერს ცამეტს. ქ. კს უად.

ერთი წიგნი ამისთანა არეისა აქეს კაცთა ძესა.

ტკბილ არს ესე საკითხავათ, შეილი სწოვდეს დედას რძესა.

ხადმთოცა და ხაეროცა შეკრებილი აქა ძესა.

სურვის ვაჭრობთ, ვერ იყიდთ. დიახ, დიდი ფახი სძესა.

კ~ დღეზე გასრულდა“ (72r).

2. <ამირანდარეჯანიანი>. — კარი პირველი. აბესალომ ინდოთ მეფისა ანბავი, მისივე მეფისა შორტყულისა და დამდიდრებულისა და წიგნი ამირანდარეჯანის ძისა. — არა იყო შექცირვება გულსა მისსა, ესე იყო წესი მისი. უდგა ასი ავაზა, ექვსასი ქორი, თეთრი და მწყაზარი. ყვა სამი ათასი დიდებული...“ 73r-139v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი გადაწერილია ნაკლული დედნიდან. ნაკლული ტექსტისათვის ხელნაწერში დატოვებულია ადგილები: ფ. 109-110, 135, 136.

2. ძეგლის შესახებ იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1958, გვ. 75-85; ალ. ბარამიძე, ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, ტ. I, თბ., 1945, გვ. 28-80; ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. II, თბ., 1966, გვ. 26-59; მოსე ხონელი, ამირანდარეჯანიანი, თბ., 1967. გამოსაცემად მოაზადა, გამოკვლევა და დექსიკონი დაურთო ღილი ათანეჯლი შვილმა. ჩვენს ხელნაწერი ამ გამოცემაში S ლიტერით არის აღნიშნული. არსებობს ამ თხზულების უფრო ადრინდელი გამოცემებიც: ხ. ყუბანეი შვილის ძეგლი ქართული ლიტერატურის ქრებტომათია, ტ. II, თბ., 1949, გვ. 1-110; ი. დოღაშვილის ჩვენი ხაუნჯე, ტ. II, თბ., 1960, გვ. 283-452.

3. ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

ანდერძი (გადამწერის) „დასრულდა წიგნი ესე ამირანდარეჯანიანი ხელითა ჩაჩიკას შვილის მღვდლის ძისაგან, რომელსა ეწოდების კორნილიე, უფალმან აკურთხოს პურითა, დვინითა, ზეთითა, სიცოცხლითა, და სიხარულითა, ამინ.

განსრულდა თვესა იანვარსა ხუთსა, კორონიკონსა უფე. განსრულდა წიგნი ესე ოცსა დღესა“ (139v).

მინაწერები: 1. „თქვენო მაღალო ბრწყინვალეებავ, უმოწყალებო ხელმწიფევე, გიორგი ერისთოვი პირველად უმდაბლესად თავს დაგიკარავ და შენს განძლიერებას უზენაეს არსებას ვსთხოვ. ამასთანავე ვიცო, თქვენი კეთილ გონებისაგან ჩვენს ვითარებას იუწყებ, დ-თისა და თქვენის წყალობით, ამჟამად მშვიდობით ვიმყოფებით“ (ზედა ფდის v).

ფურცელი, რომელზედაც მინაწერია შესრულებული, ყდაზე უკუღმაა დაკრული, მინაწერის ტექსტი ამ ფურცელზე რამდენჯერმე მეორდება.

2. „ვარე მოწმით გონიერთაგან საცნობელი, ესე იგი ამოცანა. — არა ვარ შემოქმედ, არცა ქმნილი არავოდეს ვიყავ ხილულ ცოცხალთა შორის, და ოდენ ვიმყოფები მკბართა შორის. ვატები, არამედ სოფელსა შინა არა ხელმეწიფების ყოფა, სოფელსა შინა ვარ უპირველესი მწვერი, გარნა ვარ არც მიწა, არც წყალი, არცა ჰაერი, არცა ცეცხლი, და არცა მესხეთე სხეული. არამედ ბუნებით ძალითა ჩემისა ვითარცა საშუაღსა ზედა ვიმყოფები ნივთთა ამათ შორის. არა ვარ და არცა ოდეს დროულად ვიქნები. წახულში მიწა არ ვიყავ, აწმყო არა ვარ და საუკუნოდცა მყოფობასა მიწა

არა ვიქნები, ვკტები პირველ, ვიდრეღა ეიშობები, ვარ მამა წყ-
 ეულთა სულთა, მაგრამ არა ვარ, ჯოჯოხეთისა შინა მე ვარგდი-
 ვარ და არა ცხოვრებულ და არცა ქონებულ და არცა ცხოვებულ“
 1r.

3. „კაცი კაცისას გავგზაუნე,
 სახლად შეე ...
 სახლი შინ...“ (1r).

4. [გამოცანა]. –
 „ერთსა რასმე ბუნებაში ერთი რამე განძი სძევსა,
 თვით მატულობს, არ კლდებულობს, არც სახელი შივან სძევსა,
 ვინც იუნჯა, ვერც იმან სცნო, ვერც სახმარად მიყოფს ხესა,
 ძალით გახსნა არვის ძალუძს, თვით აღირჩევს მოსვლის
 დღესა“ (1v).

5. [გამოცანა]. –
 „მე და ჩემი მიყვი დარბაიხელს ვიყვი,
 მიყვი სახლში შევიდა, მე ქე დაერჩი ბრიყვი“ (1v).

6. „ეინ იყო, რომელი ცაბა ქვეშე არ იყო. ქვეყანასა ზედა
 ვიდოდა, ღმერთსა თაყვანისცა, ვინ იყო ([იყო ივანე ნათლისმცე-
 მელმან მუცლით გამო თაყვანისცა ღმერთსა.

ვინ თქვა ფიცი უტყუელი-თუმცა ემტყუნა, სიმართლემცა ექმნა.
 (ეროდემ ქალსა მას რქვა ფიცით: რაცა მთხოვო, მოგცე შენ)“ (1v).

7. [გამოცანა]. –
 „მწყემსნი ხშირად იპოენიან, იხილვენ და მეგობრობენ,
 ხელმწიფენი მეტად ძვირად როს ნახვენ და ვერა ძმობენ,
 ღმერთი ვერსად ვერ იხილავს, მოციქულნიც ამას ხმობენ,
 გამომცნობი ამ შაირსა ძ...[თაქ]სა შეიმკობენ“ (1v).

8. „Царица София, Царица София“ (28r).

9. „ეს ყარამანიანი ახმაროს ღმერთმან Царица София-ს“ (30r).

10. „მარიამ წულუკიძის ქალი“ (72v).

შენიშვნა: „მარიამ“ წერია ჩართული ასოებით.

11. (ჩართული ასოებით) „მეფე ყოვლისა საქართველო სი-
 ირაკლი“ (72v).

12. „ნაბუქოდონოსორ მეფესა“ (72v).

13. (ჩართულით) „დედოფალი სოფია“ (72v).

14. „ეს ყარამანიანი მაჩუქა კნინა პელაგია დგებუაძისამ
 1884 წელს, 19-ს იანვარს, გიორგი დგებუაძე“ (109r).

15. „მღვდელის და მის ბლალოჩინისაგან აქვე მიწერილი აღ-
 შენდეს ეკლესია კოკიის სამოსახლოსთან, 9-ს ივლისს 1884 წ. –
 №181, აგრეთვე მამახახლისის ჯანჯდაეას, ეს დამვე თვეს და
 წელს №188 ნომრით“ (109r).

16. „Георгий Дгебуадзе, Георгий Дгебуадзе.“ (109r).

17. „Дгебуадзе Константин, Тариел Дгебуадзе.“ (109r).

18. (შავი ფანქრით). –

„მე ის მინდოდა აქანე მოხვლით,
 ფიქრითა საეხე გული დამერთო,
 მაგრამ, რომ მოველ შემატა სევდა,
 და სასოება სრულად წამერთო“ (109v).

19. „აუეტოქ ნიკიტინ ისრაელიანი“ (109v).

20. „მის ბრწინვალებას კნ. გიორგი მანუჩარის ძე დგებუაძე“
 (110r).

21. „1898-სა წ. 20 ივნის ჩავიკითხე მე, თავადი ტარიელ დგე-
 ბუაძემ ამირან დარეჯანის ძე და მომეწონა. თუ ბოლომდი თუ

არ ჩაიკითხე, არ მოგეწონება კაცს. ტარიელ მანუჩარის ძე დგებუაძე“ (110r).

22. (შავე ფანქრით) „ველაგია თავედგირიძე“ :
(დურჯი მეღნით) „ვალერიანე დგებუაძე“ (110v).

23. „გულის წამალი შელოცვა. –
ამ ქუჩურ, ქუჩურ გამი.
სოსარ ხამი სოფლისა მოხთა,
გული არგო ძროხას, ელი-
ელე ვერდი, გელი გელევერდი,
გელიას კარი გაუღე, უფუ გელისთ
ელისა, გელისა, უფს კარი გაუღე,
უფუ გელისა.
ხორო ატამის ფოთოლი,
წითელი ტყეშალის ფოთოლი-
ხოჯის თოლი, კამის ძირი, ანუ ფოთოლი.
წამალი“ (110v).

24. „მისართმევედ იმპერატრიცისა ჟურნალში დააწერინა. მთავარმან მეგრელიისმან ნიკოლოზ დაეითის ძემ [და]დიანმან თარგმ[ნ]ა (!) ესე ვარამანიანი ქართულისაგან რუსულად 1860 წელსა 13-ს მარტს. სანკტპეტერბურგს.

ა ... ა. ხ. გ. ია სახელი თარგმანების თანა შემწირა“ (135r).

25. „დესპინე დგებუაძე, გიორგი დგებუაძე დე-
სპინე დგებუაძე“ (135r).

26. [გამოცანა]. – (შავე ფანქრით)

„ჯერ მიწას მიაბარებენ,

მერე მრავლად მოიდებენ,

მდიდარი და დარიბები მისთვის ფულსა აიდებენ,

გლახაკი და მეფეები ტუჩ-ბაგესა მიადებენ,

და შრომით ნაშრომს, ფულით ნახყიდს მადლა პაერს...“
(135v).

27. [გამოცანა]. –

„ის რა არის, თავშიშველი და სხვა ტანი ფანჩიერი,

ცხოველია სხვა ქვეყნისა, მკერდიცა აქვს განიერი,

რომ ვაქოთ, არ არის ხობობსავით მშვენიერი,

და ვინცა ამას არ ახსნის, ის არ არის გონიერი“ (135v).

28. [გამოცანა]. –

„დიდი რუსთა სახელმწიფო ამაზედ მოიფინების–,

რომ ახწონო და აფასო, ათ რუბად დაეფასების,

ხან ხელში მიაქვს, ხან უბეში, სადაცა გამახსენდების,

უფრო ჩემს თავს ეკუთნის, მე თუკი დამეჯერების“ (135v).

29. [გამოცანა]. –

„ერთი რამე საკვირველი მარგალიტით შეფქვეული,

ხხირად რაზმი დაწუბილი, სანახავად ბევრეული,

თმა სუბრული, ამრის ფერი, ზოგან თეთრი ფერეული,

სახამთრიოდ მოკაზმული, ტანსამოსში შესვეული“ (135v).

30. [გამოცანა]. –

„ერთი საწყალი ბებერი ზის შაოსანი, ბნელია,

ზურგითა არონებენ, ფეხითა ვერ წამდგმელია,

ათას თუმნისას ჩაყლაპავს, ვითა მგონია დევია,

და მახაცა აღებინებენ, დარჩები ცარიელია“ (135v).

31. [გამოცანა]. –

„ერთი რამ უცხო ნაზარდი, შორს წაიყვანა ძიძამან,

იქ დახვთა ნათესავეები, მაგრამ ვერ იცნო ბიძამან,

არცა აწყინა სიცივემ, არცა სიცხემ მზისამან,

და რომელ გადარჩეს, იხაროს ნაყოფთა მამულისამან“ (135v).

32. [გამოცანა]. –

- „ვედივარ შვაში,
 არ მაქ გვარი,
 ჩამცქერის ყველა თვალში,
 ჭრის და არ აკაკუნებს“ (136r).
 გამოცანის გვერდზე წერია: „ცეცხლი“.
33. [გამოცანა]. –
 „მადლიდამ[ა] ჩამოვიდა კაბა-კუბა ჭრელოსანი,
 ყველამ იმას დაედევნა ქვევითი და ცხენოსანი“ (136r).
34. [გამოცანა]. – „თავდაღმა ხავე, პირაღმა ცარიელი“ (136r).
35. [გამოცანა]. –
 „დედასა შვილი წავართვი, სხეასა მივა გარეულასა,
 შევკარი, შევაკაჭკაჭე, თავი შეუკარ სხეულსა“ (136r).
36. [გამოცანა]. –
 „ხახლი თეთრი, უსადირკვლო, მდიდართაგან მიღებული,
 ხან გახსნილი, ხან შეკრული, ხან მგზავრული, ხან დებუ-
 ლი,
 ხუთღიერი-უსუთლოსგან ვერავისგან აგდებული,
 ტასმდი მოდა ხანადირო, საჩაღუქოთ წოდებული“ (136r).
 გამოცანას თავზე აწერია: „პალატა“.
37. [გამოცანა]. –
 „ორი რამ არის შავ-თეთრი, თითოთ რომ გაყო, ოთხია,
 რა გაიშლეს, გაწეთეს, ოთხავე რაც რომ კუთხეა,
 გრვალი არის და სოველი,
 მოუშრობელი მწუთხეა“ (136r).
 გამოცანას მიწერილი აქვს: „თვალი“.
38. [გამოცანა]. –
 „ერთი რამე ახოვანი ზამთრის შუქსა გავეიტკბილებს,
 ხანახვეროდ გაგაწითლებს, ხანახვეროდ გაგაგრილებს“
 (136r).
39. [გამოცანა]. –
 „ორი რამ არის სხედასხვა ფერი, დაბადებიდან ჯდებიან,
 აილაშქერიან, დაილაშქერიან, ერთმანეთს მიუხდებიან,
 ამ წამს დახოცვენ ერთმანეთს, ამ წამსვე გაცოცხლდებიან“
 (136v).
 „გამოცანა“ შავი ფანქრით არის მიწერილი.
40. [გამოცანა]. –
 „ორისაგან თორმეტი, ოთხისაგან ოცდაოთხი,
 ნახევარი რკინა არის, ნახევარი რქა და ხორცი,
 ორი ბმული შით მოზვერი,
 ძნელად მოსაბრუნებელი“ (136v).
 გამოცანას მიწერილი აქვს: „ცხენის ფეხები“.
41. [გამოცანა]. –
 „ერთს დედას უანგარიშო შვილი ყავს, ზოგი დიდი და
 ზოგი პატარა, მოხდგება და ყველას შესჭამს, ნეტა იმის
 კბილებს“ (136v).
 გამოცანას მიწერილი აქვს „მიწა“.
42. [გამოცანა]. – „ორჯელ შობილი ერთხელ კტება“ (136v).
 გამოცანას მიწერილი აქვს „ქათამი“.
43. [გამოცანა]. –
 „შავი არის შაშვივითა, კმენა იცის ძაღლივითა,
 პატრონს სიზმრით ათამაშებს, ქამაჩა და სტვირივითა“ (136v).
 გამოცანის ახსნაა: „პწყილი“.
44. [გამოცანა]. –
 „თესლი რამე მიხართავი, ვაჭართაგან მონახეიდი,
 ხან გემით და ხან კურტანით და ხან ზურგზედ ანაკიდი“
 (136v).

45. „ეს წიგნი ეკუთვნის გიორგი დგებუაძეს“ (136v).

46. „...ოეთეს დიდროვანი კაკალი იცის, თავვი ამდენს ეცთება, [ჭამით გახვრეტს] და შეძვრება შიგ, ძალიან გახუჭდება, რომ ვეღარ გამოეტყუა, ამდენს ხანს დარჩება, როგორც შევიდა, ისევე დახდეს“ (139v).

47. „...ერთი ღვთის მოშიში ბერი იყო და როდესაც ჭამას ... ნახუფრალს გამოიტანდა და გადაყრიდა. ერთი კარგი მწვეარი ... შეჩვია და ამ ნახუფრზედ იდროის და მოვიდის ... მატა დაეაჩუვე და დავიჭერ და ამის ტყავს ქათიბ...“ (139v).

48. „რა დამიბრუნებს წარსულს დროს, წარსულსა ნეტარებასა, ჩემნი ყვაილნი დამჭნარა, ნეტა რა მომცემს შევბასა, ვინ მიერდგულეს ობოლსა, მომაქცევს ყურადღებასა, და თუ[რ]მე მხოლოდ სიკეტელი მიქადის მკურნალებასა“

49. ის კრიპტოგრამა (72r).

უმნიშვნელი მინაწერები: 1r-v, 3r, 9v, 19v, 22v-23r, 52v, 68v-69r, 72r-v, 109r-110v; 130v; 135r-136v, ქვედა ყდის r.

75

(გსიემ 4587)

[გიორგი] დვანაძე. საბრალო ნინა. XIX

16 ფ.; 18X11; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული; თავი-სივე ქაღალდის ყდა, ყუა შეკერილია ზიგზაგურად, თეთრი ძაფით; ქვედა ყდას მოხეული აქვს ქვედა ნახევარი, ზედა ყდის r-v-ზე დახატულია ფარშეანგი; მხედრული: [XIX ს]; აქვს დამლა.

„საბრალო ნინა. თქმული დვანაძისაგან. — ამ დროს ბედმა კრულმა მე პატიმრობას მაწვია. პირველსა მიმცა შავსა დღეში. იმ დროს არავისაგან არა მქონდა ცნობა. ამ სევდა-საპყრობილეში ვიყავი მწარედ დაღონებული...“ 1r-ქვედა ყდის v.

წყდება: საყვარელო და სატრფიალოს მალაღს პატიოსნებას“ ქვედა ყდის v.

უმნიშვნელი: 1. „საბრალო ნინა“. ვალექსილი გ. დვანაძის-გან, დაცულია კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის S 1120 ხელნაწერში — გ. დვანაძის ლექსთა კრებულში (104r-110v). ჩვენს ხელნაწერში დაცული ტექსტი ამ თხზულებისა კვავს ბწკარედს.

2. ხელნაწერს აქვს ახლად გაკეთებული პავინაცია.

76

(გსიემ 5987)

მიხითარ სევასტიელი. რიტორიკა. XIX

64 ფ., 18,3X11,3; ქაღალდი, ღურჯი, ბაცი და მუქი ფერის, დალაქავებული; უყდო; მორღეული აქვს 1-8 ფ.; მხედრული, სა-თაურები და დასაწყისი ასოები მთავრულით; [XIX ს.], აქვს ჭვირნიშანი; გადამწერი იესე [გარსევანიშვილი] (2r), დაუწერელია: 60r, 61v, 62r, 63r.

<მიხითარ სევასტიელი>. — „თვს ჭველოვნებისა სარი-ტოროდსა (ესე იგი სამჭვერ-მეთქუძსა). წიგნი ა. თვს საზღურისა

სამჭერ-მეთქვოზა და წუაღებისა ნაწილთა მისთასა. თავი ა. — მჭევრმეთქვეობა, რომელიცა ითქმის რიტორებად, არს ხელოვნება საკეთილ-მეთქვო, ითქმის ხელოვნებად, რომლითა ეზიარების სხუათა ყოველთა ხელოვნებათა...“ 5რ-57რ.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი: „მიხითარ ყოვლად ბრძნისა მოძღურისა სომეხთასა სეკესტიელისა ქმნილი წიგნი რიტორიკა, სარგებელად ყრმათა სხოლის შინათა ქართულსა ჳმასა ზედა გარდამოდებით შრომილი ანტონის მიერ არხიეპისკოპოსისა ყოვლისა ქართულსოისა დაეითიან-ბაგარტოვანისა, დროსა უკეთილმსახურისისა ყოვლად უბრწყინუაღესისა და უმაღლესისა მეფისა ირაკლის ყოვლისა საქართულსოისასა, მამთმთავრობასა ანტონისასა. წელსა დასაბამითგან სოფლისა 7272, ჳორციელად შობითგან ღ-ისა 1764. თთუსსა მეშვიდესა, რიცხუსა 10.

ბ. „წინა-სიტყუაობა, ეპისტოლე, მიწერილი ანტონის მიერ არხიეპისკოპოსისა ყოვლისა საქართულსოისა, დაეითიან-ბაგარტოვანისა ირაკლის მიმართ მეორისა, ძმისა თვისისა, მეფისა ყოვლისა საქართულსოისა, დაეითიან ბაგარტოვანისა“ (2ვ-5რ). ეპისტოლე გამოქვეყნებულია. იხ. მ. ქავთარია XVIII საუკუნის ქართული აზროვნების ისტორიიდან, 1977, გვ. 108-111. ჩვენი ხელნაწერი გამოცემაში გამოყენებული არ არის.

2. ერთვის: „პინაქს-სიტყუაობა ხარიტოროისა ჳელოვნებისა (ესე იგი სამჭევრ-მეთქოზისა)“ (58რ-59რ).

3. ამ ძეგლის თარგმანის შესახებ იხ. კ. ქეკელიძე, ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980, გვ. 382.

4. ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

ანდერძი: „მარტის ექუს ვიწყე და აღვასრულე სწავლით და წერით მაიხის ოცდამოთხესა რიცხუსა თვისასა. იესე“ (2რ).

მინაწერები: 1. (ნუსხურით): „შენდამი იხარებს, მიმადლებულო, ყოველი დაბადებული, ანგელოსთა კრებული და კაცთა ნათესავი, ტაძარო უწმინდესო, სამოთხეო პირმეტყულო, ქაღწულები-სა სიქადლო, რომლისაგან სიტყუა განჳორციელდა და ყრმა უწინარეს საუკუნეთა, ღმერთი ჩუწნი, რომელმან საშო შენი საყდრად გამოაჩინა და მუცელი შენი ცათა უერცვლეს ყყო, შენდამი იხარებს, მიმადლებულო, ყოველი დაბადებული, დიდება შენდა“ (1რ).

2. (გადამწერის ხელით, ჩართულად) „იესე, იესე, იესე“ (1ვ, 5რ, 59რ).

3. (ნუსხურით) „ყოველი გონება ანგელოსთა განაკვირვა დიდმან განკაცებისა შენისა. ცხოვნება რა სოფლისა ენება ყოველთა შემოქმედმან. ამისადმი სრულებით მოიწია და რომელ...“ (61).

4. (ნუსხურით) „სასძლოსა შენსა ვახედავ, მაცხოვარ, შემოგბილსა, სამკაული არა მაქუს, რათა შევიდე, განვაბრწყინვო ღამპარი სკლისა ჩემისა, ღმერთო ჩემო, და მდევროენე მე, მე...“ (61რ).

5. (ნუსხურით) „მტერთულმან გამოუთქმელმან უბრწელები-სამან სიტყუასა ჳამბადებელსა ავასსა ბუნება, მოვედ უბიწო, ქაღწულო ღ-ის მშობელო, შენგან შობილსა თანა გუასწავენ მორწმუნეთა, რათა დირს ვიქმნეთ ჩუწნ დიდებად შენდა“ (62ვ).

6. (ნუსხურით) „ზეციით გამოჩინებულისა ქრისტეს მეუფისა მსხურობლის შემწირულ ვარსკულაყო, ყოვლად ბრწყინაღეგო და განმანათლებელო კესარია — კაპბადუკიის ქალაქისაო, დიდო მღუღელ-მთავარო ეასილა, ჩუწნ ყოველნი პატივს გცემთ, მეოხ-გუსწავე ჩუწნ“ (63ვ).

7. „სხვებრ დასანიშნეღად ამათ მღვიმეთასა იპოების კვადად

ერთი ფრიად საკვირვო მახმედის გამონათქმი: „განმმარტებელი აღყურანისანი იტყვიან, ვითარმედ ღმერთმან მოავლინა ქვეყანასა ზედა აროტა და მაროტაჲ განსაკითხველად კაცთა. მოქადულნი ესე ანგელოხნი აღსრულებისა წილ თვისისა თანამდებობისა იღუწიდიან სასიყუარულოთა საქმეთა შინა ერთისა ასსირიელისა მდედრისა თანა, რომელიცა იყო ქმროსან. და არა სხვებრ ეთანხმა აღსრულებად სურვილისა მათისა, თვინიერ ესე ვითართა შეთქმითა, რათამცა მისცენ მათ სამღუდელო მათი თილისმად, საშუალობითა რომლისათაცა კვლეწიფების ზეცად აღსლვად, ოდესცა სათნო უნდეს მათ. აროტა და მაროტა აღასრულეს თხოვილი დედაკაცისა ამისა. მაგრა ძვილდა ოდენ მიიღო კვლთა თვისთა საიდუმლოჲ ესე, ვითარ მოიაზრა ზეცად აღსლვაჲ. რაიცა მიეხების ანგელოხთა, განეხუნენ ივინი ფრთეთა თვისთა შემძლებლობასა, ხოლო ღმერთმან სარისხვებლად მათდა გარდამავლობისათვის დასაჯნა ივინი მოკიდებულ ყოფად წამწმებითა მღვიმეთა შინა ბაალის ტაძრისათა, ეიდრე დღემდე უკანასკნელისა სახჯელისა.

აჲ, სჯული უმცერისა უსწავლელისა და სულელისა მახმედ ბილწისა“ (64v).

მინაწერები იხ. 59v, 60v, 63v, 64r-v.

77

 (გსიემ 6034/13)
 კრებული. XIX

40 ფ.: 17X11; ქაღალდი, გაყვითლებული, დაღაქავებული; უფო; მხედრული; დასაწყისი ასოები მთავრულით; ბოლოსამკაული 20v; [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია: 1r-v, 37r-40r.

1. „აკათისტო ანუ დაუჯდომელი წმიდისა ქალწულ-მოწამისა ბარბარასი. უკუთუ არს მღვდელი, იწყებს ესრეთ. – კურთხეულ არს ღმერთი ჩუენი ყოვლადგე აწ და მარადის და უკუნიითი უკუნისამდე და ჩუენ ვიტყვი: ამინ. ხოლო უკუთუ არა არს, ჰსთქვი: მეოხებათათჳს ყოვლად წმიდისა დიდისა შენისათა...“ 2r-20v.

2. „ლოცუა წმიდისა დიდისა მოწამისა ბარბარას მიმართ. – ვითარცა ჭეშმარიტისა და მრავალ მოწაელისა მსწრაფლ სიმრთელისა და მრავალსაკვირველისა კურნებათა წყაროსა მიმართ, შენდამი მოვილტვი მე უძღური ესე...“ 21r-22v.

3. „ცხოვრება და წამება წმიდისა დიდისა ქალწულ-მოწამისა ბარბარასი, აღწერილი წმიდისაგან იოანე დამასკელისა და მეტაფრასტის მიერ და სათვეოსაგან ნეტარისა მოსკოვის მიტროპოლიტისა მაკარისა და სხუათაგან. – შეფობასა მაქსიმოიანე უღმრთოსა მეფისასა რომეს შინა იყო კაცი ვინმე კეთილშობილი აღმოსავლეთად, მდიდარი და დიდებული, სახელით დიოსკორე...“ 23r-36v.

შენიშვნები: 1. ხელნაწერში მოთავესებული სამივე თხზულება თარგმნილია გიორგი ავალიშვილის მიერ. იხ. ლ. კიკნაძე, გიორგი ავალიშვილის თარგმანები, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1987, № 4, გვ. 25-45.

2. ხელნაწერს აქვს ანბანური პავინაცია.

უმნიშვნელო მინაწერი 40v.

78

(გსიემ 4591)
თურქეთი. XIX

7 ფ.: 22X17; ქაღალდი, ღურჯი, დალაქავებული; უფლო, დაშლილი, დაზიანებული. მოცვეთილი აქვს მარცხენა ყუა; მხედრული, სათაური და დახაწვისი ასოები მთავრულით: [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია 7r-v.

„თურქეთი. — [თურქეთის სამფლობელონი არა ერთსა შინა ევროპასა იპყრობვიან, არამედ ... დსა ნაწილსა აზიისა და აფრიკისასა. ევროპული თურქეთი იპყრობს...“ 1r-6r

შენიშვნა: ხელნაწერში წარმოდგენილია თხზულების I ნაწილი; დახასრულში წერია: „დახასრული პირველისა ნაწილისა“ (6r).

შინაწერი (გადამწერის):

„საკადრ-თანადო კვლეუა ნათარგმანების, სამეშაჯურ კმსო, საწამღუწლოითთამებრ, ეს ხახედ ევო ქუმდებარ იობრებრივ, ნემებურ ერთგულ, მისართმ არ საცონვა“ (6v).

79

(გსიემ 4592)
კრებული. XIX

20 ფ.: 22X17,5; ქაღალდი, ღურჯი, დალაქავებული, უფლო, დაშლილი, დაზიანებული, მოცვეთილი, აქვს მარჯვენა კიდე; ნაკლული; მხედრული, ორი ხელი; 1r-ზე სათაურის პირველი სიტყვა მთავრულით, დახაწვისი ასოები მთავრულით, [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაუწერელია 20r-v.

1. [მ ც ი რ ე ს ჯ უ ლ ი ს კ ა ნ ო ნ ი]. — „წესი და განგება და სჯულის-კანონი მეექუსისა კრებისა. — ასსამოცდარუათა წმიდათა მამათა, რომელნი შეპკრბეს კ ო ნ ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე კ ო ლ ა დ, ახალსა პრომსა, კ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ე ლ-ის მსახურისა მეფისა ზე, ძისა ძისწულისა კერეკლე მეფისა...“ 1r-5r.

თავდება: „თავნი ჰსჯულის-კანონისანი“ (გ) „...და ყოვლისა სახსარსა და განმაცხოვლებელსა დიდებულსა მსხუტრპლსა, ამის უკუშ ჯერი-ხათვის ესრეთ განვაწესებთ“ 6v.

შენიშვნა: ძველი ქართულად თარგმნა ექვთიმე ათონელ-მა. იხ. კ. კეკელიძე, ძვ. ქართული ლიტერატურის ისტორია, I, 1980, გვ. 211, გამოსცა ელგუჯა გიუნაშვილმა. იხ. სჯულის-კანონი, 1972.

2. [ს ა ს უ ლ ი ე რ ო ტ ე რ მ ი ხ თ ა ვ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ა]. — „...აქუს ცხებუ-ლისა; ესე იგი არს მესია, ხოლო ბერძულად ქრისტე არს, ნა[ცვლად ცხებულისა; ვინაჲცა ცხად არს, ვითარმედ პატივისათეს ბერძენ[ს]თასა ვიტყვო ქრისტესა, ხოლო დავითთა შინა ცხებულსა ვიტყვო...“ 7r-15v.

3. [დ ო ვ მ ა ტ უ რ ი ხ ა ს ი ა თ ი ს კ ი თ ხ ვ ა - მ ი გ ე ბ ა]. — „...[იტან]ჯებიან, უგუნურმან იხილის და გონიერ იქმნის და

წინააწარმეტყველი ... იტყვს, დაინთქნენ მახლობელად კლდისა მსა-
 ჯუღისი მათისი..." 16r-19v.

წყდება: "...იერ მიშუებისა ღმრთისა ვერ ხელეწიფებოდა ვნებად
 ...ლო რომელი მიშუება, საცხოვართა და მონავებთა ზედა მისთა..." 19v.

შენიშვნა: ხელნაწერს აქონია ანბასური რვეულებრივი ხათვალავი.

80

(გსიემ 4593)

დავით ბატონიშვილი.

განმარტება აღსარებისა (სიმვოლო). 1800

8 ფ.: 22,5X15: ქალაღი, ღურჯი, გაჭუჭკიანებული; დალაქავე-
 ბული; უყდო; ნაკლული; დაშლილი, დაზიანებული; მოცვეთილი
 აქვს მარცხენა კიდე თითქმის, შუაგულამდე; მხედრული, სათაუ-
 რები და დასაწყისი ასოები მთავრულით: 1800 წ. (1r) აქვს ჭვირნი-
 შანი.

„დავითის მიერ დავითიან-პანკრატოვანისა საქართუშლოს
 მეფის ... გიორგის პირმშო-ძისა ჭელმწი ... სიმვოლო.— ღექსი ესე
 ზემოსხეხებული, რომელი სიმვოლო არ .. ღექსი, არამედ ბერძნულ და
 ესე ნიშნავს ჩუენსა ვიდრემე კმასა ზედა აღსარებასა სარწმუნოებისასა,
 ვინა მრწამსსა..." 1v-8v.

შენიშვნა: უძღვის: „წინასიტყვაობა“... „ჯერ იყო ჩუენდა კეთილ
 მსახურთა პირთათეს, რომელნიცა ... ართ, ბეჭდითა წმიდისა
 ნათლისღებისათა, რათა ვიცოდე“ (1r).

ანდერძი: „ხრულ იქმნა ჩუ, იანკარს თუშსა იშ“ (1r).

მინაწერი (შავი ფანქრით): „1800 წ.“ (1r).

უშნიშვნელო მინაწერი (1r).

81

(გსიემ 4594)

ცოდვათა აღსარება. XVIII-XIX

9 ფ.: 19,7X14,5: ქალაღი, გაყვითლებული, დალაქავებული; უყდო;
 შეკერილი თეთრი ძაფით; ნაკლული, დაზიანებული, მოცვეთილი,
 აქვს მარჯვენა კიდევები; მხედრული, სათაურები და დასაწყისი
 ასოები მთავრულით და ხინგურით [XVIII-XIX ს.], აქვს ჭვირნიშანი.

„თავი I. სარწმუნოებისა ნაყოფთა კეთილთა საქმეთა წინააღმ-
 დგომთა ცოდვათა აღსარება. — წინა აღდგომა ჭეშმარიტისა კეთილ-
 მსახურისა, აღმოსავალისა ეკლესიისა სარწმუნოებისა, რომლითაცა
 ვუართა იჭვი ზემოთქმულისა მის სარწმუნოებისა მიმართ...“ 1r-9v.

თავდება: „...რომელ კმნილ არს მრავალჯერ ესე ერთა თანა აღრევა,
 რომელიცა მხოლოდ მონაწულსა მის თანა აქს აღსარებად და არა
 სხუათა თქმად ცოდვსა მის“ 9v.

შენიშვნა: თხზულება შედგება 7 თავისაგან.

82

(გ ს ი ე მ 4595)

გვირგვინი. XVIII-XIX

(ფ რ ა გ მ ე ნ ტ ი)

8 ფ.: 21.3X13.5; ქალაღდი; გაყვითლებული, დალაქავებული; უყდო; შეკერილია თეთრი ძაფით; ნაკლები; დაზიანებული; შემოცვეთილი აქვს მარჯვენა კიდე; მხედრული, სათაურები და დასაწყისი ასოები მთავრულით, ზოგი სათაური წითელი მკლნით; [XVIII-XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი.

„ღმრთივე შუშნიერნი თხრობანი, სულისა ფრიად სარგებელნი, რომელსა ეწოდების გვირგვინი. თავი მეხუთე. სულთა საზომით სრულთა მიცულალებულათეს. თხრობა პა. — ეპისკოპოსისათვის განშორებულისა. — მოგვითხრობ (?) ეპისკოპოსი სუხენის ქალაქისა, ვითარმედ ოდეს ვიყავ მე უდაბნოსა შინა მონაზონ, დღესა ერთსა ვინებე...“ 1r-8v.

წყდება: „ხოლო ესმა რა ესე სათნოებანი პავსიტის, სათნო უყო თავსა მთასსა და რქვა: გაკურთხენ შენ უფალმან ღმერთმან“.

შენიშვნა: კრებული „გვირგვინი“ შეადგინა გაბრიელ მცირემ (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ., 1960, გვ. 399-400). ძველი გამოცემულია თბილისში 1892-1895 წლებში ვასილ კარბელაშვილის მიერ.

მინაწერი: „(წმიდათა კაცთა ცხოვრება)“ (1r).

უმნიშვნელო მინაწერი 8v.

83

(გ ს ი ე მ 4599)

ახნის ანგარიში. XIX

14 ფ.: 19X13.5; ქალაღდი, გაყვითლებული, დალაქავებული; თეთრი ძაფით შეკერილი, თავისივე ქალაღდის ყდა; მხედრული; [XIX ს.]; დაუწერელია: 1v, 7v-14v.

„ახნის ანგარიში“ — „პირველად, როდესაც ოსმალთს მთავრობა დაწყობილა, იმ დროდამ მოკიდებული, ვიდრე ნიზამის დაწყობამდე, ეს კანონი ყოფილა: პირველ დაწყობისას რადგან კანონიერი ჯარის გამოყვანა არ ჰქონდათ კანონათ დადებული...“ 2r-6v.

შენიშვნები: 1. ყდაზე აწერია: „ახნის სარაჯკა სტამბოლიდან“ (1r).

2. სათაურის ადგილზე წერია: „ახნის ანგარიში სტამბოლში ნამდვილიდამ გარდმოვსწერე“ (2r).

მინაწერი: „ტფილისში ოსმალთს პასლანნიკისაგან შეტყობილი: 12 ახნა ერთი დღის სახნავია:“

4 ახნა ერთი ფარაა ვაჭრობაში;

12 ახნა ხახაზინოთ ნიშნავს 1 ფარას“ (6v).

უმნიშვნელო მინაწერი: 7r.

84

(გსიქმ 4623)

**სულიერი ძმობა იესო, მარიამ და
 იოსების სახელსა ზედა. XIX-XX**

200 ფ.: 29,8X21; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული; ვაეისფერი ტეიფრული ტყავით გადაკრული მუყაოს ყდა. კიდებ-შემოცვეთილი: 28-77 ფურცლების მარჯვენა კიდები დაჩხვლვტილია; ფ. 79 გახეულია; მხედრული, სათაურები და ტექსტის ნაწილი წითელი მელნით, ხელნაწერის ბოლოში ტექსტისათვის ზოგან გამოყენებულია ქიმიური მელანიც. 8r-69v ტექსტი ჩახშულია წითელ ჩარჩოში; 28r-69v-ზე მთლიან ჩარჩოში ჩახაზულია უფრო პატარა კვადრატული ჩარჩოები ტექსტის ჩახაწერად; 78r-177v დაყოფილია სვეტებად სამ-სამი ვერტიკალური შავი ხაზებით; ფურცლების ჩამონატკერი მოვარაყებულია და ზედ ამოტეიფრულია ყვაილები: ფერადებით შესრულებული თავსამკაული: 8r: მხატვრული სახედო ახოები: 10r-v, 11v, 12v, 14r, 15r-v, 17r-v, 18v, 19v, 20v; 85 ფ-ის კიდვზე მიკრულია ხანიშნო შავი ხავერდის ნაკერი. [XIX-XX ს.]: აქვს ჭვირნიშანი, დაუწერელია: 1v-7v, 26r-28v, 44v-63v, 87v-128v, 129r, 139v-176v.

„სახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამინ. სულიერი ძმობა იესო, მარიამ და იოსების სახელსა ზედა. თქვენ ყოველნი ძმანი ხართ. მათესი, თავი კვ. - შეიყვარო უფალი ღმერთი შენი ყოვლითა გულისთა შენითა და ყოვლითა სულითა შენითა და ყოვლითა გონებითა შენითა, ეს არს დიდი და პირველი...“ 8-138v.

შენიშვნები: 1. „სულიერი ძმობა“ ... შედგება ორი ნაწილისაგან: ა. პირველი ნაწილი წარმოადგენს ძმობის საწესდებო ნაწარმოებს (8r-25v). შეიცავს თავებს: „წესი ძმობისა, რომელი განწესდა საქართველოსა შინა“ (20r-v); „რომლისა მიხეზისათვის განწესდა ძმობა ესე“ (10v-11r);

„რა წესი საჭირო არს მათთვის, რომელთა შესვლა ძნებავთ ძმობასა შინა“ (11v-12r);

„რა ვალი აქვთ ძმების უფროსსა და კანდედაქსა“ (12r-14r);

„ვალი ძმათა და დათა, რომელნი შთაწერილ არიან ძმობასა ამას შინა“ (14r-15r);

„რა წესით ჯერ არს თქმა ღოცვა სავარდისა“ (15r-v);

„რა არის სავარდი“ (15v-17r);

„ვითარ ჯერ არს დამზადება სავარდის ღოცვისათვის“ (17r-v);

„რომელთა დღეთა შინა ძმათა თანა აქვთ სახარება და ზიარება“ (17v-18r);

„ვითარ მართებსთ ძმათა მიხლვა და ნახვა, რაჟამს ძმათაგანი ვინმე უძღურ და სხეულ იყოს და ოდეს მოკუდეს, რა ვალი მართებს გარდახდად“ (18r-19r); „განსაწმენდელსა შინა მყოფნი ძმანი რას არიებენ ცოცხალთა ძმათა და ძმათა რა ვალი აქუსთ მათი“ (19r-20v); „რა მადლსა და შენდობას მიიღებენ ძმანი ძმობისა ამისაგან“ (20r-25v);

ბ. მეორე ნაწილში ჩამოწერილია „ძმობაში“ გაერთიანებულ პირთა სახელები, როგორც ცოცხლების, ასევე გარდაცვალებულებსა.

2. „ძმობის“ წვერთა აღრიცხვა იწყება XVIII საუკუნიდან და სრულდება 1936 წლით.

3. ფ. 29-77v. შეიცავს „ძმობის“ წვერთა აღრიცხვას 1830 წლამ-

დე. 78r-დან მათი სია ხელახლა შეორდება და ივსება ახალი წვერებით 1936 წლამდე.

4. 87-128, 139-176 ფურცლების ყოველ v-ზე, გვერდის დასაწყისში, დაწერილია ერთი და იგივე ტექსტი: „დაეწერნენ ყოვლად წმიდისა ხაყარდის ძმობასა შინა იესო, მარიამ და იოსების ხაფარველს ქვეშე“. შემდეგ დატოვებულია ცარიელი ადგილი „ძმობის“ წვერთა სიისათვის.

5. „ძმობა“ კათოლიკური აღმსარებლობისაა.

6. ხელნაწერის ბოლო ფურცელი (179r-v) გამოყენებულია იმ პირთა მოხსენიებისათვის, რომელთაც ფული შესწირეს ეკლესიას და ამით დაიდეს აღაპები, რადგან წერა დაუწყიათ ხელნაწერის ბოლოდან, ამიტომ ხელნაწერის სწორად დაკერისას ბოლო ფურცელი შებრუნებულიად არის ნაწერი.

7. ხელნაწერს აქვს პავინაცია. 8-25 ფურცლებს, რომელზეც მოთავსებულია ძმობის „წესდება“, აქვს ანბანური პავინაცია.

მინაწერები: 1. „1890 წელს, ოქტობერს 28, ხალამოს საათის 9-სა და 53 წუთზედ, იყო საშინელი მიწის ძვრა: თანვე ისმოდა საშინელი გრიალი: ძვრა იყო აღმოსავლეთიდან დახაელეთისაკენ, ორი სიმუტი გასწია მიწის ძვრამ“.

„1920 წელსა, თებერვლის 20-სა, იყო ქ. გორში ძლიერი მიწისძვრა, რომელმაც მთელი ქალაქი გაანადგურა. კათოლიკე ეკლესია ძალზე დაზიანდა, თადები შეინძრა, მარჯვენა კედელი გადაიწია და გუმბათი გარეშემო დასკდა“.

„1921 წელს თებერვალს შემოვიდნენ ქ. გორში ბოლშევიკ-კომუნისტები რუსეთის ფარის შემწეობით და განსდევნეს მენშევიკური მთავრობა“.

„1923 წელს, აპრილის 4, გორის მეტიხარა კომსოპოლისტებმა მთავრობის სახელით (ვინადგან მთავარი მილიციის კომისარმა მიშა მურადოემა ფეჩატი დაარტყა ეკლესიას) იძულებით დაკეტეს გორის კათოლიკეთა ეკლესია, თვინიერ კათოლიკე მრევლის სურვილისა“.

„1924 წელს, 13 აპრილს, გაიხსნა გორის კათოლიკეთა ეკლესია და პირველად იწირა ბზობა დღეს, დიდძალნი ხალხის თანდასწრებით“.

1924 წელს, თებერვალს, დაიწყო მიწისძვრისაგან დაზარალებული გორის კათოლიკე ეკლესიის შეკეთება. შეკეთება მოხდა წყალობით: ა. გორის ადგილობრივი ხელისუფლებისა, რომელნიც იმ თუაობით გვიშვებდა ეკლესიაში, თუ რომ შევაკეთებდით მას; ბ. თბილისის კათოლიკე ეპისკოპოსისა უფ. აღ. სმეცისა, (?) რომელმაც დიდი დახმარება გაგვიწია ფულითა, რომის სახელით; გ. კავკასიის კათოლიკეებისა, რომელნიც აგრეთვე შემოწირულებით დაგვეხმარნენ; დ. გორის კათოლიკეებისა, რომელნიც უსახყიდლოთ მუშაობდნენ.

შეკეთება დაჯდა სულ 500 მანეთი ჩერვონცი.

პ. კ. ჩაფარაშვილი (1r).

2. (შავი ფანქრით) „იწყება: I. 1701, II. 1755 გაუქმდა. 1780 განახლება“ (25v).

3. (შავი ფანქრით) „1701“ (29r).

4. (შავი ფანქრით) „1780, იხილე ფურცელი 5, პწკარი 20“ (30v)

უმნიშვნელო მინაწერები: ზედა ყდის v და ქვედა ყდის r.

85

(გსემ 4646)

გორის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის აღაპებისა და ხარჯის დავთარი. XVIII

42 ფ.: 42X16.5: ქაღალდი. ღურჯი ფერის: გახუნებული, დალაქავებული: ყაფისფერი ტვიფრული ტყავის ყდა: ამოცვენილია ფურცლები 11, 12.: ფ. 11 შუაზეა გახეული: მხედრული: ბოლოსაკაული (2v) [XVIII ს.]: ჭვირნიშანი 1790 წ. დაუწერელია: 1r-v, 3v-10v, 17r, 19r, 20v, 21v, 26v, 28r-29r, 30v-33r, 34r, 35v-42v.

„გორის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესიის აღაპებისა და ხარჯის დავთარი — ქ. მოიხსენიოს უფალმან მართალ მეფესთან.

ქ. მეფე ერეკლე, რომ შესწირა ყოვლად წმიდის ეკლესიას ასაშენებლად თხუთმეტი თუმანი.

ქ. მოიხსენიოს უფალმან აღექსანდრე ბატონიშვილი, რომ შესწირა ეკლესიას ასაშენებლად ხუთი თუმანი...“ 2v, 24v, 25r-v, 33v, 35r.

შენიშვნები: 1. შემდეგ აღაპები დადებულია ქ. გორისა და მისი რაიონის მცხოვრებთა სახელებზე.

2. შეიცავს: ა. „ღვთით ეკლესიის საწირავი და განძავი განწესდა იანვარის ა. ქ.ს უპ. — ქ. ამ წლის ეკლესიის შემოსავალი გახდა ანგარიშით ჯამი ოცდასამი თუმანი და რვა აბაზი...“ (26r), ბ. „ღვთით ეკლესიას ჰელი მიეყო. — ქ. ქ.ს უოა. ამ წელს დაიხარჯა საყდრის ქცევაზედ და საძირკვლის გათხრაზედ და საკორეზედ დ. ჯამი თხუთმეტი თუმანი, თოთხმეტი აბაზი და ერთი შაური...“ (27r-v), გ. (24v). „ქ. ღვთით ქ.ს უპე თებერვლის კხ ანგარიში ენახეთ ყოვლად წმიდის ეკლესიის აშენებისა, ან რაც დახარჯული იყო, ან რაც შემოსულიყო, მუშაზე რაც დახარჯულიყო, ამის ბოლოს დაიწერება. — ქ. მოხუცებული დეკანოზი ტერსაკას დროს საყდრის შემოსავალი...“ (29v-30r). დ. [პირობის წიგნი]. — „ქ. მე. უფლის ციხელმა შაკერდას შვილმა თინათინის შვილმა ბეჟანამ ჩემი სამკვიდრო თორმეტი თუმანი მქონდა...“ 34v.

3. უძღვის: „წელსა უფლისასა 1781 და ქართულსა ქნორიონსა უოა. — ქ. მეფობასა ქრისტესაგან განძლიერებულისა მეორისა ერეკლისასა და ყოველსა სახომხეთის პატრიარხის ღუკასისასა და ახმატის წინამძღვარი დავით ვართაპეტისა ჩვენ ქართლისა და იმერეთის გორაკალმა და ამ ეკლესიის დეკანოზმა საკანთ იოსეფას შვილმა ტერსაკამ შეწვენითა ღმრთისათა და მეოხებითა ღმრთის მშობლის ქალწულის მარიამისათა მოვიწყე ეკლესიის აღშენება, რომ სახელი ეწოდება ამ ეკლესიას მღთის მშობლის მიძინებისა, დავედ ეს გუჯარი, რომელნიც ქრისტეს აღმსარებელნი ამ ეკლესიის აღშენებას შეწვიენენ და მოწყადება სულიერი ნამყოფი გამოსცეს აღსაშენებლათ ამისათა მოხასხენებლათა სულისა და ხორცისათა. უნდა რომ ყოველსა წელსა ეკლესიასა აღმოიკითხებოდეს და ვინცავენი იმ ჟამთ სამედველონი და საეპრონი იმოფებოდეთ, დიდის ვედრებით გვედრებეთ, რომ უმანკოს გუნებით მოიხსენიებდეთ და შენდობას ბძანებდეთ თქვენ ეკლესიაში, ხორციით იხარებდეთ და თქვენის მოხსენიებით საუკუნოთ სულნი ხარობდნენ“ 2r.

4. ხელნაწერში ჩადებულია პატარა ფურცელი (6,5X16.5), რომელზეც დაწერილია ერთი აღაპი.

5. 2r-ზე მოთავსებულია ბეჭედი ღვეკენდით.
6. ხელნაწერს აქვს პაინაცია.
7. 1r-ზე XX ხაუკუნის ხელით წერია: „გორის ყოვლაწმინდის ეკლესიის შესავალ-გახაელის წიგნი. 1781 წელი. აღაპებისა და ხარჯის დაუთარი.“

86

(გსიემ 6034/II)

სახარება და სამოციქულო. XVIII-XIX

120 ფ.: 21,2X16; ქაღალდი, თეთრი და ჯურჯი, ჭუჭყიანი, დალაქავებული, თეთრი ქაღალდი გაყვითლებულია. ჭრელი ქაღალდით გადაკრული მუყაოს ყდა; გადაქექილი, ყუა ყავისფერი ტყავის; ყდას აქვს საცავი ფურცლები, ძველადვეა რესტავირებული; შიგადაშიგ ამოჭრილია დაუწერელი ფურცლები; მხედრული, სხვადასხვა ხელი: ხათაურები და დასაწყისი ასოები წითელი მელნიო [XVIII-XIX ს.] აქვს ჭვირნიშანი, დაუწერელია: 16v, 85v-120v.

„სახარება და სამოციქულო. მოსვლისა პირველსა კვირას, რომაელთა თავი 13. - ძმანო, და ესე უწოდეთ; ჩვენდა ძილისაგან აწ უმახლობელ არს ჩვენდა ცხოვრება...“ 1r-82r.

შენიშვნები: 1. ერთვის სხვა ხელით დაწერილი ნაწყვეტი. „(მესამე კვირიაქე წმიდა აღდგომისა). წიგნი დაბადებათა-ძე აღორძინებული იოსებ, ძე აღორძინებული ჩემი სახურველი...“ (85r).

2. ტექსტი წარმოადგენს საკითხავების კრებულს. დაუმთავრებელია.

მინაწერები: Авазгели Бералишвили

(ზედა ყდის საცავი ფურცლის r).

2. „მიხეიდ ყანდინოვი“ (1r).

3. (შავი ფანქრით) „1875 წელსა, პავლე სააკოვი“ (47r).

4. „პატრი ვიდელი გარდაცვალებულა ღვინობისთვის და 1782 წელსა“ (64r).

5. „ენკენისთვის იბ. კვირას დღეს, გარდაიხდება ღვთის მშობლის მარიამის ხახელის დღეობა. სახარება იძიე მარტის ოცდახუთსა“ (64v).

6. „საეარდის დღესახაულს კვირის სამოციქულო არ უნდა და ეგრეთ სიონსა შინა დაბადებიდამ სახარება“ (64v).

7. „ესე სამოციქულოს წიგნი გორის კათოლიკე ეკლესიისა არის“ (75v).

8. „1884-სა წელსა აგვისტოს 26-სა დღესა“ (75v).

უმნიშვნელო მინაწერები: 64v, 84v.

87

(გსიემ 6034/10)

მოსასწავებელნი წმიდისა წირვისანი
(კათოლიკური). XIX-XX

5 გვ.: 11,8X10; ქაღალდი, ორგვარი ხარისხის, გაყვითლებული; ყავისფერი ტეიფრული ტყავით გადაკრული მუყაოს ყდა, მას

შიგნიდან გამოკრული აქვს ჭრელი ქაღალდი: მხედრული; პრიმიტიულად შესრულებული თავსამკაულები: 12r, 18v, 19v, 29r, ბოლოსამკაული: 18r, 20v, 27v, 34r, 35r, 46r; [XIX-XX]; ხელნაწერის პირველი ნახევრის ქაღალდი ჭვირნიშნისა-1833 წ: დაუწერელია: 11v, 10v, 31v, 46v, 48r-57v.

„მოსასწავლებელი წმიდისა წირვისანი. — რაჟამს მწირველი ტრაპეზისა წინაშე მივალს, იესო ქრისტეს მისვლას მოასწავებს და სთქუ ესე: უფალო ჩემო იესო ქრისტეო! ოდეს ვნებისა შენისა ჟამი მოიწია და იწყებოდენ ზრუნვანი შენნი...“ 2r-118r.

შენიშვნა: ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

შინაწერი: „აქ მიხეილას პატარა ყუდზე (!) რომ ხატი აკვრია, აის დაეკრას გორს“ (11v).

88

(გსიემ 6034/15)

**სწავლანი წმიდისა წირვისანი
(კათოლიკური). XIX-XX**

245 ფ.: 10,8X8; ქაღალდი, გაყვითლებული, შავტყავადაკრული მუყაოს ყდა. ყუა დატვიფრულია, ზედა და ქვედა ყდის შუაგულში ამოტვიფრულია ფვარი. ამოვარდნილია 21-33, 81 ფურცლები: მხედრული, ტექსტი ჩასმულია ჩარჩოში, შიგადაშიგ ჩაკრულია კათოლიკური საეკლესიო წიგნებიდან ამოჭრილი ილუსტრაციები (ფ. 14, 22, 24, 27, 29, 31, 33, 36, 60, 81, 150, 185, 237); სათაურებთან და თავების დასასრულებთან გვხვდება პრიმიტიულად შესრულებული თავსამკაულები და ბოლოსამკაულები: [XIX-XX]; დაუწერელია: 1r, 2v, 60r, 81v, 150r, 185v, 236v, 237r.

„სწავლანი წმინდისა წირვისანი. — რაჟამს მწირველი ტრაპეზის წინ მივა, უფლისა ჩუშნისა იესო ქრისტეს წასვლას მოასწავებს, რაჟამს მოციქულებთან წალკოტში მივიდა, ეს ღოცუა კსთქვი...“ 3r-236r.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. „გალობა“ (238r-v)

ბ. „ზანდუკი ანუ საძიებელი“ (239r-240v).

2. ხელნაწერს აქვს პავინაცია.

შინაწერები (შავი ფანქრით) 1. „ქ. გორის ფრანგული ეკლესიის კათოლიკური პარტიის (!)“ (ზედა ყდის საცავი ფურცლის r);

2. „ეკლესიის კათოლიკური“ (2r).

უმნიშვნელო შინაწერები: ქვედა ყდის საცავი ფურცლის (v) და ქვედა ყდის (r).

89

(გსიემ 6034/14)

კარაბადინი. 1877

101 ფ.: 21X17; ქაღალდი, გაყვითლებული, თამბაქოს ფერი; ჭრელი

ქალაქით გადაკრული მუყაოს ყდა, გაცრეცილი; ყუა ყაეისფერი ტყავის, გაცვეთილი, მორღვეული; მხედრული; სათაურები და დასაწყისები წითელი მელნით; ხელნაწერის შუიდან ამოჭრილია ბევრი ცარიელი ფურცელი: 57v-101r გვერდებზე დაწერილია სხვა თხზულება უფრო გვიან, სხვა ხელით. ქიმიური მელნით; 1877 წ. (4r); აქვს დამლა; დაუწერელია: 1r-3v; 56v-57r, 58r, 101v.

<კარაბადინი>. — „1. კუჭის მოუნელობა ვისაც აქვს, ეს არის მისი ნიშანი: ექმნება ბოყინი შემდგომ საჭმლის მიღებისა, რწყევა, მოუსვენრობა სტომაქისა, მისი წამალი არის...“ 4r-56r.

შენიშვნები: 1. „კარაბადინის“ დასაწყის ფურცელზე სათაურის ადგილზე წითელი მელნით წერია: „1877 წელსა, ოქტომბრის 12-სა გარდიწერა ეს კარაბადინი, ექიმთაგან ნაცადია ეს კარაბადინი, ყოველივე სოლომონ ბრძენისაგან თქმულა“ (4r).

2. ხელნაწერის ცარიელ ფურცელზე (57v-101r) შემდგომში დაუწერიათ სხვა თხზულება— „განზრახვანი ღუთისმშობელი მარიამისა“ (კათოლიკური).

3. „განზრახვანი“-ს ... წერა დაწყებულია 24. X. 1929 წელს (100v) და დამთავრებულია 15. XII. 1929 წელს (58v).

4. „განზრახვანი“ შედგება 35 თხრობისაგან. მათში აღწერილია ღუთისმშობლის ცხოვრების სხვადასხვა ეპიზოდი; მოთხრობილია აგრეთვე სხვადასხვა ხალხისა თუ ოჯახის ცხოვრებაში მომხდარი სასწაულები, რომლებიც გამოწვეულია მარიამისადმი დიდი რწმენისა და კრძალვის. აგრეთვე მისი ყოვლისშემძლეობის წყალობით. თითოეული თხრობა თავდება ავტორის ხენტეცია-შეგონებებით, რომლებსაც თხზულებაში „პატივისცემა“ ეწოდება.

5. „განზრახვანს“ ბოლოში ერთვის თავთა საძიებელი (57v).

6. ხელნაწერში ვხვდებით ფრანგულ ენაზე დაწერილ წინადადებებს.

7. „განზრახვანი“ წერა დაწყებულია ხელნაწერის ბოლოდან, ამიტომ ის ხელნაწერის სწორად დაჭერისას შებრუნებულად არის ნაწერი.

8. „განზრახვანს“ აქვს საკუთარი პაგინაცია, რომელიც ხელნაწერის ბოლოდან იწყება.

90

(გსიემ 6077)

კონდაკი. 1860

89 ფ.: 18,3X15; ქალაქი, გაყვითლებული, დალაქავებული; მომწეანო ფერის ტვიფრული ტყავით გადაკრული მუყაოს ყდა; კიდებზე შემოცვეთილი; ნუსხური; დასაწყისი ასოები და ზოგი სათაური მთავრულით; დასაწყისები სინგურით; ფერადი მინიატურები: 3v, 20v; ფერადი თავსამკაული: 4r, 16r, 212r; ფერადებით შესრულებული სამეფო გვირგვინის, სკიპტრისა და ხმლის გამოხატულება, რომელიც თავსამკაულის როლს ასრულებს (78r); 1860 წ. (2r); გადამწერი მღვდელი ზაქარია გაგუნოვი (1v, 2r, 77v); დაუწერელია: 1r, 2v, 16r, 20r, 84v, 85v-86v, 92r-v.

<კონდაკი>. 1. „ღოცვანი საიდუმლოდ სათქმელნი მღვდლისაგან სამწუხრონი, საცისკრონი იოანე ოქრიპირის ღიტურდიისანი, თვისის ასამაღლებლებითა, ქართულად და რუსულად და სხუათა რომელ-

თამე სახმართა ღოცუებითურთ. — ღოცვანი სამწუხრონი, ღოცვა ა. — უფალო სახიერო, სულგრძელო და მრავალმოწყალო, ყურად იღე ღოცვა ჩუშნი... 4r-15v.

2. „წესი სამღუდელო მონა და ხალმართოსა წირვისა. — დიაკონი: გუაკუროხენ, მეუფეო, მღუდეღმან: კურთხეულ არს ღმერთი ჩუენი ყოვლადე აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ...“ 16v-19v.

3. „ხალმართ მსახურება წმიდათა შორის მამისა ჩუენისა ითანე ოქროპირისა. — დიაკონმან: გუაკუროხენ, მეუფეო, მღუდეღმან: კურთხეულ არს მეუფება მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე“ 21r-46r.

შენიშვნები: 1. უძღვის თავფურცლები: ა. „ძის მღაღ ღირსებას წინამძღვარს, ხირსის წმიდის პირუსღ — მოწამის არხიდი-აკონის სტეფანეს მონახტრის და ბოდბის წმიდის ნინას სობორისას მამა არხიმანდიტრს მაკარის უმდაბლესად უძღუნი თელავითგან უღირსი ხუცესი ზაქარია გაგუნოვი. 1860 წელსა, თთუშსა დეკემბერსა 2.“ (სახელი მაკარი დაწერილია ჩართული ასომთავრულით).

ბ. (სინგურით და ასომთავრულით) „ღოცუანი საიდუმლოდ სათქმელნი მღუდღისა მიერ“ (3r).

2. ერთვის ა. <თთუშთა მეტყუსღება>. — თუშსა სეკდემბერსა აქუს დღე ღ. — პირველსა დღესა დაწყება ინდიქტიონისა ახალსა წელიწადისა და ჴსენება ღირსისა მამისა ჩუენისა სვიმონ მესხეტიბა (!) (47v-67r).

ბ. [ღოცვანი]. — „ხოლო ოდეს მიემთხოო ზიარებასა, ცხოველს-მყოფელსა საიდუმლოსა ნიჴსა, აქებდე მეყსეულად და კმადლობდე ფრიად“ (67v-77v).

გ. „სამოქალაქონი დღესა სწაულთა დღეთანი თთუსა იანვარსა. — შობა მისის იმპერატორებითის უმადღესობის, კეთილმორწმუნისა ჴელმწიფისა დიდისა კნიაზისა აღექსი აღექსანდრეს ძისა“ (78r-84r).

3. ხელნაწერის გვერდებზე ადგილ-ადგილ ჩაწერილია ტექსტის მონაკვეთები სლავური ხალვთისმსახურო წიგნებიდან, სლავურივე ანბანით.

4. 78r-ზე მოთავსებულ თავსამკაულს აქვს სინგურით და მთავრულით შესრულებული ასეთი წარწერა: „სამეფო სკიპტრა, გვირგვინი და ხმელი“.

5. 87r-სა და 88r-ზე დაუხაზავთ გრაფები ცოცხალთა და მიცვადებულთა სიების შესადგენად, რაც შემდეგში აღარ განუხორციელებიათ. ცოცხალთა გრაფაში წერია მხოლოდ ერთი სახელი: „მარიამ“.

6. ხელნაწერის ფურცლები მეღანს იედინთავს.

7. ხელნაწერს აქვს გადამწერლისეული პაგინაცია.

ანდერძები: 1. „დამჩხაპი წიგნისა ამის მღუდეღი ზაქარია გუგუნოვი“ (1v). ანდერძი შესრულებულია ჩართული ასომთავრულით.

2. „წმიდა ესე კონდაკი გამოკრებილი და თორმეტ თავნი დაეხსაპე უსტოლოდ, უღირსი ხუცესი ზ. გაგუნოვი. სრულ იქმნა, დიდება ღმერთსა“ (77v).

მინაწერები: (მხედრულით) 1. ღვეან, გრიგოლ, ზაქარია (32v).

2. „მღუდღის კურთხევა ზედ. — მშვიდობით უფლისა მითმართ ვილოცოთ, ზეგარდმო მშვიდობისა და ცხოვრებისა მათისათვის უფლისა მითმართ ვილოცოთ. მშვიდობისათვის ყოვლისა სოფლისა კეთილად დგომისათვის, წმიდათა ღვთის ეკლესიათა და

ბარწმუნოებით მას შემავალთა უფლისა მიმართ ვილოცოთ.

მღუდელმთავრისა ზუენისა (სახელი) მღუდელობისა შეწვევისა, მშვიდობით ყოფისა, სიმრთელისა და ცხოვრებისა და საქმეთათვის ხელთა მისთასა უფლისა მიმართ ვილოცოთ.

მონისა ღვთისა (სახელი) აწ ხელდასმულისა მდღლისა და ცხოვრებისა მისისათვის უფლისა მიმართ ვილოცოთ.

რათა კაცთმოყვარემან ღმერთმან უბიწო და უმანკო მღუდელობა მიახილოს მას. უფ. უკეთილმს. და სხვანი და ყოველის პატარის ქალაქ ხსნად შეგვეწიენ ყოველნი“ (85r).

91

(გსიემ 8361)

კრებული. 1845

116 ფ.: 22X18, ქაღალდი, გაყვითლებული, დაღაქავებული; უყდო; დაშლილი, დაზიანებული; ნაკლები; არაკალიგრაფიული მხედრული. გადამწერები მღვდელ-მონაზონი სამარაგდოს (25r, 45v, 112r-v) და ოთარ (73v), 56r-74v, რომლის გადამწერიც არის ოთარი. ნაწერია უფრო ღამაზად. 1845 წ. (73v), აქვს დამდა. დაუწერელია: 30v, 31r.

1. <წამებაჲ წმიდისა ევგენიასი>. — ... „იცოდა სახმთონი წიგნი ... ცა მრავალი ერი მას ჟამსა, მივიდეს ეპისკოპოსისა და უთხრა მას, ვითარმედ აზარია იტყვის, რამეთუ მე ვარ მივლინებული ქრისტეს მიერ“ ...1r-15r, 16v-21r, 22v-25r.

შენიშვნები: 1. ერთვის გადამწერის ანდერძი: „ეს არის წამება ევგენიასი. ღმერთო, მოიხსენე ცოდვილი ბერი სამარაგდოს“ (25r).

2. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 124, 168-169.

2. „თვესა ნოემბერსა კე, წამება წმიდისა ეკატერინასი. — წელსა მეთხუთმეტსა მეფისა მაქსიმიანტოსსა უღმრთოსა იყო დიდი [დევნა] საოცრება კერპთა, რომლისათვისცა დაჯდა მეფე მაქსიმიანე საყდარსა ზედა ქალაქსა შინა აღექსანდრიასა“ ... 25r-30r, 31v-45v.

შენიშვნები: 1. ერთვის გადამწერის ანდერძი: „შეიწყაღე, უფალო, ცოდვილი ბერი სამარაგდოს“ (45v).

2. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 125, 171.

3. „წამება წმიდისა კვიპრიანესი და ქალწულისა იუსტინიასი. — წმიდა კვიპრიანე ვითარ იქმნა მწყემს, მრავალთა განანათლებდა და ასწავებდა სიტყვითა ცხოვრებისათა და ყოვლისა წვალებიანთა და კერპთსახურებისაგან მოაქცევდა და მოიყვანებდა ეკლესიასა ღვთისასა“ ... 46r-54v.

წყდება: „...და მისცნა ივინი რომს დედაკაცს ერთსა, რომელსა ერქვა როფინა, ნათესავი კვიპრიანესი. ამან მოიხენა ვეამნი იგი წმიდათანი დიდით პატოვითა“ 54v.

შენიშვნა: 1. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 130.

4. „თქმული წმიდისა ანასტასია სინელიისა შემოსვლისათვის მარხვათათ და მეექვსისათვის ფსალმუნისა, მამაო, ვვაკურთხენ. — შემსავაგებული მარხვათა დაწყებისა და ჯეროვანისა სინანულისა მიზეზი მიუღებებს ეკკლესიასა მეექვსე მფსალმუნი“ ... 55r-73v.

შენიშვნები: 1. თხზულება ქართულად თარგმნილია თეოფილე ხუცეცხოვანის მიერ (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, თბ. 1960, გვ. 245; მისივე, უცხო ავტორები ძველ ქართულ მწერლობაში, ეტიუდები, ტ. V, თბ., 1957, გვ. 13).

2. ერთვის: გადამწერის ანდერძი: „ჩემე მივიღე შრომა და ღვაწლი წიგნისა ამის აღწერითა მონამან შენმან ოთარმა და თანაშეწვევითა იერომონახის სამარადისათა. წარმითხველთა მოსახსენებლად სულისა ჩვენისათვის იმეცადინეთა ჩუენთვის, რათა ღმერთმან თქვენდაცა ყოს წყალობა (73v).“

5. „თვესა ნოემბერსა ღ. წმიდისა მოციქულისა ანდრიასი. ვვაკურთხენ, მამაო. — ოდეს ამაღლდა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და ღმერთი ჩვენი ზეცად, მაშინ აღოქმა იგი სულისა წმიდისა აღასრულეს წმიდათა მოციქულთა“ ... 74r-112v.

შენიშვნები: 1. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები, V, გვ. 134.

2. ერთვის: გადამწერის ანდერძები: ა. „კურთხეულთ ხართ ყოველნი, რათა ხსენებულ მყოთ ცოდვილი სამარაგდო ღოცვათა შინა თქვენთა, ამინ“ (112r). ბ. „წმიდაო მოციქულო ქრისტესო ანდრია პირველწოდებულო. რომელმან არქვი ძმასა შენსა პეტრეს: ეპოვეთ მესია, რომელი თქვეს წინასწარმეტყველთა. ქრისტე ნაზარეთით გაღიღისათ, რომელ არს მაცხოვარი სოფლისა. დაეტვეე ყოველივე და შეუდექ მას, მეოხ მეყავ მეუფეს თანა მწერალსა მღუღელ-მონაზანს უღირსს სამარაგდოს და ნუ ჩამაგდებ სასჯიდონეს ცოდვაში, რომელსა ყოველისავე თანამედებ ვარ“ (112v).

6. „ქ. ცხოვრება წმინდათა ორმოცთა მოწამეთა [სებასტიელთა]. — ჟამთა მათ [ლიკონიოზ] მეფისათა იყო დევნულება დიდი ქრისტიანეთა, ყოველნი, რომელნი ცხონდებოდეს ღმრთის მსახურებითა ქრისტეს მიერ მსახურებად კერპთა აღრიკილოზის მთავრის მიერ, რომელი იყო ბილწად მძვინვარე ... 112v-116v.“

წყდება: ... „რომელი ყოფენ სიტყვასა მისსა, რომელმან ზღვასა ზედა, ვითარცა სმელსა ...“ 116v.

შენიშვნები: 1. ტექსტს აკლია 114-116 ფურცლებს შორის.

2. იხ. კ. კეკელიძე, ეტიუდები V, გვ. 134.

მინაწერები: 1. „და ადაღო პირი თვისი, ახწავებდა მათ და ეტყოდა: „ნეტარ იყვენ გლახაკნი სულით, რამეთუ მათი არს სასუფეველი ცათა. ნეტარ იყვენ მგლოვარენი გულითა, რამეთუ იგინი ნეგამისცემულნი იქმნენ, ნეტარ იყვენ მშვიდნი, რამეთუ მათ დაიმკვიდრონ ქვეყანა. ნეტარ იყვენ, რომელთ კშოიოდეთ და სწყუროდეთ სიმართლისათვის. რამეთუ იგინი განძღეს. ნეტარ იყვენ მოწყვალენი, რამეთუ იგინი შეიწყვალნენ. ნეტარ იყვენ წმინდანი გულით, რამეთუ მათ ღმერთი იხილოს, ნეტარ იყვენ შვიდობისმყოფელნი, რამეთუ იგინი ძედ მღთისად იწოდნენ“ (15v).

2. „წამნები ვიხილეთ კარგნი სხვადასხვა აღწერილები, ამის პატრონს ქონია გული დიახ წარაფელი.“

შახით სრული ყოფილა, ყავს საკმაო შვილი, გთხოვთ ამა თქმაზედ ნუ გვიწყენთ, არ საჭიროებს ბევრი. პატრონს ახმაროს ღმერთმან, არა ყოს ...
პატრონს ახმაროს ღმერთმან, მისცეს ტანცობის გული, მუზიკაც მისცეს ხელში, მას მოუხდება ტაში, ქორწილიც მომავლობს, სჯობს მხიარულების აზრი, ჟამი ქალს გათხოვებს კარში, მაიას დაუწერს ქრთამში, ვისთვისაც სურს, მიხდება, მოსე ევოლება ქრთამში, მაიას თვალი დაუდგა, დაჩვეულია ბევრს ხალხში, ეგონებ შეიღსაც გაატანს, თუ მატყუეს სახლში, მაია ტრფობით გაყვება, ჯერათ არის მგლოვარე, აღდგომის დღეს სახლს შეკრამს, არეინ არის მდგომარე, მამადის ღმერთს დარაჯობს, რადგანაც არის გულმდუღარე, იხიც ეწევა კეთილათ, სულით ხორცამდის მდგომარე, ვისიც გულისთვის დადიან, დებიც ყაშს მგლოვიარე, ამაზედ მეტი აღარ მარად-ქებას, რადგან არა სწამს ქრისტე“ (16r).

(ღექსი დაწერილია ა მეტობით).

3. [დ ი მ ი ტ რ ი ბ ა გ რ ა ტ ი ო ნ ი]. -

„მეფის ახულო ქეთევან, ქვე კეთილ ხულო,
ძვირ უფასელო, ქეთევან რქმულო,
ზნეობით სრულო, მწვე უნაკლელო,
ქებით აღმკულო, სახელ განთქმულო“ ... (21v-22r).

ღექსი მიძღვნილია ქეთევან ბატონიშვილისადმი - ერეკლე II-ის ახულისადმი, ხელნაწერებში უძველეს ხოლმე დიმიტრი ბაგრატიონის პოემას „წამება ქეთევან დედოფლისა“, დაბეჭდილია წიგნში: წამება წმინდისა ქეთევან დედოფლისა, ღექსად თქმული დიმიტრი ბაგრატიონის მიერ. სანკტპეტერბურდი, 1819.“

ღექსი დაწერილია ა მეტობით.

ანდერძი: „ევე მცირედი ღექსათ თხზვა დაწვერე კნეინა მარიამმა, ახულმა ბაგრატიონისამ“ (21v).

92

(გსიემ 8361/2)

ქადაგება და თარგმანი დაბადებისა. XIX

132. ფ., 21X17: ქადაღდი, გაყვითლებული, დალაქავებული; მუყაოს ახალი ყდა, ნაცრისფერი კოლენკორით შემოსილი, შიგნიდან დაფარული მწვეანე ქადაღდით, არა აქვს საცავი ფურცლები; მხედრული; 126, 130 ფურცლებზე ტექსტი რესტავირებულია სხვა ხელით; ტექსტის უმთავრესი ნაწილი ჩასმულია ჩარჩოში. ტექსტის ნაწილი სინგურითაა (107v-108r); 87r და 109v-ზე დაწებებულია ბოლოსამკაულები; [XIX ს-ის დასაწყისი]; აქვს დამლა.

„ქადაგება და თარგმანი დაბადებისა, თუ როგორ გადმოვარდა კაცი სამოთხიდგანა. თავი ა - დასაბამიდგან ვააჩინა ღმერთმან დასნი ანგელოზებისა და ანგელოზებისა უფროსებისა. ცხრა თამახათ დააყენა ისინი და ყველას ზემო სათიელის დასი იყო“ ... 2r-131v.

შენიშვნები: 1. ერთვის საძიებელი: „ეს არის თავები ამათი ყოველივესი თითვეულათ“ (132r-v).

2. ხელნაწერს აქვს პაგინაცია.

მინაწერები: 1. „დაბადება“ (1r).

2. „მაშინ წავიდა გრიგოლ“ (1r).
 3. „მის პატიოსნებას გრიგორი ზაზუნუ“ ... (1r)
 უმნიშვნელო მინაწერები იხ.ზედა ყდის v, 1r-v, ქვედა ყდისr.

93

(გსიემ 8361/3)

**ქადაგება ცისა და ქვეყნის
 დაბადებისათვის. 1848**

37 ფ.: 22X17; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული; უყდო; თაე-ბოლო ნაკლული; მხედრული; 1848 წ. (13v); აქეს დამდა; დაუწერელია: (3r-12r, 14v-18v, 19v-21v); გადამწერი გორელი იაკობ წიწიკოვი (3r, 13v, 24v);

[ქადაგება ცისა და ქვეყნის დაბადებისათვის]. — „...გამრავლდით და აივსენით წყალი, რომ ზღვაში და ფრინველნი და გამრავლდნენ ქვეყანაზე და იქნა საღამო და იქნა დილა დღე ხუთშაბათი...“ 1r-37v.

წყდება: „...მიუდგა იაკობი და შეიყვარა და კიდევ ემსახურა შვიდი წელიწადი და როცა ნახა ღმერთმა, რომ იაკობს რაქამელი უყვარს...“ 37v.

უმნიშვნელო: 1. თხზულება გადაწერილია ნაკლული ხელნაწერიდან. ტექსტის ნაკლული ადგილებისათვის ხელნაწერის შუაში დატოვებულია ცარიელი ფურცლები.

2. შუაში დატოვებულ ცარიელ ფურცლებზე გადამწერს შემდეგში ჩაუწერია სხვა თხზულება: ... „მინიჭება მადლი ღვთისა კაცსა ზედა. — ერთს ქალაქსა იმყოფებოდა ერთი ფრიად მდიდარი კაცი, ყოველისფრით სრული...“ (12v-13v).

3. ხელნაწერს აქვს პაგინაცია.

4. ხელნაწერის გვერდებზე კიდევები გამოყოფილია ხაზებით.

ანდერძები: 1. „ქრისტე ღმერთო, შენ უღბნიე იაკობ წიწიკოსა“ (3r)

2. „მ ყოვლად მოწაღლო ღვთისა მშობელო, შეუნდე ამ წიგნის დამწერის სულს დანაშაული, ამინ. გორელი იაკობ წიწიკოვის სულსა, ამინ. 1848 წელსა“ (13v).

3. „ღმერთო, შეუნდე ამის მთარგმნელის სულსა, იაკობ წიწიკოსა გორელსა“ (24v).

4. „ამის მეოხებით შეიწყალოს ამის დამწერის სული, ამინ“ (30r).

5. „ღმერთო, აცხონე ამის დამწერის სული და ამის პატრონისა, ამინ“ (34v).

მინაწერი: „ქადაგება“. ხელნაწერი 1848 წლისა, ორ რეველად აკინძული“ (19r).

94

(გსიემ 1600)

ლიტურგიკული კრებული. XVIII

120 ფ.: 21X15; ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული, ყაფიფერი ტყავით გადაკრული მუყაოს ყდა; ყუა მუქი ყავისფერი ტყავის, ქვედა ნაწილში ყუა მორღვეულია; მხედრული; სათაურე-

ბი სინგურით. 15v-ს ზედა კიდებზე დახსმულია შაეი მეღანი და ტექსტი არ იკითხება: [XVIII ს-ის ბოლო]; დაუწერელია: 75v, 88v, 107r-v.

1. „სახარება და სამოციქულო. შრომაელთა 14 თავი. 11 მუხლი. ეპისტოლე ნეტარისა ჰავლე მოციქულისა შრომაელთა მიმართ, საკითხავი. — ძმანო, ესე უწყოდეთ ჟამი, რამეთუ აწვე არს ჟამი განღვებად ჩვენდა ძილისაგან...“ 1r-75r.

2. „სახარება და სამოციქულო დღესასწაულთა მათ, რომელნიც კუქმათ გარდხედებიან მთლიე წელს, თვეებზედ განყოფილი, რომელნიც დღესასწაულნი მოვლენ. თვესა იანვარსა აღწერილ არიან კვირიაკეთ რიცხვთა შინა. — თვესა ფებერვალსა დღესა ბ. მირქმა უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი. წინასწარმეტყველება მაღაქიასი.

თავი გ. — „ამას იტყვის უფალი ღმერთი, აჰა, გამოვავლინო ანგელოზი ჩემი და მოიხილოს გზად პირისა ჩემისა“... 76r-104r.

შენიშვნები: 1. ერთვის: ა. ლოცვანი: „დიდი ხუთშაბათის ფესთ-ბანის ლოცვა ჟამისა (104v-106v); დიდმარხვის შუადღის ლოცვა“ (108r-110v);

ბ. [ლექსი]. —

„ჯვარსა თანა დგა ღმობილი
 დედა იგი ცრემლობილი,
 ძე ჯუარზედ ეკიდო,
 იმის სული მწარედ ოხრიდა“ ... (110v-111r).

გ. „ჯვარის გზა, გინა ჯვარაზიდულის ქრისტეს მგზავრობის კაპეტით გოლგოთამდის ხაფიქრებელნი ათოთხმეტანი წესისამებრ ადგილთა მათ წმიდათა იერუსალიმისათა. —

ხახელითა მამისათა და ძისათა და სულისა წმიდისათა, ამენ. ღმერთო, შეწვენასა ჩემსა მოხედენ“ ... (111v-119v).

დ. [ლექსი]. —

„მოიხვენე, მოიხვენე,
 შეილო ჩემო საყვარელო,
 ტკბილის ძილით დაიძინე,
 გულს ნათელი დაიფინე,
 ნანნი, ნანნი, ნანნი, ნანნი“ ... 120r-v.

(ამ ლექსის ერთი გამორჩენილი სტროფი 120r-ს მარცხენა კიდებზე აქვს მიწერილი).

ეს ლექსი ასევე უავტოროდ გვხვდება კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის ხელნაწერებში: H 953, S 2592, S 4633.

ხელნაწერს ბოლოში მიწებებული აქვს ცალხაზიანი რვეულის სამი ფურცელი, რომელზეც გვიანი ხელით, ქიმიური მეღნით დაწერილია ამ ხელნაწერის „საძიებელი“.

ხელნაწერს აქვს პაგინაცია.

95

(გსიემ 116)

კონდაკი. XVIII

138 ფ.: 19,5X14; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავე-ბული, ჭიხაგან დახვრეტილი. ფ: 1-5, 127, 132-138 მომწვანო-მოციხ-ფროა, ეს ფურცლები შემდეგ დროს არის ჩამატებული ნაკლები ტექსტის რესტავრაციისათვის; მუყაოს ახალი ყდა, ნაცრისფერი კოლენკორით შემოხილი; შიგნიდან დაფარული მოყავისფრო ქაღალდით, არა აქვს საცავი ფურცლები; ხელნაწერს ადრე კქო-

ნია შავი, ტეიფრული ტყავით გადაკრული ხის ყდა, დაზიანებული, ყდის კიდევებზე კქონია სამი ნახევრეტი ზონარებისათვის; ზედა ყდის v-ზე დაკრული იყო ილუსტრაცია ნაბეჭდი წიგნიდან; ხელნაწერი ძველადვე იყო რესტავირებული, თავნაკლული, აკლია 127-128 ფურცლებს შორის; ნუსხური; ფ: 6-7 ნაწერია სხვა ხელით; გვიან რესტავირებული ტექსტი მხედრულით არის ნაწერი; სათაურების და ტექსტის დასაწყისი ასოები მთავრულით და ოქრომელნიით, ფ: 6-8-ზე წითელი მელნიით; ფ: 8-47-ზე ტექსტი შემოხაზულია ფერადებით შესრულებული ჩარჩოთი, რომლის შიდა ხაზი ქმნის წრეს; ფერადი ხაზებით წრის შუაში ტექსტი იყოფა ორ ხევეტად; ფ: 48-131 (გარდა 127-ისა) ნაწერია ორ ხევეტად ოთხკუთხედად შემოხაზული ფერადი ხაზების ჩარჩოში; ფერადებით შესრულებული თავსამკაულები იხ: 48r, 52r, 83r, 103r, 120r; ფერადებით და ოქრომელნიით შესრულებული წმინდანების გამოსახულებები თავსამკაულის ადგილას. (11r, 13v); ადღვენილი ტექსტი (ფ: 127, 132-138) ნაწერია ორ ხევეტად შავი მელნიით შემოხაზულ ჩარჩოში. [XVIII ს.]; აქვს ჭვირნიშანი; დაზიანებულია ფ: 8, 11, 15, 19, 51; დაუწერელია: 1r, 3r-5v, 134v-138r.

<კონდაკი>. - ...[წესი მწუხრისა და ცისკრის ღოცვი-სა]. - ... არს მოწყალება და მაცხოვრება, ღმერთო ჩვენო, და შენდა დიდებისა აღვავლენთ მამისა და ძისა და წმიდისა სულისა, აწ და მარადის და უკუნითი უკუნისამდე, ამინ. დიაკონმან: სიბრძნით. მღუდელმან: რომელ კურთხეულ არს ქრისტე ღმერთი, უფალი ჩვენი“ ... 6r-134r.

თავდება „...ვისაც ენებოს სხვა დღეებში სულის მოხსენება, გარდაიხადონ მიცვალებულისათვის“ 134r.

შენიშვნები: 1. შედგენილობა: „განგება სამღთოთა და სამღდელოთა წირვათა, რამეთუ დიდსა ეკლესიასა და მთა(!) ესრეთ იქმნა... (6v-82v); „სადთოე სიწმიდის განახლება, თქმული წმიდისა მამისა ჩუშნისა გრიგოლ დიოდოდი“ (!) (83r-100v) განგება სადთოესა სიწმიდისა განახლებისა, თუ ვითარ აღესრულების წმიდათა დიდთა მარხვათა შინა“ (101r-102v) „ზიარებისთვის, თქმული წმიდისა ბასილისა“ (103r-108v) „ზიარებისთვის, თქმული წმიდისა იოანე ოქროპირისა“ (108v-111v, 114v-115r); „ზიარებისთვის, თქმული წმიდისა მარკოზ მონაზონისა“ (111r-111v); „ლოცვა წმიდისა ეფრემისი“ (115r-v); „ლოცვა შემდგომად ზიარებისა“ (116r-v); „ლოცვა შემდგომად ზიარებისავე“ (117r); „ლოცვა ვინცა ეზიარებოდეს უწინარეს ჟამის წირვისა“ (117v-118r); „ლოცვა თესლსა ზედა წმიდათათვის განმზადებულსა“ (118v-119r); „ლოცვა თესლსა ზედა სულთასა“ (119r-v); „აიაზმა წყლის კურთხევისა“ (120r-133v); „კურთხევა მარილისა“ (134r);

2. მე-7-მე-8 ფურცლებს შორის ნაკლული ტექსტი შევხებულია 8r-ის ზედა კიდევზე, მხედრულით, ხელნაწერის შემსყიდველის, იესე გარსევანი შვილის, მიერ.

3. 37-38-სა და 39-40 ფურცლებს შორის ჩაკრულია თითო ფურცელი ნაბეჭდი მინიატურული ზომის ჟამისწირვიდან.

4. 138v-ზე გარსევანი შვილის ხელით ამოწერილია ბრძნული აზრები ბიბლიის წიგნებიდან.

ანდერძი: (შემსყიდველის) „ქ. ეს საღმრთო კონდაკი ტფილისში არს დაწერილი, ბრძანებითა ერთისა რომლისამე ტფილელ იერარხისაგანისათა და დროთა ბრუნებისაგან განსმირებულისა საქართველოსა შინა ერთსა რომელსამე შემდეგსა მოვისაგანსა ადეტანა დებს, რომლითამე დონითა და მიერთ შემდგომად რავდენისამე დროისათა მოეტანა რაჭის

სამთავროს ყანაბახა შინა, რომელსა მხადინა ონად, და მიეცა მუნებურისა მცხოვრისა გრიგორი მღუდელისათჳს, ნან-იკის შვილისა, და მე მყოფობასა ჩემსა იმერეთს, ხელთ ვიდევ ხარგოთ ესე და შევექენე მასვე გრიგორის, ხოლო მან არა პრიდა მოცემად ჩემდა და მის დროითაგან ვიპყრობ მე ცხოვრებასა ზე ჩემსა, რეცა კეთილ სახმეველსა და სულისა წმიდისა მომახლებელსა [ჩემსა] წიგნსა.

ახნაური ქართველი ბუნებით იესე იაკობის გვარისაგან გარსევეანიანისა. 1816 წელსა, აგვისტოს 24 რიცხუსა“ (ქვედა ყდის რ).

მინაწერები: 1. (იესე გარსევეანი შვილის) „ოფლით ნარეცი იესესია და მისგან ნაჩუქები ჩემე წელსა, აპრილის, იბ-სა დღესა, აღექანდრე გარსევეანოვისადა“ (1r).

2. (იესე გარსევეანი შვილის) „ჩაფი წელსა, სექტემბერსა ით დღესა. — რა იმერეთი დამ გადმოვედი და ბევრის დახარჯვით შემდგომად ქორწინებისა ჩემისა იეროდიაკონად და მერმე მღუდელად შეწვენითა ღმრთისათა და ვიწყე ესენი საქმედ.

ქ. შვიდი თუმნის საცეცხლური გაეკეთებინე ჩემის თეთრით და აქ არის.

ქ. დვთისია დავასახლე თედოწმიდას და 12 მინალთუნი დამეხარჯა შეწულს ხე-ტყეს გარდა.

ქ. წისქვილის ნახევარ სახლის შენობა ვიყიდე ექვს თუმან თეთრად.

ქ. წისქვილის ორი თელის აბრუნებაზედ ოცდა თერამეტი თუმანი დაიხარჯა ჩემი ალაღი თეთრი ნუსხით.

ქ. ორმოცდა ათი თუმანი ერთ თვალ წისქვილში, თავის წილში მივეცი და ვიყიდე ივანე გარსევეანი შვილისაგან სიგლით.

ქ. სათავის ამოყვანაზე თორმეტი (მინალთუნი დამეხარჯა) ნუსხით.

ქ. ხუთის თუმნის თამასუქი დავისხენ მამისა ჩემისა ნიტიკა შვილებისაგან, ხარისთვალაანთა სახლები იყო ვიროთა ამაში.

ქ. თუმან ნახევრის თამასუქი სვიმონასი დავისხენ თუთუნა შვილისაგან, რომელიც ერთი ორათ იყო და სამი თუმანი თეთრი ამაში ძალით გამომართვეს.

ქ. რუისს ერთი მიწა იყო მთავარეპისკოპოსისაგან დაგირავებული სამთუმნათა და ესეც ძალით დამასხნიენა თუთუნა შვილმა.

ქ. რაც სახლში თუ გარეთ, თუ საყდარში, თუ მტერზედ, თუ მოყვარეზედ, თუ სხვაგვარ საქმეებზე ეხარჯავ, იხინი ურიცხვი არის, რომლისაც დაწერა და აღნუსხვა შეუძლებელი არის, როგორც იცით.

ქ. კიდევ ორმოცდაცხრა თუმანი ფეოდოსის წილს ერთ თვალს წისქვილში მივეცი და ვიყიდე სიგლითა.

ქ. წედისს ჩემის ყმის გონგაძის მამული გამოვიტანე და რვა მინალთუნი დამეხარჯა თეთრი ფული.

ქ. ივანიძის ნაშენები სახლი ვიყიდე ჩემს მამულზედა რუსუბანში ოცდახუთ თუმნათა.

ქ. გორს სამკვიდრო ჩენი ნასახლევი ორის მოგირავენისაგან დავისხენ და ავაშენე საკუთრის ჩემის ხარჯითა, რომელსაც ხედავს მრთელი გორის ქალაქი.

ქ. ჩენზ-ის წლის მაისი დამ აღექანდრეს დასახლებაზედ, განწესებაზედ და ძვეერულას ხარჯზედა ას თერთმეტი თუმანი თეთრი ფული დავხარჯე. ერთი ფული არავის შემოუწევია, ჩემი საკუთარია, ღმერთმან გააბედნიეროს და ბედნიერებით მოხმარდეს.

თ. ი. გარს (2r-v).

3. „ცხლით (!) ცხონებით, ღმერთო, აცხონე თითინა ტყეშე-
 ლაძის ქალი, ამინ“ (25v).
4. „მოიხსენე, ღმერთო, სასუფე (!) შენსა ხაზუა ცქიფუ-
 რიშვილის ქალი, ამინ და კირიელეისონ. სეხსენია გვენე-
 ტაძე მოიხსენე, ღმერთო და კირიელეისონ“ (25).
5. „მოიხსენე, ღმერთო, სასუფეველსა ხაზუა გვენეტაძის
 ქალი, ამინ და კირიელეისონ. მოიხსენე, ღმერთო, ზაქარია ობო-
 ლაძე, ამინ და კირიელეისონ“ (26r).
6. „მოიხსენე, ღმერთო, სასუფეველსა შენსა დავით როინიშ-
 ვილი, მეუღლე თვისი მარიამ კლდიაშვილის ქალი, მე-
 ორე მარეხ მასხარაშვილის ქალი, ამინ და კირიელეისონ“
 (26r).
7. მოხსენე, ღმერთო, სასუფეველსა შენსა სვიმონ ობო-
 ლაძე, მეუღლე მისი ქათამაძის ქალი თუთუა, ამინ და კირ-
 იელეისონ. მოიხსენე, ღმერთო, ნასხიდა ობოლაძე და მეუღლე
 მისი თინათინი, წულუკიძის ქალი, ამინ და კირიელეისონ“
 (26v) (3-7 მინაწერები შესრულებულია ერთი ხელით, ნუსხურით).
8. (მხედრულით) „ღმერთო, შეიწყალე ამისი დამწერი, მიეცი
 სასუფეველი, უფალო, მოიხსენიე ხარაული, დედაჩემი, მამაჩემი,
 ქმარი ჩემი...“ (52r).
9. „ქ. უფალო, მოიხსენიე საწყალი ჩემი თავი, ღმერთო, ნუ
 წამწყემტ და ნუ წამახდენ, ყოვლად წმინდა მარიამის...“ (53r).
10. „ღმერთო, მასწავლე მონასა შენსა ივანეს სწავლა კეთილი,
 რაც ერგოს, ამინ“ (55r).
11. „ქ. უფლისა, მიმართ ვილოცოთ. უფალო, აცხონე კეთილმ-
 სასური და ისმინე ჩენი ღოცვანი“ (55r).
12. „ქ. ღმერთო, ყოველს ცოდვილისათვის მოწყალეო და პა-
 ტრონო, შემხვეწიე მე მწარე ცოდვილი, ყოველთა უცოდვილესი,
 ყოველთა უშეწყალულესი, ყოველთა უშემწიკულელესი და ჭირ-
 ჭრელი...“ (59r).

უმნიშვნელო მინაწერები: 11v, 12r-v, 13r, 19r, 48r, 82v.

96

(გსიემ 7205)

ვრცელი ქართული კარაბადინი
 (შედგენილი ალ. გარსევანიშვილის მიერ).
 1855-1906

556 ფ.; 22X18; ქალაღი, სხედასხეა ხარისხის; თეთრი, მომწ-
 ვანო, მოყვითალო და ნაცრისფერი; გამოყენებულია უჯრედებიანი
 და ცალხაზიანი რეკულის ფურცლებიც; უყდო; დაშლილი, ამო-
 ვარდნილია ფ 1-4, 39, 456; მხედრული; ყავისფერი, შავი და ნაცრ-
 ისფერი შელანი; 1855-1906 წ. (239v-527r); გადამწერი და შემდგენ-
 ღი ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანიშვილი (2r);
 ქალაღები არის დამდიანი, ჭვირნიშნიანი; დაზიანებულია: ფ. 1, 2;
 დაუწერელია: 28r-v, 550v-556v.

„ვრცელი ქართული კარაბადინი. — კარი 8, ქალთა ძნელად
 მშობიარობისათვის. — დედათ ძნელად შობისათვის მურის და თახვის
 კაირი, შავი საკმელი თეთრო დრაპი, დარჩინი ნახევარ დრაპი,
 ამოდენისავე წონის ღვივის კაკალი (კენკრა) ესენი ყველა დანაყვ,
 თაფ-
 ლით შეხილე...“ 29r-550r.

შენიშვნები: 1. უძღვის: ა. თავფურცელი, რომელზეც წერია: „ვრცელი ქართული კარაბადინი“ (1r). ბ. „წინასიტყვაობა. – ჩემნო გულითა და სულითა ხაყვარელნო ქართველნო! ესე ქართული კარაბადინი, ესე იგი ექიმობის წიგნი, მე სხვადასხვა დროსა და სხვა და სხვა პირთაგან შევეკრიბე. ამ კარაბადინს დაეუმატე ჩემგანვე შეკრებილნი ცნობები იმ ბალახებისა და მცენარეებისა წამლობანი, რომლებსაც საამოდ ხმარობენ ქართველები, აგრეთვე გადმოუთარგმნე რუსულის ენიდამ ქართულად იმ ბალახებისა და მცენარეებისა სახელებიცა, რომლებსაცა ხმარობენ რუსეთში იქაური ხალხი, ბალახების სახელები და იმათი წამლობის სარგებლობა ანბანზედ (აღფავიტზე) შევადგინე, ადვილად პოვნისათვის იქვე განუშარტე იმათი სახელები რუსულად, ლათინურად, წესისამებრ ბოტანიკისა. ამ კარაბადინის წერა ვიწყე ჩემს სიყმაწვილეში, ესე იგი **ჩემზ** (1847) წელსა. წერასა ამას შეწყვენითა მე განვაგრძობ დაუცხრომლად სიკვდილამდე განსამდიდრებელად საქართველოს ბიბლიოტეკისა.

აზნაური, გურბერნსკის სეკრეტარი ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი. 30 მაისს, 1893 წელსა. ქალაქი გორი (2r-v).

2. „სარჩევი“ (3r-27v), რომელიც ანბანზეა დალაგებული.

3. „სარჩევის“ წინ წერია: „სარჩევი ამ ძვირფასის ქართულის კარაბადინისა, შედგენილი ჩემგან ანბანზედ მაისის 13-30-მდე, **ჩყჟტ** (1893) წელსა, უამისოდ ეს კარაბადინი ერთს ჩალად არა ღირდა. ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი“ (3r).

3. წამლების რეცეპტებს ხშირად სქოლიოში გაკეთებული აქვს შენიშვნები და განმარტებები, რომლებსაც ხელს აწერს ალ. გარსევანოვი. იხ. მაგ., 350r, 351r, 352r, 355r, 363v, 365r, 391r და სხვ.

4. „კარაბადინის“ შემდგენელი ალ. გარსევანი შეიღლი წამლების რეცეპტებს ხშირად ურთავს ცნობებს, თუ საიდან, რომელი წიგნიდან ან ჟურნალიდან აქვს გადმოწერილი თუ გადმოთარგმნილი იხიანი.

5. „კარაბადინი“ გარსევანი შეიღლს უწერია 1855-1906 წლებში. იგი თანდათან აესებდა მას.

6. 453r-455r-ზე მოთავსებულია სამკურნალო ბალახების რუსულ-ქართული ლექსიკონი, ანბანზე გაწყობილი.

7. ხელნაწერს აქვს გადამწერლისეული რიცხვობრივი ფურცლობრივი სათვალავი, რომლის მიხედვითაც გაწყობილია სარჩევი.

8. ხელნაწერს ბოლოში აქვს მიკერებული ორი ნაბეჭდი კარაბადინი: ა. „მოკლე დარიგება ერისა მისთვის, თუ ვითარი ღონისძიება იხმარონ ჟამსა დაშხამვისა და კბენისასა ყოველთა რიგთა შხამინათა და ცოფიანთა ცხოველთაგან.“

ბ. „მოკლე დარიგება ერისა მისთვის, რა გუარის ღონისძიებითაც უნდა ეცადნენ და მოაბრუნონ წყლიდამ გამოღებული კაცი.“ ბროშურები დაბეჭდილია 1826 წ. მოსკოვის სინოდის სტამბაში.

9. პირველი ბროშურის ყდაზე წარწერილია: „მიიღე წიგნი დამრჩევის მობრუნებისა, თარგმანი ალექს. გარსევანოვი.“

ანდერძები: 1. „მწერალი სამკურნალოსა ქართლის აზნაური ალექსანდრე სვიმონის ძე გარსევანოვი. აღიწერა ქრისტესით **ჩყნ** (1855) წელსა, მარიაშობის თთვისა სამსა, ქალაქსა გორსა“ (239v).

2. „ქართველთა ხალხისაგან ხმარება და წამლობა ქვემოთ ბალახებითა და მცენარეთა, ახლად ჩემგან შემოკრებილნი კერძოდ და აქა ანბანთა ზედა დასხმულნი, განმარტებით რუსულის სახელებისათა **ჩყნზ** წელსა, მარტის ათსა ქ. გორი, აექსონი, ალექსანდრე გარსევანოვი“ (286r).

3. „ავათმყოფობანი და აქიმობანი მათნი რუსულის სჯულის

კანონით, რომელ არს მეთასამეტე ტომი პოლიციისათვის დაწესებული, გარდამოვიდე ჩვენსა ზედა ქართულსა ენასა, განსამდინდრებლად და შესამკობელად მამულისა ჩემისა, ვინაითგან უპოვარებისათვის სამკურნალოისა კაცთა და პირუტყვთა შური დიდი შემშურდა. თარგმანი აღექსანდრე გარსევანოვისა. ჩენს წელსა“ (348r).

4. „ესეცა საქონლის აქიმობა რუსულის სჯულის კანონით, რომელ არს მეთასამეტე ტომი, გარდმოვთარგმნე ჩვენსა ენასა ზედა, ქართულსა ენასა, შესამკობელად ქართველთა წიგნთსაცაენისა (ბიბლიოტეკისა): ვეჭუოდი არაობისათვის ამისსა ქართულსა ენასა ზედა, თარგმნილი აღექსანდრე სვ. გარსევანოვისა. წელსა ჩენს-სა“ (408r).

5. „ესე საქონლისა და ცხერის კარაბადინი დღე და დამის გამასწორებელმა ერთსა კვირასა ვთარგმნე ქართველთათუს. უქონელობისათუს მელზოდა. თარგმანი აღექსანდრე გარსევანოვი. ჩენს წელსა, იენისის კ-სა“ (410r).

6. „სამკურნალო ანუ კარაბადინი, ანუ შინაური ქართული წამლობა, გადმოწერილი ჩენა-სა წლებში, სხვადასხვა ქართული კარაბადინებიდამ, აღექს. სვ. გარს.“ (438r).

7. „1891 წელსა. 28-ე“ (456r).

97

(გსიემ 729)

ლოცვანი. XIX

(ფრაგმენტი)

2 ფ.: 17X19.6: ქაღალდი, ღურჯი, დაღაქავეებული; უყდო; დაფურცლული, ამოგლეჯილი ხელნაწერის სხვადასხვა ადგილიდან; მხედრული; დასაწყისი ასოები მთავრულით; [XIX ს-ის პირველი მესამედი]; აქვს ჭვირნიშანი.

[ლოცვანი]. — „...ლოცვა სიმეონისი. — მომცემელო საზრდელად ჳორცსა შენსა ნებსით: ცეცხლი არს და შესწვაეს უღირსთა...“ 1r-2v.

წყდება: „...მიცოდე მე და შენდა მოსვლად ჳრბძანე, რათა შენთა თანა მეცა წმიდათა და ჳრჩეულთა შენთა თანა მეცა რჩეულად გადიდებდე და ვიზიარებდე შენდამი უკუნისამდე...“ 2v.

შენიშვნა: ლოცვანის შედგენილობა: „სხუა ლოცუა. — ხორცი შენი, წმიდაო უფალო იესო ქრისტე...“ (1r-v); „სხუა ლოცუა ღმრთის მშობლისა მიმართ. — ყოვლად წმიდაო დედოფალო ღმრთისმშობელო, ნათელო დაბნელებულისა სულისა ჩემისაო“ (2r).

ტროპარი ვასილისა, დიდება, კონდაკი...

ლოცუა, უკეთუ ეშმაკისგან იძლიო, ასე სთქვი სინანულით...

ლოცუა იესო ქრისტეს ჯვარცმისა...“ (2v).

98

(გსიემ 730)

ღვთისმშობლის აპოკრიფი. XIX

(ფრაგმენტი)

2. ფ.: 23X17.5: ქაღალდი, ღურჯი, ჭუჭყიანი, დაღაქავეებული.

უფლო; აკლია ფურცლებს შუაღ, არაკალიგრაფიული მხედრული; [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი.

[ღვთისმშობლის აპოკრიფი]. — „...დაგაკვირდებოდით და ამა ფიქრში და ამ სიტყვაში ერთიც ნახა, ფათერაკათ თვალწინ დაუხდა გაბრიელ მარიაშა და უთხრა: „ვიხაროდენ...“ 1r-2v.

წყდება: „...რომ დაორსულდა და ექვსი თვე რომ გამოვიდა, ანგელოზმა ახარა მარიაშა და უთხრა: და წადი ელისაფეთანა...“ 2v.

99

(გსიემ 727)

მარტინე ზადეკის წინათქმაობა. XIX
(ფრაგმენტი)

2 ფ.; 22X16,3; ქაღალდი, ღურჯი, ჭუჭყიანი, დალაქავებული; ფრაგმენტი; აკლია ფურცლებს შორისაც; მხედრული, დასაწყისი ასოები მთავრულით; [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი.

„გამოცდილების მოყვარებითი წინათქმაობაჲ ას ექუსის წლისა დიდებულისა შევიცარიელ მოხუცისა მარტინე ზადეკისა მეგობართა მიმართ მისთა. — წინარე დაიდების აქა ღირს-საკსოვარი წინათქმაობა, ქმნილი ას ექუსის წლისა მოჭუცისა მიერი, შევიცარეთად აღპიურ მათა ზედა...“ 1r-2v.

წყდება: „...რომელიცა ღირებულ იქმნების ათვრამეტი ათას მიღლიონად, სიმდიდრისა და იშვიათობისა მცველთასა იქმნეს აღუარებელი სიმრავლე“ 2v.

შენიშვნა: თხზულება რუსულიდან ნათარგმნია იესე გარსევანიშვილის მიერ. იხ. აქვე, ხელნაწერი 30 : 23;

100

სახარება. XIX
(ფრაგმენტი)

4. ფ.; 21X16,5; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავებული, ჭუჭყიანი; უფლო; დაშლილი; მხედრული, ორ სვეტად, ტექსტი ჩასმულია ორ-ორი ხაზით შემოვლებულ ჩარჩოში; [XIX ს.]; აქვს ჭვირნიშანი.

[სახარება მათესი]. — „...განთიად მო-რა-ვიდოდა ქაღაქად, შეემშია და იხილა ლელვი ერთი გზასა ზედა და მოვიდა მისა...“ 1r-4v.

წყდება: „...რამეთუ გეტყვი თქვენ, არღარა მიხილოდ ამიერიდან, ვიდრემდის ვსთქვათ: „კურთხეულ არს“ 4v.

შენიშვნები: 1. მოღწეული ფრაგმენტი არის მათეს სახარება 21, 18-23, 39. გიორგი მთაწმიდლის რედაქცია.

2. ხელნაწერს ჰქონია რიცხვობრივი და ანბანური პაგინაცია.

3. მოღწეულია ხელნაწერის 101-102, 105-106, 111-112, 115-116 გვერდები.

101

თეიმურაზ II, ხილთა ბაასი. XIX
(ფრაგმენტი)

1. ფ.: 34X21; ქაღალდი, თეთრი, გაყვითლებული, დალაქავებული, მხედრული. [XIX ს.]

[თეიმურაზ II, ხილთა ბაასი]. -

„ნესემა თქვა: ვჩივი იმისთვის, მიწასა მომაყრიანო,
რა გავიზდები, საჭმელად ყველანი მინატრიანო...“ Ir.

წყდება:

„როდესაც თვალი შემოვა, მოინდომებენ ჭირსაო.
კაცი მჭამს, ჭირსა შეიყრის, მერმე მაგინებს პირსაო“ Ir.

შენიშვნა: იხ. თეიმურაზ მეორე, თხზულებათა სრული კრებული, გიორგი ჯაკობიას წინასიტყვაობით, რედაქციით, ლექსიკონით და შენიშვნებით, 1939, გვ. 109-113.

102

(გსიემ 7455)

კარაბადინი. XVII-XIX

31 ფ.: 10,5X14; სქელი ქაღალდი, გაყვითლებული, დალაქავებული, უყდო; დაშლილი, თავ-ბოლონაკული; რესტავირებული; Ir-v, 31v-ს ბოლო ნაწილი არ იკითხება; მხედრული, სხვადასხვა ხელი: სხვადასხვა დროის, ძირითადი ტექსტი უფრო ადრეულია [XVII ს-ის ბოლო], ხელნაწერის ცარიელი ფურცლები შეუვსიათ მოგვიანებით [XIX ს.]; ძირითად ტექსტში წამალთა დასაწყისი სიტყვები წითელი მელნით.

[კარაბადინი]. - „...თავისი ფსელი თაფლით გააზავე, დილა სალამოს თვალში ჩაუწვეთე, უშველის ღთით...“ 2r-31v.

წყდება: „თავის ტკივილის წამალი ... ნიშადური (!) და პილპილი დანაყე, სამ ... მოხარშე, აურიე ნუში ...“ 31v.

შენიშვნა: ზოგიერთ გვერდზე ტექსტი ქართულ-სომხურია. სომხური სიტყვები წერია ქართული ტრანსკრიპციით.

103

(გსიემ 7443/14,15,16)

კრებული. XIX

46 ფ.: 18X21; ერთად აკინძულია სამი სხვადასხვა ხელნაწერი; თეთრი სქელი ქაღალდი, გაყვითლებული, ჭუჭყიანი, ლაქიანი, რესტავირებული; მუყაოს ახალი ყდა, შემოსილი ნაცრისფერი კოლენკორით; მოყვითალო, უხეში ქაღალდის საცავი, ფურცლებით; თავნაკული; მხედრული; სხვადასხვა ხელი [XIX ს.].

1. [როსტომიანი]. -

„...შეიკაზმა, ვითა კამდა, დაემზგავსა (!) ბეჟან მჟესა,

წავიდა და გარდამოხდა მანიჟანის სიახლესა.

მუსტრებითა სამსე იყო, ყოველგნით ჩანვს უკრემდა,

მანიჟამ თქვა, ეს ვინ არის, მე გადაკვირდი სიტურფითა...“ 1r-16v.

შენიშვნები: 1. ტექსტი შეიცავს „ბეჟანიანს“, დაბეჭდილია „როსტომიანის“ მიხედვით, იწყება 4191-ე სტროფით და მთავრდება 4348 სტროფით. იხ. აბულ-ყასიმ ფირდოუსი, შაჰნამე-ქართული ვერსიები, ტ. II, ტფილისი, 1934.

2. ერთვის გადამწერის ანდერძი: „გასრულდა ბეჟანიანი. ღმერთმა ხალხინოში გაახაროს, პატრონს ხალომესა ეკუთნის“ (16v).

2. [ეფემერიდი]. — „...ბედნიერი...ვადსა ზედა ნახოს ტანიხამოსი...ქცეულ ლო ჩაიცვას, ბეჭედი ოქროსი დიდ საქონელი და სიმდიდრე მიხედეს...“

17r-37v

წყდება: „...მუდამ დღე ჩემს სამზარეულოში ორი მზარეული მყვანდა, ოქროქსოვილს მიფენდნენ ... ერთს“ 37v.

3. [განკურნება განრღვეულისა]. — „ქ. ოდეს შევიდა იესო იერუსალიმსა და იხილა განრღვეული იგი, რომელი იწვა მცხედარსა ზედა მდებარე შეუსვენებლივ, ვითარცა შევიდა იესო, რქვა მას: უფალი ხარ! რქვა მან წყნარათ განრღვეულმან: პირველით განრღვეული და კეთროვანი ვარ...“

შენიშვნა: ამ ამოკრიფის განსხვავებული რედაქცია დაბეჭდილია. იხ. ს. ყუბანეიშვილი, ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, 1946, გვ. 26-27. ჩვენი ხელნაწერის ტექსტი რედაქციულად მისდევს კ. კეკელიძის სახ. ხელნაწერთა ინსტიტუტის S 1345 ხელნაწერის ტექსტს.

4. [ღვთისმშობლის ამოკრიფი]. — „ქადაგება და ესე თარგმანი: ჰკითხა ღვთისმშობელმან მთავარანგელოზსა კაცისა სულისათვის, უკეთუ, როგორ არიან დიდებანი (?) და სატანჯველნი სულითა აღდგომილნი. აღდგა ქალწული და თაყვანი სცა გაბრიელ მთავარანგელოზსა...“ 40v-46v.

შინაწერები: 1. (გადამწერის):

„მე ერთი ჩიტი გაეზარდე, ელვარე იყო წითელი, ქორი ქონდა ფირუზი, ყბა და ნისკარტი ყვითელი, ეფები ქონდა ნარინჯი, არცა მეტ-მეტი წითელი, ეფვანი ება ასეთი, მდარიჩინისა (?) მათი ული ეს ჩემი ჩიტი მარჯანი მყავდა სათუთად გაზდილი, ხაუზმეს მყვანდა ნახვევი, არ დამიკლია სადილი, ყოველს დღისათვის (?) ხშირ ქონდა მისგან ლხინი და სადილი... ღექსი სხვადასხვა ვარიანტებით გვხვდება ხელნაწერებში იხ. ღვეკან ასათიანი, ძველი საქართველოს პოეტი ქალები, თბ. 1936, გვ. 109.

2. (განსხვავებული ხელით)

„წახველ, სულ გინდა, სულს თან გაიტანებ, რა მინდორი გაიარეო, თვალთა გაიგონ და გიბნელოდა, აღარა თქვი მიმობრუნება, აღარც მისთეონ შემობრალეგ, შენ, ტრფიალო ხმელეთისა, მზეო, განა ვარდო მაისისაო. მე გაქს შენი სიყვარული, ხამს, რომ შენ, მაისო, ერთვის მგზავსო, გეგზარ ჩინნათ ასულთ თმისა, შენისა ნაგრუზისა ფერისა გაქს მე ... ვახისა, პირი გაქვს ზანბახიანი კეკლუცითა და ნაზიანსა, ბაგე გაქვს შარბათიანი; და ხალათ გაზისა, ხანდახან გამამივიანებდე შაქრისა უტკბევი ენითა, ამ სოფლის მალხინებელთა, იმ სოფლის სამოთხისა“ (38v).

ს ა ძ ი ე ბ ლ ე ბ ი *

1. ხელნაწერთა ქრონოლოგიური ტაბულა

საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №	საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №
X-XI	42 ეტრატი	XVIII-XIX	81
XII-XIII	73 პალიმფესესტი	•	82
XVII-XVIII	3	•	86
•	9	•	102
•	34	1810	61
1729	28	1811	41
1733	13	1917	43
•	14	1824	38
1734	10	1826	63
1762	5	1837	66
•	53	1839	21
1776-1777	74	1845	91
1780	4	1847	1
1781-1793	70	1848	93
1790	56	1848-1849	50
1983	44	1848-1854	71
1788	20	1851	2
1792	69	1852	35
1796	19	1855, 1857	25
1800	80	1855-1906	96
XVIII	6	1860	90
•	7	1862	59
•	8	1877	89
•	11	XIX	17
•	12	•	22
•	15	•	26
•	18	•	27
•	23	•	29
•	36	•	31
•	45	•	32
•	54	•	33
•	85	•	37
•	94	•	39
•	95	•	46
XVIII, 1819, 1823	30	•	51
XVIII, 1840	24	•	52
XVIII-XIX	40	•	55

* საძიებლები შეადგინა თ. ბრეგაძემ

საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №	საუკუნე ან წელი	ხელნაწერის №
XIX	57	.	92
.	58	.	97
.	60	.	98
.	62	.	99
.	64	.	100
.	65	.	101
.	67	.	103
.	68	XIX-XX	84
.	72	.	87
.	75	.	88
.	76	1917	47
.	77	1918	48
.	78	.	49
.	79	XX	16
.	83		

2. პირთა საძიებელი

ა

- აბაშიძე გ. 65 : 13 (შენ. 2ბ)
 აბდულა შეფე 9 (მინაწ.2)
 აბენესი 66 (შენ. 1)
 აბენკოვი 71 (მინაწ.1)
 აბესალომ შეფე („ამირან-დარეჯანი-ანი“) 74 : 2
 აბესაძე ნ. 32 (შენ. 2)
 აბრამ (ღირსი მამა) 24:13
 აბრამიოს როსტოველი არხიმანდრიტი, ახალი საკვირველთმოქმედი 24:18
 აბრამამ ჰური 10 : 15
 აბუაშვილი ლეილა 40: (შენ.3); 41 (შენ.5)
 აბულაძე ილია 10 : 18 (შენ.)
 აბუოვი თინა 71 (მინაწ.1)
 ადამ (ბიბლ.) 62 : 2
 ადელიშვილი გიორგი 77 : 3 (შენ.1)
 აესტეროს (წმ. მოწ.) 24 : 15
 ათანასე ალექსანდრიელი 13 (შენ.2); 30 : 7; 60 (შენ.1ა)
 ათანასე მალემწერალი 57 : 1, 1 (შენ.1)
 ათანელიშვილი ლილი 70 (მინაწ.5); 74 : 2 (შენ. 2)
 ალექსანდრა თეოდორეს ასული (იმპერატრიცა, ნიკოლოზ პავლეს ძის მეუღლე) 71 : 12 (შენ. 2)
 ალექსანდრა ნიკოლოზის ასული (მთავრინა) 71 : 12 (შენ.2)
 ალექსანდრე ბატონიშვილი (ერეკლე II-ის ძე) 53 : 4; 85 (შენ.1)
 ალექსანდრე დიდი იხ. ალექსანდრე მაკედონელი
 ალექსანდრე ივანეს ძე 61 (მინაწ.3)
 ალექსანდრე მაკედონელი 39 (შენ.3)
 ალექსანდრე ნიკოლოზის ძე (დიდი მთავარი) 71 : 12 (შენ.2)
 ალექსანდრე პირველი (პავლეს ძე, რუსეთის იმპერატორი) 52 (მინაწ.6)
 ალექსი (ღვთის კაცი) 24 : 1, 62 : 1, 71 : 1,1 (შენ.), 5
 ალექსი ალექსანდრეს ძე (რუსთა ხელმწიფე) 90 : 3 (შენ.2გ)
 ამბაკომ საკვირველი (წინასწარმეტყველი) 24 : 41
 ამბერკო [იერაპოლედი] 30 : 17
 ამბროსი ნეკრესელი 44 (მინაწ.6)
 ამილახორი გივი 13 (შენ.2ა)
 ამილახორი დიმიტრი 52 (მინაწ.1.2)
 ანა 62 (მინაწ. 2,4)
 ანა („ალექსიანი“) 71 : 1,5
 ანა ბატონიშვილი (თეიმურაზ II-ის ასული) 53 : 1,1 (შენ.)
 ანანია ებრაელი 10 : 28
 ანასტასი სინელი 10 : 3, 12; 30 : 13; 94;
 ანასტასია 37 (მინაწ.)
 ანასტასია (ღირსი დედა) 24:3
 ანასტასია (ვახტანგ V მეფის (შაჰნავაზის) ასული) 61 (მინაწ.3)
 ანასტასია რომაელი (წმ. მოწ.) 24:12
 ანახანუმ || ანახანომ (ოქონის ხატის დეკანოზის იესე გარსევანიშვილის მეუღლე) იხ. (გარსევანიშვილი) ანა-ხანუმ
 ანახანუმ დედოფალი (თეიმურაზ II-ის მეუღლე) 16 : 30; 53 : 3,5
 ანდრეა (წმ. მამა) 24 : 5
 ანდრია (საგ. ავტ.) იხ. ანდრია იერუსალიმელი, კრიტელი მთავრეპისკოპოსი
 ანდრია იერუსალიმელი, კრიტელი მთავრეპისკოპოსი 10 : 20, 22; 14 (შენ.3); 24 : 40; 91 : 3
 ანდრია კესარიელ-კაზადუკიელი 7
 ანდრია მთავრეპისკოპოსი იხ. ანდრია იერუსალიმელი, კრიტელი მთავრეპისკოპოსი
 ანდრია მოციქული 91 : 5, 5 (შენ.2ბ)
 ანნა 31 : 3 (შენ.1ბ)
 ანნა (არხიდიაკონ იოვანე სვიმონაშვილის დედა), იხ. (სვიმონაშვილი) ანნა
 ანნა (ღირსი დედა, სახელდებული ეფემიანად) 24 : 14
 ანნა პავლეს ასული (დიდი მთავრინა) 71 : 12 (შენ.2)
 ანტიოხოზ (წმ. ავტორი) 24 : 11
 ანტონ I კათალიკოსი 17 : 8 (შენ), 10, 11, 12; 19 (შენ.1ა,ბ) 31 : 3 (შენ.2) 40 (მინაწ.); 51 : 2 (შენ.); 76 (შენ.1ა,ბ)
 ანტონ II კათალიკოსი 11 (მინაწ.5)
 ანტარიკე 52 (მინაწ. 5)
 არიოზ (მწვადლებელი) 13 (მინაწ. 10)
 არისტოტელე 8 (მინაწ. 1); 19 (შენ. 1ა)
 აროტა (ანგელოზი) 76 (მინაწ. 7)
 არსენ იყალთოელი 72 (შენ.5)
 არტემ (წმ. მოწ.) 30 : 15
 არჩილ ბატონიშვილი 44 (შენ.1ა)
 არჩილ შეფე 44 (შენ. 1ა)

ასათიანი ღ. 103 (მინაწ.1)
 აფხაზისშვილი 25 (შენ. 4)
 აღაბიტ დიაკონი [კოსტანტინეპოლელ-
 ლი] 51 : 11, 11 (შენ. 1,2)

აღრიკილოზ მთავარი 91 : 6
 აღუნაკიანი ზაქარა 71 (მინაწ. 1)
 აშოთან ბაგრატიონი 17 : 8
 აწკარუნაშვილი მანია 59 (მინაწ. 1)

ბ

ბაბათა იხ. სააკაძე სიაუშ
 ბაბათაშვილი იოსებ ტფილელი იხ.
 იოსებ ტფილელი სააკაძის ძე. ბა-
 ბათაშვილი, მის ძე დიდი მოურავი-
 სა
 ბაგრატ (დავით XI მეფის (დაუთ-ხა-
 ნის ძე) იხ. ბაგრატ VII, მეფე
 ბაგრატ III, მეფე 30 : 11
 ბაგრატ VII, მეფე 61 (მინაწ. 3)
 ბაგრატიონი დიმიტრი 91 (მინაწ. 3,
 3 (შენ.1))
 ბაგრატიონი მარიამ 91 (ანდ.)
 ბალახაშვილი ი. 16 : 45 (შენ.)
 ბაო ჩახე 59 (მინაწ. 18)
 ბარათაშვილი ბარამ, გერმანოზიშ-
 ვილი 16 : 9, 43, 49
 ბარათაშვილი ზაალ, გოშტაშ-
 აბისშვილი 16 : 21
 ბარათაშვილი ნიკოლოზ 16 : 4
 4(შენ.), 36, 36 (შენ.)
 ბარამიძე ალექსანდრე 16 : 2 (შენ.);
 23 (შენ.); 24 : 25 (შენ.); 74 : 2 (შენ.2)
 ბარალამ განდევნილი 66, (შენ.1)
 ბარბარე 62 (მინაწ. 1)
 ბარბარე (წმ.) 77 : 1, 2, 3
 ბარბარე (ანახანუმ დედოფლის და)
 16 : 30
 ბარბარე (ომან მდივნის ქალი) 56 (მი-
 ნაწ.1)
 ბარნაბე (მღვდელი) 12:29 (შენ. და ანდ.7)
 ბასილი (წმ. მამა) იხ. ბასილი დიდი
 ბასილი დიდი 3 : 4; 9; 10 : 10, 11: 15;
 3, 3 (შენ.1,2), 8 (შენ.); 24 30 30 : 4; 54 :

4 (შენ. 3); 57 : 2; 59 : 3; 70 : 1; 76 (მინაწ.
 6); 95 (შენ. 1) 97 (შენ.)
 ბაქარ ბატონიშვილი (ვახტანგ VI-ის
 ძე) 13 (შენ. 2ა); 70 : 1 (შენ.ბ), 2 (შენ.)
 ბაპ (ყაენი) 13 (შენ.2ა)
 ბებინათი 71 (მინაწ. 1)
 ბებუთოვი დეთისწყალობა 16:8
 ბეჟან („როსტომიანი“) 103 : 1
 ბერალაშვილი ავაზგენელ 86 (მინაწ.
 1)
 ბერუსშვილი ლაზარე 10 (მინაწ. 3)
 ბესარიონ იხ. ორბელიშვილი ბესა-
 რიონ (კათალიკოსი)
 ბესარიონ ხუცეს-მონაზონი იხ.
 ორბელიშვილი ბესარიონ (კათა-
 ლიკოსი)
 ბესიცი 16 : 2, 2 (შენ.), 7, 7 (შენ.), 10,10
 (შენ.), 14, (14 შენ.), 15,15 (შენ.), 16,16
 (შენ.) 17,17 (შენ.), 18,18 (შენ.), 19, 19
 (შენ.), 20, 20 (შენ.), 29 (შენ. 2), 31, 31
 (შენ.), 50, 50 (შენ.), 51, 51 (შენ.); 41
 (მინაწ. 7,8).
 ბიბილური ნიკოლოზ (გადამწერი)
 56 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1), (ანდ.)
 ბრეგაძე თამარ 10 : 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4
 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.), 8
 (შენ.), 13 (შენ.), 15 (შენ.), 16 (შენ.), 20
 (შენ.), 24 (შენ.2); 24 : 32 (შენ.), 43
 (შენ.), 30 : 2 (შენ.), 6 (შენ.), 8 (შენ.),
 14 (შენ.2)
 ბროსე მარი 22 (შენ.1)
 ბროსეტ იხ. ბროსე მარი
 ბუღალ ოღლან 16 : 23

ბ

გაბაევი ბესარიონ იხ. ბესიცი
 გაბაშვილი ბესარიონ იხ. ბესიცი
 გაბაშვილი ოსე (გადამწერი) 61 (ტე-
 ქნიკ. აღწ.), (შენ. 5), (ანდ.)
 გაბიძაშვილი ენრიკო 17 : 8 (შენ.)
 გაბრიელ მთავარანგელოზი 51:9; 98
 გაბრიელ მცირე 82 (შენ.)
 გაგუნოვი ზაქარია (გადამწერი)
 90 (ტექნიკ. აღწ.), 3 (შენ.1ა), (ანდ. 1,2)
 გაიონ რეპტორი 43 (შენ.3); 51 : 11
 (შენ. 3)
 გარსევან იხ. გარსევანიშვილი
 გარსევან მარკოზის ძე
 გარსევან (ძე დეკანოზ იესე გარსე-

ვანიშვილისა) იხ. (გარსევანიშვილი)
 გარსევან იესეს ძე (ოქონის ხატის
 დეკანოზის შვილი)
 გარსევანიშვილები 52 (შენ. 2)
 გარსევანიშვილი იხ. გარსევანიშ-
 ვილი ალექსანდრე სვიმონის ძე
 გარსევანიშვილი (გადამწერი)
 16 (ტექნიკ. აღწ.) 53 (შენ.)
 გარსევანიშვილი ალექსანდრე 2 (ტე-
 ქნიკ. აღწ.)
 გარსევანიშვილი ალექსანდრე სვი-
 მონის ძე (ანხაური) 1 (ტექნიკ. აღწ.),
 (შენ. 4), (მინაწ. 1,2); 2 (ტექნიკ. აღწ.),
 (შენ. 1,2 ა, ბ, გ, 3, 6), (ანდ.), (მინაწ.

- 2,3); 3 (ტექნიკ. აღწ.), 4 (შენ.), (მინაწ. 1); 5 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ.); 6 (მინაწ. 1); 7 (მინაწ. 1); 10 (მინაწ. 1,2); 11 (მინაწ. 3,4,6); 12 (მინაწ. 4,5,7); 13 (მინაწ. 2) 17. (მინაწ. 1); 18 (მინაწ.); 19 (მინაწ. 2); 20 : 3 (შენ.2); (მინაწ. 3); 24 (მინაწ. 1); 25 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 4), (ანდ.), (მინაწ. 2); 26 (მინაწ.); 28 (მინაწ. 3); 30 (მინაწ. 1); 31 (მინაწ. 1); 32 (მინაწ.); 34 (მინაწ.); 35 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1, ა, ბ, გ, დ), (მინაწ.); 36 (მინაწ. 1,2); 38 (მინაწ.); 40 (მინაწ.); 43 (მინაწ. 1,2); 46 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1); 50 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ.1), 2 (შენ.ზ), 3,5 (შენ.1), (ანდ.), (მინაწ.); 52 (მინაწ.3); 54 : 4 (შენ.3), (მინაწ. 1,3); 95 (მინაწ. 2); 96 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1ბ, 2-5,9), ანდ. (1-6).
- [გარსევანიშვილი] ანახანუმ** (ოქონის ხატის დეკანოზის იესე გარსევანიშვილის მეუღლე) 10 (შენ. და ანდ. 19); 13 (შენ. 2ა), 14 (შენ. და ანდ.3)
- (გარსევანიშვილი) გარსევან იესე** ძე (ოქონის ხატის დეკანოზის შვილი) 13 (შენ. 2ა)
- [გარსევანიშვილი] გარსევან მარკოზის ძე** 17 (მინაწ. 2)
- [გარსევანიშვილი] გიორგი** (ძმა დეკანოზ იესე გარსევანიშვილისა) 13 (შენ. 2ა)
- გარსევანიშვილი გოდერი** 7 (მინაწ. 4)
- [გარსევანიშვილი] გრიგოლ გიორგის ძე** (დეკანოზ იესე გარსევანიშვილის ძმისწული) 13 (შენ. 2ა)
- [გარსევანიშვილი (!)] დავით** 14 (მინაწ. 1)
- გარსევანიშვილი იაკობ გარსევანის ძე** 13 (მინაწ. 4)
- [გარსევანიშვილი] იაკობ იოანეს ძე** 7 (მინაწ. 3,4,7); 17 (მინაწ.2); 36 (მინაწ.6)
- გარსევანიშვილი იესე გარსევანის ძე** (ოქონის ხატის დეკანოზი, მოძღვარი ვახტანგ VI-ისა) 10 (ტექნიკ. აღწ.), 24 (შენ. 1), 26 (შენ. 1), 29 (შენ. 1), (შენ. და ანდ. 1-6, 9, 12, 16, 18, 19); 13 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ.2ა), (შენ. და ანდ. 1, 5, 6, 8, 13, 15, 16, 19, 22, 26, 28), (მინაწ.8) (შენ.); 14 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. და ანდ. 1, 3, 8); 17 (მინაწ. 2)
- გარსევანიშვილი იესე იაკობის ძე** (ოქონის ეკლესიის მღვდელი, რუსულიდან მთარგმნელი) 3 (მინაწ.1,2); 6 (მინაწ.1); 8 (მინაწ.2,3); 9 (მინაწ.1); 10 : 21 (შენ.1), 29 (შენ.4); 17 (მინაწ. 2); 19 (მინაწ. 1); 24 (ტექნიკ. აღწ.), 23 (შენ. 1-3,5), 33 (შენ.2), 41 (შენ. 2), 44 (შენ. 2,3), (ანდ.1,2), მინაწ.1); 27 (ტექნიკ. აღწ.), 2 (შენ.2); 30 (ტექნიკ. აღწ.), 23 (შენ. 1-35), (მინ.2); 31 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 4,6); 36 (მინაწ. 5); 38 (ტექნიკ. აღწ.), 39 (ტექნიკ. აღწ.) (შენ.2); 40 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ.); 41 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); 50, 2, 2 (შენ. 4 გ); 76 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); (მინაწ. 2); 95 (შენ. 2,4), (ანდ.), მინაწ. 1,2); 99 (შენ.)
- [გარსევანიშვილი] იოანე || ივანე [იესე ძე]** 13 (მინაწ. 5); 17 (მინაწ. 2); 95 (მინაწ. 2)
- [გარსევანიშვილი] მარკოზ** (დეკანოზი) 36 (მინაწ. 2)
- გარსევანიშვილი მეღანია** 25 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
- [გარსევანიშვილი] ონისიმე იესე ძე** 13 (შენ. 2ა)
- გარსევანიშვილი პეტრე** 7 (მინაწ. 4); 10 (მინაწ. 5); 14 (მინაწ. 2-4)
- გარსევანიშვილი სვიმონ** 7 (მინაწ. 4)
- გარსევანიშვილი ფილიპე** (ვადამწერი) 7 (ტექნიკ. აღწ.) (ანდ. 1 - 4, 4 (შენ.), 5,6)
- გარსევანიშვილი იესე** იხ. გარსევანიშვილი იესე (ოქონის ხატის დეკანოზი)
- გარსენოვი ალექსანდრე** იხ. გარსევანიშვილი ალექსანდრე სიმონის ძე (ახნაური)
- გარსევანოვი იესე** იხ. გარსევანიშვილი იესე იაკობის ძე (ოქონის ეკლესიის მღვდელი, რუსულიდან მთარგმნელი)
- გერმანოზიშვილი** იხ. ბარათაშვილი ბარამ, გერმანოზიშვილი
- გვარამაძე** 71 (მინაწ. 1)
- გვახარია ალექსანდრე** 74 : 1 (შენ.2)
- გვენეტაძე სესენია** 95 (მინაწ. 4)
- გვენეტაძე ხაზუა** 95 (მინაწ. 4)
- გიორგი** (არხიდაკონ იოვანე სვიმონაშვილის ძამა) იხ. [სვიმონაშვილი] გიორგი
- გიორგი** (დეკანოზ იესე გარსევანიშვილის ძმა) იხ. [გარსევანიშვილი] გიორგი (ძმა დეკანოზ იესე გარსევანიშვილისა)
- გიორგი ალექსის ძე** (ანჩისხატის დეკანოზი) იხ. მესხიშვილი გიორგი ალექსის ძე
- გიორგი ბატონიშვილი** (ვახტანგ VI-ის ძე) 13 (შენ. 2ა)
- გიორგი XI მეფე** (ჰანავეზ II) 24 : 28; 28 (შენ. 2ბ); 44 (შენ. 1ა)
- გიორგი XII, მეფე** 80
- გიორგი მთავარმოწამე** 30 : 20, 20

(შენ. 1), 21
 გიორგი მთაწმიდელი 6 (შენ.1); 10 :
 14 (შენ.); 13 (შენ. 2ბ); 30 : 18 (შენ.);
 100 (შენ.1)
 გიორგი ნიკომიდიელი 24 : 34, 44
 გიორგი, რომელი იყო კოსტანტინ-
 უპოლის წიგნის მცველი იხ. გიორ-
 გი ნიკომიდიელი
 გუნაშვილი ელგუჯა 3 : 5 (შენ.3);
 24 : 39 (შენ. 2); 79 : 1 (შენ.)
 გოგუაძე ნარგიზა 24 : 38 (შენ.1), 40
 (შენ.); 30 : 2 (შენ)
 გონაძე (გარსევანიშვილების ყმა) 17
 (მინაწ. 3); 95 (მინაწ.2)
 გორგაძე სერგი 8 (შენ. 1); 11 (შენ. 4);
 19 (შენ. 3); 31 : 1 (შენ.); 3 (შენ.2)
 გოშტაშაბისშვილი იხ. ბარათაშ-

ვილი ზაალ გოშტაშაბისშვილი
 გრიგოლ იხ. დიოდოროსი
 გრიგოლ 90 (მინაწ.1)
 გრიგოლ (გიორგი გარსევანიშვილის
 ძე) იხ. (გარსევანიშვილი)
 გრიგოლ გიორგის-ძე
 გრიგოლ || გრიგორ 92 (მინაწ. 2,3)
 გრიგოლ განმანათლებელი 71 : 8
 გრიგოლ დიოდოროსი 15 : 4 (შენ.);
 5; 95 (შენ.1)
 გრიგოლ ნარეკელი 51 : 3; 60 (შენ.1ა)
 გრიგოლ საკურველთმოქმედი,
 ნეოკესარიელი 13 (შენ.2გ)
 გრიგოლ || გრიგორ დგთისმეტყვე-
 ელი 24 : 31, 41; 304,5; 544 (შენ.3); 70:1
 გურამ ბაგრატიანი (საქართველოს
 მეფე) 44 (მინაწ.4)

დ

დადიანი ნიკოლოზ დავითის ძე
 (მეგრელი მთავარი) 74 (მინაწ. 24)
 დადიანიძე თ. 47
 დავით (ბიბლ.) იხ. დავით
 წინასწარმეტყველი
 დავით იხ. [გარსევანიშვილი (!)]
 დავით
 დავით (აბოცის დეკანოზიშვილი) 10
 (მინაწ. 6)
 დავით ბატონიშვილი (ღუარსაბ I-
 ის ძე, დაუთხან) 169 (ანდ)
 დავით ბატონიშვილი (გიორგი XII-
 ის ძე) 80
 დავით მგალობელთმთავარი იხ. და-
 ვით წინასწარმეტყველი
 დავით XI, მეფე 61 (მინაწ. 3); 69 (შენ.
 1ბ, დ)
 დავით რექტორი 25 (შენ.4)
 დავით სარდალი იხ. ორბელიანი
 დავით, სარდალი
 დავით უძლეველი (სომეხი ფილოსო-
 ფოსი) 31 : 1, (მინაწ. 3)
 დავით წინასწარმეტყველი 1 (შენ.1);
 10 : 14; 51 : 12; 56 (მინაწ. 1)
 დავით ჰახაბატის წინამძღვარი (ვართ-
 აპეტი) 85 (შენ. 3)
 დავითაშვილი 70 (მინაწ. 2)
 დანილოვსკი 38 (შენ.2)
 დარეჯან დედოფალი (ერეკლე II-ის
 მეუღლე) 53 : 1, 1 (შენ.), 5 (შენ.)
 დარია თავად ზურაბ გიორგის ძის ასუ-

ლი (დავით იესეს ძე თუმანოვის
 მეუღლე) 59 (მინაწ. 8)
 დარია მ. 51 : 11 (შენ.3)
 დაუთ ხან || დავით ხან (საქართვე-
 ლოს მეფის ღღუარსაბის ძე) იხ. და-
 ვით XI მეფე
 დგებუაძე გიორგი მანუჩარის ძე
 (თავადი) 74 (მინაწ. 14, 16, 20, 25, 45)
 დგებუაძე დგესპინე 74 (მინაწ. 25)
 დგებუაძე ვალერიანე 74 (მინაწ. 22)
 დგებუაძე კოსტანტინე 74 (მინაწ. 17)
 დგებუაძე პელაგია 74 (მინაწ. 14)
 დგებუაძე ტარიელ მანუჩარის ძე
 (თავადი) 74 (მინაწ. 17, 21)
 დეკოზ მეფე 24 : 12
 დემეტრეშვილი 70 (მინაწ. 2)
 დეოკლიტანე მეფე (ბერძენთა) 24:15
 დეოსიდორე (მწვეალკე) 13 (მინაწ.
 10)
 დეანაძე [გიორგი] 75. (შენ.1)
 დიასამიძეები 52 (მინაწ. 5)
 დიმიტრი იხ. ამილახორი დიმიტრი
 დიოდორე (მწვეალკე) 13 (მინაწ.
 10)
 დიოსკორე 77 : 3
 დოლიძე ისიდორე 28 (შენ.3); 61 (შენ.4)
 დოსითეოს ნეკრესელი, ნერქუზიშ-
 ვილი 31 : 1 (შენ.), 2 (შენ.), 3 (შენ.
 1ბ), მინაწ.7)
 დროსიდარი (მოწამე, ასული ტრიანე
 მეფისა) 24 : 2

ე

ევგენა (წმ.) 91 : 1,1 (შენ.1)
 ევდემონ (მღვდელ-მონაზონი) 7 (მინაწ.
 5)
 ევსტათი სტრატილატი (მოწ.) 30 : 19,
 19 (შენ)

ევსტუქი (მწვეალკე) 13 (მინაწ. 10)
 ევფემიანა (ღირსი დედა) იხ. ანნა
 (ღირსი დედა, სახელდებული ევფემი-
 ანად)
 ეთერი 59 (მინაწ. 20)

ეკატერინა (წმ. მოწ.) 57 : 1, 1 (შენ.1), (მინაწ.1); 91 : 2

ეკატერინა (ალექსანდრე ქარუმიძის ქერივი) იხ. [ფურცელაძე] ეკატერინა გოგიას ასული, ალექსანდრე ქარუმიძის ქერივი

ელენა პავლეს ასული (დიდი მთაერინა) 71 : 12 (შენ.2)

ელენე (ბერძენი დედოფალი) 13 (მინაწ. 10)

ელენე იხ. თუმანიშვილი ელენე დაგოთის ასული

ემმანუილ 19 (ანდ.)

ენდრანიკოვი მარიამ (ენინა) 70 (მინაწ. 4)

ენეი 43 (მინაწ.2)

ენუქიძე თ 28 (შენ.3); 61 (შენ. 4,5)

ეპიფანე (წმ. მამა) 24.5

ეპიფანე კუპრიელ მთაგარეპისკოპოსი 10 : 29

ერეკლე I მეფე 13 (შენ 2ა)

ერეკლე II მეფე 19 (შენ.1ა); 53 : 2, 2 (შენ.), 4; 70 : 2 (შენ.) 74 მინაწ.11); 76 (შენ. 1ა,ბ); 85 (შენ. 1,3); 91 (მინაწ. 3 {შენ. 1);

ერეკლე კოსტანტინეპოლელი 30 : 3

ერისთავი გიორგი (ავტორი) 16 : 27 (შენ.2); 74 (მინაწ.1)

ერისთავი გიორგი იხ. ერისთავი

გიორგი

ესაია წინასწარმეტყველი 13 (შენ. 2ა)

ეფთვზე გრძელი 30 : 11

ეფთვზე ათონელი იხ. ეფთვზე მთაწმიდელი

ეფთვზე მთაწმიდელი 3 : 1, 1 (შენ.), (მინაწ.4); 6 (შენ.1); 7 (შენ.2); 10:10 (შენ.), 11 (შენ.); 13 (შენ.2გ); 24:31 (შენ.), 39 (შენ.1), 41 (შენ.1); 44 (შენ.1); 30:5 (შენ.); 36 (შენ.1); 71:9; 79:1 (შენ.)

ეფთვში (წმ.) იხ. ეფთვზე მთაწმიდელი

ეფთვიმი გლახაკი იხ. ეფთვიმე მთაწმიდელი

ეფრემ („ალექსიანი“) 71 : 1, 5

ეფრემ (მამა) იხ. ეფრემ [ასური]

ეფრემ (წმ. ლოცვის ავტორი) 1 (შენ.1)

ეფრემ (ენშიაძინელი კათალიკოსი) 52 (მინაწ.6)

ეფრემ ასური 10 : 5-8; 30 : 9; 60 (შენ.1ა); 70 : 1; 95 (შენ.1)

ეფრემ მცირე 10 : 2 (შენ.), 3 (შენ.), 4 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.); 8 (შენ.), 13 (შენ.), 15 (შენ.), 16 (შენ.), 17 (შენ.), 20 (შენ.), 24 (შენ.); 14 (შენ.1); 24: 32 (შენ.), 43 (შენ.); 30 : 2 (შენ.), 4 (შენ.) 6 (შენ.), 8 (შენ.), 14 (შენ.)

ექვთიმე ათონელი იხ. ეფთვიმე მთაწმიდელი

8

ვალერიანე მეფე 24 : 12

ვანე იხ. კიკოლანთ ვანე

ვანისშვილი ნიკო იხ. ვანისშვილი ნიკო

ვანისშვილი ნიკო 25 (მინაწ.1,3)

ვარანცოვი (კუკასიის ნამესტნიკი) 25 (შენ.2ა)

ვახილა მღუფელთ-მთავარი იხ. ბახილი დიდი

ვახილი იხ. ბახილი დიდი

ვაჩნაძე ედიშა 25 (შენ.4)

ვაჩნაძე ლაშქარნივისი ასლანი (გადამწერი) 70 (ტექნიკ. აღწ.), 2 (შენ.)

ვახტანგ V მეფე (შახნავაზ) 24 : 28; 28

(შენ.2ბ); 61 (მინაწ.3)

ვახტანგ VI მეფე 10 : 29 (შენ. და ანდ.12); 13 (შენ.2); 20 : 1; 21 (შენ.1,2), (ანდ.1); 23 : 2-10; 28 (შენ.1, 2ბ), (მინაწ.3); 35, (შენ.1ა,4); 44 (შენ.1ა,გ,დ); 45 (ტექნიკ. აღწ.); 52 (მინაწ.6); 61; 70:1 (შენ.ბ), 2 (შენ.)

ვახტანგ როსტომის ძე იხ. ვახტანგ V მეფე (შახნავაზ)

ვახუშტი ბატონიშვილი (ვახტანგ VI-ის ძე) 13 (შენ.2ა)

ვიდელი (პატრი) 86 (მინაწ.4)

ვიროსოვი სერგი 27 : 1 (შენ.1)

ზ

ზაალ („როსტომიანი“) 58

ზაზუნე 92 (მინაწ.3)

Заозерский Н. А. . . 3:5 (შენ.3); 36 (შენ.1)

ზაქარია იხ. აღუნაკიანთ ზაქარა

ზაქარია 20 (მინაწ.2)

ზაქარია 67 (შენ.4გ)

ზაქარია 90 (მინაწ.1)

ზახაროვი შუშანიკა 16 (მინაწ.1)

ზებედე (იოანე ღვთისმეტყველის მამა)

24 : 4

ზედგენიანი 21 (მინაწ.3)

ზედგენიძე ფებრონია (გადამწერი) 21 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.1,2)

ზირაკ (მოციქული,წინასწარმეტყველი) 70 : 1

ზურაბ (არაგვის ერისთვის შვილი) 28

ზურაბ შანშოანი იხ. შანშოანი ზურაბ

თავდგირიძე პელაგია 74 (მინაწ.22)
 თამარ მეფე 21 (ანდ.1)
 თამარა იხ. ციციგიანთ თამარა
 თახმურად („ყარამანიანი“) 74 : 1
 თევდორე (მწველებელი) 13 (მინაწ.10)
 თეიმურაზ I მეფე 24 : 25, 26, 27
 თეიმურაზ II მეფე 41 (მინაწ.5);
 53 : 1-5, 5 (შენ.); 101, (შენ.)
 თეოდორა (წმ.) 24 : 33
 თეოდორა (ბიზანტიის დედოფალი) 13
 (მინაწ.10)
 თეოდორე აღმსარებელი იხ. თე-
 დორე სტოდიელი, აღმსარებე-
 ლი
 თეოდორე მენავე 10 : 15
 თეოდორე სტოდიელი, აღმსარებე-
 ლი 24 : 42; 30 : 2
 თეოდორე სულელი 24 : 23
 თეოდოსი 17 (მინაწ.3)
 თეოფანე (ავტორი) 5 : 5; 14 (შენ.3)
 თეოფილე (მთარგმნელი) იხ. თეოფილე
 ხუცესმონაზონი
 თეოფილე ხუცესმონაზონი 10 : 12
 (შენ.), 23 (შენ.), 25 (შენ.1), 26 (შენ.2),
 27 (შენ.1); 91 : 4 (შენ.1)

თითინა (ტყეშელაძის ქალი) იხ. ტყეშე-
 ლაძე თითინა
 თინათინ 24 (მინაწ.2)
 თომა წინამძღვარი 36 (მინაწ.6)
 თოფურია ვარლამ 16 : 2 (შენ.)
 თუბანშვილი ვ. 64 (მინაწ.2)
 თუთუნაშვილი 95 (მინაწ.2)
 თუმანიშვილი გიორგი (ავტორი) 16:42
 თუმანიშვილი დიმიტრი (ავტორი) 16:25,
 25 (შენ.), 26, 26 (შენ.)
 თუმანიშვილი ელენე დავითის ასუ-
 ლი 59 (მინაწ.10)
 თუმანიშვილი იესე დავითის ძე
 (პოდპორუხიკი) 59 (მინაწ.9,12,13)
 თუმანიშვილი მირეულ (გადამწერი)
 28 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 თუმანიშვილი პავლე (ავტორი) 16:39
 თუმანოვი დავით იესეს ძე (გადამ-
 წერი) 59 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ.1დ),
 (მინაწ.8-10,12,13,17)
 თურქესტანიშვილი || თურქესტა-
 ნიშვილი ვრასტი 23 (შენ.2); 70 : 2
 (შენ.)
 თურქესტანიშვილი ტეტია 45 (მინაწ.)

იაზონ 43
 იაკობ (ბიბლ.) 93
 იაკობ ჯარსევანის ძე იხ. [ჯარსე-
 ვანიშვილი იაკობ ჯარსევანის ძე]
 იაკობ [იოანეს ძე] იხ. ჯარსევანიშ-
 ვილი იაკობ იოანეს ძე
 იაკობ შემოქმედელი (ავტორი) 24: 28,
 29; 25 (შენ.3 ბ, გ)
 იბრაჰიმ ფაშა 13 (შენ.2ა)
 იესე იხ. თუმანიშვილი იესე დავი-
 თის ძე
 იესე სანშე ქსნის ერისთვის ძმა) 13
 (შენ. 2ა), (შენ. და ანდ.14)
 იესე (ოქონის ხატის დეკანოზი) იხ.
 ჯარსევანიშვილი იესე (ოქონის
 ხატის დეკანოზი)
 ივანე 36 (მინაწ.6)
 ივანე 95 (მინაწ. 10)
 ივანე (პაგარატ VII მეფის ძე) 61 (მი-
 ნაწ.3)
 ივანიძე 95 (მინაწ.2)
 ივლიანე (ღირსი მამა) 24 : 8
 ივლიანე განდგომილი 10 : 14
 ივლიანე კეისარი 70 : 3
 ილარიონ 71 (მინაწ.1)
 იმნაიშვილი ივანე 7 (შენ.3); 10 : 5
 (შენ.); 30 : 9 (შენ.)
 იოანე იხ. ჯარსევანიშვილი იოანე

|| ივანე [იესეს ძე]
 იოანე (საგ. ავტორი) 14 (შენ.3)
 იოანე დამასკელი 1 (შენ.1); 10 : 24;
 30 : 14 (შენ.1), 18; 72 (შენ.2); 77 : 3
 იოანე მახარებელი იხ. იოანე
 დვთისმეტყველი, მახარებელი
 იოანე მმარსველი, კოსტანტინეპოლ-
 ლი ეპისკოპოსი 3 : 2 3 : 36
 იოანე მღვდელი (გადამწერი) 69 (ტე-
 ქნიკ. აღწ.), (შენ.1ა, გ), (ანდ.)
 იოანე მღვდელმონაზონი 30 : 14 (შენ.1)
 იოანე || ივანე || ივანე ნათლისმ-
 ცემელი 3 : 5 (შენ.1); 24 : 42; 74
 (მინაწ. 6)
 იოანე ოქროპირი, კოსტანტინეპოლ-
 ლი ეპისკოპოსი 10 : 1, 2, 4, 9, 13, 19,
 23, 25, 26; 15 : 2, 3 (შენ.1); 24 : 16, 32,
 37; 30 : 7 (შენ.), 8, 16; 70 : 1; 90 : 1,
 3; 95 (შენ.1)
 იოანე ქსიფილინოს - პაპუჭაშვილი
 30 : 22 (შენ. 2)
 იოანე მოწყალე 24 : 17
 იოანე დვთისმეტყველი, მახარე-
 ბელი 7, 24 : 4; 44 (მინაწ.1)
 იოანე ხარტოფილაქსი 3 (მინაწ.5)
 იობაანთ კოტე 59 (მინაწ. 18)
 იოვანე (გვარდიის კაპიტანი) 59 (მინ-
 აწ. 17)

იოვანე მახარებელი იხ. იოანე ღვთისმეტყველი, მახარებელი
 იოსებ იხ. გარსევანიშვილი იესე იაკობის ძე
 იოსებ (ბიბლ.) 10 : 29; 71 (ანდ. 3,15)
 იოსებ გამომტყუწლი 5 : 2
 იოსებ დამწინდებელი 24 : 4
 იოსებ ტფილელი, სააკაძის ძე (ბაბათაშვილი, ძის ძე დიდი მოურავი-სა) 25 (შენ. 2ა, ბ, 3ა, ბ)

იოსელიანი პლატონ 25 (შენ.1, 2ა, ბ, 4)
 ირაკლი მეორე იხ. ერეკლე II მეფე
 ირაკლი მეფე იხ. ერეკლე II მეფე
 ისაია 71 (მინაწ.1)
 ისრაელიანცი ავეტიკ ნიკიტინ 74 (მინაწ.19)
 იუდა 10 : 25
 იუსტინია ქალწული 91:3
 იუსტინიანე, დიდი მეფე (ბერძენთა იმპერატორი) 24 : 3; 51 : 11 (შენ.1,2)

ძ

კაზაროვი დ. 55 (შენ.3)
 კაიოს იულიოს კეისარი 27:1, 1 (შენ.1)
 კაკოლანთ ვანე 59 (მინაწ.16)
 კანდელაკი თეო (თეოფილე) 65 : 50 (შენ.4)
 კარბელაშვილი ვასილ 82 (შენ.)
 კარბიჭაშვილი კ. 62 (მინაწ.5)
 კატო იხ. მიხეანთ კატო
 კეკელიძე კორნელი 7(შენ.2); 8 (შენ.1); 9(შენ.); 10 : 3 (შენ.); 4 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.), 8 (შენ.), 10 (შენ.), 11 (შენ.), 12 (შენ.), 13 (შენ.), 15 (შენ.), 16 (შენ.), 23 (შენ.), 24 (შენ.2), 25 (შენ.1), 26 (შენ.2), 27 (შენ.1); 11 (შენ.4); 12 (შენ.5); 13 (შენ.2ბ,ე); 24 : 32 (შენ.), 38 (შენ.1), 39 (შენ.1), 41 (შენ.1), 43 (შენ.); 30 : 1 (შენ.), 5 (შენ.), 6 (შენ.), 7 (შენ.), 11 (შენ.), 14 (შენ.2), 16 (შენ.), 18 (შენ.), 20 (შენ.2), 21 (შენ.1), 22 (შენ.2); 31 : 1 (შენ.), 2 (შენ.), 36 (შენ.1); 54 : 1 (შენ.2), 2 (შენ.), 3 (შენ.2), 4 (შენ.2), 56 (შენ.2), 57 : 1 (შენ.2); 2 (შენ.); 70 : 3 (შენ.2); 71 : 9; 72 (შენ.5); 74:1 (შენ.2); 2 (შენ.2); 76 (შენ.3); 79 : 1 (შენ.); 82 (შენ.), 91 : 1 (შენ.2), 2 (შენ.2), 3 (შენ.1), 4 (შენ.1), 5 (შენ.1), 6 (შენ.2)
 კეპირიანე (წმ) 91 : 3
 კეპირიანე სამთავნელი 4
 კეპირიაკოს (მღვდელი კალამონისა,

რომელ არს წმ. იორდანეს) 24 : 6
 კვრილე ალექსანდრიელი 15:8 (შენ.)
 კიკნამე დ. 77 : 3 (შენ.1)
 კიკრიაშვილი ვასო 59 (მინაწ.19)
 კიკრიაშვილი კატო 59 (მინაწ.19)
 კლაფილი (წმ. მოწ.) 24 : 15
 კლდიაშვილი მარიამ (დავით როინიშვილის მეუღლე) 95 (მინაწ.6)
 კლიშიაშვილი გიორგი იოვანეს ძე 28 (მინაწ.1)
 კლიშიაშვილი იოვანე 28 (მინაწ.1,2)
 კოკაია 74 (მინაწ.15)
 კოროშინაძე 6. 47
 კოსტანტინე მეფის ძე (დამკვეთი) იხ. კოსტანტინე ბატონიშვილი
 კოსტანტინე ბატონიშვილი 61 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.), (მინაწ.1)
 კოსტანტინე დიდი (ბიზანტიის მეფე) 13 (მინაწ.10)
 კოსტანტინე კახთა ბატონი (ერეკლე I-ის ხარჭის ნაშობი) 13 (შენ.2ა)
 კოსტანტინე პაველ ძე (რუსთა ხელმწიფის პაველ I-ის ძე) 71:12 (შენ.2)
 კოსტანტინე ღმრთისმსახური მეფე ბერძენთა (ძის წული ძისა პერაკლე მეფისა) 3 : 1; 79 : 1
 კოტეციშვილი ლადო 69 (შენ.7)
 კრანდუკა 44 (შენ. 1ა)

ლ

ლაგისოს (კელიკელი მთავარი) 24:15
 ლაზარე (ოთხდღე მომკუდარი) 10 : 22; 71 (ანდ. 9)
 ლარაძე პეტრე 16 : 13
 ლაფატერი 2 (შენ. 1)
 ლევან 90 (მინაწ. 1)
 ლევან, მეფის ძე (აეტორი) 16 : 29
 ლევან II ლონ (ვახტანგ VI-ის მამა) 28 (შენ. 2 ბ)
 ლელაშვილი 70 (მინაწ.2)
 ლელუაშვილი 71 (მინაწ. 1)

ლენიძე გიორგი 56 (შენ.2)
 ლიკინოზ ლიკინიოზ მეფე 10 : 18; 91 : 6
 ლოთ (ბიბლ.) 45
 ლოლაშვილი ივანე 24 : 24 (შენ.); 72 (შენ. 5); 74 : 2 (შენ. 2)
 ლუარსაბ I მეფე (ქართველთა) 69 (შენ. 1ბ, დ)
 ლუკა მახარებელი 24:7; 44 (მინაწ. 1)
 ლუკასი (სასომხეთის პატრიარხი) 85 (შენ. 3)

მათე მახარებელი 44 (მინაწ. 1)
 მათე 91 (მინაწ. 2)
 მაისურაძე გიორგი (ხელოსანი) 17 (მინაწ. 2)
 მაკარი (ხირსის წმ. პირველმოწამის სტეფანეს მონასტრის წინამძღვარი და პოდბის წმ. ნინას სობოროს არს-იმანდრიტი) 90 : 3 (შენ. 1ა)
 მაკარი (მოსკოვის მიტროპოლიტი) 77:3
 მაკედონოს (მწვალებელი) 13 (მინაწ. 10)
 მამა (წმ. მოწ.) 24 : 31 (შენ.)
 მანსალ (იუდეიანთა მეფე) 59 : 2
 მანიჟან („როსტომიანი“) 103 : 1
 მანუილ ქსანთინოს 30 : 22
 მარიამ 24 (მინაწ. 4)
 მარიამ 44 (შენ. 1თ)
 მარიამ 90:3 (შენ. 5)
 მარიამ (აბრაჰამ მონაზონის ამისწუ-ლი) 24 : 13
 მარიამ დედოფალი 36 (მინაწ. 3)
 მარიამ თეოდორეს ასული (იმპერ-ატრიცა, ნიკოლოზ პავლეს ძის მეუღლე) 71 : 12 (შენ. 2)
 მარიამ მეგვიპტელი (ღირსი დედა) 10 : 21; 24 : 35
 მარიამ ნიკოლოზის ასული (დიდი მთავარი) 71 : 12 (შენ. 2)
 მარიამ პავლე პირველის ასული (დიდი მთავარი) 71 : 12 (შენ. 2)
 მარიამ დვთისმშობელი 98
 მარიამ || მარინა (წმ.) 7 (მინაწ. 2); 56, (შენ. 1), (ანდ.)
 მარინოს ბერი (წმ. მოწ.) 24 : 8
 მარკოზ დეკანოზი იხ. [გარსევანიშ-ვილი] მარკოზ (დეკანოზი)
 მარკოზ მახარებელი 44 (მინაწ. 1)
 მარკოზ მონაზონი (ავტორი) 1 (შენ. 1); 95 (შენ.1)
 მარტა (ანგელოზი) 76 (მინაწ. 7)
 მარტინოს II მარტინე ზადეკი 2 (შენ. 1); 30 : 23; 99
 მასხარაშვილი მარეხ 95 (მინაწ. 6)
 მაქსიმანტოს მეფე (ულმრთო) 91:2
 მაქსიმე 18
 მაქსიმე იხ. მაქსიმე აღმსარებელი
 მაქსიმე აღმსარებელი 70 : 1; 71 : 9
 მაქსიმე ჯუმათელი მიტროპოლი-ტი 12 (მინაწ. 6)

მაქსიმიანე მეფე (ულვთო) 57 : 1 ; 77:3; 91 : 2
 მალრაძე ანნა გიორგის ასული 28 (მინაწ.5)
 მალრაძე ბარბარე გიორგის ასული 28 (მინაწ. 5)
 მალრაძე გიორგი (პროტოტიკი) 28 (მი-ნაწ.2.5)
 მალრაძე გიორგი ქუმსის ძე 28 (მი-ნაწ. 5)
 მალრაძე იოანე (ქუმსი) გიორგის ძე 28 (მინაწ. 5)
 მალრაძე მარიამ (კეკელა) გიორ-გის ასული 28 (მინაწ. 5)
 მალრაძე პეტრე გიორგის ძე 28 (მი-ნაწ. 5)
 მაჭარაშვილი თ. 47
 მახმედ ბილწი იხ. მოამედ უღვთო
 მაჰმადი იხ. მოამედ უღვთო
 მდივანოვი სტეფანე ზურაბის ძე (მთარგმნელი) 66 (ტექნიკ. აღწ., (შენ.1)
 მელანა (გარსევანიშვილი) 13 (მინაწ. 3)
 მესხიშვილი გიორგი ალექსის ძე (ანჩისხატის დეკანოზი, გადამწერი) 5 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 მირგვიზ (ყანდარის ბეგი) 13 (შენ. 2)
 მირიან ბატონიშვილი 69 (ანდ.)
 მიქაელ (მესტამე) 21 (ანდ.)
 მიქაელ სვიმეონწმიდეელი (ავტორი) 30 : 14, 14 (შენ.1)
 მიქაძე გივი 16 : 42
 მიხანაშვილი 70 (მინაწ.2)
 მიხეანთ კატო 59 (მინაწ. 16)
 მიხეილ 70 (მინაწ. 6)
 მიხეილ (ბიზანტიის მეფე) 13 (მინაწ. 10)
 მიხეილ პავლეს ძე (დიდი მთავარი) 71 : 12 (შენ.2)
 მიხეილა 87 (მინაწ.)
 მიხითარ სევასტიეელი 76 (შენ. 1ა)
 მოამედ უღვთო 24 : 28, 29; 44 (მინაწ. 5); 76 (მინაწ. 7)
 მოსე 91 (მინაწ. 2)
 მოსე (ბიბლ.) 45; 62 : 2
 Molitor 24 : 37 (შენ.)
 მურად ზონტარი 69 (შენ.1დ)
 მურადოვი მიშა (გორის მილიციის კო-მისარი) 84 (მინაწ.1)
 მწარიაშვილი კოტე გიორგის ძე 63 (მინაწ. 2)

ნაბუქოდონოსორ მეფე 74 (მინაწ. 12)
 ნანიკისშვილი გრიგორი (მღვდელი) 95 (ანდ.)

ნეკტარი კოსტანტინეპოლელი 10 :14
 ნეონი (წმ. მოწ.) 24 : 15
 ნეონილა (წმ. მოწ.) 24 : 15

ნეოფიტე (ღირსი მონაზონი, მღვდელი) 24 : 9
 ნერსე მონაზონი (სომეხთა) 52 (მინაწ. 6)
 ნესტანდარეჯან („ვეფხისტყაოსანი“) 21 (მინაწ. 2); 22
 ნესტორ (მწვალებელი) 13 (მინაწ. 10); 30 : 3
 ნიკიტა ფილოსოფოსი (სერონელი) 30 : 4
 ნიკოდიმოსი (ბიბლ.) 10:29; 71 (ანდ. 15)
 ნიკოლოზ (გადამწერი) იხ. ბიბლიური ნიკოლოზ
 ნიკოლოზ პავლეს ძე (რუსეთის იმპერატორი) 71 : 12 (შენ. 2)

ნიკოლოზ ტვილელი 17 : 9
 ნინია 52 (მინაწ. 5)
 ნინია ნახუცარა 17 (მინაწ. 2)
 ნინო (წმ.) 24 : 34; 44 (მინაწ. 2)
 ნინო 56 (შენ. 1)
 ნინო 70 (მინაწ. 6)
 ნინო (არხიდიაკონ იოვანე სვიმონაშვილის მეუღლე) იხ. [სვიმონაშვილი] ნინო
 ნიჟარაძე დიმიტრი (თავადი) 61 (მინაწ. 2)
 ნოე (ბიბლ.) 62 : 2
 ნოეიკოვი ნ. 39 (შენ.3)
 ნუშა 71 (მინაწ. 7)

ო

ობოლაძე ზაქარა 95 (მინაწ. 4)
 ობოლაძე ნასხიდა (მეუღლე თინათინ წულუკიძე) 95 (მინაწ. 7)
 ობოლაძე სვიმონ (მეუღლე თუთუა ქათამაძე) 95 (მინაწ. 7)
 ოგნაჟ (ინდოეთის მეფის აბენერის ძე) 66, (შენ. 1)
 ოთარ (გადამწერი) 91 (ტექნიკ. აღწ.), 4 (შენ. 2)
 ოლიგარ 39 (შენ. 3)
 ოღლა ნიკოლოზის ასული (დიდი მთავარი) 71 : 12 (შენ.2)
 ომან მდივანი იხ. ხერხეულიძე ომან (მდივანბეგი)
 ონანაშვილი 25 (შენ. 4)
 ონიკოვი ნიკოლაოს (გადამწერი) 44 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1გ), (ანდ. 2)
 ონისიმე იხ. [გარსევანიშვილი] ონ-

ისიმე იესეს ძე
 ორბელი (საქართველოს მსაჯული) 44 (შენ. 1ა)
 ორბელიანი დავით (სარდალი) 16:52; 74 : 1
 ორბელიანი მშეჭაბუკ 16 : 30
 ორბელიანი სულხან-საბა 20 : 2, 2 (შენ.), 3 (შენ.1,3); 44 (შენ. 1 ად.ე.გ), (მინაწ. 6)
 ორბელიანიშვილი ბესარიონ (კათალიკოსი) 11 (მინაწ. 2,5); 12, (მინაწ. 4)
 ოსანაშვილი ვთერძი 59 (მინაწ. 3)
 ოსეფა იხ. სა[ა]კანთ ოსეფა ოქრუაშვილი დიმიტრი (გადამწერი, მღვდელი) 30 (ტექნიკ. აღწ.), 23 (შენ. 5), (ანდ.)
 ოსანჯანაშვილები 17 (მინაწ. 4)

პ

პავლე ბონოვასიელი ეპისკოპოსი, ლეონის ძე 24 : 19
 პავლე გიორგის ძე (გადამწერი) 20 (ტექნიკ. აღწ.), 2 (შენ.), 3,3 (შენ. 1), (ანდ.)
 პავლე მოციქული 30 : 8
 პავლე პეტროვის (რუსეთის ხელმწიფე) 69 (მინაწ.)
 პაიოს მთავარეპისკოპოსი 36 (მინაწ. 6)
 პასკარატოს || პარკერატოს 30 : 20 (შენ.1)
 პატა (მარიამ ენდრონიკოვის ძმისწული) 70 (მინაწ. 4)

პელაგია 4 (მინაწ. 4)
 პელეი მეფე 43
 პეპუა 71 (მინაწ. 1)
 პეტრე იხ. გარსევანიშვილი პეტრე პეტრე (ქაშეთის დეკანოზის შვილი) 54 (მინაწ. 6)
 პეტრე მოციქული 30 : 8; 91:5 (შენ. 2ა)
 პეტროზ მკაწრველი || მკაწრველი 54
 პილატე (ბიბლ.) 51 : 10 (შენ. 3)
 პლატონ იხ. იოსელიანი პლატონ პორფირი (ფილოსოფოსი) 8:11 (მინაწ.1)
 პრომე მთავარი, ნათესავით რომაელი 24 : 12

რ

რაზმაძე ამირან 59 (მინაწ. 15)
 რაზმაძე ბაკონა 59 (მინაწ. 15)

რაზმაძე ზურაბ 59 (მინაწ. 4,11)
 რაზმაძე თენგიზ 59 (მინაწ. 15)

რაზმაძე კოლა 59 (მინაწ. 2)
 რაზმაძე მარიამ 59 (მინაწ. 15)
 რამინაშვილი მარიამ (გადამწერი) 62
 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 რაქამელ (ბიბლ.) 93
 რევაზ (ამილახვარის შვილი) 28
 როინიშვილი დავით (მეუღლე მარი-
 ამ კლდიაშვილი) 95 (მინაწ. 6)
 როსტევეანოვი 71 (მინაწ. 1)

როსტომ (დავით XI-ის (დაუთხანის) ძე.
 იხ. როსტომ მეფე (ქართლის)
 როსტომ მეფე (ქართლის) 25 (შენ. 4);
 61 (მინაწ. 3)
 როფინა 91 : 3
 რუსთაველი შოთა 21, (ანდ.1), (მინაწ.
 2); 22 (შენ.1); 25
 რუსთუელი იხ. რუსთაველი შოთა
 რუხაძე ტრიფონ 23 (შენ.2); 43 (შენ. 3)

ს

სა[ა]კანთ ოსევა 85 (შენ.3)
 სააკაძე გიორგი 25 (მინაწ. 2)
 სააკაძე იოსებ 56 (შენ. 2); 71 : 1 (შენ.1)
 სააკაძე სიაუშ (დიდი მოურავის ძე)
 25 (შენ.4)
 სააკოვი პავლე 86 (მინაწ.3)
 საბა იხ. ორბელიანი სულხან-საბა
 საბინინი მ. 6 (შენ. 1); 17 : 9 (შენ.);
 30 : 11 (შენ.), 20 (შენ.3), 21 (შენ.2)
 საღომე (იოანე ღვთისმეტყველის
 დედა, იოსებ დამწინდებელის ასუ-
 ლი) 24 : 4
 საღომე (პატრონი) 103 : 1 (შენ.2)
 სამარაგდოს || სამარადღ (გადამწე-
 რი) 91 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ.1), 2
 (შენ.1), 4 (შენ.2ა), 5 (შენ. 2 აბ)
 სამოელ ადანაველი 30 : 14
 სარგის სუბულის ძე 54 : 3
 სასუა[ა]ნთ სიკა 59 (მინაწ. 16)
 სებეროს (მწვადებელი) 13 (მინაწ. 10)
 სეთი (მთარგმნელი) 24 : 38 (შენ.1)
 სერგი (უთაუო) 52 (მინაწ. 6)
 სემეონ მესვეტე 90 : 3 (შენ. 2ა)
 სემეონ ჯულფელი 31 : 3, 3 (შენ.2)
 სემონა [გარსევანიშვილი?] 20 (მი-
 ნაწ. 1); 95 (მინაწ. 2)
 [სემონაშვილი] ანნა (არხიდიაკონ
 იოვანე სემონაშვილის დედა) 3:5
 (შენ. 2)
 [სემონაშვილი] გიორგი (არხიდი-

კონ იოვანე სემონაშვილის მამა)
 3 : 5 (შენ.2)
 სემონაშვილი იოვანე (არხიდიაკონ-
 ნი) 3 : 5 (შენ.2)
 [სემონაშვილი] ნინო (არხიდიაკონ
 იოვანე სემონაშვილის მეუღლე)
 3 : 5 (შენ. 2)
 სიაუშ (ხედმეტი სახელი ბაბათა, დიდი
 მოურავის ძე) იხ. სააკაძე სიაუშ
 სიკა იხ. სასუა(ან)თ სიკა
 სიმეონ (წმ.) 97
 სიმეონ თესალონიკელი 30:10
 სიმეონ მეტაფრასი 15 : 8 (შენ.)
 სისხლგუდას ბიჭი 59 (მინაწ. 16)
 სმეცი აღ. (!) 84 (მინაწ.1)
 სოკრატ || სოგრატ 70 : 2, 2 (შენ.)
 სოლომონ ბრძენი იხ. სოლომონ (მო-
 ციკული, წინასწარმეტყველი)
 სოლომონ (მოციკული, წინასწარმეტყ-
 ველი) 51 : 12; 70 : 1; 71 : 9; 89 (შენ.1)
 სონკას ბიჭი 59 (მინაწ. 18)
 სოსთენი (მოძღვარი) 30 : 11
 სოფია დედოფალი 74 (მინაწ. 8,9,13)
 სოფრონიოს იერუსალიმელი 10 : 21
 სტეფანე პირუშლოშაძე 90:3 (შენ.1ა)
 სტეფანოვი გ. იხ. ტერ-სტეფანოვი
 სუბულის ძე სარგის 54 : 3
 სუბულისძე სარგის იხ. სარგის
 სუბულის ძე

ტ

ტარიელი („ვეფხისტყაოსანი“) 22
 ტატო 17 (მინაწ. 2)
 ტერ-საკა (დეკანოზი, ქართლის და იმ-
 ერეთის გორძაკალი, სააკანთ ოსე-
 ვას შვილი) 85 (შენ. 2,3)

ტერ-სტეფანოვი გ. 44 (მინაწ. 6)
 ტეტიაშვილები 17 (მინაწ. 2)
 ტობია (ანგელოზი) 10 : 21
 ტრიაანე მეფე 24 : 2
 ტყეშელაძე თითინა 95 (მინაწ. 3)

უ

უსუფა (სპარსი) 10 (შენ. და ანდ.12)

ფ

ფალაგანდიშვილი ზაქარია 22 (შენ.1)

ფეოდოსი 95 (მინაწ. 2)

ფერსოს ბიჭი 59 (მინაწ. 18)
 ფერშანგიშვილი სტეფანე 16 : 45
 ფერშანგოვი სტეფანე იხ. ფერშანგ-
 იშვილი სტეფანე
 ფილიპე (მაკედონიის მეფე) 39 (შენ.3)
 ფირდოუსი 58 (შენ.3); 103 : 1 (შენ. 1)

ფოტი პატრიარქი 13 (შენ. 2 გ)
 ფრიდონაშვილი ივანე 52 (მინაწ. 5)
 ფურცელაძე გოგია 57 (მინაწ. 2)
 [ფურცელაძე] ეკატერინა გოგიას
 ასული (ალექსანდრე ქარუმიძის
 ქერივი) 57 (მინაწ.2)

ქ

ქავთარია მიხეილ 12 (შენ. 5); 17 : 8
 (შენ.); 76 (შენ. 1ბ)
 ქათამაძე თუთუა (მეუღლე ობოლაძე
 სვიმონ) 95 (მინაწ. 7)
 ქაიხოსრო („როსტომიანი“) 58
 ქაიხოსრო მეფე 44 (შენ. 1ა)
 ქალგოგია (მდიენის შვილი) 13 (მი-
 ნაწ. 1)
 ქართველიშვილი იოანე 32
 ქარუმიძე ალექსანდრე (მეუღლე
 ფურცელაძე ეკატერინა გოგიას ასუ-

ლი) 57 (მინაწ. 2)
 ქეთევან (ერეკლე II-ის ასული) 91 (მი-
 ნაწ. 3, 3 (შენ.1)
 ქეთევან დედოფალი (წმ. მოწ.) 17 : 8-
 12; 24:27, 27 (შენ.1); 91 (მინაწ. 3 (შენ.1))
 ქობულაშვილი ეკდომონ 22 (მინაწ.)
 ქობულაშვილი ოთარ 16 : 6, 35
 ქსნის ერისთავი 13 (შენ. და ანდ. 6)
 ქუთათელაძე ლილი 44 (შენ. 2)
 ქუშსი იხ. შადრამე იოანე (ქუშსი)
 გიორგის ძე

ღ

ღვთისია 95 (მინაწ. 2)

ქ

ყაითმაზაშვილი ფილიპე 31 : 1 (შენ.),
 3 (შენ. 2)
 ყანდინოვი მიხეილ 86 (მინაწ.1)
 ყაუჩიშვილი სიმონ 59 : 1 (შენ. 2)
 ყაფლანისშვილი დავით იხ. ორბე-

ლიანი დავით (ხარდალი)
 ყორღანოვი გარსევან (ავტორი) 16:
 41
 ყუბანეიშვილი სოლომონ 74:2 (შენ.2);
 30 : 4; 103 : 3 (შენ.)

შ

შავერდასშვილი ბეჟანა (უფლისციხე-
 ელი, დედა თინათინ) 85 (შენ.1დ)
 შავერდასშვილი თინათინ (შვილი
 ბეჟან) 85 (შენ. 2დ)
 შანიძე აკაკი 6 (შენ.1); 7 (შენ. 3); 24 :
 37 (შენ.)
 შანიძე მზექალა 6 (შენ. 1, 2)
 შანშე (ქსნის ერისთავი) 13 (შენ. 2ა),
 (შენ. და ანდ. 14)
 შანშოანი ზურაბ 8 (შენ.1); 11 (შენ.4)

შაქარაანთ ბაბუა 59 (მინაწ. 18)
 შაჰნავაზ II იხ. გიორგი XI მეფე
 (შაჰნავაზ II)
 შაჰნალოზ იხ. ვახტანგ V მეფე (შახ-
 ნავაზ)
 შილდელი ე. 44 (მინაწ. 6)
 შიუკა 71 (მინაწ. 1)
 შამყულიხან (ერანის მდივანბეგი) იხ.
 ლევან || ლეონ (ვახტანგ VI-ის მამა)

ჩ

ჩალაბაღა 71 (მინაწ. 1)
 ჩაფარაშვილი პ.კ. 84 (მინაწ. 1)
 ჩაჩიკაშვილი კორნელი ნიკოლოზ-
 ის ძე (გადამწერი) 74 (ტექნიკ. აღწ.),
 1 (შენ. 3), (ანდ.)
 ჩაჩიკაშვილი ნიკოლოზ (მღვდელი,

გადამწერი) 4 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.)
 ჩახრუსაძე 24 : 23
 ჩერქეზიშვილი დოსითეოზ იხ.
 დოსითეოზ ნეკრესელი, ჩერქეზ-
 იშვილი
 ჩუბინიშვილი დავით 22 (შენ.1)

ც

ცაიშივილი სარგის 74 : 1 (შენ. 2)
 ციციანიანთ თამარ 59 (მინაწ. 18)
 ციციანი 52 (მინაწ. 5)

ციციანოვი პატა (თავადი) 70 (მინაწ. 1, 4)
 ციქუურიშვილი ხაზუა 95 (მინაწ. 4)

ძ

ძოწენიძე ლალი 23 (შენ. 2); 70:3 (შენ.2)

წ

წიტიკაშვილები 95 (მინაწ. 2)
 წიტიკოვი იაკობ იხ. წიწიკოვი იაკობ (გადამწერი)
 წიწიკოვი ზაქარია (გადამწერი) 71 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ. 2); (ანდ. 5, 7, 8, 13, 19, 20)
 წიწიკოვი იაკობ (გადამწერი) 71 (ტექ-

ნიკ. აღწ.) (ანდ. 1, 2, 4, 9, 11, 15, 18, 21, 22), (მინაწ. 2); 93 (ტექნიკ. აღწ.) (ანდ. 1-3)
 წულუკიძე თინათინ (მეუღლე ობოლაძე ნასხიდა) 95 (მინაწ. 7)
 წულუკიძე მარიამ 74 (მინაწ. 10)
 წყვიტინა 59 (მინაწ. 16)

ჭ

ჭაბუა იხ. ორბელიანი მზეჭაბუკ
 ჭაეჭაეძე ალექსანდრე 16 : 1, 5, 12, 12 (შენ.) 37, 37 (შენ.) 38, 38 (შენ.), 40,

40 (შენ.), 44, 44 (შენ.), 47, 47 (შენ.)
 ჭყვიტინა 59 (მინაწ. 16)

ხ

ხარაული 95 (მინაწ. 8)
 ხარისთვალანთი 95 (მინაწ. 2)
 ხარიტოვი სოლომონ 23 (მინაწ. 1)
 Хачаиов А. С. 3:5 (შენ. 3); 36 (შენ.1)
 ხელაძე ე. 55 (შენ. 3)
 ხერხეულიძე გ. 47
 ხერხეულიძე ომან (მდივანბეგი) 56 (მინაწ. 2,3)
 ხორაშან (მხევალი) 53 : 2, 2 (შენ.), 3, 3

(შენ.)
 ხოშია იხ. ხორაშან (მხევალი)
 ხოშტარია თ. 47
 ხურიკუთოვი ჭანიკელი პორფირიოს იხ. პორფირი (ფილოსოფოსი)
 ხუციშვილი ივანე 52 (მინაწ. 5)
 ხუციშვილი სესია 52 (მინაწ. 5)

ჯ

ჯავახიშვილი ელისაბედ იოსების ასული 28 (მინაწ. 2)
 ჯავახიშვილი ივანე 10 : 28 (შენ.1)
 ჯავახიშვილი სოლომან 36 (მინაწ. 6)
 ჯაიანი მალაქია 63 (მინაწ. 1,2)
 ჯაკობია გიორგი 24 : 25 (შენ.); 101(შენ.)

ჯანაშვილი მ. 6 (შენ.1)
 ჯანჯღავა (მამახახლისი) 74 (მინაწ. 15)
 ჯონანაშვილი 70 (მინაწ. 2)
 ჯრაბა იხ. გარსევანიშვილი ალექსანდრე სვიმონის ძე

კ

პერაკლე მეფე (ბერძენთა) 3 : 1, 79 : 1

3. გეოგრაფიულ სახელთა საძიებელი

ა

აზია 78
 აზრუმი 25 (შენ. 4)
 ალექსანდრია 91 : 2
 ანტიოქია (სირიაში) 24 : 7
 ანჩისხატი (ტფილისში) 5 (ტექნიკ. აღწ.),
 (ანდ.)
 არაშენდა 17 (მინაწ. 2)
 ასტრახანი 28 (მინაწ. 5)
 ატენი (ქართლში) 10 (შენ. და ანდ. 13)
 ატოცი (ეკლესია) 10 (მინაწ. 6)
 აფრიკა 78
 ახალდაბა 17 (მინაწ. 2)
 ახალი ჰჰროში იხ. კოსტანტინეპო-
 ლი
 ახმატი იხ. ჰახმატი
 ახტირკა 28 (მინაწ. 5)

ბ

ბაალის ტაძარი 76 (მინაწ. 7)
 ბელაგორთი 28 (მინაწ. 5)
 ბივრიტია 10 : 16
 ბიზანტია 24 : 3, 14
 ბოდბე 90:3 (შენ. 1ა)

გ

გიორგის ეკლესია (ონში) 72 (შენ.3)
 გირიშვი 28 (შენ. 2ბ)
 გოლგოთა 94 (შენ. 1გ)
 გორი 1 (შენ.5); 2 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ.5),
 (მინაწ. 2); 13 (შენ.2ა); 17 (მინაწ. 3); 21
 (შენ.3); 23:10 (შენ.2); 34 (შენ.); 35 (შენ.
 5); 36 (შენ.4); 37 (შენ.3); 38 (შენ.4); 39
 (შენ.5); 40 (შენ.2); 43 (შენ.5); 44 (მი-
 ნაწ. 6); 46 (შენ.3); 49 (შენ. 2); 51:12
 (შენ. 2); 52 (შენ.3); 53:5 (შენ.); 59 (მი-
 ნაწ. 13); 71 (მინაწ. 5); 84 (მინაწ. 1); 85
 (შენ.1.7); 87 (მინაწ.); 95 (მინაწ. 2); 96
 (შენ. 1ბ), (ანდ. 1, 2)
 გორის კათოლიკური ეკლესია 84
 (მინაწ. 1); 86 (მინაწ. 7); 88 (მინაწ. 1)
 გორის ფრანგული ეკლესია იხ. გორ-
 ის კათოლიკური ეკლესია
 გორის ქალაქი იხ. გორი
 გროზნო 71 (მინაწ. 1)

დ

დგვიპეტე 62 : 2; 45
 დგროპა 38 (შენ.2); 51 : 11 (შენ.2); 78
 დვვრტი (მდ.) 24 : 8
 დკატერინესღავი 28 (მინაწ. 5)
 დღისაბედის ქალაქი 28 (მინაწ. 5)

ე

ეარანიში 28 (მინაწ. 5)
 ეარიანი 17 (მინაწ. 2)
 ეენა 38 (შენ.2)
 ევლადიკავკავი 71 (მინაწ. 4,5)

თ

თელწმინდა 17 (მინაწ.2); 95 (მინაწ.2)
 თელავი 44 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 1გ);
 90 : 3 (შენ.1ა)
 თესალონიკის სამეფო 43
 თურქეთი 78

ო

იერუსალემი 10 : 11; 20 : 1; 24 : 36; 94
 (შენ. 1გ)
 იმერეთი 85 (შენ.3) 95 (ანდ.), (მინაწ. 2);
 იოანე ნათლისმცემლის მონასტერი

(გარეჯაში) 12; 44 (შენ.1ა)
 ისპანი 23 : 8; 44 (შენ.1ა)
 იტალია 43 (მინაწ.2)

კ

კაბადღუკია 76 (მინაწ. 6)
 კავიადექსანდრია 28 (მინაწ.5)
 კავკასი იხ. ვლადიკავკასი
 კავკასია 25 (შენ. 2ა)
 კალამონია 24:6
 კარაღეთი 17 (მინაწ. 2)
 კაპპათა 94 (შენ. 1გ)
 კახეთი 25 (შენ.4)

კესარია (კაბადღუკიის ქალაქი) 24 : 31
 (შენ); 76 (მინაწ. 6)
 კვიპრი 24 : 20
 კლემენტი 28 (მინაწ. 5)
 კოკაის სამოსახლო 74 (მინაწ. 15)
 კონსტანტინეპოლელი იხ. კონსტანტინე-
 პოლი
 კონსტანტინეპოლი 3 : 1; 24 : 39; 43; 44
 (შენ.1ა); 79 : 1

მ

მაღლა 44 (შენ.1ა)
 მოზდოკი || მოზდოვი || მოზდოქი
 28 (მინაწ. 5); 69 (ტექნიკ. აღწ.),
 (შენ.1ა,ბ), (ანდ.)

მოსკოვი 13 (შენ.2ა), (შენ. და ანდ.6);
 23 : 9; 27 : 2 (შენ.1), 39 (შენ. 3)
 მტკვარი (მდ)17 მინაწ. 2)

ნ

ნახჩივანი 28 (მინაწ.5)
 წმ. ნიკოლოზის ეკლესია 63 (მინაწ.2)
 წმ. ნინას სობორი (ბოდბეში) 90 : 3

(შენ.1ა)
 ნიჟნალუბნა 28 (მინაწ.5)
 ნოვამილორთი 28 (მინაწ.5)
 ნუხი 59 (ტექნიკ. აღწ.), 1 (შენ.1დ)

ო

ონი 72 (შენ.3); 95 (ანდ.)
 ოსმალეთი 25 (შენ.4)
 ოქონის ხატი (გორში) 3 (მინაწ.2); 10
 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. და ანდ. 19), (მი-
 ნაწ. 3.4); 13 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. 2ა),

(შენ. და ანდ. 19, 26), (მონაწ. 9); 14
 (ტექნიკ. აღწ.), (შენ. და ანდ. 1, 3, 8)
 ოქონის ხატები (გარსევანიშვილებ-
 ის სამარხი) იხ. ოქონის ხატი (გორ-
 ში).

პ

პატარა ლიახვი 13 (შენ. და ანდ. 6)
 პერსია იხ. სპარსეთი
 პეტერბურგი || პეტერბურდი 22 (შენ.1);
 23 (ტექნიკ. აღწ.), (მინაწ. 2); 27 : 1

(შენ.1); 59 (მინაწ.12), (მინაწ. 17); 74
 (მინაწ. 24); 91 (მინაწ. 3, შენ.1)
 პოლშა 28 (მინაწ. 5)

რ

რაჭა 28 (მინაწ. 5); 95 (ანდ.)

რაჭის სამთაგრო იხ. რაჭა

რომი 44 (შენ. 1ა); 77 : 3; 84 (მინაწ.1)
 როსია იხ. რუსეთი
 რუისი 95 (მინაწ. 2)
 რუსეთი 13 (შენ. 2ა); 14 (შენ. და ანდ. 8);

28 (მინაწ. 5); 52 (მინაწ. 6); 69 (შენ. 1ა); 71 : 12 (შენ.)
 რუსუბანი 95 (მინაწ. 2)

ს

სანკტ-პეტერბურდი || სანკტპეტრე-
 ბურხი იხ. პეტერბურგი || პეტერ-
 ბურდი
 სასომხეთი 85 (შენ.3)
 საფრანგეთი 44 (შენ. 1ა)
 საქართველო 29 (შენ.1); 35 (შენ.1გ); 44
 (მინაწ. 4); 52 (მინაწ.6); 69 (შენ.1დ);
 70:2 (შენ.); 95 (ანდ.)
 საქაშეთი 52 (მინაწ.5)
 სუვასტია 10 : 18

სიკილია 44 (შენ.1ა)
 სირია 24 : 7
 სოფია-წმიდა 10 : 17; 24 : 39; 30 : 3
 სპარსეთი 24 : 20; 28 (მინაწ. 5); 52
 (მინაწ.6)
 სტავრაპოლი 28 (მინაწ. 5)
 სტამბოლი 69 (შენ.1ბ,დ); 71 : 1, 5; 83
 (შენ.1, 2)
 სტეფანე პირველმოწამის მონას-
 ტერი (ხირს'ში) 90 : 3 (შენ.1ა)
 სუხენი 82

ტ

ტროადა 43, (შენ.1)
 ტფილისი 5 (ტექნიკ. აღწ.) (ანდ.); 13
 (შენ. 2ა); 17 (მინაწ.2); 25 (შენ.2ა), 41

(ანდ.); 52 (მინაწ. 6); 83 (მინაწ.); 95
 (ანდ.)

ფ

ფრანცია იხ. საფრანგეთი
 ფრილია 43 (შენ.1)

ფსორი 72 (შენ.3)

ქ

ქალაქი იხ. ტფილისი
 ქართლი 13 (შენ.2ა), (შენ. და ანდ. 14);
 23 : 8; 25; 28 (მინაწ.5); 44 (შენ.1ა),

(მინაწ.2); 85 (შენ.3)
 ქაშვეთი || ქაშოეთი 54 (მინაწ.6)
 ქირმანი 23 : 8; 28 (შენ. 2ბ)

ღ

ღაფდიკავკავი იხ. ვლადიკავკავი
 ღები 95 (ანდ.)
 ღვთისმშობლის ეკლესია (ფსორ'ში)

72 (შენ. 3)
 ღვთისმშობლის მიძინების ეკლეს-
 სია (ქართლ'ში) 85 (შენ.3)

ყ

ყანდარი 28 (შენ. 2ბ)
 ყარაბა იხ. ონი
 ყიზლარი 20 (ტექნიკ. აღწ.), (ანდ.); 28

(მინაწ. 5)
 ყირიმი 28 (მინაწ.5)
 ყოვლადწმინდის ეკლესია (გორ'ში)
 85 (შენ. 7)

შ

შილდა (კახათ'ში) 44 (მინაწ. 6)

შირაზი 28 (მინაწ.5)

ჩ

ჩერქეზქორმანი 28 (მინაწ.5)

ც

ცარიცინი 28 (მინაწ.5)

წ

წეღისი 17 (მინაწ.3); 95 (მინაწ.2)

ხ

ხალკუპრატია 10 : 15
 ხარკოვი 28 (მინაწ. 5)
 ხევთუბანი იხ. ხელთუბანი

ხევი 28 (მინაწ.5)
 ხელთუბანი 59 (მინაწ. 8, 12)
 ხვარასანი 44 (შენ. 1ა)
 ხირსი 90 : 3 (შენ.1ა)

ჯ

ჯენევა 44 (შენ. 1ა)

ჯუმათი 12 (მინაწ.6)

კ

კაიალათი 28 (შენ. 2ბ)

კახპატი 85 (შენ. 3)

4. დარგობრივი საძიებელი

პატიოგრაფია

აღექსიანი 71 : 5
ათანასე მალემწერალი წამება ეკატერინასი 57 : 1
 თხრობად დიდებულსა სასწაულსა, რომელი იქმნა წმიდასა მას ზედა ჯურღმულსა დიდისა ეკლესიისასა სოფიაწმიდადისა 10 : 17
 თხრობად სულისა სარგებელი სასწაულისა მისთვის, რომელი იქმნა ხალკუპარტიას პატიონისაგან და წმიდისა ხატისა ქრისტესისა, რომლისა მიზეზსათვის ეწოდა მას თავსმდედ და თეოდორესთვის მენაეისა და აბრაჰამ პურისა 10 : 15
იოანე დამასკელი ცხოვრება და წამება ბარბარასი 77 : 3
მიქაელ სემიონწმიდელი ცხოვრება იოანე დამასკელისა 30 : 14
 მოთხრობა ინდოეთის მეფის აბუნერის ძის ოვასაფისა (თარგმნილი სომხურიდან ლექსად სტეფან ზურაბის მედიეანოვისაგან) 66
 მოსათხრობელი სულელისა თეოდორესი 24 : 23
 სიკუდილი წმიდისა თეოდორასი 24 : 33
სოფრონისო იერუსალიმელი ცხოვრება მარიამ მეგვიპტელისა (თარგმანი რუსულიდან) 10 : 21
 ცხოვრება აღექსი კაცისა ღვთისა 24 : 1; 62 : 1; 71 : 1, 5
 ცხოვრება მარიამ მეგვიპტელისა 24 : 35
 ცხოვრება ქეთევან დედოფლისა 17 : 8

ცხოვრება წმიდათა ორმოცთა მოწამეთა (სებასტიელთა) 91 : 6
 წამება ანასტასია რომაელისა 24 : 12
 წამება არტემისა 30 : 15
 წამება გიორგი მთაწარმოწამისა 30 : 20
 წამება ევენიასი 91 : 1
 წამება ევსტათი სტრაცილატისა და შეუღლისა და შეიღლთა მისთა 30 : 19
 წამება ეკატერინასი 91 : 2
 წამება კვიპრიანესი და ქალწულისა იუსტიანასი 91 : 3
 წამება კლავდიონი, ავსტერეონი, ნეონისა და ნეონილასი და მათთანთა 24 : 15
 წამება ქალწულმოწამისა მარინასი 24:38
 წამება წმიდათა ორმოცთა, სევასტიან წამებულთა 10 : 8
 [წამება] წმიდისა მოწამისა დროსიდარი, ასული ტრაიანე მეფისა 24 : 2
 ხსენება ღირსისა შამისა აბრამიოს არსიმანდრიტისა როსტოველისა, ახლისა საკვირველთმოქმედისა 24:18
 ხსენება აბრამისი და მარიამისა 24:13
 ხსენება ღირსისა დედისა ანასტასიასი 24 : 3
 ხსენება ანნასი სახელდებულისა ევემონადე 24 : 14
 ხსენება იელიანე ევფრატის პირველისა 24 : 8
 ხსენება წმიდათა სამთა დედათა, რომელნი იპოვნეს მთასა შინა 24 : 19

აპოკრიფები

ანანია ებრაელი ვნებისათვის და სიკუდილისა მოსახსენებელი იესუ ქრისტესი 10 : 28
 დღეხასწაული ანდამალუწისა, რომელიც გაქურნა ქრისტემან 71 : 4
ბასილი დიდი მიცვალება ღვთისმშობელისა 9; 57 : 2
 განზრახვანი ღვთისმშობელი მარიამისა 89 (შენ.2)
 განკურნება განრღვეულისა 24 : 36; 103:3
 დაფარვა ყოვლად წმიდისა ღვთისმშობელისა 24 : 5
 მარგალიტი 54
 საკურველება და ხასწაული მთაწარ-

მოწამისა გიორგისი 30 : 21
 სასწაულნი ყოვლად წმიდისა ქალწულის მარიამ ღვთისმშობელისა 60
 სწავლანა გამოკრებილინი სულიერნი დიდთა წმიდათაგან მარგალიტისა დაბადებისაგან ღვთისა 54 : 1
 ფრამენტები 34; 42; 45 (ღვთისმშობლის აპოკრიფი) 98; 103 : 4
 ცხოვრება მოციქულისა ანდრიასი 91 : 5
 ცხოვრება იოანე ღვთისმეტყველისა 24 : 4
 ცხოვრება მახარებლისა დუკასი 24 : 7
 ცხოვრება მოციქულისა პავლესი 27 : 2 (ციხა და ქვეყნის შექმნის ამბავი) 71 : 3

ასკეტიკა-პომილექტიკა

ათანასი ალექსანდრიელი აღდგომისათვის უფლისა 30 : 7
 ამფილოქე იკონიელი მიგუებებისათვის უფლისა 30 : 6
 ანასტასი სინელი ქრისტეს მიერ შესვენებულთა და სარწმუნოებით დაძინებულთათვის 10 : 3
 ანასტასი სინელი შემოსლვისათვის მარხვისა და მეექვსისათვის ფსალმუნისა 10 : 12; 91 : 4
 ანდრია იერუსალიმელი ლაზარესათვის ოთხდღე მომკუდარისა 10 : 22
 ანდრია იერუსალიმელი სიტყვა მსოფლიოსთვის ამადლებსა ჯვარისა 24 : 40
 ანდრია იერუსალიმელი ხარებისთვის ღვთისმშობლისა 10 : 20
 ანტიოხოზ მქურჩნეობისათვის და ცილისწამებისა 24 : 11
 ანტონ I კურიაკეს ბაიობისასა 40 : 7
 ანტონ I მიგება უფლისა 40 : 8
 ანტონ I მიცვალებასა ქალწულისა 40:3
 ანტონ I მიცვალებისა ყოვლად წმიდისასა 40 : 2
 ანტონ I ნათლისღებასა უფლისასა 40:9
 ანტონ I პირად-პირადნი სტიხნი და ქადაგებანი 40
 ანტონ I ფერისცვალებასა ქრისტესსა 40 : 4
 ანტონ I ქადაგება დღესასწაულსა მიგებებასა უფლისა 40 : 10
 ანტონ I ქადაგება ხარებობის დღისა 40 : 5
 ანტონ I შობასა უფლისასა 40 : 6
 ბასილი დიდი მარხვისათვის სიტყუა ა 10 : 10
 ბასილი დიდი მარხვისათვის სიტყუა მეორე 10 : 11
 ბასილი დიდი სიტყუა მოსლვისათვის ნუგეშინის მცემელისათვის სულისა წმიდისა 24 : 30
 გვირგვინი (შედგენილი გაბრიელ მცირის მიერ) 82
 გიორგი ნიკომიდიელი სიტყუა ღვთისმშობლისათვის, რაჭამს მიუყანებულ იქმნა სამისა წლისა ტაძრად 24 : 43
 გიორგი ნიკომიდიელი ცხოველმყოფელისა ჯვარცმისათვის და საფლავისა უფლისა 24 : 44
 გრიგოლ დგთისმეტყველი ახალკურიაკისათვის და სატფურებისათვის ეკლესიისა 24 : 31
 გრიგოლ დგთისმეტყველი აღვსებისათვის და აღდგომისა უფლისა 24 : 41
 გრიგოლ დგთისმეტყველი ნათლისღებისათვის 30 : 5
 ეპიფანე კპარელი საღმთო კორცთა

უფლისა და დავლვისათვის და იოსებ და ნიკოდიმოსისათვის 10 : 29
 ეფრემ ასური მამათათვის შესვენებულთა 10 : 5
 ეფრემ ასური მამათათვის შესვენებულთა 10 : 6
 ეფრემ ასური სიტყვა ოთხმარცვლადი 10 : 7
 ეფრემ ასური სიტყვა შუდმარცვლადი 10 : 8
 ეფრემ ასური ფერისცვალებისათვის 30 : 9
 თეოდორე სტოდიელი თავისკვეთისათვის იოანე ნათლისმცემელისა 24: 42
 თეოდორე სტოდიელი შობისათვის ღვთისმშობლისა 30 : 2
 თხრობაი სასწაულისა მის, რომელი აღესრულა ბიერიტიას ხატისა მიერ უფლისა ჩუენისა იესუ ქრისტესსა 10 : 16
 იოანე დამასკელი ღვთისათვის განკმეღისა და ივანისა მისთვის ეენაქისა 10 : 24
 იოანე დამასკელი შობისათვის უფლისა 30 : 18
 იოანე ოქროპირი ამადლებისათვის უფლისა 24 : 32
 იოანე ოქროპირი განცემისათვის იუდასაგან 10 : 25
 იოანე ოქროპირი განცემისათვის უფლისა 10 : 26
 იოანე ოქროპირი დღესასწაულისა ჯვარის აღპურობისასა 30 : 15
 იოანე ოქროპირი ექსორიობისათვის ადამისსა 10 : 9
 იოანე ოქროპირი ვნებისათვის მაცხოვრისა 10 : 27
 იოანე ოქროპირი ივანისათვის მეზვერისა და ფარისეულისა 10 : 1
 იოანე ოქროპირი იმრუსალემს შესლვისათვის უფლისა 10 : 23
 იოანე ოქროპირი ღოცვისათვის 24 : 16
 იოანე ოქროპირი მეორედ მოსლვისათვის უფლისა 10 : 4
 იოანე ოქროპირი ნათლისღებისათვის უფლისა 24 : 37
 იოანე ოქროპირი უძღებისა მისთვის შვილისა 10 : 2
 იოანე ოქროპირი ქება ეკლესიად მიმავალთა და კეთილწესიერებისათვის დიდებისმეტყველებათა შინა 10 : 13
 იოანე ოქროპირი შესხმა პეტრესი და პავლესი 30 : 8
 იოანე ოქროპირი ხარება ღვთისმშობლისა მარიამისა 10 : 19
 მექსიმე აღმსარებელი სწავლანი სულიერნი 71 : 9

ნექტარი კოსტანტინეპოლელი
 სასწაულისა მისთვის წმიდისა ღვთის
 მიერ აღსრულებულისა 10 : 14
სიმეონ თესალონიკელი თქმული -
 „მუშნის მოძღუარსა“ 30 : 10
 სიტყვანი და სწავლანი სულის სარგე-
 ბელნი 51 : 10
 სიტყუა აღმოსღვისათუს სულისა 24:17
 სიტყუა დედაკაცისათუს, რომელი მივი-
 და ნეოფიტეს მიმართ სააღსარებოდ
 24 : 9
 სიტყუა იღუმენისათუს, რომელიცა გა-
 მოსცადა ქრისტემან სახითა ვლახ-
 აისათა 24 : 10
 სიტყუა ღიმონისაგან თუ რასათუს არა
 შევიდა ღვთისმშობელი კურიაკოს
 მღუდლისასა 24 : 6
 სიტყუა, რამეთუ სარგებელ-არის მკუ-

დარსა ზედა მოხსენებისა ყოვად 24:20
 სიტყუა საქმეთაგან მოციქულთასა გარ-
 დაცვალეულთათუს 24 : 21
 სიტყუა სულისა სარგებელი პატერიკის-
 აგან 24 : 22
 [სწავლა ცისა და ქვეყნის შექმნის შესახ-
 ებ] 63 : 1
 [ქადაგება] 51 : 6
 [ქადაგება] 51 : 5
 ქადაგება და თარგმანი დაბადებისა 92
 ქადაგება ცისა და ქვეყნის დაბადები-
 სათუს 93
 ცოდვათა აღსარება 81
 წიგნთაგან **ანასტასი სინელისა** აღ-
 მოხმული მისთვის, თუ ვითარ მსც-
 ნობს კაცი, რამეთუ მიუტყვეა მას
 ღმერთმან ცოდვანი მისნი 30 : 13

ბიბლიოლოგია

სახარება (ფრაგმენტი) 100
 სიტყუანი ფსალმუნთანი შემოკლებით
 თარგმანთაგან გამოკრებულნი
 მრავალთა წიგნთაგან 33

ფრაგმენტი ბიბლიური ხასიათის
 წიგნიდან 45
 ფსალმუნნი 6

დოგმატიკა, ღვთისმეტყველება, ფილოსოფია

ათანასე ალექსანდრიელი
 აღსარებაჲ წმიდისა და უბოწოსა
 ჩუწნთა სარწმუნოებისა 13 (შენ. 2დ)
ანტონ I კატილორია-სიმეტნე 19
გრიგოლ საკვირველმოქმედი [დიდუ-
 ბისმეტყუელებად სამებისად ყოვლად-
 წმიდისად რომელი მოეცა დედისა
 ღმრთისა და იოანე ღმრთისმეტყუელ-
 ისა მიერ წმიდადასა გრიგოლს
 საკურველმოქმედსა] 13 (შენ. 2ე)
დავით უძლეველი წიგნი საზღვართა
 31 : 1
 დოგმატიკური ხასიათის კითხვა-მიგება

79 : 3
იოანე დამასკელი გარდამოცემა 72
 ლოლიკა 52
 მოკლე დანაკუეება რიტორებისა 31 : 2
მიხითარ სეფასტიელი რიტორიკა 76
 პორფირის შეყვანილობა 8; 11;
 რიტორიკა 51 : 2
 [საქრისტიანო მოძღვრება] 51 : 1
სვიმონ ჯულფელი დიალექტიკა 31:3
 სიბრძნე გამოკრებილი 51 : 3
ფოტი პატრიარქი სარწმუნოებაჲ ჭეშ-
 მარტი 13 (შენ. 2გ)

ეპიგრაფიკა

ანდრია კესარია-კაბადუკიელი თარგ-
 მანებაჲ გამოცხადებისად იოვანე მახ-
 არებელისად 7
დავით ბატონიშვილი განმარტება აღ-
 სარებისა (სიმეოლო) 80
 თარგმანება სომეხთა წუაღლებათათუს და
 თუ რომლითა პირითა შეიჩუწებებან
 სომეხნი 30 : 1; 54 : 4

კითხვა ღვთისმშობელისა მიერ სული-
 სათვის, თუ ვითარ არიან სატანჯუე-
 ლი და სიხარული მთავარანგელოზ-
 ისადმი 51 : 9
 სახარების მცირე ნაწილის განმარტება
 17 : 7
 [სწავლა განმარტებითი ხასიათის] 51 : 8
 ქადაგება და თარგმანი დაბადებისა 92

ეპისტოლეები

[ალექსანდრე ბატონიშვილის სამძ- იმრის წერილი მეფე ერეკლესადმი

მისი მამის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო] 53 : 4
[დარუჯან დედოფლის სამძიმრის წერილი ბატონიშვილ ანასადმი მისი მამის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო] 53 : 1
[დარუჯან დედოფლის სამძიმრის წერილი ანასანუმ დედოფლისადმი მისი

მეუღლის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო] 53 : 5
[ხორაშანის სამძიმრის წერილი ანასანუმ დედოფლისადმი მისი მეუღლის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო] 53 : 3
[ხორაშანის სამძიმრის წერილი ერეკლე მეფისადმი მისი მამის, თეიმურაზ II-ის გარდაცვალების გამო] 53:2

ეპიტაფია

ამბერკი [საფლავის ქვაზედ დაწერილი სტიხნი] 30 : 17
გრიგორ ღვთისმეტყველი ეპიტაფია ვასილისად, სტიხნი იროიკონი,

პარაფრასნი ნიკიტა ფილოსოფოსანი 30 : 4
 ეპიტაფია საფლავის ქვაზედ დასაწერი 2 (შენ.1)

კანონიკა

ბასილი დიდი კანონნი დღითი-დღედ-თა ცთომანი 3 : 4
იოანე მმარხველი კანონნი შეცოდებულთანი 2 : 3; 36
კაიოს იულიოს კეისარი ჰელწერილი საგრობათათუს მისთა დღღლიად 27 : 1
მანუელ ქსანთოსსი ქორწინებისა თავათუს 30 : 22
 მცირე ხუჯულის კანონი 3; 79 : 1
 რწულის კანონნი ახლად თარგმნილი

წმიდისა მამისა ჩუშნისა ეფთუმიისი 3 : 1
 სულიერ მამათა ძმობის წესი (კათოლიკური) 29
 ძეგლისწერა სარწმუნოებისა, რომელი აღსწერეს წმიდათა მამათა კოსტანტინეპოლედ შეკრებულთა წმიდათა ხატთა თაყუანისცემისათუს 24 : 39
 წესი, რომელი აღესრულების აღმსარებელსა ზედა თუსთა ცოდვათათუს 3 : 5

მღვდელთმსახურება, პიმნოგრაფია

აკათისტო ანუ დაუჯდომელი ბარბარასი 77 : 1
 აღხარება სინანულისა 71 : 6
ბასილი დიდი ზიარებისათუს 95 (შენ.1)
ბასილი დიდი ლოცვა სავედრებელი 59 : 3
ბასილი დიდი საღეთო წირვა 15 : 3
ბასილი დიდი ტროპარი 97 (შენ.)
 გალობანი აღდგომისანი 14 (შენ.1)
 განგებაი საღეთთა წირვათა, ვითარ იქმნების მღვდელთა და დიაკონთა მიერ 15 : 1
გრიგოლ განმანათლებელის შევედრება უფალთან ქრისტიან სულთათუს 71 : 8
გრიგოლ დიოლოღისი საღეთო წირვა სიწმიდის განახლებისა 15 : 5
გრიგოლ დიოლოღისი სწავლა საღეთთა სიწმიდის განახლებისა 15 : 4 95 (შენ.1)
დავით წინასწარმეტყველი ლოცუა, რომლითაცა ჰეშმარობად ეშმაკნი განიდევნებიან 1 (შენ.1)
 დიდმარხვის შუადღის ლოცვა 94 : 2

(შენ.1ს)
ეფრემ ლოცვა 1 (შენ.1); 95 (შენ.1)
ზატიკი 14
თეოდანე ლოცვანი ყოველთა შუდეულთა დღეთანი 5 : 5
 თთუშთა მტკუშლება 90 : 3 (შენ.2ა)
 იბაკონი ღვთისმშობლისა (დაუჯდომელი) 5 : 3; 59 : 1
იოანე დამასკელი ლოცვა განთიად და მიმწუხრისა 1 (შენ.1)
იოანე ოქროპირი ზიარებისათუს 95 (შენ.1)
იოანე ოქროპირი საღეთო წირვა 15:2
იოანე ოქროპირი საღეთო მსახურება 90 : 3
იოსებ გამომეტყუშელი ლოცვანი შუადამისანი 5 : 2
 კონდაკი 90; 95
 კურთხევაი 4
 ლიტურგიკული კრებული 94
 ლიტურგიკული ხასიათის ფრაგმენტი 73
 ლოცვა 71 : 2
 ლოცვა ანგელოსისა მიმართ 1 (შენ.1)
 ლოცვა ბარბარას მიმართ 77 : 2

ლოცვა დაძინებისა 1 (შენ.1)
 ლოცვა დაცემისა 5 : 7
 ლოცვა დიდი ხუთშაბათის ფეხთბანისა 94 : 2 (შენ.1ა)
 ლოცვა დღითი-დღე სათქმელი ღვთისმშობლისა მიმართ 5 : 4
 <ლოცვა ზიარებისა> 15 : 8
 ლოცვა მანახესი, იუდიანთა მეფისა 59 : 2 [ლოცვა] ოდეს სულთ ბრძოლა დაუწყოს 4 (მინაწ.5)
 ლოცვა სამარადისო 5 : 6
 ლოცვა სიმეონისი 97
 ლოცვა ღვთისმშობლისა 71 : 7
 ლოცვა ძილათ დაწოდისა სავედრებელი ღვთისმშობლისა მიმართ სამარადისო 59 : 1 (შენ.1ბ)
 ლოცვა ძილსა შინა დაცემისა ერისკაცისა 1 (შენ.1)
 ლოცვანი 5
 ლოცვანი 90 : 3 (შენ. 2ბ)
 ლოცვანი 71 : 12
 ლოცვანი (კათოლიკური) 37
 ლოცვანი (ფრაგმენტი) 97
 ლოცვანი და სიტყვანი 59 : 4
 ლოცვანი ღვთისმშობლის მიმართ თქმული ფერად-ფერად წმიდათაგან 60 (შენ.1ა)
 ლოცვანი საიდუმლოდ სათქმელნი მღვდლისაგან სამწუხრონი, საციხრონი იოანე ოქროპირის ლიტურგიისანი 90 : 1
მარკოზ მონაზონი ზიარებისათს 95 (შენ.1)
მარკოზ მონაზონი ლოცვა სავედრებელი ღვთისმშობლის მიმართ 1 (შენ.1)

მიცუალეებასა 17 : 5
 მომიხსენენი (8 ხმა) 17 : 6
 მოსასწავებელნი წმიდისა წირვისანი (კათოლიკური) 87
 მცირე ლოცვანი 1
 პარაკლისი ახლად თარგმნილი, სავედრებელი ღვთისმშობლის მიმართ 1 (შენ.1); 5 : 1; 59 : 1 (შენ.1ა)
 ეამისწორვა 15
 საკითხავეები სახარება-სამოციქულოდან 86; 94 : 1
 სამოქალაქონი დღესასწაულთა დღეთანი თთუშსა იანუარსა 90 : 3 (შენ.2გ)
 სამეხსიანო 17 : 3
 სახარება და სამოციქულო დღესასწაულთა მათ, რომელნიც კუქმათ ვარდისდებიან მაღიე წელს 94 : 2
 სენიქსარი 13
 სწავლანი წმიდისა წირვისანი (კათოლიკური) 88
 სძლოსპირნი და ღვთისმშობლისანი 17 : 1; 2; 26
 შობასა ყოვლად წმიდისასა 17 : 4
 ჩამოლოცვა სამეუფოთა დღესასწაულთა 15 : 7
 ჩამოლოცვა შეიდეულთა 15 : 6
 წესი და განგება წმიდისა ზიარების ლოცვისა 5 : 8
 წესი კურთხევისათუს ეკლესიისა მღვდელმთავრისა მიერ 18
 წესი მწუხრისა და ცისკრის ლოცვისა 95 : 1
 წესი სამღვდელთა და საღმრთოთა წირვისა 90 : 2

პოლემიკა

ერეკლე კოსტანტინუპოლელი სასმენელად ნესტორ მწვალებელისა 30:3
 უფთჱმე გრძელი სიტყვისგება სოსთენის მიმართ სომეხთა მოძღურისა 30:11
 თარგმანება სომეხთა წუალებათათუს და თუ რომლითა პირითა შეიჩუშნებიან სომეხნი 30 : 1; 54 : 4

ორბელიშვილი ბესარიონ გრდემელი 12
 უწყება პეტროზ მკარწყელებისათის და ალაჯასთის 54 : 2
 უწყება სუბალისძისა სუბსარქისისათის 54 : 3

ასტრონომია, ასტროლოგია და კალენდარული მასალა

დარ-ავდრის შეტყობა 50 : 5
 [ეფემერიდი] 103 : 2
ლაფატერი ფიზიოლოგია და ხირომანია 2 (შენ.1)
მარტინოს ზადევი ოინები, მანქანები 2 (შენ.1)
 მთვარის კალენდარი 71 : 12 (შენ.1ბ)
 მთვარის მსწავლა 50 : 3

პლანეტია ანუ ეფემერიდი 2; 50 : 4
 სამთვაროს და სიზმრის ჩვენება 62 : 2
 საუკუნო თუს დადგვი 59 : 1 (შენ.გ)
 სწავლა მთოვარის დადგომისა საუკუნო 1 (შენ.1)
 სწავლებანი შემთხუშვისა თუსცა ზედა სრულიად თვეებისა 63 : 2
 ხელთა 1 (შენ.1)

გრამატიკული ლიტერატურა და ლექსიკონები

გარსევანიშვილი ალექსანდრე
 რუსულ-ქართული ლექსიკონი 35
 (შენ.1ბ): 1

გარსევანიშვილი ალექსანდრე სამკურ-
 ნალო ბაღახების რუსულ-ქართული
 ლექსიკონი 95 (შენ.6)

გარსევანიშვილი იესე იაკობის ძე
 რუსულ-ქართული ლექსიკონი 41

გარსევანიშვილი იესე იაკობის ძე

ქართული ლექსიკონი 50 : 2

ორბელიანი ს.-ს. ლექსიკონი ქართუ-
 ლი 36 (შენ.2); 44

რუსულ-ქართული ლექსიკონი 64

სასულიერო ტერმინთა განმარტება
 79:2

ქართველიშვილი იოანე ქართუ-
 ლი დრამატიკა 32

სამართალი

ვახტანგ VI. დასტურდამალი 28

ვახტანგ VI. სამართალი ქართული 61

ვახტანგ VI. სამართლის წიგნი
 (რუსულიდან თარგმნილი) 35

დიდაქტიკა, პედაგოგიკა

აპოთეგმატა 70

აპოთეგმატა (ერასტი თურქესტანიშვილის
 თარგმანი) 23 : 1

[მოკლედ გამოსახსნელი ამბავი, წიგნი მე-
 ორე რომის კეისრებისა, სხვათა მეფე-
 თა, მთავართა და მკვდართა მთავრო-
 ბისა] 70 : 3

მოკლედ სიტყვისგება სოგრატისი 70 : 2

ორბელიანი ს.-ს. საქრისტიანო მოძღვრე-
 ბა, პირველად სასწავლო ყრმათათვის
 (სამოთხის კარი) 20 : 3

სიტყვანი და სწავლანი სამეცნიერონი ფრი-

ად მარგუბელნი სულ-სხეულობით
 ორკერძოვე ძველისა და ახლისა
 წმინდათა წერილთაგან რჩევით
 გამოკრებულნი დიდისა ბასილისა
 და გრიგოლ ღვთისმეტყველისა 70
 : 1

სწავლანი გამოკრებულნი სიბრძნის-
 აგან და იგავთა სოლომონისათა
 ისო ზირაქისა სამოციქულოსა და
 კათოლიკისაგან, რომელციცა ახ-
 არებს გულსა და განუსვენებს
 სულსა კაცისასა 20 : 1

ეთიკა

აღაპიტ დიაკონი სამეფო ტომარი 51 : 11

ეკონომიკა

Ассигнации на серебро, серебро на
 ассигнацию 2. შენ.1

ფულის ანგარიში საქართველოს 2
 (შენ.1)

ისტორია, გეოგრაფია

გეოგრაფია 38

თურქეთი 78

ისტორია ფილიპესი, მეფისა მაკედონიისა
 39

მატიანე ტროადის ბრძოლისა 43

მოთხრობაი სულ მცირე ვასილოდ-
 რაფისაგან 13 (შენ. 2ბ)

საისტორიო მასალა

ახნის ანგარიში 83

გორის კათოლიკური ეკლესიის შესახებ
 84 (მინაწ.1)

გორის ღვთისმშობლის მიძინების ეკლესი-

ის აღაპებისა და ხარჯის დაეთარი
 85

პირობის წიგნი 85 (შენ. 2დ)

ხირიული, სკეითური, არაბული, ფრან-

ციული, ლათინური, ბერძნული, ურიული, ხუცური, თათრული 2 (შენ.1)
სულიერი ძიობა იესო, მარიამ და იოსე-

ბის ხახვლა ზედა 84
შთამომავლობის ანუ გვარტომობის ხე, რომელ-არს პალიპომენონი ბერძნულე-ბრ, ხოლო ლათინებრ დეოდოლია 2 (შენ.1)

მედიცინა

კარაბადინი 67; 89, 102
კარაბადინი (დავით ბატონიშვილის-დაუთხანის) 69
კარაბადინი (შედგენილი ალ. გარ-

სევანიშვილის მიერ) 96
მოკლე კარაბადინი 46
(სუსუნატის წამლის რეცეპტი) 71 : 12 (შენ.1ე)

მხატვრული ლიტერატურა

ეპოსი

ამირანდარეჯანიანი 74 : 2
ბუქანიანი 103 : 1 (შენ.1)
გამოცდილების-მოყურებითი წინა-თქ-მაობაი ას-ქუსის წლისა დიდებუ-ლისა, შეიცარულ მოჭუცისა, მარ-ტინე ზადეკისა მეგობართა მიმარ-თ მისთა 30 : 23; 99
გარსევანიშვილი ალექსანდრე იგ-აეები
დვანსჲე (გიორგი) საბრალო ნინა 75
თეიმურაზ I წამება ქეთევან დედოფ-ლისა 24 : 27
იაკობ შემოქმედელი დასაწყისი უს-ჯული მოამედის და ქრისტიანეთ გაბაახებისა 24 : 28
იაკობ შემოქმედელი მოთხრობა და

სიტყვის-გება, მცირედ რამ შემოკლებუ-ლი ულთოსა მოამედისა 24 : 29
იოსებ ტვილელი დიდმოურავიანი 25
მოთხრობა ინდოეთის მეფის (აბენერის ძის ოვსაფისა (გალექსილი) 66
ნიკოლოზ ტვილელი წამება წმიდისა ქეთევანისა 17 : 9
ჟ. განთიადი №1 47
ჟ. განთიადი №2 48
ჟ. განთიადი №3 49
რუსთაველი შოთა ვეფხისტყაოსანი 21; 22
როსტომიანი 58; 103 : 1
ყარამანიანი 74 : 1
ჩარდავრიშინი 55; 68
ჩახრუხაჲე თამარიანი 24 : 24
წამება წმიდისა მარინასი (გალექსილი) 56

ლირიკა

ანახანუშ დედოფლის დის, ბარბარეს მიწერილი ჭაბუასთან 16 : 30
ანტონ I პირად-პირადნი სტინი 40 : 1
ანტონ I [წმ. ქეთევანზე] აღი სამღ-თოსა... 17 : 11
ანტონ I [წმ. ქეთევანზე] მხნეთ ხმობამან... 17 : 12
ანტონ I წამება წმიდისა ქეთევანისა 17 : 10
ბაგრატიონი დიმიტრი მეფის ასუ-ლო ქეთევან... 91 (მინაწ. 3)
ბარათაშვილი ბარამ კარნი დახ-შულან 16 : 49
ბარათაშვილი ბარამ ნუ მწვაე მიჯნურო... 16 : 9
ბარათაშვილი ბარამ ცეცხლი მოე-ფლოს 16 : 43
ბარათაშვილი ზაალ ბულბული მწუხარებს, ვარდი შემომწყრა-ლია... 16 : 21 № 9

ბარათაშვილი ნიკოლოზ ბულბული ვარდზედ 16 : 4
ბარათაშვილი ნიკოლოზ სულო ბორო-ტო 16 : 36
ბებუთოვი დვთისწყალობა მუხამბაზი 16 : 8
ბესიკი ბულბული მოდის მწუხარებით 16 : 50
ბესიკი ბულბულის შურსა 16 : 17
ბესიკი დედოფალს ანაზედ 41 (მინაწ. 7)
ბესიკი მე შენი მგონე 16 : 15
ბესიკი მე შენმა ფიქრმა მიმარინდა 16:20
ბესიკი მზეჭაბუკ ორბელიანს 41 (მინაწ. 8)
ბესიკი მოდით მიჯნურნო 16 : 18
ბესიკი პირ ზამბახი 16 : 14
ბესიკი რა გული დავაგე 16 : 7. 51
ბესიკი ცრემლთა ისხარნი 16 : 19
ბესიკი ტანო ტატანო 16 : 16
ბესიკი შავ გლახ გულო 16 : 31

ბესიკი შავნი შაშინი 16 : 2
 ბესიკი ხმა სირინოსხ 16 : 10
 ბუდად ოდღან მუსტაზალი 16 : 23
 გარსევანი შვილი ალექსანდრე
 მენავე ღელვა-გემული 35 (მინაწ.)
 გარსევანი შვილი ალექსანდრე
 მკითხველთ ვაუწყო თუ ვითარ აღი-
 წერა ესე ლექსიკონი 50 (ანდ. ბ-ზ)
 გარსევანი შვილი იესე ოქონის ხატო,
 პატივცემული, 13 (მინაწ. 8)
 გარსევანი შვილი იესე ღვთისმშო-
 ბელი დედა, ყოვლად პატიოსანი 9
 (მინაწ.3); 13 (მინაწ. 6)
 გარსევანი შვილი იესე ღვთისმშობე-
 ლო, აცხოვნე ამის მწერალი 13 (მი-
 ნაწ. 7)
 გარსევანიძე იაკობ იაკობ გარსევან-
 ის ძე წიგნსა ვწერ ხარგებლიანსა
 13 (მინაწ. 4)
 დავით სარდალი (ორბელიანი) ედემო
 ვარდი 16 : 52
 დოსითეოს ნეკრესელი ღოცუამან
 ანნა 31 : 3 (შენ. 13)
 ვახტანგ VI ანბანთქება 23:2
 ვახტანგ VI ლექსები 23
 ვახტანგ VI მოცაღლობასა შინა დიდ-
 სა ქალაქსა მოსკოფსა შინა 23 : 9
 ვახტანგ VI ოდესცა ქართლით იხმეს
 ისპანად 23 : 8
 ვახტანგ VI რადგან დაშურა საბა 44
 (შენ. 1დ)
 ვახტანგ VI საღბუნად გულის 23 : 4
 ვახტანგ VI სიყრმითგან იყო მუდამად
 სიბრძნის სწავლის მსახველი 44
 (შენ. 1გ)
 ვახტანგ VI ტრფიალთაგან სატრფოს-
 ათვის შაირობა 23 : 10
 ვახტანგ VI ყველის ქებად 23 : 5
 ვახტანგ VI [შეგონება] 23 : 7
 ვახტანგ VI ჩახრიხაული 23 : 3
 ვახტანგ VI ცუდად ვიყავ 23 : 6
 ზედგენიძე ფებრონია 21 (ანდ.1)
 თეიმურაზ I ანბანთქება 24 : 26
 თეიმურაზ I ქება და დიდება წმიდისა
 და ერთარსებისა 24 : 25
 თეიმურაზ II ხილთა ბაასი 41 (მინაწ.
 5); 101 (ფრაგმენტი)
 თუმანი შვილი გიორგი ყაზალის
 ხმაზედ „მუსთაღმან ამან...“ 16 : 42
 თუმანი შვილი დიმიტრი მუსტაზადი
 ვალუფის ხმაზედ 16 : 26
 თუმანი შვილი დიმიტრი მუსხამბაზი
 16 : 25
 თუმანი შვილი პავლე ბროლის მკერ-
 დი 16 : 39
 იაკობ შემოქმედელი პასუხი განსა-
 მარტებელი 25 (შენ. 3გ)
 იოსებ ტფილელი ანბანთქება 25
 (შენ.3ა)
 იოსებ ტფილელი იგაეი მიწერილი ია-

კობ შემოქმედელისადმი განსამარტე-
 ბელად 25 (შენ. 3ბ)
 კანდელაკი თეო (თეოფილე), ლექსე-
 ბი 65 : 1-50
 ღარაბე პეტრე ჳმა კიპარი 16 : 13
 ღვეან მუფის ძე როს განვიცადე 16:29
 მოთხრობა ინდოეთის მეფის აბენერის
 ძის იოვასაფისა (ლექსად თარგმნი-
 ლი სომხურიდან) 66
 ონიკოვი ნიკოლოზ სულხან-ხაბა არს
 საქებელი 44, (შენ. 1გ)
 ონიკოვი ნიკოლოზ სჯობს განვაცხ-
 ადო 44 (ანდ. 2)
 ორბელიანი სულხან-ხაბა ამ
 ლექსიკონის რიგები... 44 (შენ.1გ)
 უავტორო „ავგერ ცაში მზე ბრწყინ-
 ვალესბ...“ 16 : 27
 უავტორო „აღლის ბაგე, გულით დამდ-
 აგე...“ 41 (მინაწ.6)
 უავტორო „ამ ჟამად შენ გშვენის ქე-
 ბად...“ 16 : 32
 უავტორო „ამ შურდულთა დავით მსძ-
 ლო...“ 51 : 12
 უავტორო „არს ბრძენ გნობით და ელის
 თურსბ...“ 41 (მინაწ. 19)
 უავტორო „არდაბაგსა ფეხ-გაშლილი...“
 41 (მინაწ.9)
 უავტორო „აწ შესამკობი არს ენითა...“
 16; 48
 უავტორო „განჩინება ახალნაპოენი...“ 51
 : 10 (შენ.3)
 უავტორო „გიხმობ სუნელ წაღკობ ბად-
 ად...“ 16 : 3
 უავტორო „დავასრულე ორსა დღესა
 კითხვა ვეფვისიტჯაოსისისა...“ 21 (მი-
 ნაწ.4)
 უავტორო „ერთსა რასმე ბუნებაში...“ 74
 (მინაწ. 4)
 უავტორო „ესეთა სიშორეო, ვერღარა
 მთმე...“ 31 (მინაწ. 5)
 უავტორო „ეტრფის გული მზისა ხალ-
 თა...“ 16 : 34
 უავტორო „ვარდი კოკობი უმზეო...“ 41
 (მინაწ. 13)
 უავტორო „ვაშა, ვაშა, სტიხებრ
 კრთუფლი...“ 41 (მინაწ. 3)
 უავტორო „ვერა ოდეს ვერა ენახე
 თვალმე შენი...“ 41 (მინაწ. 17)
 უავტორო [თათრული ლექსი ქართული
 თარგმანით] 71 : 12 (შემ. 1გ)
 უავტორო „თაფლის უმწოლვარესა ვამს-
 გავსებ სიტყუასა კეთილსა...“ 41 (მი-
 ნაწ. 4)
 უავტორო „იოანე ოქროპირი, კაცი ტა-
 ბილი“ 51 : 7
 უავტორო „კარნი უკუშ განახუნა ზავხ-
 ულმან“ 9 (მინაწ.4)
 უავტორო „კეკელუც ნახისა, ხილვა მზ-
 ისა...“ 16 : 24
 უავტორო „ლამაზი...“ 59 (მინაწ.6)

უავეტორო „მარხუნისა...“ 17 : 13
 უავეტორო „მდოღმატებელთა მრავალგ-
 ხის ექვემდებარვისთ ენანი...“ 41 (მი-
 ნაწ. 10)
 უავეტორო „მე პუნებით ქართველი...“ 41
 (მინაწ. 20)
 უავეტორო „მე და ჩემი მიყვი...“ 74 (მი-
 ნაწ. 5)
 უავეტორო „მე ერთი ჩიტი გაეზარდე...“
 103 (მინაწ. 1)
 უავეტორო „მე ის მინდოდა...“ 74 (მინაწ.
 18)
 უავეტორო „მკლავს სიყვარული...“ 16; 28;
 41 (მინაწ. 16)
 უავეტორო „მოისვენე, მოისვენე“ 94 : 2
 (შენ. 1დ)
 უავეტორო „მოხიკუდიდ განნაპატიჟი,
 თავს აძღვეს ძლიერ განხრწნახა...“
 41 (მინაწ. 18)
 უავეტორო „მოუწრე მარიამ განსწმედს...“
 44 (შენ. 1თ)
 უავეტორო „მსურს გიანბო ჭირნი ჩემ-
 ნი...“ 16 : 53
 უავეტორო მუხამბაზი 16 : 22
 უავეტორო „ნინოს მოხვლა და ქადაგე-
 ბა სტიხებად“ 24 : 34
 უავეტორო „ორს ნიეთედი, ხეთ სხეულე-
 ბრ...“ 41 (მინაწ. 14)
 უავეტორო „რა დამიბრუნებს წარსულ
 დროს...“ 74 (მინაწ. 48)
 უავეტორო „რა რომ პირველად გიხიდე...“
 16 : 33
 უავეტორო „საყვარელი“ 59 (მინაწ. 5)
 უავეტორო „უბრუყვეს არს ხარკე ესე...“
 41 (მინაწ. 11)
 უავეტორო „უნდო სოფელმან განმიმ-
 წარა...“ 16 : 11
 უავეტორო „ძიაკინთის უმცხინვარესს
 ვხედავ მე...“ 41 (მინაწ. 15)
 უავეტორო „შეიდნი მნათობნი
 მსტიროდენ...“ 51 : 4

უავეტორო „შინაგანსა მიწყლავს გული“
 41 (მინაწ. 12)
 უავეტორო „შუადამის თორმეტ საათზე...“
 59 (მინაწ. 14)
 უავეტორო „ჩაქუჩ ნამგალით“ 59 (მინაწ.
 7)
 უავეტორო „ცეცხლი ბნელისა გარესკნელ-
 ისა...“ 24 (მინაწ. 3)
 უავეტორო „...წახველ, სულ გინდა...“ 103
 (მინაწ. 2)
 უავეტორო „წამნები ვიხილეთ კარგნი სხ-
 ვადასხვა“ 91 (მინაწ. 2)
 უავეტორო „ჯვარსა თანა დგა ღმობილი“
 94 : 2 (შენ. 1ბ)
 უავეტორო „კოი, უწყალოდ რამ გაგვეკრა
 შენ და მე...“ 16 : 46
ფერშანგოვი სტეფანე საყვარელსა
 განამაწორა 16 : 45
ქობულაშვილი ოთარ ეპა, სიცოცხ-
 ლე მკლებია 16 : 35
ქობულაშვილი ოთარ კბრწყინავს
 მნათი 16 : 6
ყორდანოვი გარსევან ახ მარალო,
 მარალო 16 : 41
ჩაჩიკასშვილი კორნილიე ერთი წიგ-
 ნი ამისთანა... 74 : 1 (შენ. 3)
ჭავჭავაძე ალექსანდრე არვის მარ-
 თებს 16 : 38
ჭავჭავაძე ალექსანდრე N გაბადრუ-
 ლი მთვარე 16 : 12
ჭავჭავაძე ალექსანდრე მაიხის
 ვარდმან 16 : 1, 47
ჭავჭავაძე ალექსანდრე მშვენიერ-
 თა ხელმწიფავ 16 : 44
ჭავჭავაძე ალექსანდრე როს არ-
 შიყი 16 : 40
ჭავჭავაძე ალექსანდრე უგვანთა
 ტროფა 16 : 5
ჭავჭავაძე ალექსანდრე ჭმუნვის
 მახვილი 16 : 37

ფოლკლორი

არაკები 74 (მინაწ. 46, 47)
 [არაკი სოლომონ ბრძნისა და ორი მო-
 მწივანი ქალისა] 71 : 10
 [არაკი ქურდისა] 71 : 11
 გამოცანა 71 : 12 (შენ. 1დ)

გამოცანები 74 (მინაწ. 2-7, 26-44)
 შელოცვა (გულის წამალი) 74 (მინაწ.
 23)
 იგავი ლოთისა 21 (მინაწ. 1)

კრებულები

10; 16; 17; 20; 23; 24; 27; 30; 31; 50; 51; 57; 59; 62; 63; 71; 74; 77; 79; 91; 103

კრიპტოგრამა

23; 70 (მინაწ. 5); 74 (მინაწ. 49)

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის
ხაწარძილი-ხაგამომცემლო გაერთიანება
„მეცნიერება“
თბილისი, 380060, დ.გამრეკელის 19

7c.

01/1109

